

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE
PROVOZNĚ EKONOMICKÁ FAKULTA

Role místních iniciativ v rozvoji venkova

Případová studie území MAS Dolní Morava

Disertační práce

Autorka:

Ing. et Ing. Anna Bábíková

Školitelka:

Prof. Ing. PhDr. Věra Majerová, CSc.

Praha 2019

Tímto bych chtěla poděkovat p. profesorce Majerové za cenné nápady, připomínky, za trpělivost a podporu při tvorbě této práce. Děkuji také kolegům z ČZU hlavě Jirkovi, Tomášovi a Honzovi. Poděkování patří i mé rodině – tatškovi za pomoc s výzkumem a mým sestřám za oporu, kterou mi jsou na všech mých cestách. Dále děkuji kolegům z ČNB (zejména Honzovi a Tomášovi), mým kamarádům (Jirkovi, Terezce a dalším, kteří ve mě věřili) a také Kájovi Buchtelovi, který mi pomohl stát se tím, čím jsem. Nelze opomenout ani obyvatele obcí MAS Dolní Morava zejména aktéry, kteří se zapojili do mého výzkumu a bez jejichž aktivity by nebylo možné zachovat unikátního genia loci této krásné části Jižní Moravy.

Obsah

1. Úvod.....	9
2. Cíl práce a metodika	11
3. Literární rešerše	13
3.1. Pojem venkov.....	13
3.2. Definice venkova	13
3.3. Členění venkova.....	15
3.4. Venkov v ČR.....	16
3.5. Rozvoj venkova	18
3.5.1. Lidský faktor v rozvoji venkova.....	19
3.6. Přístupy k rozvoji venkova	22
3.6.1. Institucionální teorie regionálního rozvoje.....	24
3.7. Aktéři rozvoje venkova.....	26
3.7.1. Evropská úroveň	29
3.7.2. Národní úroveň	29
3.7.3. Krajská úroveň.....	30
3.7.4. Lokální úroveň.....	30
3.8. Iniciativa	40
3.8.1. Participace	41
3.8.2. Spolupráce	45
3.9. Sociální sítě.....	48
3.9.1. Analýza sociálních sítí.....	49
3.9.2. Sociální kapitál	50
3.9.3. Lokální identita/identita venkova	53
4. Výsledky výzkumu	54
4.1. Charakteristika území výzkumu.....	54
4.2. Vlastní výzkum	58
4.2.1. Analýza textových materiálů	60
4.2.2. Dotazníkové šetření (příprava a způsoby vyhodnocení)	61
4.2.3. Polostrukturované rozhovory s jednotlivými aktéry	66

4.2.4.	Analýza sociálních sítí.....	67
4.3.	Charakteristika respondentů výzkumu.....	73
4.4.	Venkovský charakter území.....	76
4.5.	Participace občanů na veřejném životě.....	82
4.5.1.	Politická participace	83
4.5.2.	Občanská participace	85
4.6.	Spolková činnost v obcích	87
4.7.	Iniciativa	90
4.8.	Spolupráce.....	96
4.8.1.	Další rozšíření spolupráce	105
4.8.2.	Úspěšná spolupráce na místní úrovni	105
4.8.3.	Spolupráce mezi obcemi.....	106
4.9.	Rozvoj obce	108
4.10.	Sociální síť	113
4.10.1.	Sociální síť dle jednotlivých oblastí	115
4.10.2.	Sociální síť jednotlivých obcí	122
4.10.3.	Struktura spolupráce ve vybrané oblasti	125
4.11.	Sociální kapitál.....	129
4.12.	Role jednotlivých aktérů dle obcí.....	130
5.	Diskuse.....	135
5.1.	Iniciativy občanského sektoru.....	135
5.2.	Klíčové faktory iniciativ	137
5.3.	Iniciativy ze strany obce	140
5.4.	Sociální dilemata.....	141
5.5.	Teorie institucionální ekonomie	142
5.6.	Sociální síť.....	143
5.7.	Role jednotlivých iniciativ na místní úrovni.....	146
5.8.	Jednotlivé formy interakce.....	147
5.9.	Oblasti rozvoje venkova	148
5.10.	Zobecnění získaných poznatků	149
6.	Závěr.....	151
6.1.	Doporučení.....	154

7. Použité zdroje	156
8. Přílohy	172

Seznam použitých zkratk

CM	Cimbálová muzika
CR	Cestovní ruch a kultura
ČČK	Český červený kříž
ČOV	Čistírna odpadních vod
ČSCH	Český svaz chovatelů
ČZS	Český zahrádkářský svaz
DFS	Dětský folklorní soubor
DNS	Dětský národopisný soubor
FK	Fotbalový klub
FKM	Fotbalový klub mládeže
FS	Folklorní soubor
GDPR	General Data Protection Regulation (Nařízení o ochraně osobních údajů)
JMK	Jihomoravský kraj
KDU-ČSL	Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
LZZP	Lidské zdroje, zaměstnanost a podnikání
MAS	Místní akční skupina
MAS DM	Místní akční skupina Dolní Morava
MO	Místní organizace
MŠ	Mateřská škola
MÚ	Městský úřad
NNO	Nestátní nezisková organizace
NO	Nezisková organizace
NS	Národopisný soubor
OS	Občanské sdružení
OÚ	Obecní úřad
OV	Občanská vybavenost a technická infrastruktura
PO	Právnícká osoba
PPP	Public-Privat-Partnership
RC	Rodinné centrum
SDH	Sbor dobrovolných hasičů
SK	Sportovní klub
SO	Sociální oblast
SRPDŠ	Sdružení rodičů a přátel dětí školy
ŠV	Školství a vzdělávání
TJ	Tělovýchovná jednota

TS	Tělovýchovný spolek
ÚSC	Územní samosprávný celek
ZL	Zemědělství a lesnictví
ZŠ	Základní škola
ZUŠ	Základní umělecká škola
ŽP	Životní prostředí

Seznam tabulek

Tabulka 1: Matice aktérů (prostorová úroveň x typ sektoru).....	28
Tabulka 2: Distribuce a návratnost dotazníků pro účely výzkumu	64
Tabulka 3: Struktura odpovědí na otázku pracoviště	75
Tabulka 4: Struktura odpovědí na otázku počtu nocí strávených v obci bydliště.....	75
Tabulka 5: Charakteristiky sledovaných obcí	76
Tabulka 6: Korespondenční tabulka (identita venkova)	79
Tabulka 7: Křížová tabulka - čas strávený v obci x identita venkova.....	81
Tabulka 8: Křížová tabulka - čas strávený v obci x identita venkova.....	81
Tabulka 9: Politická participace obyvatel v obcích	84
Tabulka 10: Společenské akce a spolky v obcích výzkumu	86
Tabulka 11: Motivace respondentů k iniciativám	91
Tabulka 12: Křížová tabulka - zapojení respondentů do rozvoje obce x do místních iniciativ.....	92
Tabulka 13: Subjekty podporující respondenty v činnosti.....	93
Tabulka 14: Způsob podpory iniciativ (ze strany respondentů).....	95
Tabulka 15: Křížová tabulka - postoj x motivace k iniciativám	96
Tabulka 16: Zapojení subjektů do spolupráce dle jednotlivých oblastí.....	98
Tabulka 17: Stabilita spolupráce ze strany respondentů	100
Tabulka 18: Křížová tabulka - spolupráce dle motivu x stability	101
Tabulka 19: Křížová tabulka: Stabilita spolupráce x počet spolupracujících subjektů.....	102
Tabulka 20: Křížová tabulka - Převažující způsob spolupráce x počet spolupracujících subjektů	103
Tabulka 21: Oblasti kladně hodnocené spolupráce.....	104
Tabulka 22: Zdroj informací o dění v obci	108
Tabulka 23: Tahoun rozvoje dle názorů respondentů	109
Tabulka 24: Vůdčí osobnost na základě problémového přístupu	111
Tabulka 25: Křížová tabulka - vůdcovství v obcích dle jednotlivých přístupů	111
Tabulka 26: Fisherův exaktní test - vůdcovství v obcích.....	112
Tabulka 27: Vyjádření ochoty zapojit se do rozvoje obce/veřejných záležitostí.....	113
Tabulka 28: Spolupracující subjekt pro rozvoj obce.....	114
Tabulka 29: Charakteristiky sítí obcí dle oblastí – průměrný stupeň centrality.....	116
Tabulka 30: Charakteristiky sítí obcí dle oblastí - hustota.....	117
Tabulka 31: Charakteristiky sítí obcí dle oblastí - centralizace	119

Tabulka 32: Charakteristiky sítí obcí dle oblastí - geodetická vzdálenost.....	120
Tabulka 33: Korelace občanská vybavenost a infrastruktura.....	123
Tabulka 34: Korelace životní prostředí.....	123
Tabulka 35: Korelace zemědělství a lesnictví.....	124
Tabulka 36: Korelace lidské zdroje, zaměstnanost a podnikání	124
Tabulka 37: Korelace sociální oblast	124
Tabulka 38: Korelace cestovní ruch a kultura.....	125
Tabulka 39: Důležitost uzlů dle charakteristik sítí.....	132
Tabulka 40: Křížová tabulka – trvalé bydliště x identita venkova.....	180
Tabulka 41: Křížová tabulka - oblast aktivity x identita venkova	180
Tabulka 42: Testování dle oblasti aktivity	182
Tabulka 43: Testování dle trvalého bydliště	182
Tabulka 44: Shrnutí - korespondenční analýza	183
Tabulka 45: Přehled řádkových bodů.....	183
Tabulka 46: Přehled sloupcových bodů	184
Tabulka 47: Fisherův exaktní test - čas strávený v obci x identita venkova.....	185
Tabulka 48: Fisherův exaktní test - čas strávený v obci x identita venkova (1)	185
Tabulka 49: Fisherův exaktní test - zapojení respondentů.....	186
Tabulka 50: Oblasti iniciativ dle jednotlivých obcí (v %)	187
Tabulka 51: Fisherův exaktní test - iniciativa x motivace	188
Tabulka 52: Koeficient eta - stabilita spolupráce x počet spolupracujících partnerů	189
Tabulka 53: Koeficient eta - stabilita spolupráce x převažující způsob spolupráce	189
Tabulka 54: Tahouni rozvoje dle jednotlivých obcí.....	190

Seznam grafů

Graf 1: Počet obyvatel ve sledovaných obcích	55
Graf 2: Věková struktura respondentů	73
Graf 3: Respondenti dle rozdělení do věkových skupin	73
Graf 4: Počet respondentů v členění podle trvalého bydliště.....	74
Graf 5: Počet respondentů v členění podle oblasti aktivity.....	75
Graf 6: Struktura odpovědí na otázku identity venkova dle jednotlivých obcí.....	77
Graf 7: Identita venkova dle jednotlivých obcí (v procentech).....	78
Graf 8: Korespondenční mapa (identita venkova dle oblasti aktivity).....	80
Graf 9: Vybrané charakteristiky politické participace	85
Graf 10: Oblasti iniciativ dle odpovědí respondentů (v %)	94
Graf 11: Oblasti spolupráce dle odpovědí respondentů (v %)	97
Graf 12: Tahoun rozvoje dle jednotlivých obcí	110
Graf 13: Spokojenost občanů dle obcí a oblastí (šetření MAS DM)	121

Seznam obrázků

Obrázek 1: Venkovský prostor v ČR	17
Obrázek 2: Základní sektory ovlivňující rozvoj venkova	21
Obrázek 3: Aktivita aktérů v obci	35
Obrázek 4: Četnost jednotlivých druhů neziskových organizací v obcích	38
Obrázek 5: Mapa MAS Dolní Morava	54
Obrázek 6: Krojování při církevní akci.....	57
Obrázek 7: Mezilehlost	133

1. Úvod

Vymezení venkova je i z pohledu České republiky velmi složitou záležitostí, přestože tvoří podstatnou část jejího území, jeho jednotlivé oblasti (regiony) se od sebe vzájemně dosti odlišují.

Tato disertační práce je zaměřena na členské obce místní akční skupiny Dolní Morava, která se rozkládá na území Jihomoravského kraje. Jak lze usuzovat z tohoto umístění, jedná se o unikátní oblast s významnou rolí lidové tradice, folkloru, a s tím souvisejících specifických rysů venkovského života, jako jsou kroje, písně, tance a lidové obyčeje. Podoba, v jaké se podařilo tyto artefakty z historie dochovat až do dneška, závisí v největší míře právě na lidech, na aktérech – jak je nazýváme v této práci, kteří svou aktivitou působí na spojování minulosti se současností a připravují též prostor pro další generace. Pracují tímto způsobem na trvalé udržitelnosti své venkovské obce.

Jejich iniciativa jako jednotlivců by však v řadě případů nebyla schopna dosáhnout kýženého výsledku, pokud by nebyla součástí určitých struktur. Ke zkoumání těchto souvislostí, struktur, spolupráce a dalších skutečností je důležité zaměřit se na nejnižší úroveň aktérů, provádějících tyto činnosti reálně. Zjistit, kdo jsou z hlediska pozice v rozvoji obce, jaké faktory je ovlivňují, v jakých strukturách spolupracují a co je konkrétně obsahem jejich aktivity.

Touto cestou – využitím aktivních jedinců činných v rozvoji venkova byla vytvořena tato disertační práce, zaměřená na schopnost a ochotu místních aktérů ovlivnit podmínky života v oblasti jejich bydliště. Významná je také role komunikačních kanálů a sociálních sítí mezi nimi, ale i zapojení obyvatelstva do procesu plánování a vlastní realizace rozvojových aktivit.

Jejich vzájemná koordinace může probíhat formou spolupráce, participace, případně partnerství v závislosti na postavení každého z nich a míře jeho aktivity. Vykazuje se též určitými charakteristikami a obsahem.

Nejedná se však pouze o obyvatele jako jednotlivce, ale je nezbytné zahrnout i formy organizované občanské společnosti – zejména spolky. Ty se jeví být na venkově důležitým organizátorem a koordinátorem volnočasových aktivit a společensko-kulturních akcí. Dalšími zainteresovanými subjekty jsou například příspěvkové organizace (základní škola, knihovna), subjekty soukromého sektoru (podnikatelé, firmy) a v neposlední řadě také představitelé samosprávy.

Všichni tito aktéři napříč sektory se různě sdružují a koordinují své činnosti k dosažení vyšší efektivity a podpoře území. V této své činnosti se však potýkají s celou řadou faktorů a čelí sociálním dilematům, když se rozhodují mezi svými vlastními zájmy a prospěchem celého kolektivu.

Důležitým rysem spolupráce na této úrovni je dobrovolnost, není proto možné nalézt univerzální model k její realizaci a zároveň vyřešit komplexně veškeré vztahy mezi aktéry. Klíčovým momentem je nalezení takového postupu spolupráce, umožňujícího efektivně dosáhnout stanovených cílů. V rámci tohoto procesu se projevuje celá řada faktorů, které mají vliv zejména na její kvalitu. Jedná se například o zkušenosti, komunikaci, důvěru a další složky sociálního kapitálu. Všechny tyto prvky jsou součástí sociálních sítí, které jsou mezi jednotlivými aktivními aktéry vytvořeny. Principy jejich vytvoření lze vysvětlit pomocí některých konceptů a teorií regionálního rozvoje, jež budou také částečně obsaženy v této práci.

2. Cíl práce a metodika

Cílem disertační práce je na základě analýzy sociálních sítí prozkoumat roli aktérů rozvoje venkova, včetně jejich struktury, práce se dále zabývá jejich iniciativou a angažovaností ve veřejném životě a samotném rozvoji venkova.

Ke splnění stanoveného hlavního cíle budou uskutečněny následující dílčí cíle:

- Analyzování vybraných iniciativ na místní úrovni (zejména spolky, orgány obce, občany a dalšími) a určení jejich role prostřednictvím pozice v sítích jednotlivých obcí.
- Identifikování klíčových aktérů s využitím kombinace pozičního, reputačního a problémového přístupu.
- Identifikování klíčových oblastí, na něž se aktéři/iniciativy nejčastěji zaměřují.
- Zjištění druhů iniciativ (spolupráce/participace/partnerství) existujících na lokální úrovni v procesu rozvoje venkova v rámci sledovaného území.
- Identifikování dopadu/oblasti jejich činnosti.
- Zjištění podpory ze strany obce i ostatních zainteresovaných subjektů.
- Identifikování faktorů a také motivace ovlivňující proces vzniku a rozvoje iniciativ.
- Porovnání zjištěných poznatků s institucionálními teoriemi regionálního rozvoje.

Dílčím výsledkem práce bude určení role iniciativ v rámci rozvoje venkova, a to na místní úrovni. Vliv těchto iniciativ bude sledován pomocí sociálních sítí a jejich analýzy, zde je také možnost zjistit mechanismus spolupráce (případně participace nebo partnerství) na rozvoji venkova.

Doplnění výše uvedených otázek a cílů bude provedeno zjištěním následujících informací:

Kdo se účastní procesu místních iniciativ a za jakým účelem?

Jaký je cíl této spolupráce, jaký je přínos pro aktéry a jaká jejich motivace?

Jaká je úloha peněz? Jsou jedním z hlavních motivačních prvků?

Východiskem pro sledování, analýzu a následné posouzení je základní teoretický rámec zabývající se zejména následujícími oblastmi:

- vymezení venkova a přístupů k němu, jeho typologie a související témata,
- definování přístupů k rozvoji venkova,
- uvedení základních charakteristik venkovských oblastí v ČR,

- identifikace aktérů dle jednotlivých úrovní,
- identifikace klíčových aktérů na místní úrovni,
- popsání jednotlivých druhů iniciativ,
- uvedení základních informací o sociálních sítích a jejich analýze,
- uvedení definic a souvisejících informací, týkajících se sociálního kapitálu.

Práce bude dále přinášet poznatky o tom, jaké struktury partnerství a spolupráce se mezi jednotlivými aktéry na lokální úrovni vytvářejí a jak přispívají k lokálnímu rozvoji. Bude také zjišťovat, jak jsou občané (jako specifičtí aktéři) informováni o veřejném dění a jak jsou ochotni spolupracovat, participovat na veřejných záležitostech rozvoje venkova.

S ohledem na stanovené cíle práce bude proveden výzkum, při kterém bude využita kombinace kvantitativních a kvalitativních technik výzkumu, proto je zvolen následující postup:

- obsahová analýza textových materiálů,
- dotazníkové šetření,
- polostandardizovaný rozhovor,
- analýza sociálních sítí.

Cílem popsaného postupu není dosáhnout reprezentativnost respondentů, ale reprezentativnost údajů/tématu, přičemž stěžejní použitou technikou bude rozhovor.

Empirická část bude obsahovat základní charakteristiku sledované lokality, dále se bude zabývat určitými kritérii pro odlišení venkova od města a hodnocením do jaké míry tato kritéria splňují obce vybrané pro výzkum. Budou také použita data získaná z dotazníkového šetření a z rozhovorů, která zjišťují názory respondentů na identitu venkova v členění dle jednotlivých obcí, ta budou nejprve zobrazena v grafech a následně podrobena testování.

Bližší údaje o výzkumu jsou součástí kapitoly Vlastní výzkum, která podrobně popisuje jednotlivé kroky.

3. Literární rešerše

3.1. Pojem venkov

O tom, jak široký a těžce definovatelný je pojem venkov, už bylo mnoho napsáno. Dokud město a venkov oddělovaly hradby, bylo jejich území jednoznačně rozlišitelné. S jejich stržením (tj. přibližně v 18. století) zmizela i tato striktní hranice mezi nimi. (Perlín, Hupková, 2010) Do té doby byli venkov a město protiklady, takže území, které nebylo městem, bylo venkovem. Další vývoj však přinesl i další kategorie např. Lapka a Gottlieb (2000) vymezují mimo tyto dvě kategorie ještě průmyslovou zónu. Podobně Binek a kol. (2009) navíc uvádí vojenské prostory, které nelze zahrnout do pojmu venkov podle žádné z definic. Naopak autoři Seidl a Chromý (2010) konstatují, že vojenské újezdy jsou specifickými oblastmi v rámci venkova, hovoří o nich jako o venkovu „bez života“, jejichž součástí je významný přírodní kapitál. Do stejné kategorie dále řadí území rozsáhlé těžby nebo s vysokým stupněm ochrany životního prostředí, jež je vyčleněno z kulturní krajiny.

Pojem venkov lze tedy přesně definovat jen velmi obtížně, řada autorů se dokonce ohrazuje proti striktnímu vymezení venkova (např. Binek a kol., 2009; Blažek, 1995; Glück, Magel, 1990). Je možné hovořit i o určitém prostoru nacházejícím se mezi městem a venkovem, o němž nelze jednoznačně stanovit, ke které formě osídlení patří. (Vaishar, Šťastná, 2013). Toto území je nazýváno různě. V pojetí Gilletta (1928) jde o venkovská městečka, Baše (2002) a také Pělucha a kol. (2012) uvádí názvy „polo-město“ a „polo-venkov“.

Je tak otázkou, zda je možné vymezit venkov exaktně, případně za jakých podmínek a za jakým účelem. Glück a Magel (1990) přirovnávají vztah těchto dvou k partnerství muže a ženy. Venkov poskytuje městu ekologické vyvážení, nabízí levné bydlení, prostor pro odpočinek a rekreaci, je také alternativou sociálně psychologickou. (Majerová, 1998) Naopak město je prospěšné venkovu z hlediska své hospodářské, společenské a kulturní dynamiky.

Přístupy k vymezení venkova jsou tak značně diferencované. Současný venkov může mít celou řadu městských znaků a naopak. Nelze proto ustanovit pouze jeden venkov, ale více typů venkova lišících se svým využitím.

3.2. Definice venkova

Samotná potřeba definovat venkov souvisela zejména s dotačními programy orientujícími se na podporu venkova. V rámci EU byl vytvořen jednotný přístup, zaměřující se na krajinný

pokryv a využívající data z projektu CORINE¹ (Vard a kol., 2005). Venkovská obec zde musí být alespoň z 90 % pokryta přírodními, zemědělskými nebo lesními oblastmi.

Další možností, jak definovat venkov, je chápat tento pojem v různých úrovních komplexnosti. Jak uvádí Perlín (2009), jedná se o specifický a různorodý prostor z hlediska společenského, ekonomického, kulturního i ekologického. Nebo o krajinu zahrnující vesnice, obyvatelstvo, životní styl, ale i charakteristické činnosti jako zemědělství. Vyznačuje se také specifickou atmosférou, tradicemi, aj. (Diviš, 2005)

Tyto charakteristiky venkova jsou však příliš obecné, aby jejich využitím bylo možno označit území jako venkovské. Přestože pojem venkov není legislativně ukotven, existuje několik způsobů jak jej vymezit a to na základě kvantitativního nebo kvalitativního ukazatele, případně z jejich kombinace, nejčastěji se jedná o:

- počet obyvatel – obvykle bývá uvedena hodnota 2 000 resp. 3 000 obyvatel obce nebo hustota – do 150 obyvatel/km², k tomu Šindlářová a Gottlieb (1997) dodávají limit patnácti členů zastupitelstva,
- specifický krajinný ráz (jeho zachování jako významné hodnoty), dominantní prostor na návsi, vysoký podíl zeleně v obci (Binek a kol., 2009),
- charakter sídel – podíl intravilánu na celkové katastrální výměře, podíl bytů a rodinných domů, vzdálenost od centra města (Slepička, 1981; Kouřilová a kol., 2012),
- převažující zemědělské využití půdy², které je důležité i z hlediska údržby krajiny, ale také plní funkce vodohospodářské, ekologické, rekreační a speciální (Majerová, Herová, 2009).

Další charakteristické rysy venkovských oblastí nelze tak snadno kvantifikovat, přesto jsou velmi podstatné, patří mezi ně:

- specifický životní styl obyvatel, samozásobitelství, kutilství,
- přímý kontakt člověka s přírodou, krajina jako otevřený prostor (Lapka, Gottlieb, 2000),
- nízká mobilita, menší hustota sítě kontaktů – zejména primární, osobní a dlouhodobé kontakty, méně formalizované (Majerová, Herová, 2009),

¹ Tento projekt vytváří databázi krajinného pokryvu a poskytuje tím informace srovnatelné v rámci jednotlivých států EU.

² V této souvislosti je nutno uvést, že některé charakteristiky venkova a jeho funkcí jsou již v současné době překonané.

- sociální klima, participace, tradicionalismus, konzervatismus a další (Binek a kol., 2009; Veselá a kol., 1998).

Dle Pěluchy a kol. (2012) byl venkov často spojován se zachováváním lidové tradice (podobně Woods, McDonagh, 2011). Toto tvrzení však platí už jen výjimečně pro některé části Jižní Moravy, kde se ještě můžeme setkat s obyvateli oblečenými do lidového kroje, také tradiční akce³ se zde na některých místech uchovaly, případně dochází i k jejich obnově. Vaishar a Šťastná (2013) v této souvislosti prováděli výzkum právě v Jihomoravském kraji, kde bylo zjištěno (z názorů starostů), že určujícím kritériem pro vymezení venkova je zájem lidí o dění v obci a zachování tradic (zájem o historii a tradice území).

Návazně se objevuje další definice (moderní), vycházející ze sociologicko-psychologického pojetí Vaishara a Šťastné (2013), popisující oblasti venkova jako území, kde se lidé cítí být na venkově. Jelikož tuto skutečnost nelze zjistit objektivně, je nutné zjistit názor respondentů, který se může měnit v závislosti na čase a dotazované skupině. Podobný postoj mají i další autoři např. Paasi (2003), kteří dodávají, že venkov je tam, kde lidé namísto náměstí používají pojem náves, dávají tak přednost sociologii a psychologii (identitě, symbolům).

3.3. Členění venkova

Venkov nemůžeme označit jako homogenní skupinu sídel, historický vývoj totiž přinesl řadu změn společenského, ekonomického i politického charakteru, které působily v jednotlivých oblastech různým způsobem. Tyto procesy pokračují i v současné době, na jejich základě můžeme pozorovat snahu rozlišit typy nebo kategorie venkova. Nejhrubší členění stanovují Perlín a Hupková (2010) na metropolitní venkov, venkov v Čechách a na Moravě. Dle Kouřilové a kol. (2012) lze venkov rozčlenit na několik typů podle geografických, ekonomických, sociokulturních a environmentálních znaků. Binek a kol. (2007) dělí venkovské obce zjednodušeně na 3 skupiny, na základě souvislosti mezi polohou a velikostí obce, na nejmenší obce mimo zázemí měst, obce mimo zázemí měst nad 200 obyvatel a obce v zázemí měst. Další členění je uvedeno ve studii Českého statistického úřadu (2009), která kombinováním indikátorů o sídelní struktuře, počtu obyvatel a zalidněnosti stanovuje celkem 8 variant vhodných spíše pro území České republiky. Podle metodiky OECD (2006) se jedná o kategorie převážně venkovské oblasti (nad 50 % obyvatelstva žijícího na venkově),

³ Jedná se např. o oslavy Velikonoc, masopustů a dalších církevních i světských svátků, dále o udržování kulturního dědictví, drobných sakrálních staveb a architektury.

významně venkovské oblasti (15 – 50 % obyvatel žije na venkově) a převážně městské oblasti (méně než 15 % obyvatel ve venkovských obcích). Program rozvoje venkova řadí k převážně venkovským regionům pouze Kraj Vysočinu (zabírá 33 % území České republiky), výrazně městským regionem je hlavní město Praha (24 % území ČR). 12 zbývajících krajů se nachází ve skupině přechodné regiony (43 % území). (Program rozvoje venkova ČR na období 2014–2020, 2015)

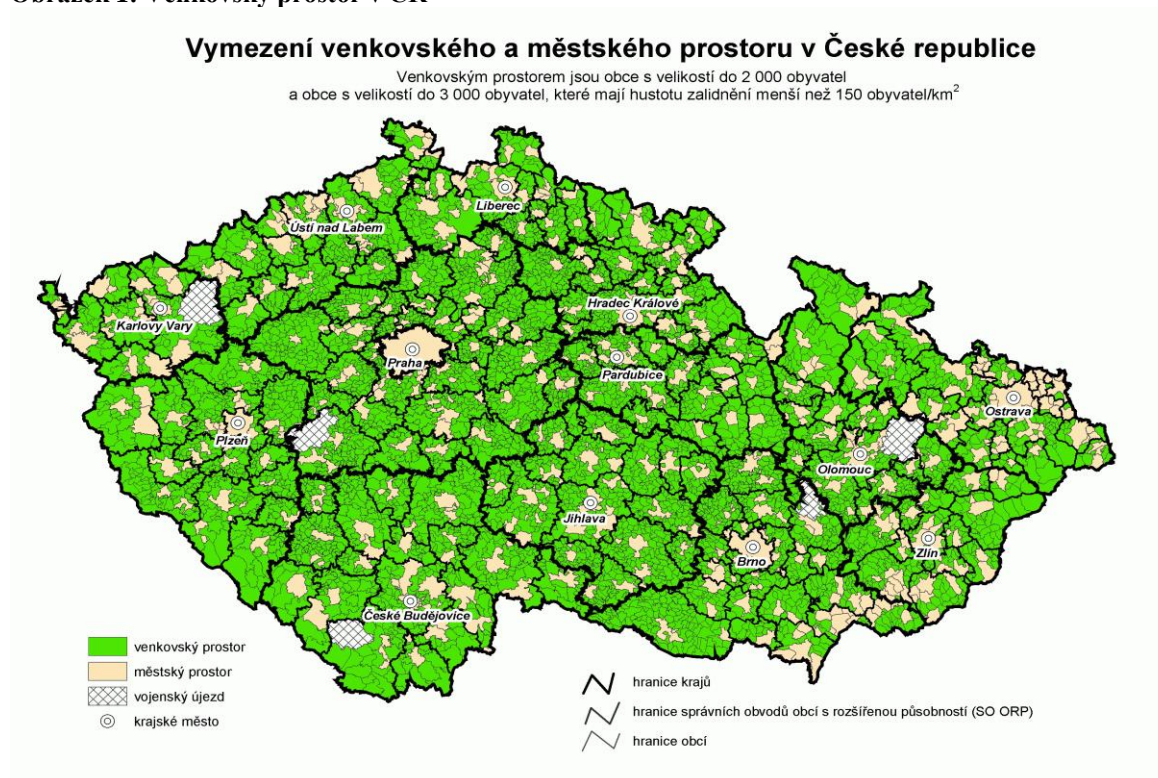
Z výše uvedených možností typologie venkova je patrné, že vymezení venkova je značně problematickou záležitostí, kterou se zabývá mnoho autorů. Z pohledu metodologie je při vytváření této typologie nezbytné sledovat jednotlivé probíhající procesy a jejich dopady ve společnosti. Setkáváme se s různě rozvinutými venkovskými oblastmi s diferencovanou strukturou, plnicí řadu rozdílných funkcí. Z těchto důvodů se v poslední době hovoří o venkovu v plurálu. (Ježek, 2008) Současný venkov často vykazuje znaky města a naopak města mohou mít charakter venkova. Nelze proto objektivně vymežit venkov univerzálně, ale je možné, a také účelné, věcné vymezení podložené klasifikací venkovského území v závislosti na konkrétním využití. (Binek a kol., 2009)

3.4. Venkov v ČR

Na území našeho státu se nachází celkem 6 257 obcí⁴. Tento poměrně vysoký počet nejnižších územně-správních jednotek je typický pro Českou republiku, stejně jako rozdrobená sídelní struktura. Pro oblast středních, jižních a východních Čech jsou příznačná spíše malá kompaktní sídla. Naopak převážně větší sídla se vyskytují na jižní Moravě, a na severovýchodní Moravě, dále v podhůří se objevuje rozptýlená zástavba. (Majerová, Herová, 2009) Ve srovnání s ostatními členskými státy EU se v České republice vyskytují obce s nejnižším počtem obyvatel (průměr je 1 685 obyvatel na obec) a také nejmenší rozlohou (v průměru asi 12,6 km²). (Eurostat, 2015) Nevyskytují se zde oblasti, které by mohly být označeny jako přelidněné nebo vylidněné, ale mezi kraji existují určité odlišnosti, například právě v počtu obyvatel obce. Lze upozorovat markantní rozdíl kraje Vysočina, kde v průměrné obci žije kolem 724 obyvatel, zatímco v Moravskoslezském kraji je to 4 044 obyvatel. Důvodem může být nerostné bohatství, přírodní podmínky, poloha a další. (Majerová, Herová, 2009; ČSÚ, 2016)

⁴ Jedná se o údaj k 01.01.2019 převzatý od Ministerstva vnitra ČR (2019).

Obrázek 1: Venkovský prostor v ČR

Zdroj: Český statistický úřad (2016)

Také ve struktuře obcí v rámci krajů jsou významné rozdíly. Ve všech krajích převažují venkovské obce, a to i nad 90 %, jejich podíl na obyvatelstvu kraje je však velmi malý – maximálně 42,1 %. Dokonce v kraji s největší hustotou obyvatelstva (přes 224 obyvatel/km²) se objevuje nejmenší podíl obyvatel venkovských obcí – 15 %. (ČSÚ, 2016)

Projevuje se stárnutí obyvatelstva, nejmenší obce cca do 100 obyvatel disponují nejmenším podílem obyvatel v produktivním věku (66,5 %). S růstem počtu obyvatel se tento podíl zvyšuje až k 70 %. (Program rozvoje venkova ČR na období 2014–2020, 2015) Navíc se venkov také potýká s problémem odlivu mladých lidí z venkovských obcí do měst, což má dále za následek nižší úroveň formálního vzdělání než u obyvatel města. Dalším charakteristickým rysem venkova je dojíždění za prací (dojíždění se týká více než 80 % obyvatel), jenž dále zvyšuje poptávku po produkci a službách v místě zaměstnání a naopak snižuje poptávku, a tím i možnost podnikání, ve venkovských obcích. V ČR se dále projevuje slabší vybavení ICT, nedostatečná daňová výtěžnost malých obcí, špatná dopravní dostupnost a nedostatečná občanská vybavenost. (ČSÚ, 2016) Klíčovým úkolem tak zřejmě bude zabezpečit existenční podmínky obyvatel venkova, práci a také občanskou vybavenost, a tím přispět k udržení stability počtu obyvatel.

3.5. Rozvoj venkova

Pojem rozvoj obecně označuje proces pozitivních změn. Dle Hrdouška (2002) mohou změny pocházet ze tří zdrojů – ze společnosti (její struktury), z potřeb a schopností určité skupiny obyvatel, z možností a limitů prostředí. Může jít o zlepšení charakteristik kvantitativních nebo kvalitativních, podle toho hovoříme o extenzivním nebo intenzivním rozvoji.

Rozvoj může být také chápán jako modernizace, tzn. obec, která nezaostává za sociálními procesy celé společnosti. Tato změna vede ke zvýšení kvality života. V rámci obce se rozvoj projevuje dostatkem ekonomických příležitostí nebo jejich dostupností, stabilitou v oblasti demografie, dostatkem služeb, vhodným urbanistickým řešením, zdravým prostředím, kulturním životem aj. Obyvatelé takovéto obce jsou ochotni participovat na veřejném životě a vytvářet místní společenství⁵. Z hlediska rozvoje obce je důležité hodnocení místních občanů a jejich spokojenost s životem v obci. (Bernard a kol., 2011)

Konkrétní definici rozvoje venkova přináší Binek, v jehož pojetí se jedná „o soubor dílčích, vzájemně provázaných, praktických kroků“ (Binek, 2009: 24). Dle některých autorů (např. Knickel, Renting, 2000) spočívá změna na venkově v jeho diversifikaci a multifunkčnosti. V komunitách na venkově a v odlehlých oblastech dochází k diferenciaci podnikání, vzniku nových firem. Tím vstupuje na venkov a do jeho rozvoje široká škála nových aktivit a specifických produktů. V této souvislosti jsou důležité iniciativy, vytvářející nové podnikatelské příležitosti a přitahující tyto aktivity na území regionu. (Douglas, 1994) Takto dochází ke zvyšování kvality života obyvatel, navíc by měl rozvoj také snižovat sociální nerovnosti regionů. Důležitým předpokladem je trvalá udržitelnost. Také proto je nutno zapojit místní obyvatele, aby byli tímto způsobem spoluodpovědní a nesli společně přínosy i rizika a náklady rozvoje. Jak zdůrazňují Griffiths a kol. (2004), je potřeba podporovat dobrovolníky, neziskové organizace a skupiny zabývající se rozvojem venkovského prostoru.

Určitá iniciativa aktérů je klíčovou součástí procesu venkovského rozvoje, v kombinaci s dalšími prvky jako jsou image území, existence institucí, symbolů, venkovské literatury a lokálních médií – ty lze pojmut jako součást identity (vytváří onu nezaměnitelnost, jednotu a harmonii v chování obyvatelstva na určitém území v konkrétním čase). (Chromý, 2003) Důležitý je synergický efekt, kdy by mělo být dosaženo zlepšení ve více souvisejících oblastech propojením aktivit a entit. (Knickel, Renting, 2000) V této souvislosti Binek

⁵ Podpora v této oblasti je velmi žádoucí, protože v pojetí Glücka a kol. (1992) se budoucnost venkova odvíjí od toho, zda bude pokračovat narůstání individualismu nebo se vesnice bude stávat pospolitostí.

a kol. (2009) upozorňují na strategie rozvoje pro relevantní území, které hrají důležitou roli v procesu realizace rozvoje, spolu se systémem komunikace a spolupráce.

Co se týče oblastí rozvoje Bernard a kol. (2011) zdůrazňují přírodní a sociálně-ekonomické oblasti. Podobně považují Blažek a Uhlíř (2002) biologickou a duchovní diverzitu za oblasti skrývající největší potenciál pro rozvoj venkova, jako důležitý specifický rys venkova. Naopak jakákoliv unifikace znamená pro venkov zhoršení budoucích možností. Jako rozvojové tak lze označit i aktivity, které povedou k udržení současného stavu, příkladem takovéto aktivity může být zachování folklorních akcí venkova. Proto rozvoj není podmínován změnou v oblasti dobře fungující. Na venkově platí důležitá podmínka - zachování již zmíněné specifčnosti. Podpora řešení problémů rozvoje venkova se obvykle zaměřuje na jeho alternativní funkce. (Galvasová a kol., 2007; Hájek, 2002)

Jak vyplynulo z výše uvedeného, k rozhodujícím faktorům v rámci rozvoje venkova patří subjektivní faktory a to zejména aktivita iniciátorů – aktérů rozvoje, dále tradice a další kulturně-geografické faktory. Na druhou stranu Hudečková a Jehle (1997) poukazují na nezbytnost intervencí z vnějšku, které jsou důležité stejně jako lokální vůle a iniciativa.

3.5.1. Lidský faktor v rozvoji venkova

Velmi významnou součástí rozvoje venkova jsou samotní jeho obyvatelé, kteří se prostřednictvím interakcí s různými názory a postoji podílí na tomto procesu. (Galvasová a kol., 2007)

V literatuře bývají často zmiňovány určité charakteristické rysy venkovských obyvatel. Jedná se např. o konzervatismus, který se projevuje menší ochotou přijmout změny, spíše se zajímají o ochranu dědictví minulosti. Může se stát, že ekonomicky výhodná myšlenka pro ně nebude akceptovatelná pouze z toho důvodu, že je nová. Členové skupiny s modernějšími názory mají tendenci být individualisty, naopak v tradiční skupině existuje systém sociální kontroly. Proto se změny související s rozvojem přijímají téměř výhradně s pomocí místní autority – tzn. člověka, podle něhož se řídí zbytek skupiny. (Constandse, Hofstee, 1964) Tuto myšlenku podporují také Rumpel a kol. (2008), klíčovou úlohu v procesu rozvoje dle nich sehrává několik výrazných osobností - iniciátorů změn a tahounů rozvoje. Obvykle jimi bývají charismatičtí jedinci přesahující standartní pracovní náplň nebo disponující výraznými schopnostmi, čímž stimulují a vytváří aktivity mimo hlavní proud, což vede k inovacím a k podpoře rozvoje území.

Řada dalších autorů považuje obyvatele za klíčový faktor rozvoje a budoucnosti venkova. Např. Pělucha a kol. (2012) shledávají aktivní obyvatele, kteří se zajímají o dění, jako nutný předpoklad rozvoje. Přitom samotné možnosti aktérů, jejich počet i schopnosti, se odvíjí od velikosti a polohy obce, od ekonomických aktivit obce a dalších skutečností. Všechny uvedené faktory působí společně v pozitivním i negativním smyslu, čímž posilují nebo naopak zeslabují efekty ostatních nástrojů. (Bínek a kol., 2009) Podobně potvrdil výzkum Chromého a kol. (2011), že zásadním faktorem rozvoje venkova je kvalita lidského, ale i sociálního kapitálu obce. Vnější podmínky rozvoje lze měnit omezeně, ty vnitřní lze ovlivňovat aktivizací a činností aktérů uvnitř regionu ve spolupráci s vnějšími subjekty. Nejdůležitějším nástrojem pro formování venkova (jako prostoru k žití) je podpora lokálních politických reprezentantů, institucí a organizací a také jednotlivců, kteří jsou ochotni zapojit se do života obce a vstupovat do sítí spolupráce. (Chromý a kol., 2011)

Mimo tuto aktivizaci obyvatel jsou k podpoře a usměrňování venkova využívány nástroje, jejichž účinnost závisí na situaci v konkrétním prostoru a výběru vhodného nástroje, jedná se především o aktivity ze strany státu. Hlavními současnými nástroji jsou rozpočtové určení daní a také dotace - jejich objem, který směřuje na dané území. Jednotné nastavení dotační politiky pro různé typy oblastí způsobuje rozdíly zejména v oblasti rozvoje venkova. Dále, dle výsledků empirických studií, zdůrazňují autoři Lapka a Cudlínová (2008) sociální faktor – udržení a rozvoj sídel. V jejich pojetí je důležité zachovat fungující systém venkovské krajiny, včetně uspořádání, vzhledu a péče.

Do problematiky rozvoje tak zasahuje celá řada dalších oblastí, nejen sociologie, ale i geografie, regionalistiky a ekonomiky, proto je nezbytné zabývat se všemi těmito oblastmi komplexně. Jednotlivé sektory (zobrazené na obrázku níže) se totiž vzájemně ovlivňují, mohou mít společné aktéry a nástroje. (Bínek a kol., 2011) Lze také vypozařovat vazby mezi jednotlivými složkami, vztahy mezi aktéry a nástroji.

Obrázek 2: Základní sektory ovlivňující rozvoj venkova

	Obyvatelstvo	Kultura, tradice	Zemědělství	Průmyslová výroba	Služby, vybavenost	Cestovní ruch	Infrastruktura	Životní prostředí	Správa obce
Obyvatelstvo		Společenský život	Zaměstnanost	Zaměstnanost	Kvalita života	Zdroj příjmů	Kvalita života	Kvalita života	Rozvoj obce
Kultura, tradice	Společenský život		Místní produkty	Místní produkty	Místní produkty	Venkovský CR	---	---	Podpora aktivit
Zemědělství	Zaměstnanost	Místní produkty		Zprac. průmysl	---	Agroturistika	---	Údržba krajiny	Vzhled obce
Průmyslová výroba	Zaměstnanost	Místní produkty	Zprac. průmysl		Přilákání investic	---	Lokalizace firem	Znečištění vs. údržba	Lokalizace firem
Služby, vybavenost	Kvalita života	Místní produkty	---	Přilákání investic		Přiliv turistů	Kvalita života	---	Rozvoj obce
Cestovní ruch	Zdroj příjmů	Venkovský CR	Agroturistika	---	Přiliv turistů		Přiliv turistů	Přiliv turistů	Podpora CR
Infrastruktura	Kvalita života	---	---	Lokalizace firem	Kvalita života	Přiliv turistů		Kvalita ŽP	Zkvalitňování infrastr.
Životní prostředí	Kvalita života	---	Údržba krajiny	Znečištění vs. údržba	---	Přiliv turistů	Kvalita ŽP		Údržba krajiny
Správa obce	Rozvoj obce	Podpora aktivit	Vzhled obce	Lokalizace firem	Rozvoj obce	Podpora CR	Zkvalitňování infrastr.	Údržba krajiny	

Zdroj: Svobodová (2009)

Možnosti rozvoje venkova obecně závisí na vnitřních zdrojích a vnějších tendencích. Existující rozvojové struktury musí také rozhodnout o rozvojové strategii a nástrojích rozvoje. Vzájemně provázanými klíčovými kroky jsou v tomto smyslu poznání venkovského území – jeho rozvojového potenciálu, soulad aktivit rozvoje jednotlivých subjektů, tvorba systému vazeb a vztahů aktérů rozvoje venkova. (Klufová, 2015)

Řada autorů se také zamýšlí nad životaschopností venkova, kterou např. Gajdoš a Pašiak (2008) odvíjí od vitality venkovských společenství. Obyvatelé venkova by měli dostat více prostoru spolupodílet se na rozvoji jejich obce. Jejich aktivita je důležitá především pro sociálně-kulturní oživení venkova (Binek a kol., 2009), jehož podstatnou součástí je také tradice, která hraje podstatnou roli v této práci.

Tradicí⁶ je možné chápat ve smyslu přístupu k informacím nebo systému znalostí, kam každá nová generace vnáší nové specifické prvky a poznatky, odpovídající aktuální skutečnosti. Tradice tak určitým způsobem spojuje staré a nové. Vždy je potřeba někoho, kdo bude dědit, udržovat, obohacovat a předávat. Navíc s tradicí související lidová kultura⁷ a folklor plní

⁶ Tradice pochází z latinského slova tradere a vyjadřuje předat, dát do ochrany.

⁷ Lidová kultura je založena na tradici, kterou sama vytváří – tradice lidové kultury.

integrující funkce vůči sociální skupině, která je jejím nositelem. (Tvrdková, 2006; Frolec, 1984)

3.6. Přístupy k rozvoji venkova

V rámci rozvoje venkova existují tři hlavní přístupy, jde o exogenní rozvoj, endogenní rozvoj a smíšený exogenní/endogenní rozvoj. Exogenní model rozvoje venkova je založen na zásadách z vnějšku, má tendenci být exportován vně regionu. Naopak endogenní model je založen na vývoji uvnitř regionu, pomocí lokálních impulzů a místních zdrojů. Užítky tohoto modelu jsou zachovány v místní ekonomice. (Woods, McDonagh, 2011) V návaznosti na toto členění rozlišujeme také exogenní a endogenní faktory rozvoje. Exogenní faktory určují rámeček, nejsou ovlivnitelné aktéry, i tak ale působí na rozvoj venkova (poloha, životní prostředí, legislativa atd.). Exogenní faktory nemohou účinně fungovat bez těch endogenních, nejvýznamnější roli hrají právě místní aktéři rozvoje, kteří svými aktivitami ovlivňují charakter venkova. Navíc jsou zde i další aktéři, působící různě – mohou rozvoj podporovat nebo mu naopak bránit (působit protichůdně). (Binek a kol., 2009)

Tato práce se bude dále zabývat právě endogenním rozvojem venkova, který Ray (2000: 166) definuje jako proces, jímž „*lokality získávají větší kontrolu nad svým rozvojem díky reorientaci směrem k lokálním zdrojům a zakládání struktur, které dokáží udržet lokální rozvoj i po ukončení původní – oficiální podpory*“. Důležitý je výskyt endogenních potenciálů, které lze určitým způsobem podpořit tak, aby byly spouštěčem budoucího rozvoje. (Gajdoš, Pašiak, 2008) Endogenní potenciál vyzdvihují též Majerová, Herová (2009) a Spišiak (2005), pro něž je důležitá schopnost pracovat přímo s obyvateli obce. I z tohoto hlediska je výhodou zasíťování lokálních aktérů včetně institucí, aktivních jednotlivců tak nemusí být velký počet. (Musil, Müller, 2008)

Také další autoři - Blažek a Uhlíř (2002), Bernard (2010) identifikují jako klíčové využití právě endogenních potenciálů a to hlavně lidské zdroje a jejich iniciativu. Tento faktor považují za průnik všech současných přístupů k regionálnímu rozvoji (což se objevuje i v programech zaměřených na rozvoj venkovských oblastí – podporující místní iniciativy a vytváření sociálních sítí mezi aktéry). (Ray, 1999; Shucksmith, 2000)

Terluin (2001) hovoří o souvislosti endogenního přístupu s modely lokálního prostředí – průmyslových okrsků, endogenního růstu, ty jsou založeny na institucionálním kontextu ekonomických aktivit. Dále se vyskytují teorie endogenního rozvoje jako např. teorie

komunitou řízeného rozvoje venkova (uplatňovaná v programu LEADER) a Brydenova teorie potenciálů imobilních zdrojů pro tvorbu konkurenčních výhod na venkově (se sociologickým základem). Ta se zabývá procesem globalizace, v rámci něhož je významná mobilita kapitálu, pracovní síly, služeb, zboží a informací. Díky této mobilitě jsou uvedené zdroje značně nestabilní v souvislosti s vytvářením rozvojových strategií venkova. (Terluin, 2001) Z tohoto důvodu navrhli Bryden a Dawe (1998) postavení konkurenčních výhod venkova založených na nemobilních zdrojích, které nemohou být využity konkurencí. V 80. letech provedli výzkum, kde pomocí 50 případových studií zjistili, že úspěšné lokální iniciativy jsou obvykle vyvolány zevnitř území a orientují se zejména na mobilizaci místních zdrojů podnikání, ekonomickou diverzifikaci, nové produkty, zdokonalování dovedností a nové organizační formy.

V rámci uvedených teorií endogenního modelu rozvoje jsou to právě interakce, výměna informací a spolupráce, které jsou předpokladem pro úspěch. Pokud nejsou splněny, je potřeba využít jako katalyzátor spolupráce určitou formu místní rozvojové agentury. Dle Raye (1997) se jedná o participační neboli bottom up přístup, kdy venkov není řízen shora – centrálně. Naopak jde o přístup založený na principu řízeném zdola - iniciativou a spoluprací venkovských aktérů, který prosazoval také Blažek (1997) v procesu obnovy venkova. Ten také upozorňoval na významnou úlohu místních aktérů v rámci participace na místním rozvoji. Základ zdravého venkova tvoří v jeho pojetí místní komunita. Nástrojem k utváření této komunity je společná diskuse obyvatel venkova nad problémy, vznikající v jejich vesnici. Významným prvkem je možnost vytvářet místní partnerství s hranicemi, které se nemusí nutně shodovat s těmi administrativními. (Maurel, 2008) Jedná se o rozvoj zaměřený na soudržné území (přístup place-based), kde obyvatelé jednají v regionu, k němuž pociťují sounáležitost. (Ray, 1999a) Tento přístup k rozvoji venkova umožňuje vznik nových struktur mající potenciál lépe uchopit a používat místní kapacity. Důraz je kladen na zakořenění nových sociálních hnutí v oblasti, jejich znalost místními obyvateli a také přizvání aktérů napříč sektory. (Furmankiewicz a kol., 2010) Toto místní partnerství by mělo působit na území dostatečně malém a zároveň homogenním z hlediska geografického, ekonomického i sociálního. (Čepelka, 2001) Konkrétním příkladem je program LEADER⁸, ve spojení s ním

⁸ Na LEADER lze nahlížet ve několika souvislostech. Ministerstvo zemědělství o něm hovoří jako o metodě, přispívající k lepšímu zacílení podpory na místní potřeby daného venkovského území a rozvoji spolupráce aktérů na místní úrovni. (Program rozvoje venkova ČR na období 2014–2020, 2015). V knize K. Tomšíka (2009) patří LEADER mezi iniciativy, jejichž zavedení znamenalo zcela nový přístup k rozvoji venkova, hlavním rysem byl integrovaný přístup. V Shucksmithově (2000) pojetí je LEADER experimentem v endogenním rozvoji, který se stal katalyzátorem pro lokálně ukotvené jednání prostřednictvím spolupráce různých úrovní. Touto charakteristikou se dle Hučky a kol. (2008) řadí k neo-endogennímu rozvoji.

dochází k definování hranic, identity, tradic a hodnot venkovských oblastí. Cílem tohoto programu je postupná obnova venkova založená na aktivitě a participaci venkovských obyvatel, také se objevuje odkaz na T. G. Masaryka a národní identitu. (Pospěch a kol., 2014) Dle Raye (2000) se jedná o formu politizace a demokratizace venkovských oblastí. Propojení podnikatelské a neziskové sféry spolu se zástupci místní politické reprezentace umožňuje participaci a spolupráci různých zájmových skupin.

Kritika endogenního přístupu k rozvoji venkova

Endogenní rozvoj byl také předmětem kritiky, dle Ann Margarian (2011) totiž chybí teoretické základy a přesná definice. Jedná se také o příliš zjednodušený přístup zaměřený jednostranně na vnitřní potenciály, nezahrnuje prostředí a vnitřní strukturu regionu. Politika rozvoje by měla být pro každé místo specifická (ne lokální ve smyslu endogenního rozvoje). Podpora lokální koordinace může být z makroekonomického pohledu dokonce škodlivá. V pojetí této autorky je endogenní přístup stále závislý na státní politice koordinovaného přerozdělování. Za určitých podmínek může umožnit koordinaci místních aktérů – jejich rozhodování a zefektivnění využívání lokálních zdrojů. Často se však jedná o nedostatečnou koordinaci.

Dalšími kritiky jsou Woods a McDonagh (2011), kteří navrhují přístup⁹ k rozvoji venkova založený na spojení lokálních a externích sil v rámci rozvojových procesů. Venkovský rozvoj v tomto pojetí navazuje na proces globalizace (změny v informačních a komunikačních technologiích). Aktéři venkovských regionů jsou součástí lokálních i vnějších sítí odlišující se velikostí, směrem a intenzitou v jednotlivých regionech. Produktem rozvoje venkova je právě tvorba těchto sítí, jež mobilizují zdroje. V rámci kontroly procesů probíhá souhra mezi lokálními a externími silami. (Lowe a kol., 1995)

3.6.1. Institucionální teorie regionálního rozvoje

Vzhledem k zaměření této práce je potřeba podrobněji uvést problematiku institucionálních teorií regionálního rozvoje. Instituce¹⁰ jsou z pohledu institucionálních teorií chápány jako formální a neformální pravidla (respektive instituty) ovlivňující lidské jednání. Velmi volnou definici uvádí Mlčoch (2005: 29), dle něhož jsou instituce *„jakékoliv omezení, které utváří*

⁹ Lze spatřit určitou podobnost mezi tímto přístupem Woodse a McDonagha (2011) a Brydovou teorií potenciálů imobilních zdrojů (Bryden, Dawe, 1998).

¹⁰ V literatuře se lze setkat s užíváním pojmu instituce ve smyslu organizace, pro účely institucionální ekonomie je ale nutno tyto pojmy rozlišovat.

ekonomické chování lidí“. Mezi formální instituce patří například zákony upravující politická a občanská práva. Za neformální instituce považuje Mlčoch (2005) ustálené tradice, zvyky a obyčeje. Jedná se o kulturu určité společnosti. Změna těchto neformálních pravidel (zvyků) je dlouhodobým procesem, jsou totiž ze své podstaty trvalejšího charakteru – lidstvo je v sobě má zakořeněno. Pokud by tomu tak nebylo, nejednalo by se o zvyky nebo obyčeje.

Souhrnnou definici formální i neformální části přináší Holman a kol. (2001: 323) – „*Instituce jsou uznávané normy chování, jako jsou tradice, zvyky i právní normy.*“ Je zřejmé, že formální i neformální pravidla ovlivňují lidské chování. Tato skutečnost se promítá také na úrovni regionů v rámci institucionálních teorií regionálního rozvoje. Jednou z nich je teorie výrobních okrsků, která spatřuje zdroj prosperity v kvalitní sociální, kulturní a institucionální struktuře a nehierarchickém systému spolupráce malých firem. (Blažek, Uhlíř 2002) Tento přístup byl zkonstruován na základě studia vymezených regionů v Itálii. Bagnasco (1977) navíc připisuje úspěch kolektivnímu pocitu sounáležitosti, tradičním hodnotám a důvěře.

Navazující je teorie učících se regionů, ta považuje za klíčovou schopnost učení se pro konkurenceschopnost regionů. Kdy má každý region k dispozici určitá vztahová aktiva – specifické schopnosti a dovednosti nepřenositelného charakteru, které jsou důležité pro jeho rozvoj. Pro regionální růst jsou klíčové znalosti a schopnost inovovat. Důraz je kladen na znalosti nepřenositelné, jež jsou získávány zkušeností a účastí v konkrétní věci a jsou zároveň vázány na institucionální charakteristiky území (sítě kontaktů a forma zakořenění). (Blažek, Uhlíř, 2002) Jde zejména o vytvoření příznivých podmínek prostředí k realizaci inovací. Prostředím je zde myšlena síť vztahů (mezi firmami a organizacemi), ale také rámec pro činnost firem (institucionální struktura, politická kultura, sociální hodnoty, atd.). (Lundvall, 1992; Blažek, Uhlíř, 2002) Asheim a Isaksen (2001) k tomu přidávají organizovanou spolupráci nejen firem, ale i občanských organizací a orgánů státní správy v rámci sociálních a regionálních struktur. Úloha veřejného sektoru tady nespočívá pouze v rozdělování finančních prostředků, ale je spatřována hlavně v roli zprostředkovatele, moderátora a také důležitého spolutvůrce konsensu. Pro jednotlivé aktéry záleží na intenzitě zapojení do sítí, ale i na obsahu, které sítě přenášejí. Podle Kulhánka (2007) a Skokana (2005) je největším přínosem tohoto přístupu rozvoj lidského kapitálu (využívá jejich potenciál) a podpora sítí. Tolanda a Yoonga (2005) dodávají sociální zapojení a tvorbu sociálního kapitálu, navíc se objevuje i integrovaný přístup k dosažení good governance.

Blažek a Uhlíř (2002) v této souvislosti uvádí členění zmíněných charakteristik na 4 I – identifikace (společná identita klíčových aktérů), intelligence (informace a učení se), instituce

(výzkumná a inovační centra, podnikatelské sítě), integrace (provázanost a koordinace mezi organizacemi a dalšími subjekty).

Další teorie vznikla z práce M. Granovettera a klade důraz na vzájemnou důvěru jako součást každé interakce. Sociální sítě v kombinaci s určitou mírou důvěry vytváří prostředí pro transakce. Každý jedinec (aktér) je určitým způsobem zakořeněn v síti svých kontaktů představujících jeho možnosti. Efektivnost a plynulost prováděných transakcí i úspěšnost růstu (rozvoje) se tak odvíjí od charakteru vztahů, míry důvěry a formy zakořenění. (Granovetter, 1985) Právě vysoká míra důvěry je pro tyto vztahy zvláště důležitá, je tvořena opakovaným vzájemným působením subjektů pozitivního charakteru. Každý subjekt je součástí určité sítě kontaktů, a ta ovlivňuje jeho možnosti.

Wood a Valler (2004) návazně zdůrazňují aktivitu zakotvenou v místním institucionálním kontextu, zaměřenou na sociální vztahy, sítě a vzorce chování.

3.7. Aktéři rozvoje venkova

V rámci problematiky rozvoje venkova hrají významnou roli především rozvojové přístupy, nástroje a samotní aktéři. Právě poslední složka bude v této práci zkoumána blíže. Sociální aktéři vkládají do svého jednání určité významy, na tomto základě mohou animovat – ve významu nejen udržovat, ale také obohacovat a zhodnocovat život lokality. Zároveň disponují mechanismy umožňujícími koordinaci jednání. (Putnam, 1993) Návazně na toto zjištění lze tvrdit, že za aktéry rozvoje venkova můžeme považovat všechny subjekty (jak organizace, skupiny, tak i jednotlivce), kteří jsou zainteresováni do rozvojových aktivit na venkově.

Samotný pojem aktér (pochází z latinského actor, znamená jednající) je podle Velkého sociologického slovníku (1996) nositelem, iniciátorem a realizátorem sociální činnosti. Často označuje jednotlivce, individuum, v širším smyslu může zahrnovat i sociální skupiny (nositele aktivit). Jedná se o subjekty obdařené praktickým smyslem, zdravým rozumem a také citem, co je třeba udělat v jaké situaci. (Hudečková, Lošťák, 2002) V nejširším slova smyslu jsou aktéry rozvoje venkova všechny formalizované instituce nebo jednotlivci, kteří svým jednáním jakkoliv vstupují do dění na venkově nebo jsou jeho součástí. Navíc Ambrosio-Albalá a Bastiaensen (2010) stanovují jako dalšího aktéra samotný venkovský prostor a nejen to, v jejich pojetí se jedná o fyzickou podporu lidských aktivit, živoucí organismus vzájemně se ovlivňujících buněk. Spolupráce těchto aktérů se může promítnout

do oblasti místního trhu práce, může také ovlivnit migrační trendy a rozvoj osídlení. (Binek a kol., 2009) Základní otázkou je identifikace těchto klíčových aktérů podílejících se na procesu rozvoje. (Rumpel a kol., 2008)

V rámci rozvoje venkova existuje několik různých skupin aktérů. Jelikož se konkrétní výsledky jednotlivých aktivit a také ten skutečný rozvoj realizuje na místní úrovni, jsou velmi významní právě místní aktéři. Jak zdůrazňují Málíková a Spišiak (2012), přímo obyvatelé venkova nejlépe identifikují jeho silné a slabé stránky, čímž představují důležitý zdroj návrhů a nápadů, které by měly být zahrnuty do procesu tvorby a realizace rozvojové strategie.

Aktéři obecně mohou být dvojí povahy, a to endogenní a exogenní. Endogenní aktéři působí přímo v lokalitě, jejich přínos bývá zpravidla větší. Jedná se většinou o neformální aktéry – spolky, obyvatele atd. Exogenní aktéři zasahují do rozvoje venkova zvenčí, mohou pocházet z úrovně krajské a národní (případně nadnárodní). Jedná se spíše o institucionální typy aktérů, kteří ovlivňují prostředí pro rozvoj venkova. (Svobodová, 2009) Přitom pro rozvoj na lokální úrovni platí, že nemůže fungovat bez zásahů z vnějšího prostředí, ale také nemůže vzniknout ani pokračovat bez lokální iniciativy a vůle. (Marek, 2005) Důležité je také vytvoření základního institucionálního a partnerského rámce. (Ambrosio-Albalá, Bastiaensen, 2010)

Jak již bylo zmíněno, aktéry mohou být jednotlivci nebo i skupiny, mezilidské sítě, organizace, různá seskupení nebo i tzv. makro aktéři (např. mezinárodní organizace). Binek a kol. (2009) uvádí členění aktérů vycházející z jejich postavení v hierarchii, a to vzhledem ke správní organizaci území (dle úrovně veřejné správy), na lokální, regionální a národní. Dále se zabývají konceptem jejich činnosti, jež ovlivňuje ochotu aktérů spolupracovat na rozvoji venkova. Základními směry jsou - rozvoj venkova (jako celku), rozvoj určité oblasti na venkově nebo určitého odvětví.

Níže uvedená tabulka představuje základní členění subjektů, kteří mohou být aktéry rozvoje venkova. Toto rozdělení navazuje na P. Rumpela a kol. (2008), jež rozlišují aktéry na základě míry institucionalizace na organizace a jedince. Subjekty lze také rozlišit podle právní povahy, hierarchické úrovně a oblasti působnosti, viz následující tabulka.

Tabulka 1: Matice aktérů (prostorová úroveň x typ sektoru)

		Sektory		
		Veřejný	Soukromý	Neziskový
Úroveň	Evropská	Evropská komise (SZP EU)	Nadnárodní zájmová uskupení	Sítě
	Národní	Ministerstva, Celostátní síť pro venkov	Celostátní zájmová uskupení	Spolky, svazy, sítě
	Krajská	Kraj, Vysoké školy, Krajská informační střediska	Podnikatelská sdružení	Nezisková sdružení
	Lokální	Obce, DSO, MAS, organizace zřizované obcemi	Podnikatelé, zemědělci	Zájmová sdružení, spolky

Zdroj: Svobodová (2009)

Rozdíly mezi aktéry nejsou jen v úrovni působení, ale i v sektoru. Do rozvoje venkova zasahují veřejný, soukromý a neziskový sektor. V rámci veřejného sektoru je to zejména veřejná správa (státní správa a samospráva) podílející se na vytváření podmínek a přípravě prostředí pro rozvoj venkova. (Burger, 1970) Tyto entity na vyšší a střední úrovni spolupracují spíše metodicky, využívají také finanční nástroje – např. dotační programy.

Mimo již uvedené členění aktérů lze dále rozlišovat podle místa aktivity a postavení vzhledem ke sledované činnosti. Jejich vliv závisí i na formalizaci. Čím vyšší stupeň formalizace na území větší velikosti, tím více je jejich vliv zprostředkovaný – jedná se o koncepční aktéry. Ti obecně ovlivňují prostředí více než konkrétní aktivity. Čím lépe je jejich aktivitou prostředí ovlivňováno, tím jednodušší je potom činnost místních aktérů, kteří působí na určitém území. Velikost dopadu této činnosti aktéra souvisí s jeho vzdáleností od řešeného území, čím je blíže – tím je jeho dopad větší. (Binek a kol., 2009)

V této souvislosti je, podle autorů Binek a kol. (2009), Knickel a Renting (2000), potřeba dosahovat synergie v oblasti vztahů mezi aktéry provádějícími místní rozvoj a těmi, kteří provádějí nastavení rozvojových rámců. Pro rozvoj venkova je velmi důležitý flexibilní systém aktérů dle jednotlivých úrovní, na nichž působí, v závislosti na jejich charakteru. Aktéři mají různý význam, mohou na rozvoj působit pozitivně i negativně. S tím nesouhlasí Rumpel a kol. (2008), v jejichž pojetí existuje pouze kladný efekt, tzn. aktéři z různých

úrovni, sektorů atd. nepůsobí v žádném případě protichůdně, ale dochází k akceleraci paralelním spolupůsobením.

3.7.1. Evropská úroveň

Vstup a členství České republiky do Evropské unie se promítlo i do oblasti rozvoje venkova. Kromě možností získání finančních prostředků v rámci podpory rozvoje venkova (v současnosti prostřednictvím Programu rozvoje venkova) generuje tato integrace i jiné dopady. Každá členská země je povinna od roku 2014 uzavřít dohodu o partnerství z důvodu koordinace financování v rámci strukturálních a investičních fondů Evropské unie. Jednotlivé členské státy a také Evropská komise spolupracují s Evropskou investiční bankou na tvorbě finančních nástrojů zahrnutých do Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova. Důležitými aktéry jsou na této úrovni Evropská síť pro rozvoj venkova spojující jednotlivé zúčastněné subjekty (v oblasti rozvoje venkova EU) a síť Evropského inovačního partnerství. (Evropská komise, 2016)

Další významnou činností této úrovně je implementace legislativy, jež má v jednotlivých oblastech různý dopad. Místní samosprávy jsou zde zastoupeny Svazem měst a obcí ČR, dále je podstatnou organizací Komora obcí, která spolu s dalšími asociacemi ovlivňuje legislativu a politiku na evropské úrovni. (Tomšík, 2009)

3.7.2. Národní úroveň

Na národní úrovni se vyskytují aktéři v podobě zájmových organizací (lze též na úrovni krajské či okresní). Mezi ně patří Agrární komora, Zemědělský svaz ČR, Asociace soukromého zemědělství ČR, Spolek pro obnovu venkova a další neziskové organizace. Na této úrovni převládá rezortní přístup k venkovu.

Státní správa je zastoupena důležitým činitelem - Ministerstvem zemědělství jako ústředním orgánem pro zemědělství, lesnictví, vodní hospodářství a jiné. Toto ministerstvo má důležitou úlohu v souvislosti se Společnou zemědělskou politikou Evropské unie, kde získalo klíčové kompetence. Mimo jiné je také zřizovatelem Celostátní sítě pro venkov¹¹.

Pro venkovské oblasti jsou důležitá i další ministerstva jako ústřední orgány státní správy. Například regionální politika a související záležitosti jsou v ČR v gesci Ministerstva pro

¹¹ Celostátní síť pro venkov je komunikační platformou Programu rozvoje venkova.

místní rozvoj (v jehož kompetenci je Program obnovy venkova a soutěž Vesnice roku). V oblasti podpory kulturních akcí, lidové kultury a kulturního dědictví se na rozvoji venkova podílí Ministerstvo kultury. Dále se svou činností v určitých oblastech dotýkají také Ministerstvo životního prostředí a Ministerstvo práce a sociálních věcí.

3.7.3. Krajská úroveň

Krajská úroveň je důležitá z hlediska efektivity činností rozvoje území, zásadní je regionální management, který funguje jako koordinace činností nezávislých subjektů. Krajská samospráva stanovuje určitý rámec směřování rozvoje svého území, podporuje budování sítí a regionální management. V rámci rozvoje venkova si kraje vytváří vlastní politiku a podpůrné programy, disponují prostředky v rámci Programu obnovy venkova. Ty jsou významným zdrojem malých obcí, a to díky nízké administrativní náročnosti a vysoké úspěšnosti žadatelů. (Bínek a kol., 2009)

Krajskou úroveň zastupují dále Krajská informační střediska pro rozvoj zemědělství a venkova, která jsou součástí poradenského systému Ministerstva zemědělství. Hlavními partnery samotných krajů jsou dobrovolné svazky obcí.

3.7.4. Lokální úroveň

Z důvodu zabezpečení konkurenceschopnosti jednotlivých oblastí je nezbytné využít specifické přístupy. Proto je potřeba se pohybovat na místní úrovni zastoupené místními aktéry, kteří budou těmi, kdo bude realizovat rozvojové strategie (na nichž bude výsledný efekt záviset). (Tomšík, 2009) Právě soulad činností a vzájemná spolupráce jednotlivých místních aktérů (zejména starostů a obyvatel) sehrává klíčovou úlohu. S tímto tvrzením koresponduje i zjištění Bernarda (2010) o roli starosty jako určitého singulárního činitele, který se vymyká z obecního průměru (z hlediska iniciativy). Proto osobnost starosty patří k dominantním rozvojovým faktorům. Obecně je na venkově kladen důraz na místní autority a tradici, ty tvoří páteř lokální subkultury a socializace. (Hudečková, Lošťák, 2002)

Lokální úroveň je pro tuto práci stěžejním bodem a bude proto podrobněji popsána. Klíčovými hráči podílejícími se na zachování hodnot, funkčnosti a udržitelnosti jsou právě místní aktéři rozvoje, které dále rozčleníme do kategorií – veřejná správa (včetně místních akčních skupin a dobrovolných svazků obcí), podnikatelé, občanská společnost, zájmová sdružení a spolky.

VEŘEJNÁ SPRÁVA A SOUVISEJÍCÍ SESKUPENÍ

Místní vlády jsou dle Douglase (2005) klíčovými aktéry s vyšší zodpovědností a zdroji pro realizaci politik na lokální úrovni, a to v oblasti ekonomické, zdravotní, vzdělávací a dalších. (Pearce a kol., 2005) Jak uvádí Vajdová (2008), je právě veřejný sektor motorem místního rozvoje. Důležitá je však i míra administrativní decentralizace v oblasti rozhodování a také využití místních zdrojů. Na těchto faktorech závisí účinnost organizace venkovských obyvatel. (Ghonemy, 1984)

Ohledně místní správy na venkově stanovují Majerová a Herová (2009) důležitá fakta:

- Rozhodující je postavení starosty – zde se ukazuje významný rozdíl mezi uvolněným a neuvolněným starostou pro výkon funkce. Obvykle pokud má obec do 500 obyvatel je starosta neuvolněný, přitom se jedná o natolik náročnou funkci, že je obecně preferována první varianta (podobně Vajdová, 2007).
- O záležitostech obce rozhoduje místní správa – nejvíce se angažují starosta, zastupitelstvo, případně rada.
- Důležitý faktor pro rozvoj je spolupráce obcí – např. spojení do svazku obcí za účelem získání dotace. Svazky obcí jsou považovány za politickou organizaci lokálních společenství.
- Významným nástrojem rozvoje je místní akční skupina – získání podpory z fondů EU je podmíněno spoluprací a partnerstvím veřejných a soukromých subjektů (program Leader).

Samotná obec představuje koordinační orgán s omezeným množstvím disponibilních finančních prostředků a určitou dostupností informací. Jednotlivé obce jsou často seskupovány do větších celků, z čehož se odvozují další příležitosti k rozvoji. Tyto útvary mívají samosprávný charakter – hospodaří s vlastním rozpočtem, disponují vlastním majetkem a pečují o všestranný rozvoj svého území. (Bernard, 2010)

Jedním z nich je dobrovolný svazek obcí, který vzniká za účelem dosažení významnějšího výstupu (společného zájmu), než by bylo možno realizovat v případě postupu samostatné obce, vychází ze zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecních zřízeních). Spolupráce obcí uvnitř svazku demonstruje současný trend otevírání veřejné správy při procesu tvorby lokálních politik. Dále je veřejná správa vstřícná i vůči partnerství, spolupráci a participaci s dalšími aktéry rozvoje venkova jako jsou neziskové a soukromé organizace, včetně

veřejnosti. Místní problémy se tak řeší efektivnější veřejnou správou na uvedených principech. (Nejdl, Čermák, 2007)

Další seskupení podobného typu souvisí se společnou zemědělskou politikou Evropské unie, kdy byly původně v rámci čtvrté osy Programu rozvoje venkova (LEADER) definovány místní akční skupiny (MAS), následně se tento způsob spolupráce vyvinul v metodu LEADER. Důležitá je tady hlavně spolupráce zdola-nahoru. Tímto způsobem se obce spojují s dalšími subjekty – lokálními aktéry (podnikateli, firmami, obyvateli) k realizaci rozvoje území na místní úrovni. Jedná se o partnerství zástupců veřejného i soukromého sektoru (zastoupení veřejného sektoru nesmí přesáhnout 50 %) podporované Evropskou unií. Území místní akční skupiny musí být geograficky homogenní s 10 tis. až 100 tis. obyvateli. (Program rozvoje venkova na období 2014 - 2020, 2015) Vzniku organizací typu MAS předchází obvykle impuls v podobě získání finančních prostředků z fondů EU, časem se objevuje i jiná motivace – vzájemné propojení aktérů z řad organizací, výměna informací, poskytování určitých služeb atd. Členové MAS se zapojují do důležitých institucionálních sítí rozvoje. Významnou roli hraje neziskový sektor, ten může být hybnou silou pro veřejné instituce. Naopak někdy může být jeho přítomnost problémem – nedůvěra zastupitelů a úřadů k neziskovým organizacím, jež jsou pro některé projekty klíčové, může bránit realizaci¹². (Stachová, 2008) V současnosti pokrývají místní akční skupiny téměř celé území České republiky (dle Národní sítě Místních akčních skupin ČR (2019) dosáhly počtu 179).

Pro všechny tyto subjekty veřejné správy jsou velmi důležité aktivity spojené se získáváním informací. Ať už se jedná o představitele místních akčních skupin, dobrovolných svazků obcí nebo přímo obcí. Vždy je úspěšnost jejich počínání závislá na včasném získání informací (např. pro tvorbu a realizaci projektu, získání podpory). Co se týče předávání informací nezbytných pro řízení obce, mají výhodu starostové obcí menších, co do počtu obyvatel. Jsou totiž častokrát v denním přímém kontaktu s občany (formálním či neformálním). Jsou proto lépe obeznámeni s aktuální situací a problémy. Tento intenzivní kontakt může být pro starostu dosti náročný, protože občané velmi často nerozlišují úřední hodiny a osobní volno starosty. (Kadeřábková, Jetmar, 2010) Právě komunikace s občany je velmi významným nástrojem zejména v rukou představitelů obce. Ve vytvořené komunikační strategii by se měly odrážet konkrétní potřeby a požadavky jednotlivých skupin občanů. Dle zjištění Kadeřábkové a Pekové (2012) jsou zdrojem získávání informací místa pro vzájemná setkávání (kulturní

¹² Postavení neziskových organizací je různé, v některých oblastech a společenstvích hrají důležitou roli, jinde nejsou brány jako rovnocenný partner veřejné správy. (Stachová, 2008)

domy, sportoviště, hospody) a to hlavně u obcí se silnou a integrovanou lokální komunitou. Z těchto míst je zvláště významná místní škola jako vzdělávací a kulturní centrum integrace obce. Jedná se také o významný subjekt podílející se na rozvoji společenského a kulturního života obce. Neméně důležitý je i její podíl na posilování lokální identity, spoluvytváření občanských postojů a hierarchie hodnot. Zachování venkovských škol je potřebné z hlediska šíření vzdělanosti, rozvoje místních tradic i vytváření vztahu k místnímu kulturnímu dědictví. Podobně významnou roli hrají také knihovny, které jsou centrem vzdělávacích a osvětových akcí a poskytují prostor pro setkávání generací a sociálních skupin. (Kadeřábková, Peková, 2012) Dalším místem, z hlediska setkávání obyvatel, je i hospoda, její úloha je spatřována ve zprostředkování informací. V průběhu realizace akcí se tady vytváří nápady a zároveň se ustanovují jejich hlavní aktéři. (Haukanes, 2004)

I do lokální úrovně tohoto sektoru se promítají sociální vazby. Z pohledu řízení obcí na venkově je významným faktorem jejich síla. Rozdíly, jež byly potvrzeny výzkumy Kadeřábkové a Jetmara (2010), jsou způsobeny zejména velikostí obcí. U větších obcí převažují mezi starostou a občany spíše slabé vazby, které zesilují s klesající velikostí obce (jsou vzájemně nepřímo úměrné). Jejich dopad může být jak pozitivní tak i negativní – např. osobní vztahy starosty s občany, příbuzenské vazby atd.

PODNIKATELÉ

Také podnikatelské subjekty jsou důležité pro rozvoj venkova, tvoří pracovní místa a uspokojují potřeby obyvatel formou poskytování služeb, spolupodílejí se na údržbě prostředí a krajiny.

Jejich úloha se po roce 1989 významně změnila - pro venkov typické obory – zemědělství a lesnictví byly zredukovány a zemědělství tak ztratilo své postavení dominantního podnikatelského sektoru z pohledu zaměstnanosti, stále je však důležité pro produkci potravin a krajino tvornou funkci.

Obecně jsou podnikatelé a firmy zastoupeny na všech úrovních od samostatně hospodařících rolníků přes lesní a zemědělské podniky až po podniky průmyslové. Dále se objevují zájmová seskupení a malí podnikatelé z řemeslných oborů a služeb. (Binek a kol., 2009)

OBČANSKÁ SPOLEČNOST

V souvislosti s místním rozvojem venkova je důležitá občanská společnost, čímž je v pojetí Vajdové (2005) myšlen prostor mezi rodinou, státem a trhem, v rámci něhož se lidé sdružují a sledují své zájmy. Mohou zde být formální institucionalizované organizace, sdružení jako jsou spolky, nadace, církve, školy, muzea atd. a dále neformální aktivity občanů – společenství, sítě, veřejná shromáždění, demonstrace¹³. Jako „neviditelná“ část občanské společnosti mohou být označeny hodnoty, zvyklosti a společenské normy ovlivňující jednání lidí. (Skovajsa a kol., 2010)

Občanská společnost na venkově zahrnuje též lokální společenství, které je sociálním kolektivem, jehož členové mají společné problémy a cíle, jsou schopni kolektivně jednat a organizovat se. (Bernard, 2010) Někteří vědci považují společenství venkova za zaniklé (např. Bracey, 1970). Důvodem bude nejspíše anonymita, jež se částečně dostala na venkov z města. Přesto stále lze hovořit o určité míře sociální kontroly, která závisí na konkrétní vesnici. Stále existují aktéři organizující bezplatně akce různého charakteru, lidé se sdružují ve spolcích a setkávají se. (Bartošová, 2010)

Důležitý vliv na prostředí venkova mají, dle Slepíčky (2006), jednotlivé sociální skupiny žijící na tomto území. Početnou skupinu tvoří starousedlíci (rodáci), kteří jsou s danou lokalitou úzce spjati. Noví obyvatelé se často stěhují do vesnice z důvodu vhodných podmínek pro bydlení. Podle Binka a kol. (2009) tito noví obyvatelé více chápou potřebu ovlivňovat kvalitu života a pokud možno se angažují ve věcech veřejných (i na úrovni mikroregionu) nebo v neziskových a zájmových organizacích.

Dále se zde vyskytují rekreanti, chataři a chalupáři, na ně se názory různí. V Binkově pojetí se ve většině případů neúčastní veřejného života. Tvoří nesourodou skupinu, jejich přítomnost je pouze sezónní, ekonomický přínos pro rozvoj je malý, v kontrastu s vysokými nároky kladenými na obec. (Binek a kol., 2009) Jiný pohled na chataře a chalupáře přináší výzkum Kadeřábkové a Trhlínové (2006), který tuto skupinu hodnotí jako přínosnou z hlediska nových impulsů rozvoje obce. Přestože nebývají původními komunitami jednoznačně přijímáni ani pozitivně hodnoceni, často se podílejí na zachování urbanistické a architektonické tváře obce, dokonce nezřídka bývají iniciátory lokálních tradic a podílejí se i na rozvoji společenských a kulturních aktivit v obci.

¹³ Občanská společnost zahrnuje organizace zvané též občanský sektor nebo organizovaná občanská společnost, jedná se o nadřazený termín. (Skovajsa a kol., 2010)

Neméně důležitou skupinou jsou přirozené autority, dle Lapky a Gottlieba (2000) se mezi ně řadí stále i tradiční autority např. kněz. Naopak v pojetí Perlína a Chromého (2012) se tyto původní autority vytratily, zůstal zejména starosta jako přirozená autorita v obci.

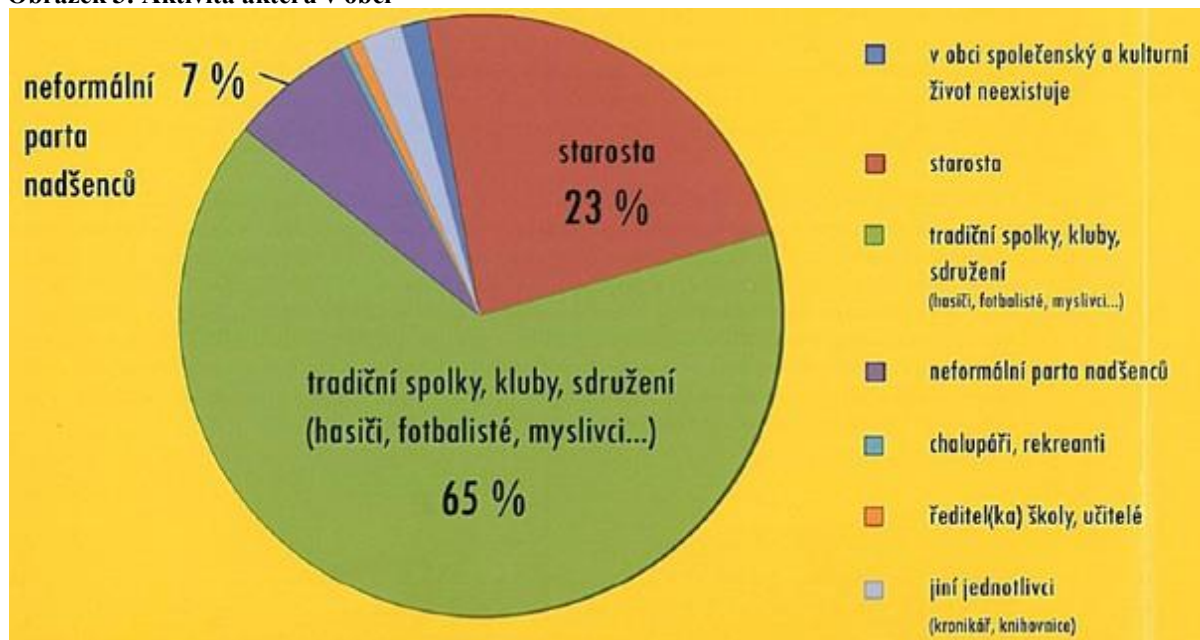
Podobně Pělucha (2012) považuje starosty venkovských obcí za lídry, kteří motivují ostatní svým elánem. Také Svobodová (2011) vyzdvihuje roli starostů (zejména v malých obcích), která je podpořena jejich formální úlohou předepsanou ze zákona. (Čmejrek a kol., 2009)

Počet těchto klíčových autorit nemusí být rozhodující, pokud jsou součástí sítě. Například v publikaci *Lokální a regionální kultura v České republice* popisují Patočka a Heřmanová (2008) jednotlivce mající schopnost vyvolat sami určitou aktivitu místních obyvatel. Odhalení těchto místních autorit bývá často problematické, avšak pro rozvoj venkova klíčové.

Dle výzkumu Ouředníčka a kol. (2011), zaměřující se na severní Pacovsko, však tito aktivní lídři často chybí a tím nedochází k využití možností rozvoje území. Dle některých autorů se jedná o problém příliš malých obcí, jejichž řízení není efektivní. (Hampl, Müller, 1998)

Kompletní výzkum zapojení jednotlivých aktérů do rozvoje a organizace společenského a kulturního života obce v rámci této úrovně zjišťoval Perlín a Hupková (2010), viz následující obrázek.

Obrázek 3: Aktivita aktérů v obci

Zdroj: Perlín, Hupková (2010)

Aktivita občanů na venkově ovlivňuje jejich sociální prostředí a kvalita života komunit, jejich přístup odráží spokojenost¹⁴ se životem na tomto území. Tyto skutečnosti se projevují v realizaci akcí, které se stávají významnou součástí historie komunity a potvrzují zároveň její integritu. V této souvislosti se pozitivně projevují v komunikaci, vzájemné pomoci, společných aktivitách a informovanosti. (Kadeřábková, Trhlínová, 2006) S tím souvisí vyšší vzájemná závislost a vazby mezi těmito aktéry. Jejich angažovanost do rozvoje území se zvyšuje prostřednictvím participace a sdíleného rozhodování. (Ray, 2001)

Jak tvrdí Pělucha a kol. (2012), bez lidí, jejich zájmu se nemůže venkov rozvíjet, a proto je nezbytné vytvořit vhodné podmínky pro život, aby se tak zabránilo odlivu obyvatel a naopak ještě přitáhnout nové.

Obec s aktivními obyvateli, kteří se zajímají o rozvoj vesnice, lze rozpoznat na základě nekvantifikovatelných kritérií, jimiž jsou dle Maříkové (2006) upravenost, čistota a společenský život obce. Indikátor rozvoje obce, zahrnující subjektivní i objektivní kritéria (např. vzhled obce, úspěšnost získávání dotací, populační růst, apod.), zatím nebyl nalezen. Stejně je tomu u měření aktivity obyvatelstva. Tuto aktivitu většina občanů očekává ze strany samosprávy nebo místních neformálních aktérů, obě tyto skupiny mají nezastupitelné postavení v rozvoji, co se týče komunikace – informovanost z hlediska kvality a četnosti je významným faktorem pro zapojení občanů do rozvojových záležitostí (důležité i pro rozhodování zastupitelstva – oboustranně důležité). (Kadeřábková, Trhlínová, 2006)

Z pohledu této práce je rovněž důležitý model občanské společnosti a sociálních hnutí dle Alexise de Tocquevilla. Ten spojuje občanskou společnost se ztělesněním hodnot klíčových pro demokracii a dobré vládnutí (good governance). Zabývá se taktéž rozvíjením odpovědnosti, spolupráce, občanské participace a sociálního kapitálu (ve větší míře než efektivitou a poskytováním veřejných statků). (Smith, Gronbjerg, 2006) Návazně zdůrazňuje dobrovolné sdružování a jeho význam pro demokracii, protože kontroluje a omezuje výkon státní moci. Občanská společnost je tak podstatná pro udržení demokratických svobod (v politickém smyslu). (Tocqueville, 2000) Stupeň rozvoje občanské společnosti v území spolu se sociálními sítěmi aktérů místního rozvoje má podstatný vliv na stupeň rozvoje území. V této souvislosti jsou sledovány jak indikátory politické a občanské participace (ochota

¹⁴ Dle výzkumu Ivany Faltové Leimanové (2012), provedeném v období 1995 – 2009, se obyvatelé účastní tradičních akcí a angažují ve spolcích, jejichž existenci nepovažují za nijak výjimečné, přesto je uvádějí jako hlavní důvod ke spokojenosti života v obci. Do veřejného života se nezapojují, přestože tvrdí, že jsou ochotni nějakým způsobem pomoci obci a projevují zájem o obec.

podílet se určitým způsobem na veřejném dění), tak i indikátory partnerství mezi veřejným, soukromým a neziskovým sektorem. (Vajdová, 2008)

Tocqueville (2000) dále upozorňuje na sdružování kolem všech zájmů. Sdružování kolem malých zájmů je totiž základ pro prosazování zájmů velkých. Sdružování je chápáno i jako výraz svobody, zdroj vlivu a významu samotných občanů¹⁵ (občanského sektoru).

Jak zdůrazňuje Oizdarevič (2010) je potřeba, aby všechny složky a sektory společnosti společně prosazovaly hodnoty k posílení demokracie včetně občanské společnosti (a její organizované části). Toto téma je považováno za výzvu pro definování vzájemných vztahů mezi státem, občanskou společností a trhem v sociálním prostoru. (Oizdarevič, 2010)

ZÁJMOVÁ SDRUŽENÍ A SPOLKY

Obyvatelé zakládají různá zájmová sdružení ovlivňující rozvoj venkova, zvláště společensko-kulturní oblast. Jedná se o sociální jednotky utvářené dobrovolně za určitým cílem a s určitým vnitřním členěním. Mezi jejich cíle patří uskutečnit individuální, ideové nebo materiální zájmy členů – uspokojení potřeb, dosažení užitku. Jejich činnost probíhá uvnitř sociální jednotky nebo vůči jiným organizacím, skupinám. (Fiala, 1999) Podobně je definován spolek podle Velkého sociologického slovníku (1996), dle něhož je specifickou sociální skupinou charakterizovanou společnými zájmy a vymezenými pravidly vzájemného styku členů. Bývá často organizací se samostatnou právní subjektivitou, členství je zde dobrovolné a spolková činnost se provádí podle přijatého programu a na základě stanov. V klasickém sociologickém pojetí H. Schmalenbacha je spolek charakterizován těsnými vztahy a vazbami mezi jednotlivci, podobně jako pospolitost, jednak tím, že se řídí stanovami, pravidly, jeho činnost je uspořádána vědomě a má tedy rysy společnosti (je tedy na rozhraní mezi pospolitostí a společností). (Velký sociologický slovník, 1996)

Podle toho lze rozlišit spolky orientující se na sebe a své členy (např. sport) nebo spolky vykonávající činnost pro veřejnost, účastníky (sociální oblast). První druh spolků může pořádat i několik akcí pro veřejnost jako jsou plesy, kulturní a společenské akce. Tím se podílí na udržování kultury na venkově, lze je rozdělit do několika druhů – na tradiční zájmová sdružení (např. sbor dobrovolných hasičů, fotbalisté) a netradiční nebo nové typy

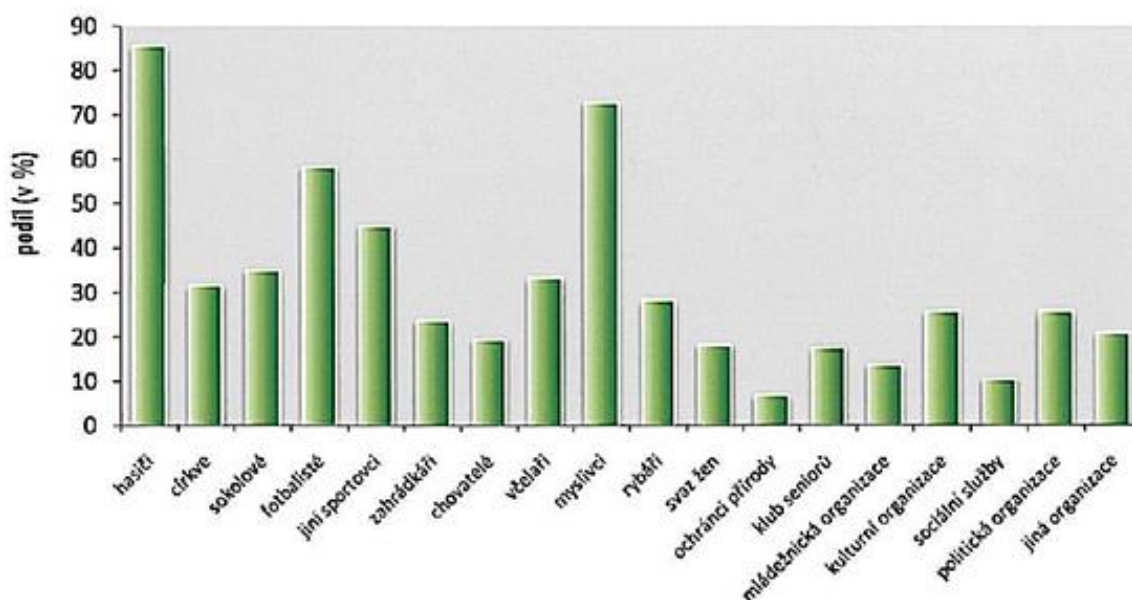
¹⁵ Někteří autoři upozorňují na negativní stránku této věci. Dle Clemensové (2006) mohou dobrovolná sdružení být také prostředkem pro pěstování separatismu, nenávisti nebo i nedemokratických hodnot.

spolků¹⁶. Těch je celá řada – nové sportovní, kulturní a netradiční aktivity. (Bínek a kol., 2009; Galvasová, Holeček, 2008)

Dle výzkumu Vajdové (2005) se aktivně angažuje (v rámci spolků) přibližně polovina českých občanů. Českou občanskou společnost hodnotí jako aktivní a různorodou. Přestože je činnost spolků zaměřena monotematicky, často se věnují i dalším aktivitám. Sdružují obyvatele různého věku a tím zvyšují soudržnost v obci. (Vaishar a kol., 2012)

Jak potvrdily výzkumy (Maříková, 2006; Gajdoš, Pašiak, 2008), ve většině obcí existují zejména sportovní a zájmové spolky – nejčastěji dobrovolní hasiči. Významnými spolky jsou dále myslivci a v malé míře chovatelé, Svaz žen a Červený kříž.

Obrázek 4: Četnost jednotlivých druhů neziskových organizací v obcích

Zdroj: Perlín, Hupková (2010)

Spolky plní velmi důležitou úlohu v podobě komunikačního média, jsou sociálně přístupné, vytvářejí základ pro různé aktivity, plní funkce symbolů a seberealizace. Přínosem jsou i učební procesy a vyjádření potřeb, a to i nad rámec činností. (Čermák, Vobecká, 2011)

Do této oblasti se též promítá koncept sociálních sítí, protože se tvoří specifické mocenské a vládnoucí skupiny nebo vnitřní kliky, jež mohou vést k rozdělování (připomínají tradiční spříznění a vlastnická seskupení). S vesnickými spolky souvisí šance i rizika vesnické kultury.

¹⁶ Dle Pěluchy (2012) bývají např. iniciativou matek na rodičovské dovolené.

Slouží v pozitivním smyslu k začleňování osob do společenské struktury obce, lze hovořit o jakési integraci zejména pro nově přistěhovalé obyvatele. (Bušítková, 1999)

V oblastech s rozvinutou sítí nejen spolků, ale neziskových organizací obecně (jež je zejména v menších sídlech doplněna sociálními sítěmi jednotlivců), se občané méně spoléhají na stát. Vedle neziskového sektoru je velká role přisuzována vlastní aktivitě jedince. Neziskové organizace tak přirozeně doplňují tradiční vztahy. (Rakušanová, Stašková, 2007)

LOKÁLNÍ ELITY

Napříč jednotlivými sektory už byly zmíněny osobnosti považované za lídry – ty jsou označovány jako klíčoví aktéři místního rozvoje. Dříve byli za takovéto osobnosti označováni starosta, kněz a učitel. Z nich se zachovala role starosty jako přirozené autority obdařené také legitimní mocí. Tuto důležitost potvrzuje řada autorů např. Bernard a kol. (2011), Illner (1996, 2001), Jančák (2001), Kostelecký (1996), Perlín (1999, 2000) – ti hovoří o dominantní roli starosty zejména v rámci samosprávy malých obcí. Nutno podotknout, že role starosty svého nositele k výkonu vůdcovství predisponuje dosti zřetelně právě tím, že ho vybavuje zdroji, kterými ostatní aktéři samosprávy nedisponují. Má totiž nejen přehled o potenciálu rozvoje obce, ale také se na něm aktivně podílí a využívá tohoto prostoru. U dalších osobností došlo k posunu ve vnímání jejich důležitosti. Rozvoj vzdělanosti současně s úpadkem prestiže povolání učitele vedl ke snížení postavení učitele. Se snižující se mírou religiozity (až na výjimky) upadá i role představitelů církve.

Kromě výše uvedených existují i neformální vůdčí osobnosti, jejich prosazení je však obtížné, protože nedisponují institucionální podporou. To neznamená, že by tento druh osobností na venkově neměl své významné postavení (případně neexistoval) – např. starostové dobrovolných hasičů či jiných spolků, kronikáři, knihovníci atd., ale chybí jim odpovídající moc k prosazování zájmů obce. (Perlín, Chromý, 2012) Přesto, jak prokázal výzkum Chromého a kol. (2011), u menších obcí je nezanedbatelná úloha zejména neformálních nadšenců.

Vyskytují se tak dva typy struktury – formální a neformální moci v lokálních komunitách dle Bonjeana a Olsona (1964). V jejich pojetí jsou lokální vůdci ti, u nichž se soustřeďuje největší moc. Jedná se o malou uzavřenou skupinu neformálních aktérů (místních elit) nebo o politiky, jež jsou pod vlivem svých voličů (moc je v tomto případě decentralizovaná a fragmentovaná). Ve skutečnosti existují v komunitách lídři i se smíšenou povahou.

Návazně na výše uvedené je možno vůdcovství v komunitách rozdělit na dva hlavní směry – pluralismus a teorie elit. Wilkinson (1991) totiž nepředpokládá, že by místními autoritami museli být právě členové samosprávy disponující politickou mocí. Spíše uvažuje o neformálních aktérech, kteří jsou v občanské společnosti zakořeněni a tvorbu komunity si kladou za cíl. Přirozený lídr nemusí nutně zastávat nějakou oficiální funkci, ale ovlivňuje svou iniciativou a energií celou skupinu.

Jiní autoři, např. Bernard (2010), upozorňují na fakt, že neformální vůdci se často potýkají s nedostatečnou legitimitou a reprezentativností, tento nedostatek naopak nepociťují zvolení představitelé, což vede ke zvyšování jejich vlivu.

V rámci rozvoje venkova to nejsou jenom jeho formální nebo neformální lídři, kdo jej formují a spolupodílejí se na tomto procesu. Existují také obyvatelé, uživatelé a organizace, jejichž zájmy a preference mohou být vzájemně v rozporu. (Granovetter, 1973)

3.8. Iniciativa

Iniciativa¹⁷ (z latinského *initium* znamená počátek, původ) označuje spontánně vzniklou činnost skupin, případně občanů, o níž se v jistém smyslu dá hovořit jako o formě organizované činnosti s cílem odstranit napětí a konflikty ve společnosti, které nejsou uspokojivě řešeny kompetentními orgány. V západní Evropě jsou mezi občanské iniciativy zahrnovány i protestní hnutí, ty mohou vyústit až k občanské neposlušnosti. (Velký sociologický slovník, 1996)

Jedná se o nástroj, jenž formuje a sbírá požadavky a náměty zdola, slouží ke zmapování a následnému prosazení společenské poptávky. Lze se na něj dívat i jako na určité jádro možných změn. Se snižováním funkčnosti jiných demokratických forem roste prostor právě pro iniciativy. (Burger, 1970) Jedním z jejích druhů je občanská iniciativa¹⁸, jde o pojem zavedený i v rámci EU, v Lisabonské smlouvě, kde je zakotveno právo občanů předložit návrh k otázkám, ke kterým je podle nich potřeba přijmout právní akt. Mimo to má každý občan petiční právo a právo obracet se na veřejného ochránce práv. Snaží se tím o zintenzivnění zapojení občanů do agendy EU. Tento nástroj by měl vést k posílení kontaktů mezi podobně smýšlejícími lidmi. (Rada Evropské unie, 2015)

¹⁷ Mimo iniciativy občanské existuje také iniciativa pracovní související s vysokým pracovním zaujetím a s pracovním výkonem (případně inovací, na kterou naváže potřeba realizovat určitou změnu). (Velký sociologický slovník, 1996; Burger, 1970)

¹⁸ V pojetí Skovajsy a kol. (2010) nesplňují občanské iniciativy podmínku organizovanosti, jsou součástí občanské společnosti (ale nejsou organizované).

Iniciativy k podpoře rozvoje jsou obecně založeny na aktivní participaci obyvatel a poukazují na odpovědnost a aktivitu těch, kteří se na nich podílí. (Bassand a kol., 1986) Nemusí však být pouze soukromým zájmem, jejich charakter může být komunální i korporátní, také mohou vzniknout aktivitou jednotlivce. (Burger, 1970)

Dle Adamsova zjištění (2012) může být proces místní iniciativy tvořen zájmovými politickými iniciativami a úsilím občanů, rozděluje jej na následující možnosti:

1. Může připomínat zájmové skupiny na úrovni státu využívající proces přijetí legislativy, která nemůže být přijata prostřednictvím místních zákonodárců. Stejným způsobem bude inklinovat svou činností k fiskálním otázkám spojenými s některými otázkami rozvoje, může být iniciován místními zájmovými skupinami zastupujícími podnik nebo pracovní organizace.
2. Procesu místních iniciativ budou dominovat přirozeně nebo náhodně vzniklé občanské skupiny, spoléhající na dobrovolníky a místní působnost. Jejich návrhy se zaměří na kvalitu života, budou mít pravděpodobně formu využívání půdy a rozhodnutí NIMBY (blíže viz dále).
3. Model „místního zastoupení“, kde zájmové skupiny na úrovni státu využívají místní dějiště k podpoře politické změny. Zde je zpravidla kladen důraz na otázky morálky, které jsou vhodné pro tento typ strategie.

Dle Svobodové (2009) je trendem posledních let prolínání všech sektorů za účelem spolupráce a koordinace, násobí se tím pozitivní účinky. Tato spolupráce může mít volnou strukturu založenou často na ústní domluvě nebo formalizovanou podobu - Public-Private-Partnership (PPP).

3.8.1. Participace

Pojem participace znamená dle Stange a Tiemanna (1999: 215) „zodpovědnou účast zainteresovaných na pravomoci rozhodovat o své přítomnosti a budoucnosti“. Jde o neustále pokračující proces, který zahrnuje svobodnou diskuzi s otevřenými možnostmi řešení a se zapojením veřejnosti. Jedná se o proces sdíleného rozhodování (za účasti veřejnosti). Vyskytuje se ve třech oblastech – v ekonomice, politice a sociální oblasti. Participace je také významnou součástí rozvojového potenciálu, který je na této formě spolupráce ve velké míře závislý. (Gajdoš, Pašiak, 2008)

Rakušanová a Stašková (2007) rozdělují participaci na občanskou a politickou a rozlišují celkem 4 kategorie v rámci obou forem. Občanská participace se dělí na konvenční (členství v neziskových organizacích) a nekonvenční (dále dělitelnou na legální – podepsání petice, hrozba stávky, účast na stávce/demonstraci, publikování v novinách a ilegální – nedovolená stávka/demonstrace – účast na ní)¹⁹.

Politickou participaci lze dále členit na agregované formy participace – tradiční (profesní asociace, odbory, politické strany) nebo nové politické organizace (neziskové organizace ovlivňující politiku – mírová hnutí, organizace na ochranu spotřebitelů, ochranu životního prostředí, lidských práv atd.). Další kategorií politické participace je individuální participace – jde o účast ve volbách a referendech. (Rakušanová, Stašková, 2007)

Demokratický politický systém je postaven na možnosti občana přímou participací ovlivňovat věci veřejné. Přesto se momentálně vyskytuje poměrně malý zájem občanů zúčastnit se volebního procesu, jehož výsledek na místní úrovni bezprostředně ovlivňuje právě samotné občany. Jak píše Čmejrek (2008: 77) jde o „převzetí odpovědnosti v rámci politického procesu“. Na venkově existuje v této oblasti jedno specifikum - obvykle nedochází k volbě dle politické příslušnosti, naopak jsou voleni spíše jednotlivé osobnosti, které mohou kandidovat v rámci některé z politických stran. Pro voliče hraje roli spíše osobní zkušenost s kandidátem (pověst), u menších obcí jsou tak volby nesoutěživé nebo kandiduje malý počet hnutí či stran. (Bernard, 2012)

Politická participace (formou účasti ve volbách) u venkovských obcí závisí na sídelní struktuře. Jak vyplynulo z dosavadních výzkumů volebního chování, s klesající velikostí obce se projevuje stoupající volební účastí. (Kostelecký, 2005) U ostatních forem participace se v malých obcích projevuje omezený rozsah. Přesto by ani tady neměla být omezena úloha obyvatelstva a to ani v případech chybějící tradice lokálního rozvoje. (Smit, 1993)

Bernard a kol. (2011) dále upozorňují na souvislost mezi občanskou participací a kvalitou veřejné správy, jak předpokládá i teorie sociálního kapitálu dle Putnama. Opačný vztah existuje mezi hodnocením samosprávy a mírou politické participace. V obcích s intenzivnější politickou participací hodnotí obyvatelé samosprávu kritičtěji. Lze také tvrdit, že obce, jejichž obyvatelé mají více informací o činnosti samosprávy, jsou vůči samosprávě kritičtější. (Bernard a kol., 2011) Znamenalo by to, že vysoká míra lokální politické participace je

¹⁹ Aktivitu občanů ČR v tomto smyslu se zabýval Skovajsa, který zjistil, že v průběhu pěti let podepsalo petici 43 % obyvatel, do novin napsalo 12 % a demonstrace se zúčastnilo 14 %. Celkem 48 % obyvatel se kolem roku 2004 podílelo alespoň na jedné z těchto aktivit. (Skovajsa a kol., 2010)

odrazem problémů v činnosti samosprávy nebo případnou existencí sporných politických témat rozdělujících obec. Předpoklad, že politická participace je pozitivním rozvojovým potenciálem, tak zřejmě platí pouze z části.

Životaschopnost a legitimita demokracie je přímo závislá na zefektivnění vazeb mezi zvolenými představiteli a občany. Aktivní snahou těchto představitelů by tak mělo být zvýšení zapojení občanů do života obce. (Rakušanová, Řeháková, 2006) Demokracie na této úrovni vyžaduje úzký vztah mezi občany a místní vládou (k efektivnímu fungování), který je důležitý nejen pro řešení problémů, ale také pro jejich samotnou identifikaci. Nejdůležitějším faktorem je rozložení rozhodovacích pravomocí a odpovědnosti mezi místní obyvatele a administrativu. Zapojení občanů v tomto smyslu se odráží hlavně v rozvoji občanské iniciativy. (Čmejrek a kol., 2010; Gajdoš, Pašiak, 2008)

Pro tuto práci je důležitá zejména participace občanská, ta může být chápána jako důsledek aktivního zájmu obyvatel o dění kolem sebe a zapojení občanů do veřejného života obce. Dále jde o snahu zlepšit určitou společenskou situaci. Za tuto formu participace se považují aktivity, které souvisí se zájmovou činností a činností spolků. (Šťastná, 2000)

Většina obyvatel však často nemá zájem podílet se na veřejném dění. Dle výsledků zkoumání Stachové a Vajdové (2011) je několik aktivních občanů opakovaně participujících, ti se ale těchto aktivit účastní jen pokud se jich bezprostředně dotýkají.

Zájem veřejnosti závisí na zaměření projektu, motivací je osobní nebo skupinový zájem jednotlivce, který se snaží prosadit svůj záměr nebo naopak se snaží určité aktivitě zabránit. (Nejdl, Čermák, 2007) Velkou roli v této souvislosti hraje motivace k občanské participaci, ať už pozitivní nebo negativní. V případě pozitivní motivace jsou důležitými prvky – vztah k danému místu (jedná se o určitou formu zájmu, která plyne ze sounáležitosti s místem) a přítomnost místního vůdce²⁰. (Bemmel, 1984) Jak uvádí Constandse a Hofstee (1964) u více či méně tradičních skupin existuje pevný systém sociální kontroly. V této skupině může být změna provedena pouze s pomocí místního vůdce. (Nejdl, Čermák, 2007) Negativní motivace účastnit se veřejného dění se v zahraniční odborné literatuře vyskytuje pod zkratkou „NIMBY“ – not in my backyard nebo zkratkou „LULUs“ - locally unwanted land uses. Znamená zamítavý postoj lidí, u jejichž bydliště má být postavena veřejně prospěšná budova. Občanská angažovanost tak často souvisí s odporem k aktivitám ovlivňujících podmínky v místě bydliště. Celkově převažuje v občanské participaci tato negativní motivace, občané

²⁰ Vůdčí osobnost často jedná za konkrétní organizaci, i tak může být její přínos zásadní.

často přichází spíše s kritikou než s návrhy a nápady. Z pohledu představitelů obce bývá angažovanost obyvatel nežádoucí, protože představuje komplikace. Lidé, kteří se aktivně zapojují, bývají označováni za problémové a stěžující si, což je odrazuje od dalšího jednání zvláště v oblastech, kde se lidé navzájem znají. (Adams, 2012; Čermák, Vobecká, 2011)

Samotná participace je však také předmětem kritiky, mezi nejvýznamnější patří Cooke a Kothari (2001), kteří upozorňují, že participace může být rétorikou, která maskuje reprodukci nerovností.

Pro participaci jsou také důležité institucionální vlivy – podpora ze stran představitelů obce²¹ a vlivy sociokulturní – hodnoty, občanské postoje, kultura apod. Důležitou úlohu v rámci participačních aktivit hraje také postoj politické reprezentace, zde se objevuje celá řada problémů. Proto je jedním z předpokladů pro zabezpečení její efektivity politická vůle – k podpoře projektů a dále také důvěra institucím.

Určitou roli hrají také projekty, jež jsou institucionálně zakotveny (např. komunitní plánování, místní akční skupiny), podporují navazování spolupráce mezi formálními a neformálními aktéry. Touto spoluprací se často vytvoří kooperativní prostředí, aktéři jsou schopni dosáhnout konsensu i přes určité limity, které jsou v této formě jednání běžné. Projekty tohoto typu vedou ke tvorbě kanálů komunikace a sítě pro budování další spolupráce aktérů rozvoje, stávají se zdrojem sociálního kapitálu (vznikají sítě formálních vztahů). Mimo to se navazují i vztahy neformální povahy, které nemusí přímo souviset s projektem. Vznikají také komunikační kanály pro sdílení informací a další spolupráce. (Burger, 1970; Kadeřábková, Trhlínová, 2006)

Podobnou myšlenkou se zabývala také zpráva SCAR (Stálý výbor pro zemědělský výzkum při komisi EU) v roce 2008, která se zaměřovala na usnadnění přístupu k participačním opatřením pro rozvoj venkova. Návazně byla formulována doporučení k vytvoření a využití alternativního přístupu pro rozvoj venkova ve formě víceúrovňové správy a spolupráce napříč sektory. Je zdůrazňována nová distribuce rolí mezi státem, trhem a občanskou společností. (Kull, 2014)

²¹ Jak zmiňuje Müller (2003) ve vztahu mezi občanskou společností a státem lze nalézt čtyři základní očekávání (případně funkcionální dimenze). Vedle legitimizační, ochranné a integrační je v této souvislosti důležité participační očekávání – tedy možnost zapojení občanů do veřejné správy.

3.8.2. Spolupráce²²

„Spolupráce je dlouhá cesta složená z malých kroků. Čím více se do spolupráce dá, tím více přináší“. (Binek a kol., 2012: 4)

Spolupráce je zvláštním druhem sociální interakce, zahrnující nejméně dva jedince (případně skupiny), pro něž platí, že každý účastník může snáze dosáhnout záměru své činnosti, pokud se i ostatní účastníci dostanou k cíli svého snažení. Důležitým znakem spolupráce je koordinace neboli sladění činností. (Velký sociologický slovník, 1996) Neméně významná je také dobrovolnost, v rámci spolupráce hovoříme o kooperativních vztazích symetrické povahy. (Illner, 2007)

V rozvoji venkova je dobrovolná spolupráce považována za klíčový nástroj, tímto způsobem jsou některé povinnosti přesunuty na aktéry soukromé a dobrovolné sféry. (Edwards a kol., 2001; Binek, Chabičovská, 2006)

V ČR existuje několik forem spolupráce aktérů v oblasti rozvoje venkova na dobrovolném principu. Liší se dle zúčastněných subjektů, velikostí území své působnosti a formální stránkou. Formy spolupráce rozlišuje Galvasová a kol. (2007) na čtyři kategorie:

- Spolupráce mezi obcemi na úrovni regionu – vymezena zákonem č. 128/2000 Sb., o obcích (obecních zřízeních), tato spolupráce je v oblasti samostatné působnosti na principu dobrovolných svazků obcí, na základě smlouvy ke splnění konkrétního úkolu nebo založením právnické osoby dle zvláštního zákona.
- Spolupráce obcí se subjekty uvnitř jejich území – spolupracujícím subjektem mohou být mimo obce i další subjekty z regionu, např. MAS, spolupráce v rámci Agendy 21, případně partnerství veřejného a soukromého sektoru (public-private-partnership).
- Struktury spolupráce na národní úrovni – spolupráce se uskutečňuje na území celé České republiky, jedná se o Svaz měst a obcí ČR, Národní síť zdravých měst, Celostátní síť pro venkov atd.
- Spolupráce s obcemi jiných států (přeshraniční spolupráce) – do této kategorie patří spolupráce na úrovni euroregionů, partnerská města a obce, přeshraniční impulzní centra.

²² V pojetí Nejdla a Čermáka (2007) je pojem participace nadřazen pojmům spolupráce a partnerství včetně PPP.

Jednou z důležitých forem spolupráce je již uvedené partnerství (kooperativní vztahy mezi subjekty různých typů – např. ÚSC a NNO) – jedná se o rovnocenné partnery v podmínkách mocenské rovnováhy zajištěné právním státem. (Velký sociologický slovník, 1996) Partnerství bývá realizováno napříč sektory a probíhá na základě vzájemné výpomoci nebo výměny služeb atd., základem je dobrovolnost a oboustranná výhodnost. Svoboda a Kaiserová (2010) zmiňují místní partnerství jako podmínku úspěšnosti rozvojového projektu. Spolupráce jednotlivců či skupin s různou intenzitou a kvalitou vztahů je nutná pro úspěšnou realizaci vizí a záměrů. Pozitivně se projevuje trend rostoucí spolupráce místních subjektů. Tento faktor je vnímán jako záruka dlouhodobě udržitelného rozvoje. (Svoboda, Kaiserová, 2010)

Pro venkov je typickým způsobem spolupráce využití svépomocných skupin. Tyto iniciativy se zaměřují na sociálně kulturní život vesnice a zlepšují její životní podmínky. Jejich zavádění a zakládání není jednoduché, avšak v případě úspěchu jsou brány jako samozřejmé. Zvláště u novodobých iniciativ je zpočátku složité se uplatnit (akceptace z okolí). Nezbytná tolerance a otevřenost obyvatelstva, které není jednoduché dosáhnout, bývá často zprostředkována místní autoritou. (Glück a kol., 1992)

U všech forem spolupráce vyvstává jasná potřeba mechanismu pro zajištění vzájemného souladu. Kritickým bodem se stává efektivní koordinace lokálních institucí a organizací na horizontální úrovni a zapojení obyvatelstva do rozhodovacího procesu a implementace. Je také nutný přístup k externím příležitostem a zdrojům, proto je důležité zaměřit se i na koordinaci s exogenními činiteli. Zdokonalování schopností místních aktérů vyžaduje jejich seskupování a vzájemnou spolupráci s aktéry z vnějšího prostředí – koordinace na vertikální úrovni (ta je žádoucí zejména u otázek přesahujících hranice území). (Ambrosio-Albalá, Bastiaensen, 2010)

Sociální dilemata v procesu iniciativ

Při sdružování obcí do spolupracujících svazků mohou nastat dvě situace nazvané věžňovo dilema a tragédie obecních pastvin. První zmiňované upozorňuje na nutnost koordinace jednání jednotlivých subjektů, aby bylo dosaženo výsledku výhodného pro všechny strany. V případě individuálního postupu (pokud každá strana zvolí svou strategii) nemusí být dosaženo optimálního výsledku. (Holman, 2011; Tomšík, 2011) Jedná se o dilema, kdy se subjekt rozhoduje zda spolupracovat či ne, protože v některé situaci se záporná varianta může stát výhodnější. (Cejthamr, Dědina, 2010)

V rámci tragédie obecních pastvin je sdružování obcí do spolupracujících subjektů běžnou situací, kdy je zájem jednotlivce a kolektivu ve vzájemném konfliktu. Podstatné je, že pokud každý sleduje pouze své vlastní zájmy, tak se nepodaří dosáhnout vytyčených cílů kolektivu. Starosta se musí rozhodnout mezi zájmem vlastní obce a společným zájmem svazku obcí. (Vajdová a kol., 2010) Rozhodnutí o spolupráci s ostatními obcemi představuje pro starosty toto dilema, zda budou schopni podívat se na problémy přes hranice území své obce. Konflikt je v tom, co by dělali rádi a v tom, co by měli dělat, aby se všem dobře vedlo.

Dle Van Vugta (1998) je možné tento problém vyřešit 2 postupy – v individuální rovině (občan – místní veřejná správa) nebo v kolektivní rovině (starostové – svazek obcí). Jednou z hlavních překážek spolupráce je vědomí vlastní nedostatečnosti (případně nemohoucnosti) jednotlivce, proto je důležité přesvědčit tohoto jedince o důležitosti jeho zapojení, že to má smysl a může to přinést změnu ve veřejných záležitostech. Jak konstatuje Vajdová (2010), takové přesvědčení není možné získat opakovaným tvrzením, ale opakovanou zkušeností. Druhým nástrojem je existence a četnost komunikace, která zvyšuje možnost spolupráce ve skupině. Tím se starostové udržují a utvrzují ve vzájemné důvěře (že se někdo nesnaží využít starostu jiné obce). V kolektivní rovině lze vytvořit formální pravidla pro užívání společných statků k odstranění či zmírnění sociálního dilematu - v dohodnutých stanovách upravit podíly na výhodách společných akcí svazků a okolnosti, při nichž jich bude obec zbavena. V pozadí toho všeho je sociální kapitál, k jehož posilování přispívá dobrá správa obcí a úspěšná spolupráce ve svazcích. Tyto jevy jsou založeny na důvěře a spolupráci (podmíněno právě sociálním kapitálem, který zároveň zpětně ovlivňují – oslabují nebo posilují). (Vajdová a kol., 2010)

V této souvislosti řada autorů zmiňuje teorii racionálního výběru (např. Downs, 1957; Olson, 1965), podle níž je nízká participace znakem racionality občanů. Jedinec totiž účasti, např. ve volbách, nezískává o mnoho víc než když se neúčastní. Pokud však chceme, aby se účastnil, musíme jej přesvědčit, že takto získává více než vynaloží. Podobné skutečnosti byly zjištěny výzkumem Vajdové a Kosteckého (1997), podle něhož souvisí ochota zúčastnit se komunálních voleb se symptomem outsidera – pocitem vlastní bezmocnosti. Čím větší tento pocit občané mají, tím méně jsou ochotni se zúčastnit.

Existuje však více forem politické participace s různými nároky na čas a energii. V teorii participační demokracie je cílem samotná politická participace. Navíc touto formou dochází k upevnování občanské společnosti. Existuje také předpoklad, že demokracie vzkvétá jen, když se občané zajímají o politiku, informují se a jsou politicky aktivní. (Parry, 1992)

3.9. Sociální sítě

Pojem sociální síť definoval v roce 1954 sociolog J. A. Barnes jako sociální strukturu zahrnující sociální skupiny a komunity propojené přátelstvím, zájmy, náboženstvím apod. Sociální sítě často bývají vícevrstvé, lze je pozorovat z více úhlů pohledu i v různých kontextech. (Pavlíček, 2010)

Původně byly pojmy aktér a síť vnímány jako protiklady, které kombinovaly a zároveň ignorovaly rozdíl mezi strukturou a působením. Tento rozpor byl překonán spojením obou a vytvořením sítě aktérů (soustředění na střed, decentrováno na síť). Aktéři jsou tak síťovým efektem a sítě přebírají atributy entit, které zahrnují. (Law, 1999) Dle Izquierdeho a Hannemana (2006) je sociální síť souborem aktérů, kteří jsou navzájem spojeni vztahy nebo vazbami. Vztahů je několik typů - každý jednotlivec má svou vlastní sadu příbuzenských vztahů, ke kterým přidává kontakty s dalšími lidmi²³, ti mohou být v kontaktu mezi sebou. Knoke a Kuklinski (1991) rozlišují celkem 6 typů – příbuzenské vztahy, vztahy v rámci směny statků a médií, vztahy komunikační při směně zpráv, instrumentální vztahy, vztahy členů překrývajících se organizací, vztahy autority a moci, vztahy související s city.

Vazby lze rozlišit podle síly na silné (příbuzenské, blízcí přátelé a spolupracovníci) a slabé (známí). Přičemž síla vazby závisí na množství času, míře důvěry²⁴, emocionální jistotě a vzájemných službách mezi dvojicemi v rámci vazby. (Granovetter, 1973) Pokud je tato vazba symetrická, jedná se o síť se stejnou formou a náplní pro spojené aktéry. (Emirbayer, Goodwin, 1994)

Sociální sítě vazeb mezi aktéry na příslušné úrovni hrají důležitou roli i v rámci regionálního a lokálního rozvoje. Mohou mít různý tvar a podobu, mohou vytvářet různé vzorce. Jejich prostřednictvím se šíří informace, ovlivňují aktéry, vytvářejí vazby – ty mohou být přátelské nebo se také může jednat o sítě podezření nebo závisti, umožňují efektivní občanskou participaci a kooperaci. Konkrétní uspořádání souvisí s demokratickým nebo autokratickým vládnutím. (Vajdová a kol., 2010)

Sítě kontaktů a těsné vazby mezi aktéry zvyšují schopnost společenství mobilizovat zdroje a kapacity a pružněji tak reagovat na změny okolí.

²³ Dle Barnese (1954) převažují vazby mezi osobami, které jsou v přibližně stejných sociálních vrstvách (třídní síť), zde se objevuje jeden z projevů sociálního třídního systému.

²⁴ Míra důvěry se tvoří opakovanými úspěšnými interakcemi (ne všichni o ni mají zájem). Existují sítě kontaktů s různou kvalitou a mírou důvěry, ty do značné míry ovlivňují jeho možnosti.

Pro kombinaci aktérů místního rozvoje a sociálních sítí existuje celá řada hypotéz. Cannarella a Piccioni (2008) tvrdí, že klíčovým faktorem pro endogenní rozvoj je kooperativní prostředí, jejich předpokladem jsou teritoriální sítě aktérů. Pro dobře fungující regiony jsou typické husté sítě asociací a skupin s vysokou mírou spolupráce (která převažuje nad hierarchickým členěním). (Beugelsdijk, Schaik, 2005) Tyto husté sítě spolu s důvěryhodnými vztahy vytvářejí soudržnost a společné hodnoty, usnadňují přístup k informacím²⁵ a tím snižují míru nejistoty. Informace jsou totiž klíčovým zdrojem lokálního rozvoje. (Callois, Aubert, 2007; Čermák, Vobecká, 2011) Přemostňující slabé vazby nesou diverzifikované informace napomáhající rozvoji regionu. (Fromhold-Eisebith, 2004)

K šíření informací napříč sektory je možno využít participační projekty - prostřednictvím sociálních sítí vzniklých v rámci spolupráce na těchto projektech se šíří informace také mezi veřejností i institucemi. Tyto sítě nejsou omezeny hranicemi obcí, jednotlivé aktéry je třeba zapojit jako partnery a vytvořit závazek spolupráce. (Powell, Exworthy, 2002) Tímto způsobem sítě ruší vzdálenosti a jsou příslibem, že se každý může spojit s každým. Což dále hraje významnou roli pro rozvoj území a pro rozvojové strategie. (Callois, Aubert, 2007) V této souvislosti ovšem Grimes (1992) tvrdí, že překážkou pro rozvoj vztahů spolupráce a budování sítí na venkově je rozptýlenost obyvatel (nízká hustota zalidnění).

Sociální síť, dle Buštkové (1999), může být nástrojem pro využití potenciálu sociálních vztahů, ty lze využít v případě nouze i ke kumulaci moci. Prostřednictvím analýzy sociálních sítí lze poukázat na to, jak důležitý je způsob uspořádání neformálních svazků, který má vliv na životní šance lidí.

3.9.1. Analýza sociálních sítí

Analýza sociálních sítí se zabývá zkoumáním vztahů a vzorů chování v rámci komunity, často neformálních seskupení lidí. (Degenne, Forsé, 1994) Zaměřuje se zejména na relace mezi aktéry, nikoliv na aktéry samotné. Vztahy jsou spleť a obvykle mají více rovin. Způsob uspořádání sociálních vztahů vymezuje možnosti jednání. (Hanneman, Riddle, 2005; Šubrt, 2011) Další způsob jak nahlížet na analýzu sociálních sítí je v souvislosti s problematikou moci a vědění. Moc aktéra závisí na rozsahu sítě, kterou je schopen zmobilizovat na svou podporu. Schopnost prosadit se je dána tím, jak rozsáhlé sítě jsou jeho zastánci schopni

²⁵ Proces šíření informací prostřednictvím řetězců vazeb vytvořil Granovetter (1973) jako difúzní model šíření informací.

zmobilizovat. Skrze analýzu sociálních sítí je možné nahlížet na různé sociální jevy a tím jim dodat mocenského rozměru. (Konopásek, 1996)

Současné pojetí analýzy sociálních sítí je dosti zmatematizované, ke zpracování dat jsou využívány počítačové programy. K vlastní analýze slouží kontakty, vazby a relační data, tyto údaje jsou uspořádány do matic a sociogramů. V základních sociometrických maticích jsou obsaženy informace o existenci vazby každého aktéra. (Hanneman, Riddle, 2005)

Existují i metodologické přístupy, prostřednictvím nichž je možno analyzovat zkoumané jednotky lokálních společenství. V rámci lokálního života lze pod formálním institucionálním povrchem zkoumat neformální sociální vztahy mezi klíčovými aktéry daného území, majícími nezanedbatelný vliv v oblasti. (Bušíková, 1999) V tomto smyslu se jedná o slabé vazby, jejichž roli vyzdvihuje Granovetter. Představují totiž napojení na informace a na myšlenky z různých zdrojů. Důležitá je také úloha vazeb označovaných jako mosty – tzn. spojují jinak nespojené klastry (skupiny) vzájemně silně provázaných uzlů. Tyto mosty mají významné postavení v síti, protože umožňují širokou difuzi informací, jež by jinak nebyla možná. (Granovetter, 1973).

Kritika teorie sociálních sítí

Teorie sociálních sítí je kritizována za to, že není kompaktní teorií, a pro zaměření na uzavřený okruh problémů (pokusy o propojení s teorií racionální volby). Navíc geometrie uspořádání sítí ne vždy vypovídá o důležitých věcech odehrávajících se v síti. Na společnost nahlíží, návazně na T. Parsonse, jako na konsensuálně uspořádaný stroj složený z mnoha částí. (Bušíková, 1999; Marek, 2003)

Sítě jsou navíc v pojetí Leea a Browna (1994) nestabilní, proměnlivé, nejisté, navrhuje proto zaměřit se na pohyb, nejistotu a rozdílnost. Kritizují současnou představu sítě jako strnulé, centralizované, strukturované a uspořádané (chybí neuspořádanost reality).

3.9.2. Sociální kapitál

Sociální kapitál je určitou formou bohatství, zahrnuje styky a známosti, které mohou být dále využity (Velký sociologický slovník, 1996). Jeho složkami jsou dle Stachové (2008) sociální sítě, dobrovolná sdružení občanů, důvěra a reciprocita. Působí příznivě na místní rozvoj tím, že zvyšuje angažovanost občanů, identitu a sounáležitost, ovlivňuje také sociální sítě mezi aktéry rozvoje, jež přenáší informace mezi nimi. (Stachová a kol., 2009; Večerník, 1998)

Nedílnou součástí sociálního kapitálu jsou společenské a kulturní aktivity, které můžeme v prostředí českého venkova označit za kladný endogenní faktor rozvoje. (Havlíček, 2007) Je i relační složkou integrující aktéry do sociálních skupin, kde mohou v různé míře využívat zdroje, kterými disponují i ostatní aktéři ve skupině. (Majerová a kol., 2011)

V rámci sociálního kapitálu je důležitá hustota sítí dobrovolných sdružení jako základ pro spokojenost a důvěru občanů, jakož i pro další rozvoj. Návazně Putnam (1995) upozorňuje na souvislost mezi vyjadřováním důvěry a členství ve spolcích – čím hustší síť dobrovolných sdružení, tím je důvěra vyšší. Proto se také někteří autoři zabývají měřením sociálního kapitálu pomocí intenzity a efektivity spolkové, případně jiné dobrovolné činnosti. (Vaishar a kol., 2012; Keller, 2009) Pouhé zvýšení počtu těchto organizací však automaticky neznamená navýšení sociálního kapitálu (často totiž není doprovázeno dostatkem aktivních členů a dobrovolníků). Existence organizací občanského sektoru tak nemusí nutně vést k blahobytu komunity. (Putnam, 1993)

Součástí sociálního kapitálu je již zmiňovaná důvěra v ostatní členy skupiny nebo sítě, jež ulehčuje spolupráci k dosažení vzájemného prospěchu. (Stachová, 2008; Putnam, 1993) Dle Fukuyama (2006) je dokonce jeho nejdůležitější součástí. Důvěru lze definovat jako určitý předpoklad týkající se jednání druhých lidí, který umožňuje vytvářet sociální vazby a kooperaci. K tomu ještě Mohr a Spekman (1994) doplňují významnost komunikace spolu s oddaností, participací a způsobem řešení problémů, tyto všechny jsou totiž nezbytné k tomu, aby spolupráce byla úspěšná. Důvěru je možné rozdělit na partikularizovanou (vzniká mezi členy sítě) a generalizovanou (sdílená důvěra členů skupiny v ostatní členy). (Majerová a kol., 2011) Samotný sociální kapitál je možné členit na individuální a kolektivní. Pro tuto práci je důležitý zejména druhý zmiňovaný, jehož podstatou je důvěra a solidarita jako základní znak komunity. (Šafr, Sedláčková, 2006) Toto pojetí je základem již zmiňované koncepce sociálního kapitálu R. Putnama.

Sociální kapitál bývá označován za společensky prospěšný, tento předpoklad je často kritizován. Na tuto kritiku je částečnou odpovědí další členění na svazující a přemostňující kapitál, kdy svazující kapitál pomáhá udržovat úzké vazby ve skupině s podobnými charakteristikami jedinců a naopak vylučuje nepodobné. Přemostňující sociální kapitál je důležitý z hlediska utváření soudržnosti občanů, jelikož vytváří tolerantní postoje k cizím lidem a omezuje předsudky mezi skupinami. Dále se vyskytuje spojující sociální kapitál (vytváří spojení mezi aktéry napříč hierarchickými úrovněmi a sektory), jež umožňuje

efektivní využívání zdrojů, výměnu informací a vytváří prostor pro ovlivňování politiky na vyšší úrovni. (Stachová a kol., 2009)

Existuje i jiný úhel pohledu, kde husté sítě – svazující přenášejí spíše běžné informace, u slabých přemostujících vazeb (jež spojují různé sociální skupiny) jsou zprostředkovány originální a diverzifikované informace. Takovéto informace jsou méně spolehlivé ve srovnání s informacemi získanými prostřednictvím silných vazeb, což je také důsledek menší loajality a důvěry ve slabších vazbách. (Callois, Aubert, 2007) K vytváření a obnově silných vztahů a vzájemné důvěry dochází hlavně při opakované interakci stejných obyvatel ve stabilním prostředí. (Majerová a kol., 2011) V tomto pojetí pochází důvěra ze dvou zdrojů – normy reciprocity a sítě občanské angažovanosti. První zdroj usnadňuje kooperaci a snižuje transakční náklady. Reciprocita může být specifická (směna probíhá simultánně, směňované má stejnou hodnotu) a generalizovaná (směnný vztah je trvalý, směna je v daném čase nevyvážená, ale obsahuje očekávání budoucího zisku). Právě generalizovaná reciprocity je vysoce produktivní složkou sociálního kapitálu. (Putnam, 1993)

Analýza sociálního kapitálu udává sílu vazby mezi lidmi žijícími na určitém území a rozvojem obce. (Faltová Leitmanová, 2012) Vyšší četnost kontaktů v menší venkovské komunitě umožňuje potvrzovat vzájemnou důvěru mezi občany a samosprávou, podpora od občanů směrem k samosprávě a jejich rozhodnutí umožňuje realizaci nezvyklých řešení místních problémů. (Fukuyama, 1999) Putnam a kol. (1993) upozorňují na hrozbu nedostatku času, jež má vliv na sociální interakce obyvatel venkova. Dalším negativem je nebezpečí uzavírání – exkluzivity jednotlivých skupin, které toto postavení mohou zneužívat ke krátkodobému prospěchu, jak upozorňuje Granovetter (1973). Proto je vhodné zaměřit se na venkově na budování sociálního kapitálu, užitečným nástrojem je organizování společenských a kulturních aktivit (také z hlediska identity obyvatel). (Heřmanová a kol., 2009)

Návazně na sociální kapitál je nutno zmínit i kulturní kapitál, který může mít podobu vědomostí, zkušeností, dovedností, kulturní tradice atd. (Bourdieu, 1984) Dle Faltové Leitmanové (2012) usnadňuje tento druh kapitálu orientaci člověka ve společnosti, dá se říct, že je jeho osobním průvodcem.

3.9.3. Lokální identita/identita venkova

K rozvoji venkova bezprostředně patří jeho identita, souvisí totiž s povědomím o momentálních problémech a sporech místní komunity. Lokální identitu lze definovat jako vnitřní pocit sounáležitosti obyvatel určitého území. (Zimmerbauer, Paasi, 2013) Na druhou stranu jde také o jakousi rivalitu vzhledem k jiným komunitám. (Majerová, Herová, 2009) Dle Vencálka (1998: 80) identita představuje „*onu nezaměnitelnost, jednotu a shodnost, především pak harmonii v chování souboru obyvatel daného území v konkrétním čase*“.

V procesu formování identity hrají významnou roli – kulturní artefakty, kulturní tradice a zvyky (jejich dodržování), propojení se slavnými rodáky atd. Vysoký stupeň identity bývá označován jako patriotismus (Heřmanová, Patočka, 2007), jež umožňuje růst sociálního kapitálu a působí jako stabilizační prvek. (Raagmaa, 2002)

Konkrétně venkovská identita má některá svá specifika - souvisí se vztahy mezi současností a minulostí. Proto je důležitá úloha starousedlíků disponujících společnou pamětí, která spojuje aktuální obyvatele a vytváří také závazek do budoucnosti. (Glück, Magel, 1990) S rolí občana souvisí právo a také určitá povinnost podílet se na aktivitách souvisejících s místní identitou. Ta je považována za základ místní angažovanosti. (Bernard a kol., 2011)

4. Výsledky výzkumu

4.1. Charakteristika území výzkumu

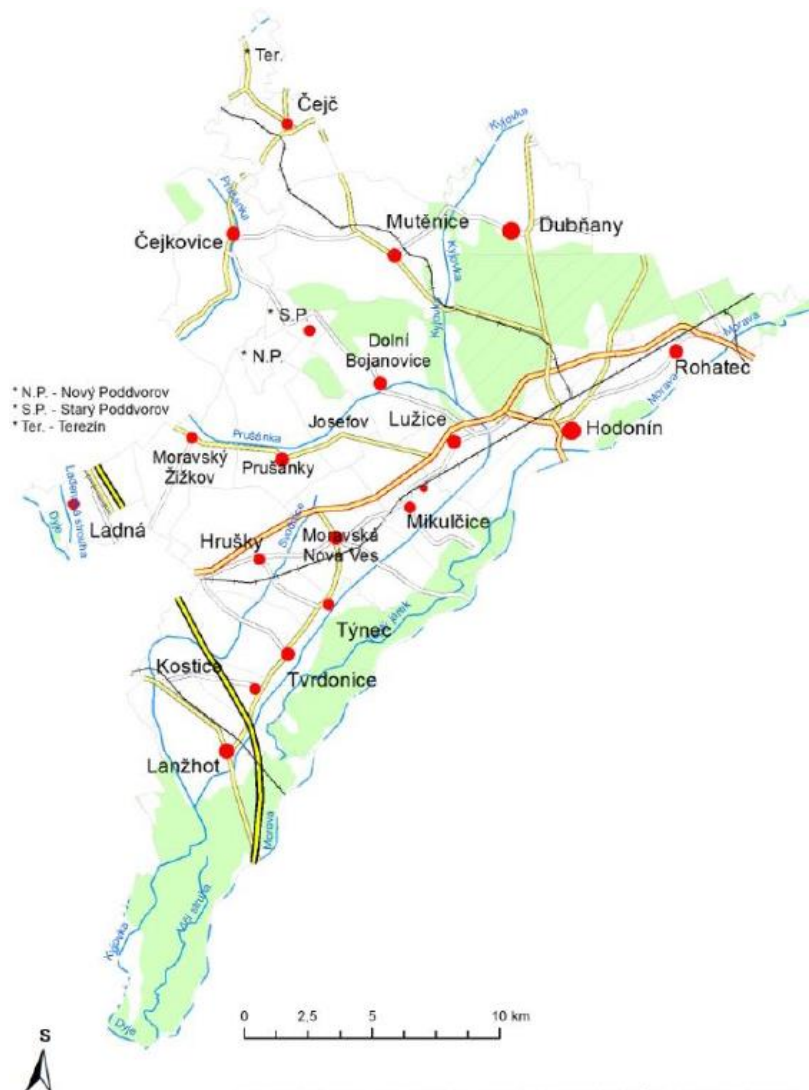
Následující výzkum byl realizován na území místní akční skupiny Dolní Morava nacházející se na jihovýchodě České republiky uvnitř Jihomoravského kraje.

Tato MAS vznikla v roce 2004 na základě dohody představitelů obcí původní MAS – Region Podluží a v roce 2006 byla rozšířena o obce na Hodonínsku. Jejím základním posláním je připravit a po té realizovat strategii rozvoje.

Do výzkumu byly zahrnuty všechny obce, které jsou členy tohoto seskupení²⁶:

- Čejč
- Čejkovice
- Dolní Bojanovice
- Dubňany
- Josefov
- Kostice
- Lanžhot
- Lužice
- Mikulčice
- Moravský Žižkov

Obrázek 5: Mapa MAS Dolní Morava

Zdroj: MAS Dolní Morava o. s. (2014)

²⁶ Původně bylo zamýšleno použít 16 obcí, v průběhu realizace výzkumu se však stali novými členy obce Čejč a Tvrdonice, proto bylo území výzkumu rozšířeno.

- Mutěnice
- Nový Poddvorov
- Prušánky
- Rohatec
- Starý Poddvorov
- Terezín
- Tvrdonice
- Týnec

Velikost jednotlivých obcí je, z hlediska počtu obyvatel, značně různorodá (viz následující graf). Průměrný počet obyvatel v obci je přibližně 2 197. A to od nejmenší obce Nový Poddvorov s 203 obyvateli až po Dubňany (6 357 obyvatel). Tři další obce – Lanžhot, Mutěnice a Rohatec mají počet obyvatel větší než 3 tisíce, naopak Josefov, Starý Poddvorov a Terezín mají méně než tisíc obyvatel.

Graf 1: Počet obyvatel ve sledovaných obcích

Zdroj: ČSÚ (2018)

Dlouhodobě se projevuje růst počtu obyvatel a to vlivem suburbanizace a dostupností jádrových měst Hodonín a Břeclav. Současně dochází (v souladu s celorepublikovým trendem) ke stárnutí populace²⁷. Charakteristický je také vysoký podíl věřících obyvatel. Podle posledního sčítání lidu patří toto území mezi neaktivnější části ČR, co se náboženství týče. Okres Hodonín je dokonce na 2. místě jako okres s 2. nejvyšším počtem věřících

²⁷ Otázka stárnutí obyvatelstva je aktuální i na této úrovni, proto se v MAS Dolní Morava hojně řeší v rámci komunitního plánování.

v rámci ČR (konkrétně 38,5 %), okres Břeclav má přibližně 27,5 % věřících²⁸. Obojí je nad hodnotou průměru ČR, kde se přihlásilo k víře 20,8 % obyvatel, v rámci Jihomoravského kraje je to 28,7 %. (Český statistický úřad, 2014)

Jde tedy celkově o 18 obcí na území Jihomoravského kraje v oblasti okresů Břeclav a Hodonín, sousedících na východě se Slovenskou republikou a na jihozápadě s Rakouskem. Tato poloha usnadňuje styk nejen s Rakouskem a Slovenskem, ale i se vzdálenějšími zahraničními oblastmi. Území je dobře dopravně dostupné a zároveň leží v zázemí velkých měst. Nevýhodou je odlehlost od většiny urbánních středisek (s výjimkou Brna) a poloha na periferii z evropského hlediska i z pohledu našeho státu, kam se tato oblast dostala po rozdělení Československa, kdy přestala být geografickým svorníkem státu. Vznik hranic znamenal zejména administrativní překážku, etno-kulturní podobnost zůstala zachována stejně jako zaměstnanost občanů jednoho státu na území druhého (v té době např. v Tabákové továrně v Hodoníně).

Významnou skutečností jsou dále chráněná ložisková území a dobývací prostory, nacházející se ve sledované oblasti. Jde zejména o lignit, ropu, zemní plyn a cihlářské suroviny. Z toho vyplývají omezení v rámci možností rozšiřovat zastavované území (intravilán) jednotlivých obcí. V minulosti byla významná především těžba lignitu na části této lokality, která přinesla rozvoj regionu. Její postupný útlum přinesl několik environmentálních a socioekonomických důsledků. Těžbou vznikla poddolovaná území a ekologické zátěže. Ze socioekonomického pohledu došlo ke zvýšení nezaměstnanosti i k větší frekvenci socio-patologických jevů. Oba tyto dopady však byly zmírněny tím, že k útlumu těžby docházelo postupně, každé propouštění bylo plánováno a pracovníci měli dostatek času na přípravu na tento přechod. Přesto tato změna přinesla snížení kvality života, ve většině případů nebylo možné dosáhnout na dřívější příjmy. Lidé se vraceli ke svým původním profesím, často docházelo k rekvalifikaci či odchodu do důchodu (ať už starobního či invalidního v důsledku práce ve zdraví škodlivém prostředí).

Dalším charakteristickým rysem tohoto území je úrodná půda spjatá s vinohradnictvím a vinařstvím, což má podstatný vliv na jeho rozvoj. Z původního zaměření obyvatelstva na primární sektor dochází k postupnému přechodu na sektor služeb (souvisejících zejména s vinařstvím a cestovním ruchem). Ve stejné oblasti je spojena primární výroba se zpracováním produktů a navazujícími službami. Následkem toho dochází

²⁸ V této souvislosti je nutno poznamenat, že v rámci posledního sčítání lidu byla otázka náboženství dobrovolná a pravděpodobně část věřících svou víru neuvedla (byl totiž zjištěn velmi vysoký počet neuvedených odpovědí).

k multiplikačnímu efektu, kdy vlivem finančních toků dochází k rozvoji území (dopad do podnikání, infrastruktury atd.), zvyšuje se zaměstnanost. Tvoří se i nová pracovní místa, díky čemuž se snižuje množství lidí odcházejících do měst z pracovních důvodů. Lze také hovořit o zvyšování povědomí o dané lokalitě a o image (identitě) území.

Návazně na vinařství zaujímají velmi významné postavení folklor, lidová hudba a tradice.

Obce tohoto území náleží k několika etnografickým podoblastem Slovácka, a tím i k několika krojovým okrskům (jak je stanovil počátkem 20. století Josef Klvaňa) – k podlužáckému okrsku, hanácko-slováckému okrsku, jihokyjovskému okrsku a mutěnsko-hovoranskému okrsku. (Klvaňa, 1918)

Obrázek 6: Krojování při církevní akci

Zdroj: Starý Poddvorov (2016)

Folklor je navíc spojen nejen s kulturou vína,

ale i s lidovým tancem – verbuňkem, který je součástí nemotného světového dědictví (UNESCO).

Občanská vybavenost a infrastruktura

Služby související s občanskou vybaveností jsou v obcích většinou zajištěny. V případě jejich absence bývá zabezpečena náhrada v podobě spolupráce se sousední obcí, což může představovat komplikaci zejména pro obyvatele se sníženou mobilitou, např. co se týče obchodů s potravinami, pouze v nejmenší obci Nový Poddvorov neexistuje obchod. Řešení je zajištěno využitím pojízdného prodejce a pravidelnou závázkou základního zboží hlavně pro starší obyvatele. Všichni obyvatelé menších obcí jsou ovšem nuceni cestovat nejčastěji do města Hodonína nebo Břeclavi (případně do Brna) za účelem návštěvy specializovaných obchodů, kde je k dispozici také široká škála služeb. Určitá část služeb je zajištěna drobnými řemeslníky a podnikateli (např. kadeřnictví, autoservis), a to především u obcí větší velikosti.

Území MAS je poměrně dobře pokryto lékařskou péčí, navíc přilehlá města Hodonín a Břeclav jsou vybaveny nemocnicemi. Ve sledovaných obcích existuje široké spektrum možností sportovních aktivit – koupaliště, krytý bazén, téměř každá obec vlastní venkovní hřiště, tělocvičnu. K dispozici je dále 7 florbalových hřišť, několik víceúčelových hřišť, střelnice pro myslivecké účely, kluziště a další místa pro volnočasové aktivity obyvatel.

Školské organizace jsou zastoupeny ve většině obcí. Základní škola chybí ve 4 obcích (mateřská 3 obcím), kde bylo nutno navázat spolupráci se sousedními obcemi. Další odborné vzdělání typu učiliště, střední školy (včetně jazykových) jsou zastoupeny ve městech Hodonín, Břeclav a zejména v Brně. Jsou tady také zajišťovány pečovatelské služby, a to celkově třemi subjekty. 3 obce jsou vybaveny domovy s pečovatelskou službou, nachází se zde dům s chráněnými byty v Lanžhotě a bytový dům pro seniory v Kosticích. Ve 13 obcích jsou klíčové průmyslové zóny.

Přestože se míra nezaměstnanosti v poslední době snižuje v souladu s celorepublikovým trendem, je pro území MAS typická vysoká vyjíždka do zaměstnání hlavně do přilehlých měst. Tuto skutečnost usnadňuje hustá síť dopravní infrastruktury, která je dále napojena na významné mezinárodní trasy. Od roku 2010, kdy byly obce Hodonínska a Břeclavska začleněny do integrovaného dopravního systému Jihomoravského kraje, se významně urychlilo a zjednodušilo spojení do všech přilehlých měst, ale také do sousedních států – Slovenska a Rakouska. Nachází se zde také síť cyklostezek a vodní cesta Baťův kanál.

4.2. Vlastní výzkum

Jak je patrné z předchozí části, pro účely výzkumu bylo rozhodnuto zabývat se členskými obcemi místní akční skupiny Dolní Morava²⁹ – vzhledem k trvalému bydlišti autorky³⁰ a k dalším praktickým důvodům (znalost těchto obcí, jejich prostředí a kontakty na některé osoby z vedení obcí). Autorka při provádění tohoto výzkumu vychází z pozice tzv. „insidera“³¹.

Zde byl navíc přijat zjednodušující předpoklad – všechny tyto nižší územně samosprávné celky budeme v této práci označovat souhrnně obce bez ohledu na jejich status.

Ještě před vlastním uskutečněním bylo nutno zjistit a přesně určit, kdo budou respondenti tohoto výzkumu, proto byla nejprve provedena analýza médií, kde byl realizován nenáhodný výběr – tzv. expertní.

Jak již bylo uvedeno, k výběru respondentů ze zkoumaného území lze přistoupit několika přístupy:

²⁹ Nově byla schválena změna názvu na MAS Jižní Slovácko, v této práci však budeme pracovat se stávajícím názvem - MAS Dolní Morava.

³⁰ Tato skutečnost se ukázala být klíčovou pro realizaci výzkumu a zejména pak pro návratnost dotazníků.

³¹ Výzkumník může dle Dowlina (2000) být v pozici outsidera (člověk z venku) nebo insidera (zasvěcený do problému), druhý jmenovaný se může respondentům v mnohých ohledech podobat.

- **Poziční přístup** – zjišťuje osoby zastávající významné pozice v organizacích lokálního společenství (kdo má moc v lokální komunitě).
- **Reputační (relační) přístup** – označuje jako významné ty osobnosti, které jsou za takové považovány přímo daným společenstvím.
- **Problémový přístup** – zkoumá jedince mající rozhodující vliv na řešení problémů.

Výslednou podobu souboru respondentů ovlivnila zejména dostupnost a ochota respondentů, kteří byli vybráni na základě analýzy médií. Z tohoto důvodu se nepodařilo získat pro dotazníkové šetření všechny vybrané jedince. Přesto byla návratnost dotazníků poměrně vysoká (viz další část práce). Tímto způsobem byla provedena identifikace klíčových aktérů podílejících se na rozvoji obce a jejím životě. Aktéři sami často doporučovali další osoby a tím se v řadě případů potvrdila pozice již vybraných subjektů, případně byl rozšířen jejich počet. Navíc uvažujeme předpoklad, že právě aktivní aktéři jsou ochotni zapojit se do šetření, návratnost dotazníků tudíž přímo vypovídá o aktivitě respondentů. Ti, kteří neodpověděli, zřejmě nepatří mezi požadovanou cílovou skupinu aktivních iniciátorů.

K určení aktivních subjektů, respondentů tohoto výzkumu, byly využity místní tiskoviny a další zdroje. Mimoto byly prostřednictvím tohoto postupu získány také další informace, které se objevují napříč celou prací.

V další části výzkumu bylo realizováno dotazníkové šetření. Pro snadnější manipulaci s dotazníkem (s ohledem na množství sledovaných subjektů) byla zvolena forma formuláře – k odeslání v elektronické podobě (důvodem je vzdálenost sledovaného území). Samozřejmě bylo nutno použít i tištěnou verzi a některé respondenty navštívit osobně.

Následovaly polostrukturované rozhovory se starosty všech obcí + s vybranými účastníky, přičemž druhá jmenovaná skupina sloužila pouze k upřesnění informací ohledně sociálních sítí (aby tak bylo možno zkonstruovat konkrétní modely) a jejich obsahu. Zkoumány byly i skutečnosti spojené se sociálním kapitálem, který je neodmyslitelný od sociálních sítí stejně jako občanská společnost.

Důležitou součástí práce je také zkoumání participace občanů na veřejném životě. Byla analyzována ochota lidí podílet se na veřejném dění formou účasti ve volbách či formální nebo neformální angažovanosti v dalších politických a občanských aktivitách. Tyto skutečnosti poukazují na stupeň rozvoje občanské společnosti v daném území. Byla také zkoumána účast občanů na jednání zastupitelstva, účast na společenských akcích, jejich

aktivita formou podepsání petice, referenda, spolupráce na rozvojových projektech, plánech obce a další.

4.2.1. Analýza textových materiálů

Jak již bylo uvedeno výše, k návrhu aktivních aktérů byla použita metoda expertního výběru. Byla analyzována místní média, v rámci nichž byla provedena obsahová analýza následujících textových materiálů:

- v první řadě byly využity zpravodaje jednotlivých obcí na sledovaném území (konkrétně vydání roku 2016 a 2017),
- časopisy (vydávané např. obcí, místní akční skupinou, dobrovolným svazkem obcí nebo farností),
- internetové stránky obcí a dalších subjektů,
- místní hlášení a infokanály kabelových televizí.

Tímto způsobem byli identifikováni klíčoví aktéři – např. předsedové nebo jednatele spolků, ředitelé neziskových (příspěvkových) organizací a také občané, případně podnikatelé (zástupci firem).

Důležité je zjištění, že významní aktéři (co se aktivity týče) častokrát zastávají zároveň určité postavení v některé organizaci např. starostové, ředitelé ZŠ/MŠ nebo učitelé. Z této analýzy navíc vyplynulo, že u některých obcí, kde je aktérů menší množství, bývají tito intenzivněji zapojeni.

Tato analýza dále poskytla celkový kontext, v jakém se nachází občanská společnost na sledovaném území, byla využita k doplnění informací získaných dalším výzkumem.

POZNATKY ZÍSKANÉ ANALÝZOU MÉDIÍ

Tato část obsahuje některé poznatky, které byly získány v průběhu provádění analýzy médií, a mohly by být pro tuto práci přínosem.

Lze tvrdit, že místní média jsou, co do obsahu, podrobnější u menších obcí (např. děkují jmenovitě občanům za účast na brigádě vyhlašované obcí), jejich jazyk je také méně formální. Často zejména u zpravodaje bývá použita formulace nespisovná a mluvená řeč. U těchto menších obcí lze často zpozorovat bližší vztahy, např. starosta pořádá letní dovolenou pro ostatní občany a následně o tom napíše zprávu do zpravodaje. Cestování obecně patří mezi

zážitky, o něž se někteří aktivní občané (příp. starosta) častokrát rádi podělí. V některých obcích (zejména u těch menších z hlediska počtu obyvatel) pořádají promítání, kde zároveň líčí zážitky z cest, např. v Lužicích pravidelně vychází ve zpravodaji zážitky místního rodáka z cestování po Austrálii.

Úroveň jednotlivých médií je různá a zejména u zpravodajů lze pozorovat poměrně velké rozdíly. U některých obcí se vyskytuje část uvádějící informace na pravou míru. Této problematice se věnuje obvykle přímo starosta obce, kterému záleží na distribuci pravdivých informací směrem k občanům. Často je také napsána část zpravodaje formou deníku, kde starosta shrnuje dění uplynulých měsíců (od vydání posledního zpravodaje).

Vedení většiny obcí se aktivně zajímá o to, jak zvýšit informovanost obyvatelstva. Ve velké části obcí existuje hlášení, které lze následně přečíst na internetu (v Mutěnicích je k dispozici dokonce hlasový záznam). Téměř ve všech obcích je také vydáván zpravodaj obce pod různými názvy (např. Terezínské Listy, V Týnci v dědině). Jediná obec nevydávající jakýkoliv tištěný zdroj je Nový Poddvorov, ten má na místo zpravodaje poměrně aktivní profil na facebooku. V ostatních obcích jsou tyto sociální sítě využívány také k distribuci informací mezi občany a zasílání pozvánek na akce.

Některé obce využívají navíc Regionální televizi Jih nebo TV Slovácko. V obci Lužice byl navíc vytvořen Magazín Lužice – jedná se o přibližně půlhodinové video, kde hovoří představitelé obce a jsou prezentovány např. dokončené investiční akce, informace o službách, proběhlé společenské akce atd.

Po této analýze byla dále využita technika dotazníkového šetření pro získání primárních dat a dále technika rozhovoru s polostandardizovaným záznamovým archem. Jako sekundární data byla využita data získaná od MAS Dolní Morava a údaje získané od Českého statistického úřadu.

4.2.2. Dotazníkové šetření (příprava a způsoby vyhodnocení)

Pro vlastní realizaci dotazníkového šetření bylo nutno nejprve vymezit hranice výzkumu a to tím způsobem, že výzkum byl omezen pouze na vybrané území a jeho vnitřní subjekty (aktéry uvnitř obcí). Aktéři, a to i ti aktivně se podílející na rozvoji a aktivitách sledovaného území umístění mimo dané území, byli z výzkumu vyloučeni. Důvodem bylo nejen zjednodušení,

ale i obrovská komplikovanost a celková pracnost postihnout veškeré subjekty působící na daném území. Např. Rádio Jih sídlící v Hodoníně, které se prostřednictvím sociálních sítí propojilo s obcí Mikulčice.

Hlavní aktéři, identifikováni prostřednictvím analýzy místního tisku, byli osloveni pro potřeby realizace dotazníkového šetření. Jejich kontaktování bylo několikafázové vzhledem k tomu, že u většiny z nich byla na začátku známa pouze jejich jména případně organizační zařazení. Nejprve byly zjišťovány kontakty na tyto účastníky výzkumu, v první fázi byly preferovány e-mailové adresy. Následně, pokud se nepovedlo respondenty zkontaktovat tímto způsobem, byl zjišťován jiný kontakt, nejčastěji telefonický. U některých účastníků výzkumu, bylo přistoupeno k osobní návštěvě, která byla ve velké většině případů úspěšná.

Záměrem bylo využít jednotlivých druhů přístupů a vytvořit soubory jednotlivců, kteří se jako individua, zástupci nebo představitelé organizací účastní veřejného života ve sledovaném území. Bylo rozhodnuto, že aktéři budou přednostně zkoumání z hlediska svého postavení v iniciativách – zástupce určitého spolku, podnikatel, starosta – ne jako konkrétní osoba - jednotlivec je tak brán jako reprezentant určité iniciativy (např. spolku), v případě, že jako takový vystupuje. Na konec dotazníku byla uvedena otázka, které měla vyvolat efekt „sněhové koule“ nebo také „generátor jmen“ z pohledu sociálních sítí.

OBSAH DOTAZNÍKU

Pro tvorbu dotazníku byl nejprve zpracován empirický model, který analyzuje zkoumaný předmět šetření a umožňuje rozložit sledovanou problematiku do souvztažností. Pro zpracování tohoto modelu byla, kromě znalostí získaných studiem příslušné odborné literatury, použita již zmíněná analýza místních médií.

Samotný dotazník byl rozdělen do několika částí – jeho znění je umístěno v příloze č. 1. Jako první byla zahrnuta část identifikační, k níž byly přiřazeny otázky zaměřené na čas trávený na venkově a identitu venkova. Následovaly oblasti – sociální sítě, spolupráce, rozvoj obce a iniciativa. Většina otázek byla formulována jako polootevřená, několik z nich však byly i otevřené nebo uzavřené. Na konci dotazníku byla zahrnuta otázka na doporučení dalších aktérů rozvoje venkova, tím byla využita metoda snowball.

V rámci sociálních sítí byla velmi důležitá otázka č. 2 – otázka na subjekty spolupracující na projektech rozvoje venkova. S respondenty, kteří se ukázali být pro další výzkum důležití (z hlediska počtu vazeb nebo případné nejasnosti uvedených odpovědí), bylo nutno provést

krátký rozhovor. Ten byl zaměřen na spolupracující subjekty, formy spolupráce a obsah těchto sítí spolupráce. Nejdůležitějším poznatkem, který byl tímto způsobem získán, byly vazby na konkrétní subjekty, jež jsou nezbytné pro konstrukci modelů sociálních sítí.

Pro účely této práce byly vymezeny oblasti, které jsou zvláště sledovány. Ty byly získány od MAS Dolní Morava, která je stanovila v průběhu přípravy dokumentu Strategie komunitně vedeného místního rozvoje MAS Dolní Morava na období 2014 – 2020 (vzešly z analytických podkladů, které byly zpracovány v rámci socioekonomické analýzy, dále pak z dotazníkového šetření jednotlivých názorů aktérů na stav území a diskuzí představitelů MAS Dolní Morava s širokou veřejností, podnikateli, neziskovými organizacemi a zástupci veřejného sektoru).

Jedná se o následujících 7 oblastí:

- občanská vybavenost a technická infrastruktura,
- životní prostředí,
- zemědělství a lesnictví,
- lidské zdroje, zaměstnanost a podnikání,
- školství a vzdělávání,
- sociální oblast,
- cestovní ruch a kultura.

Tato část výzkumu se uskutečnila v 18 obcích v období duben – červenec 2018. Celkově bylo rozesláno 475 dotazníků pouze aktivním jedincům a jak již bylo popsáno výše – použitou metodou byl expertní výběr. Subjekty byly v první fázi oslovovány prostřednictvím e-mailu. Následně byly kontaktovány telefonicky a někteří též osobně (vzhledem k tomu, že na začátku výzkumu byla u většiny z nich známa pouze jména a nebyly k dispozici kontakty). Toto vícefázové oslovování bylo použito s ohledem na nutnost dosáhnout co možná nejvyšší návratnosti, aby tak bylo možno konstruovat co nejpodrobnější modely sociálních sítí.

Získání 304 vyplněných dotazníků představuje návratnost 64,60 %. Tímto způsobem zároveň došlo k vytvoření základní představy o počtech aktérů v obcích. Předpokladem je, že skutečně aktivní jedinci jsou ochotni vyplňování věnovat čas.

Tabulka 2: Distribuce a návratnost dotazníků pro účely výzkumu³²

Obec	Rozeslané dotazníky	Vyplněné dotazníky	Návratnost
Čejč	21	12	57,14
Čejkovice	26	20	76,92
Dolní Bojanovice	41	29	70,73
Dubňany	44	23	52,27
Josefov	22	13	59,09
Kostice	23	11	47,83
Lanžhot	45	24	53,33
Lužice	36	25	69,44
Mikulčice	26	15	57,69
Moravský Žižkov	12	6	50,00
Mutěnice	30	25	83,33
Nový Poddvorov	11	8	72,73
Prušánky	30	18	60,00
Rohatec	33	20	60,61
Starý Poddvorov	25	20	80,00
Terezín	13	10	76,92
Tvrdonice	17	11	64,71
Týnec	20	14	70,00
Celkem	475	304	64,60

Důležitou součástí práce je testování statistických hypotéz. Stanovuje se vždy testovaná hypotéza (nulová) H_0 proti alternativní. Cílem tohoto testování je zjistit, zda můžeme potvrdit či vyvrátit tuto nulovou variantu. Vzhledem k těmto dvěma možným odpovědím na zkoumanou otázku se mohou objevit dva druhy chyb. Chyba prvního druhu – v případě, že zamítneme nesprávně nulovou hypotézu (ve skutečnosti platí). Pokud však nulovou hypotézu nezamítneme, přestože ve skutečnosti neplatí – hovoříme o chybě druhého druhu. Pravděpodobnost chyby prvního druhu se nazývá hladina významnosti α (pravděpodobnost chyby druhého druhu β). Pravděpodobnost správného zamítnutí testované hypotézy označujeme jako sílu testu. (Řezanková, 2011) Pro testování je potřeba stanovit nejen hypotézy, ale i hladinu významnosti. Pracujeme s pravděpodobností chyby prvního druhu $\alpha=0,05$. Takže tvrzení, že výsledky jsou statisticky významné na hladině 0,05 - označuje riziko tzv. chyby I. druhu, že nesprávně zamítneme statistickou nulovou hypotézu H_0 .

³² V celé práci jde u tabulek a grafů tohoto původu o vlastní zpracování.

Získaná data byla následně podrobena matematicko-statistické analýze prostřednictvím programu SPSS – jde o program na statistické zpracování sociologických dat.

ZPŮSOB VYHODNOCENÍ

Data získaná prostřednictvím dotazníků byla přepsána a upravena pro použití v programu SPSS. Zde bylo také rozhodnuto, že u otázek, u nichž byla možnost zvolit jinou odpověď (zadávaná respondentem) byla zjišťována četnost jednotlivých odpovědí. Pokud se jedna tato odpověď vyskytla alespoň v 5 % případů (myšleno 5 % z celkového počtu odpovědí na danou otázku), byla vytvořena nová kategorie pro účely dalšího zpracování.

Zjištěné skutečnosti byly zobrazeny pomocí grafů a tabulek (k tomuto účelu byl použit i program Excel). Dále bylo provedeno testování v programu SPSS. Byly zjišťovány závislosti několika následujícími způsoby:

- **Chí-kvadrát test** - pro zjištění závislosti mezi dvěma proměnnými (především u nominálních znaků – často kategoriálních dat).
- **Fisherův exaktní test** – byl použit z důvodu tabulek s malými četnostmi, jedná se o výpočet nezávislosti sledovaných proměnných na základě výpočtu pravděpodobnosti. Tento test byl v některých případech doplněn v programu SPSS využitím procedury Monte Carlo (jedná se o simulační přístup modelující nové vstupy na základě odhadů jejich rozložení, ty jsou ohodnoceny modelem a následně vygenerovány odpovídající výstupní hodnoty, získaná ohodnocení odhadují skutečné rozložení výsledků) - u tabulek větších rozměrů, z důvodu náročnosti na čas a paměť počítače.
- **Korespondenční analýza** – k multivariačnímu vyhodnocení dat. Tímto způsobem bylo možno znázornit podobnost, případně rozdílnost, jednotlivých obcí v závislosti na sledování určitých charakteristik. Z důvodu čitelnosti byla vybrána symetrická korespondenční mapa (jednotlivé body jsou více vzdáleny).
- **Statistické charakteristiky** – míry koncentrace (průměr, modus, medián, výběrová směrodatná odchylka³³, výběrový rozptyl³⁴, šikmost a špičatost³⁵).
- **Koeficient éta** - stanovuje závislosti mezi proměnnými a případnou intenzitu. Jeho hodnota je mezi 0 a 1.

³³ Jedná se o odmocninu rozptylu, která však má tu výhodu, že je ve stejných jednotkách jako původní data.

³⁴ Rozptyl je průměrnou kvadratickou odchylkou od průměru.

³⁵ Oba tyto koeficienty vypovídají o struktuře dat v souboru, stanovují se tak uspořádání a koncentrace dat kolem průměru.

Další analýza sledovala ve většině případů závislé výběry – sledujeme určitý statistický znak v členění dle respondentů, přičemž tyto skupiny jsou vytvořeny na základě kategorií vysvětlující proměnné.

Hodnoty zjištěné testováním byly ve většině případů, z důvodu rozsáhlosti, umístěny v přílohách práce. Důležitá je vždy hodnota statistiky uvedená v sloupci hladina významnosti, která v případě, že je nižší než zvolená minimální hladina významnosti 0,05, vede k zamítnutí nulové hypotézy H_0 . Ve sloupci hodnota je uvedena hodnota statistiky a df udává počet stupňů volnosti.

4.2.3. Polostrukturované rozhovory s jednotlivými aktéry

Dalším postupem výzkumu byla realizace rozhovorů s aktéry ve vymezené oblasti. Dunn (2000) definuje rozhovor jako verbální výměnu tváří v tvář, při níž se jedna osoba (výzkumník) snaží získat informace, názory a myšlenky od další osoby případně osob.

Tato technika získávání dat se ukázala být velmi významná tím, že jejím prostřednictvím byly identifikovány vztahy mezi aktéry (uzly) v síti a následně zkonstruována síť, která je věcným základem místního rozvoje (její obsah souvisí s místním rozvojem). Tímto způsobem bylo také možno pátrat po významech dat získaných dotazníkovým šetřením.

Rozhovory byly vedeny jako polostrukturované – tzn. byl vytvořen soubor témat stejný pro všechny respondenty, který bylo možno dále doplnit v průběhu realizace s využitím doplňujících otázek.

Respondenty můžeme rozdělit do dvou skupin. Obě lze označit jako klíčové aktéry zaujímající významné postavení (ať už formální či neformální) v rámci již zmíněných sociálních sítí podílejících se na rozvoji venkova. První skupinou byli starostové ze všech 18 obcí, s nimiž byly vedeny rozhovory o průměrné délce 35 minut. Mimo jednoho případu byly všechny nahrávány ke snadnějšímu pozdějšímu použití. Byla stanovena kostra (scénář) rozhovoru, který byl v průběhu rozhovoru dále přizpůsobován dle zjištěných skutečností.

V rámci rozhovorů byly pokládány následující otázky:

- Jak zapojujete občany do veřejných záležitostí?
- Jaká je účast občanů na jednání zastupitelstva?
- Jak se spolupodílí na rozvojových projektech a plánech?
- Angažují se i ostatní iniciativy – např. NNO, spolky nebo zájmové organizace?

- Jaká je účast na společenských akcích?
- Obdrželi jste v poslední době nějakou petici? O co se jednalo? Konalo se referendum? S jakým výsledkem?
- S kým spolupracujete ve veřejných záležitostech?
- Kdo jsou pro Vás klíčoví aktéři rozvoje akce? Co považujete za klíčové oblasti?
- Jaké jsou faktory a limity rozvoje spolupráce?
- Co je obsahem sociálních sítí - Jaká je role důvěry (v rámci spolupráce)? Je to základní princip nebo jde spíše o výměnu informací a činností?
- Jaká je struktura spolupráce v oblasti kultury (+ realizace vybrané akce)? Kdo se podílí a jakým způsobem?
- Jak hodnotíte celkovou spolupráci v rámci obce?
- Jaké iniciativy v obci obzvlášť podporujete?
- Myslíte, že role místních iniciativ je důležitá/zásadní? Z jakého důvodu?
- S jakými subjekty spolupracujete mimo obec?

Druhá skupina pro rozhovory byla vytvořena za účelem doplnění modelů sociálních sítí, a to pokud respondenti nebyli ochotni účastnit se dotazníkového šetření (případně jejich vyjádření nebylo dostatečně jasné) a zdáli se být důležití z pohledu výzkumu. V tomto případě byly prováděny pouze krátké rozhovory zaměřené pouze na problematiku sociálních sítí (spolupracujících subjektů a obsahů sítí). Výstupy z těchto rozhovorů byly zpracovány dle Glasera a Strausse. Údaje byly systematicky shromažďovány a následně analyzovány tak, aby se „vynořilo to, co je v této oblasti významné“. (Strauss, Corbinová, 1999: 14)

K potvrzení takto získaných poznatků bylo použito pozorování, jež bylo realizováno účastí na kulturně-společenských akcích napříč obcemi a v rámci návštěv jednotlivých obecních/městských úřadů.

4.2.4. Analýza sociálních sítí

Jedním z cílů této práce je přinést poznatky o tom, jaké struktury partnerství a spolupráce se mezi jednotlivými aktéry na lokální úrovni sledovaných obcí vytvářejí a jak tyto struktury přispívají k lokálnímu rozvoji. Výzkum v této souvislosti vychází z předpokladu, že jednotlivé skupiny respondentů budou na zkoumané skutečnosti nahlížet rozdílně, neboť zastávají různé sociální role. Proto bylo, pro dosažení vyšší míry objektivity výsledků

spojených s jejich validitou a reliabilitou, vhodné zahrnout do výzkumu tyto skupiny dotazovaných.

Analýza sociálních sítí byla v této práci oporou pro příslušné zkoumání iniciativ, pomocí níž lze dobře popsat a následně i zobrazit situaci vybrané lokality. Byl kladen důraz na kvantitativní charakteristiky sítě, které byly dále interpretovány. Směrodatné je v tomto případě Scottovo chápání analýzy sociálních sítí jako „*zvláštního souboru metod, a nikoliv specifické teorie*“ (Scott, 2000: 38).

V práci je použit několikanásobný generátor jmen, který je zaměřen na nejdůležitější vazby sledovaných sítí. První možnost na doplnění sociálních sítí je v možnosti jiná možnost (v otázce č. 2 zaměřené na spolupráci), kde respondent mohl dopsat jakoukoli osobu považující za důležitou. Dále bylo na konci dotazníku možno doporučit další aktéry, které tento dotazovaný považoval za významné z hlediska jejich podílu na iniciativách.

Zjišťování uzlů a vazeb v sítích přineslo některá omezení - jelikož respondenti často nebyli ochotni sdělovat konkrétní jména občanů (jedním z důvodů byla i začínající platnost GDPR), bylo nutno pracovat s občany jako s celkem. Proto se v práci nehovoří o jednotlivcích, kteří by byli mimo organizace, spolky nebo označitelní specifickou funkcí (kronikář, knihovník atd.). Podobně bylo zjištěno, že v rámci firem a podnikatelů (soukromých subjektů) není jednoduché identifikovat vazby, protože v tomto ohledu se jedná zejména o sponzoring. Proto jen u opakujících se vazeb je uveden konkrétní název firmy/podnikatele. Ostatní byly sdruženy pod souhrnný název firmy a podnikatelé, případně pouze jeden z těchto subjektů (v závislosti na zjištěných informacích).

Tímto způsobem byla získána data pro vytvoření matice sousednosti (adjacentní) neboli 1-modální, která je vždy čtvercová. Tzn. počet sloupců je shodný s počtem řádků – řádky i sloupce představují stejnou skupinu jednotek. Takto bylo možno zachytit vztahy těchto jednotek mezi sebou.

Co se týče dat, mimo grafické části, byla použita vždy data binární neorientovaná (undirected binary), která nesou informaci pouze o existenci vazby. (Scott, 2000) Vycházíme z otázky uvedené v dotazníku, kterou byly zjišťovány vazby a to na spolupráci s dalšími subjekty, jež je z definice vzájemná (také nemá směr a je proto možné ji v analýze sociálních sítí zachytit jako neorientovanou vazbu).

V provedeném výzkumu byly všechny sítě vyhodnoceny jako spojitě – tzn. od každého uzlu lze dosáhnout k jakémukoliv jinému uzlu bez ohledu na počet bodů, kterými projdeme.

Jelikož se jedná o obce značně různorodé (viz charakteristika na začátku praktické části), bylo možno srovnávat charakteristiky sítí pouze u obecnějšího modelu (zahrnujícího jednotlivé druhy subjektů zasahujících do určité oblasti rozvoje obce) – zde bylo možno porovnávat charakteristiky v číselném vyjádření. U konkrétních sítí se však jedná o tak různorodé subjekty, jakož i velikosti sítí (např. Nový Poddvorov x Dubňany), že bylo logickým pokračováním práce zaměřit se na jednotlivé subjekty mající určitým způsobem význačné postavení/pozici v síti.

SOCIÁLNÍ SÍŤE JEDNOTLIVÝCH OBLASTÍ

K vytvoření modelu sociálních sítí byl využit UCINET (Borgatti a kol., 2002). Tento program obsahuje velké množství ukazatelů a algoritmů, proto bylo nejprve nutno vybrat ukazatele, jež v první fázi zhodnotily síť pro jednotlivé oblasti (vybrané oblasti byly uvedeny již výše – jedná se o strategické oblasti MAS Dolní Morava).

Byly zjišťovány následující charakteristiky oblastí – Stupeň centrality (AVG degree), hustota (density), centralizace (Deg centralization), geodetická vzdálenost (AVG distance), které slouží jako míry koheze k popisu sítě následujícím způsobem (Borgatti a kol., 2018):

- **Průměrný stupeň centrality** (centralita měřená stupněm uzlu³⁶) – udává průměrný počet spojení na jeden subjekt/uzel (často intuitivnější než hustota). Přesněji se jedná o poměr skutečného počtu spojení k maximálnímu možnému počtu. Čím je hodnota vyšší, tím více je daná síť centralizovaná.
- **Stupeň centralizace** – vyjadřuje, do jaké míry se centralita soustředí v nejcentrálnějších uzlech v síti. Maximálně centralizovaná síť vypadá jako hvězda, v jejímž středu je jeden uzel, mající vazbu na všechny ostatní uzly a žádné další vazby se v ní již nevyskytují. Centralizace pak vlastně říká, nakolik se pozorovaná síť podobá síti hvězdy (udává míru dominance jednoho či více aktérů na síti).
- **Hustota** – vyjadřuje poměr vazeb, které jsou v síti reálně navázány, ke všem vazbám, jež by bylo možno navázat. Nabývá hodnot od nuly (síť bez vazeb) do jedné (síť, kde jsou všichni aktéři vzájemně propojeni). Tato charakteristika ukazuje konzistenci dané sítě a její sociální propojenost, tedy do jaké míry s ní můžeme pracovat jako se silnou komunitou.

³⁶ Česká terminologie ohledně sociálních sítí nemá ustálenou podobu, proto jsou zde uvedeny oba názvy používané v literatuře.

- **Průměrná geodetická vzdálenost** - udává, jak blízko jsou uzly jeden ke druhému. Lze ji též popsat jako průměrný počet kroků, které potřebujeme, abychom přešli z jednoho ke druhému. Čím je tato hodnota menší, tím je síť kompaktnější.

Tyto charakteristiky sítí byly následně porovnávány a dále byla zjišťována závislost spokojenosti obyvatel na těchto údajích. Byla zde použita spokojenost obyvatel v jednotlivých obcích, která je velmi významným aspektem života v obcích. Dle Filkinse a kol. (2000) existence vztahů v komunitě a rozvoj důvěry mezi členy komunity vedou ke zvýšení celkové spokojenosti s životem v obci.

Jako spokojenost občanů byla využita data od MAS Dolní Morava, která uskutečnila šetření v rámci přípravy strategie MAS. Toto testování bylo provedeno zvlášť pro jednotlivé oblasti mimo oblast školství a vzdělávání, ta totiž byla přidána do strategie MAS až později (vyplynula z požadavků obyvatel) a hodnoty spokojenosti z tohoto důvodu nejsou k dispozici.

K otestování charakteristik sítí a spokojenosti obyvatel byl tedy využit následující postup - nejprve byla zjišťována normalita dat - prostřednictvím Kolmogorova-Smirnova testu. Následně byly zjišťovány koeficienty korelace a to konkrétně Pearsonův a Spearmanův koeficient. K interpretaci velikosti korelačních koeficientů bylo zamýšleno využít poznatky z knihy *Surveys in social research* od D. De Vause (2002). Vzhledem k vývoji výzkumu bylo ustoupeno od zobrazení výsledků formou korelační křivky.

Následně byly sledovány vztahy mezi jednotlivými aktéry, jakož i samotný obsah přenášený sítěmi.

Analýza postavení jednotlivců v síti

Další část práce se zabývá již konkrétními aktéry a jejich postavením v sítích. Za tímto účelem byly vytvořeny modely sociálních sítí pro každou obec, které dále sloužily k porovnání výsledků získaných pomocí výpočtů uvedených dále.

Nejprve byla v každé obci zobrazena jádrová část, tzn. byly vypsány všechny subjekty, náležející k již zmíněnému jádru. K tomu byla využita procedura Core/Periphery³⁷ v programu UCINET. Takto byly vybrány subjekty představující jakýsi střed (jádro sítě), jejichž relace jsou hustší než se skupinou představující periferii. Jedná se o ukazatel významu

³⁷ Tato procedura dělí vztahy mezi dvěma aktéry do 4 kvadrantů podle hustoty vztahů na jádrový (core) kvadrant, 2 méně důležité kvadranty a kvadrant s nejméně důležitými vztahy (periphery).

jednotlivých aktérů, které lze považovat za klíčové z hlediska postavení v dané síti (takto vybrané subjekty hrají největší roli v síti).

Dále byli sledováni aktéři s nejvyšší centralitou. Tato charakteristika se zabývá počtem přímých vazeb subjektu k ostatním aktérům v síti. V zásadě měří jeho aktivitu v síti. Aktéři s vysokou hodnotou mohou být označeni jako „spojky“ nebo „středy“ sítě. Na pohled mají v grafu tvar hvězdy, k nimž vede mnoho vazeb od ostatních aktérů. Centralita také udává míru vystavení informací procházejících grafem, může být interpretována jako příležitost k ovlivňování a přímá ovlivnitelnost. Dosah této charakteristiky je dobrým ukazatelem schopnosti člověka získat nějaké zdroje nebo informace od ostatních.

Následně byla zjišťována hodnota blízkosti (Closeness), protože z ní je možno vyčíst čas potřebný pro rozšíření informací. V případě, že z daného bodu lze dosáhnout ke všem ostatním bodům (uzlům) nezprostředkovanou přímou vazbou je tato hodnota nejvyšší. Uzly s vysokou mírou blízkosti ke středu mají velký vliv na to, co se v síti odehrává, protože mají nejrychlejší přístup k celé síti. Takže pro potřeby rozšíření informace jsou nejlepším místem. Jinými slovy se jedná o vyjádření vzdálenosti (délky cesty) mezi různými vrcholy grafu. Udává očekávaný čas doručení libovolné informace přenášené po síti. (Freeman, 1979)

Další použitý ukazatel – mezilehlost (Betweenes) je numerickým vyjádřením přemostování a spojování a vyjadřuje poměr nejkratších cest mezi všemi možnými dvojicemi uzlů, na nichž daný uzel leží ke všem ostatním. Uzel s vysokou hodnotou je něco jako gatekeeper, přes nějž proudí množství komodit v dané síti – peníze, informace nebo cokoli jiného. (Brass, 1984) Kontroluje tok informací v síti a umožňuje dobrou viditelnost všeho, co se v síti děje. Případně naopak může fungovat jako efektivní závora, která celou věc dělá složitější. Proto se tyto body (v tomto případě aktéři) někdy označují jako mosty (bridges) nebo zprostředkovatelé (brokers), případně jako úzká hrdla sítě. Jsou pro síť důležité, protože brání jejímu rozpadu na oddělené části, proto také představují riziko - jejich absence může způsobit přerušování spolupráce jednotlivých aktérů v síti. (Borgatti a kol., 2018)

VIZUALIZACE DOSAŽENÝCH VÝSLEDKŮ

Jak již bylo zmíněno v předchozím textu, byly vytvořeny modely (parciálních) sítí za jednotlivé obce. Informace ohledně vazeb jednotlivých aktérů byly získány prostřednictvím dotazníků a rozhovorů a zabývaly se spoluprací v záležitostech rozvoje obce.

Přestože se jedná o poměrně široké téma, bylo rozhodnuto abstrahovat od jednotlivých oblastí.

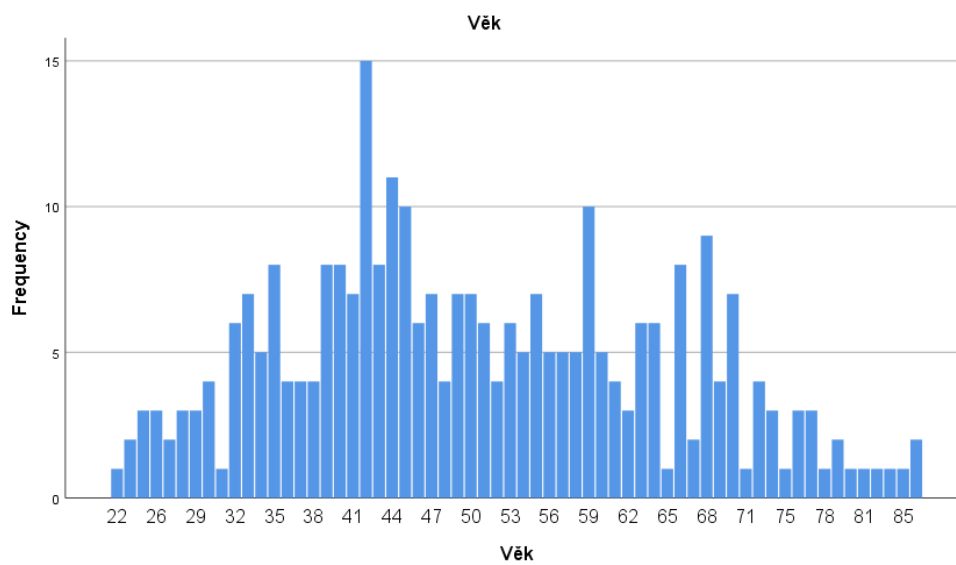
K provedení této vizualizace byl použit modul NetDraw (součást aplikace UCINET). Tímto způsobem (grafem) byly potvrzeny klíčové role aktérů určené pomocí ostatních charakteristik sítě.

Práce tak výše uvedeným způsobem zkoumá, kdo je ve středu sociálních sítí, kdo je centrálním bodem. A to pomocí kvantitativních charakteristik sítí, prostřednictvím grafů, ale i formou dotazníkového šetření a rozhovorů s využitím několika přístupů.

4.3. Charakteristika respondentů výzkumu

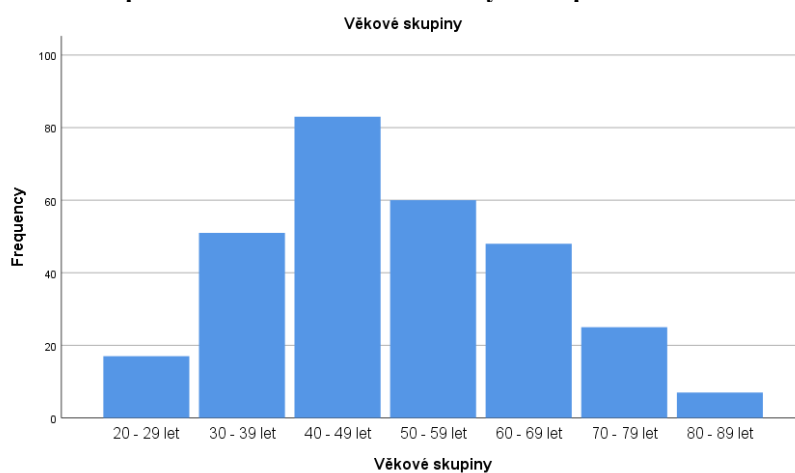
Vzhledem ke způsobu výběru respondentů výzkumu (viz kapitola Vlastní výzkum) nebyl věk účastníků výzkumu žádným způsobem limitován. Věkovou strukturu zobrazuje následující graf v poměrně široké škále (22 - 86 let), pro zjednodušení a zpřehlednění bylo vytvořeno celkem 7 věkových skupin.

Graf 2: Věková struktura respondentů³⁷

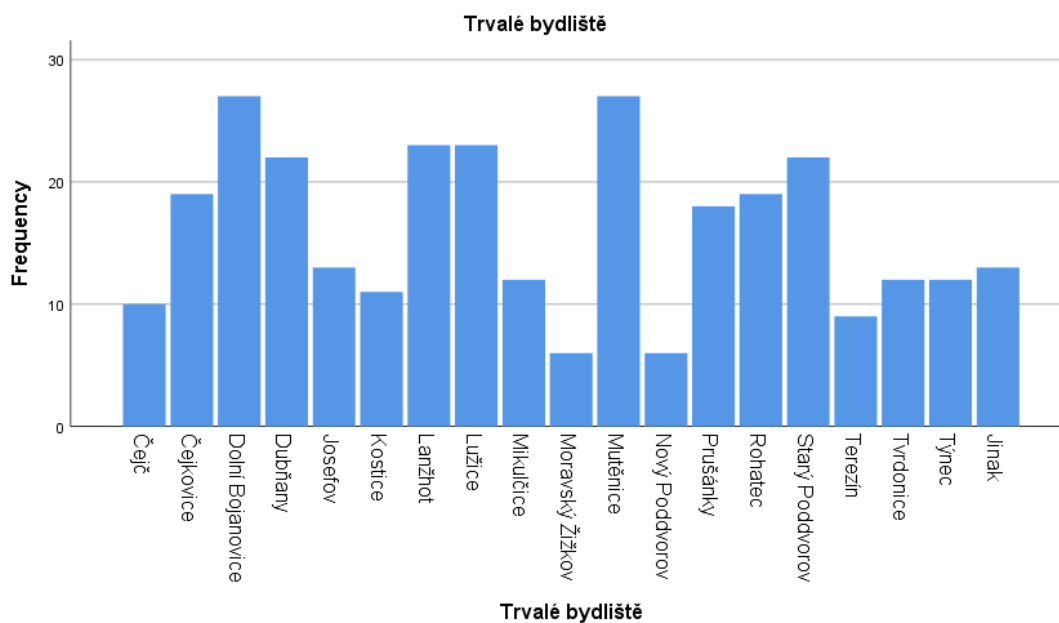
Absolutně největší podíl je ve skupině 40 – 49 let (přes 27 %), další v pořadí četnosti jsou obě vedlejší kategorie a jako nejméně častá je poslední skupina – nejstarších obyvatel 80 – 89 let.

Graf 3: Respondenti dle rozdělení do věkových skupin

V dalším grafu je zobrazeno rozdělení respondentů podle trvalého bydliště a následně podle oblasti aktivity. Tyto grafy se liší zejména kategorií jinak, kterou obsahuje pouze první z nich. Rozdíly v množství dotazovaných plynou z různého počtu nejen obyvatel jednotlivých obcí, ale také počtu aktivních jedinců.

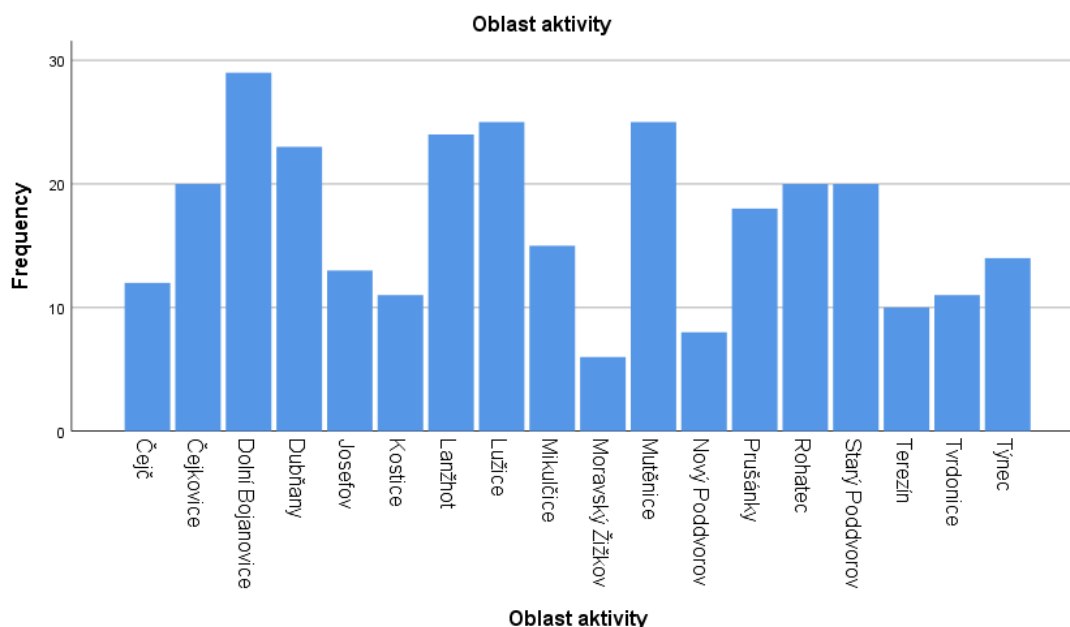
Graf 4: Počet respondentů v členění podle trvalého bydliště

Zaměřením se na odlišnosti mezi respondenty podle trvalého bydliště a podle oblasti aktivity³⁸ je možno zjistit, že převažují přesuny z kategorie jinak do obcí aktivity, ostatní změny jsou minimální. Jako jiná obec bylo uvedeno celkem 12 obcí, popřípadě měst. Pouze ve dvou případech se objevilo Brno jako trvalé bydliště, ostatní byly použity vždy právě jednou. Šlo především o obce nebo města v bezprostředním okolí jako Břeclav, Hodonín, Hovorany, Ratíškovice, Vracov, atd. Ostatní respondenti zůstávají v místě svého trvalého bydliště. Jedná se totiž, ve velké většině případů, o rodáky ze sledovaných obcí.

³⁸ Oblastí aktivity je myšleno místo působení, tzn. obec, kde respondent uskutečňuje svou činnost.

Graf 5: Počet respondentů v členění podle oblastí aktivity

Dále bylo zjišťováno, kolik času tráví respondenti v těchto obcích (zde je myšleno v obci, kde jsou nějakým způsobem aktivní a respondenti byli i tímto způsobem instruováni). Tento čas byl zjišťován dvěma otázkami, a to dotazováním na místo pracoviště (zda se shoduje s místem bydliště) a dále na počet nocí zde strávených.

Tabulka 3: Struktura odpovědí na otázku pracoviště³⁷

Práce v místě bydliště	Frekvence	Procenta
Ano	178	58,6
Ne	126	41,4
Celkem	304	100,0

Tabulka 4: Struktura odpovědí na otázku počtu nocí strávených v obci bydliště

Počet nocí strávených v obci bydliště (týdně)	Frekvence	Procenta
0 - 1	11	3,6
2 - 3	7	2,3
4 - 5	17	5,6
5 - 6	269	88,5
Celkem	304	100,0

Výsledkem této otázky bylo nalezení převažující shody mezi pracovištěm a bydlištěm. Téměř 60 % respondentů vypovědělo, že pracuje v místě svého bydliště. V této skutečnosti se promítl jejich vyšší věk, protože respondenti, kteří uvedli, že jsou v důchodu a nevěděli jak otázku zodpovědět, byli automaticky zařazováni do této kategorie. Smyslem bylo zjistit, kolik času stráví ve sledovaných obcích, stejně jako u další otázky, kde také převažují odpovědi s nejvyšším počtem nocí strávených v bydlišti.

4.4. Venkovský charakter území

Jak napovídá název této disertační práce, výzkum se zabývá územím venkova. Proto je potřeba provést ověření tohoto charakteru a vybrat ty obce, které budou vyhovovat stanoveným podmínkám. Jak již bylo uvedeno v předchozí části, existuje poměrně velký počet kritérií a přístupů k vymezení venkova. Pro účely této práce byly některé z nich aplikovány na sledované obce. Více zobrazují následující tabulky.

Tabulka 5: Charakteristiky sledovaných obcí

Název obce	Počet obyv.	Rozloha (v ha)	Hustota obyv.	Podíl ek. aktivních	Podíl zam./ekon. aktivních
Čejč	1 235	1 328	93,00	0,49	0,89
Čejkovice	2 444	2 503	97,63	0,48	0,88
Dolní Bojanovice	2 983	1 991	149,85	0,45	0,84
Dubňany	6 357	2 258	281,51	0,47	0,81
Josefov	407	708	57,49	0,49	0,83
Kostice	1 906	1 244	153,16	0,45	0,88
Lanžhot	3 738	5 481	68,20	0,46	0,86
Lužice	2 934	762	385,03	0,47	0,86
Mikulčice	1 961	1 530	128,14	0,48	0,84
Moravský Žižkov	1 441	1 354	106,44	0,47	0,86
Mutěnice	3 649	3 237	112,71	0,48	0,84
Nový Poddvorov	203	297	68,45	0,42	0,91
Prušánky	2 219	1 414	156,96	0,48	0,86
Rohatec	3 514	1 745	201,39	0,47	0,86
Starý Poddvorov	978	546	179,19	0,46	0,88
Terežín	396	374	105,87	0,47	0,86
Tvrdonice	2 065	2 119	97,45	0,50	0,89
Týnec	1 109	1 160	95,63	0,42	0,85
Celkem/Průměr	39 539	30 046	131,60	0,47	0,86

Zdroj: ČSÚ (2018a); ČSÚ (2018b)

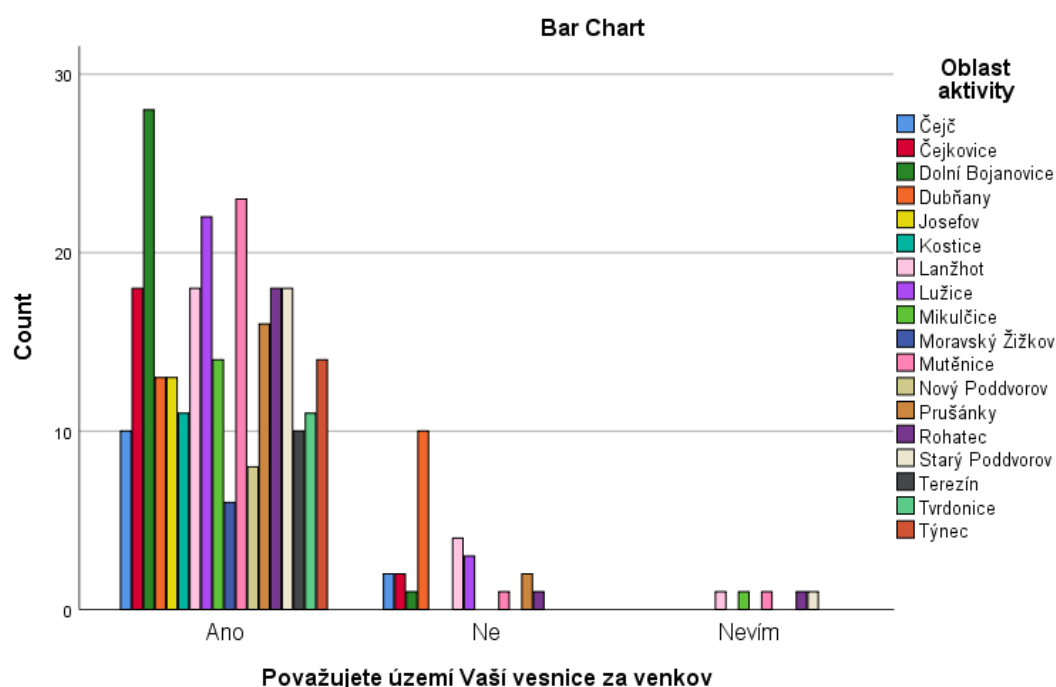
Počet obyvatel pro obce, které jsou považovány za venkovské, bývá obvykle uváděn do 2 až 3 tisíc a dále do hustoty 150 obyvatel/km². Tato kritéria nesplňuje celkem 8 obcí. Podíl ekonomicky aktivních nepřekračuje v žádné obci 50 %, ale podíl zaměstnaných je poměrně velký.

Pro další účely této práce bylo rozhodnuto řídit se sociologicko-psychologickým pojetím, jež definuje venkov jako území, kde se lidé cítí být na venkově. Z tohoto důvodu je potřeba

předložit výsledky dotazníkového šetření, kde byla jednou z prvních otázek pokládaných respondentům otázka zaměřená právě na identitu venkova. K dispozici byla také možnost vyjádřit svůj názor, kterou využila velká většina dotazovaných (neodpověděli pouze 2 lidé). Kladná odpověď se vyskytovala v 89,1 %, dalších 8,6 % odpovědělo záporně, možnost nevím využilo pouze 1,6 %.

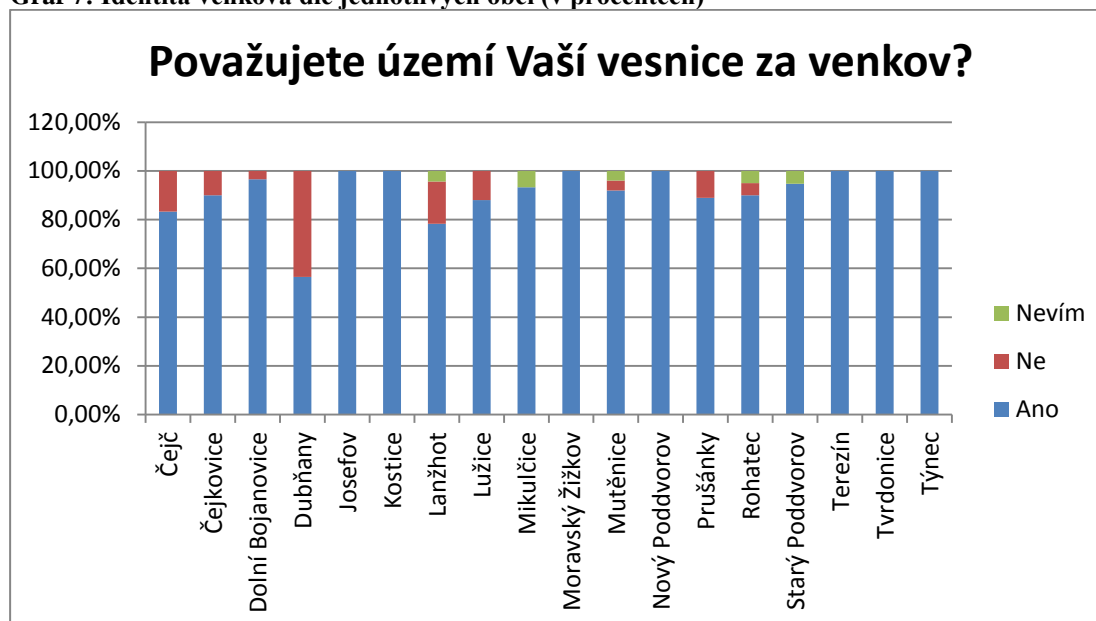
Pro rozhodnutí, které obce jsou podle respondentů považovány za venkovské, a budou tudíž zařazeny do výzkumu, bylo potřeba zjistit odpovědi za jednotlivé obce. Následující graf proto zobrazuje počet odpovědí v jednotlivých kategoriích.

Graf 6: Struktura odpovědí na otázku identity venkova dle jednotlivých obcí

Jak je patrné z grafu, výrazně převažuje podíl kladných odpovědí. Neutrálních odpovědí je poměrně malý počet a negativně se vyjádřili zejména občané Dubňan, které mají statut města (počet obyvatel tohoto územně samosprávného celku převyšuje 6 tisíc). Rozdíly jsou dány také tím, že počet respondentů je v jednotlivých obcích různý. Pro zpřehlednění byl vytvořen graf v procentech.

Graf 7: Identita venkova dle jednotlivých obcí (v procentech)

Z tohoto pohledu lze hovořit o vysokém poměru souhlasných odpovědí, ostatní odpovědi se v některých obcích dokonce nevyskytovaly vůbec. Jedná se o obce Josefov, Kostice, Moravský Žižkov, Nový Poddvorov, Terezín, Tvrdonice a Týnec - tedy menší obce co do počtu obyvatel. Opět platí výjimka pro Dubňany, kde je významný podíl odpovědí záporných (přes 40 %). Přesto bylo všech 18 obcí zahrnuto do dalšího výzkumu.

Jelikož byly mezi obcemi zjištěny určité rozdíly, nabízí se otázka, zda existuje souvislost mezi územím, v němž respondenti provádějí svou aktivitu, s výše uvedenou identitou venkova, a zda je možné tuto souvislost identifikovat, pokud vezmeme v úvahu trvalé bydliště (nebo území aktivity). Jinými slovy ověřujeme skutečnost, zda se identita venkova, tak jak ji vnímají respondenti, odvíjí od místa jejich aktivity/bydliště.

Za tímto účelem byly nejprve vytvořeny křížové tabulky (jsou umístěny v příloze č. 2) – tabulky č. 40 a 41. Dále byla stanovena nulová hypotéza H_0 – Neexistuje závislost mezi oblastí aktivity/trvalým bydlištěm a identitou venkova. Alternativní hypotéza – tato závislost existuje.

Následně byl vybrán postup testování těchto nezávislostí a to pomocí Chí-kvadrát testu, který provedl potřebné ověření. Tabulky zobrazující výsledky jsou umístěny v příloze č. 3. Z nich je zřejmé, že 36 teoretických četností (66,7 %) je nižších než 5 v první tabulce a ve druhé tabulce 38 těchto četností nedosahuje potřebné hodnoty. Tudíž χ^2 test nelze použít, jelikož nejvíce 20 % teoretických četností může být menších než 5, navíc žádná teoretická četnost nesmí být menší než 1.

V tomto případě lze použít exaktní testy. Ve stejných tabulkách byl proto použit Fisherův exaktní test a také metoda Monte Carlo, pomocí nichž byla vypočítána minimální hladina významnosti, od níž zamítáme nulové hypotézy (sloupec Significance).

Dle výsledků testů v obou případech zamítáme nulovou hypotézu o nezávislosti mezi názorem na identitu venkova a oblastí aktivity/trvalého bydliště na hladině významnosti 5 %. V obou případech konstatujeme závislost.

Vzhledem k tomuto zjištění byl dále zvolen postup využití korespondenční analýzy jako způsobu pro zjištění podobnosti/rozdílnosti jednotlivých obcí, kdy pomocí korespondenční mapy budou zobrazeny jednotlivé obce dle vyjádření názorů jejich obyvatel (respondentů výzkumu). V tomto případě bude použita oblast aktivity, protože právě ta je významná z hlediska dalšího vyhodnocování výzkumu.

Nejprve bylo potřeba provést volbu normalizační metody, tzn. zvolit způsob zobrazení bodů v korespondenční mapě. Jelikož jsou upřednostňovány vztahy mezi řádkovými kategoriemi, byla provedena analýza řádkových profilů (byl uvažován pouze dvourozměrný prostor – rovina), a poté vlastní korespondenční analýza vycházející přímo ze zdrojové matice. Tímto způsobem došlo k vytvoření korespondenční matice sdružených relativních četností (z kontingenční tabulky). Tato analýza vychází z Pearsonovy statistiky (k testování nezávislosti v kontingenčních tabulkách) jako tzv. celková inercie a slouží k vyjádření nepodobnosti kategorií v tomto případě řádkové proměnné. Cílem tohoto postupu je zredukovat vícerozměrný prostor vektorů (řádkových a sloupcových profilů) do prostoru menší dimenze. (Řezanková, 2011) Platí, že čím jsou body bližší, tím je větší podobnost mezi odpovídajícími kategoriemi.

Pro realizaci výše uvedeného postupu bylo nutno nejprve vytvořit korespondenční tabulku (uvedenou pod tímto textem) a poté provést další výpočty souřadnic v programu SPSS, které jsou umístěny v příloze č. 4.

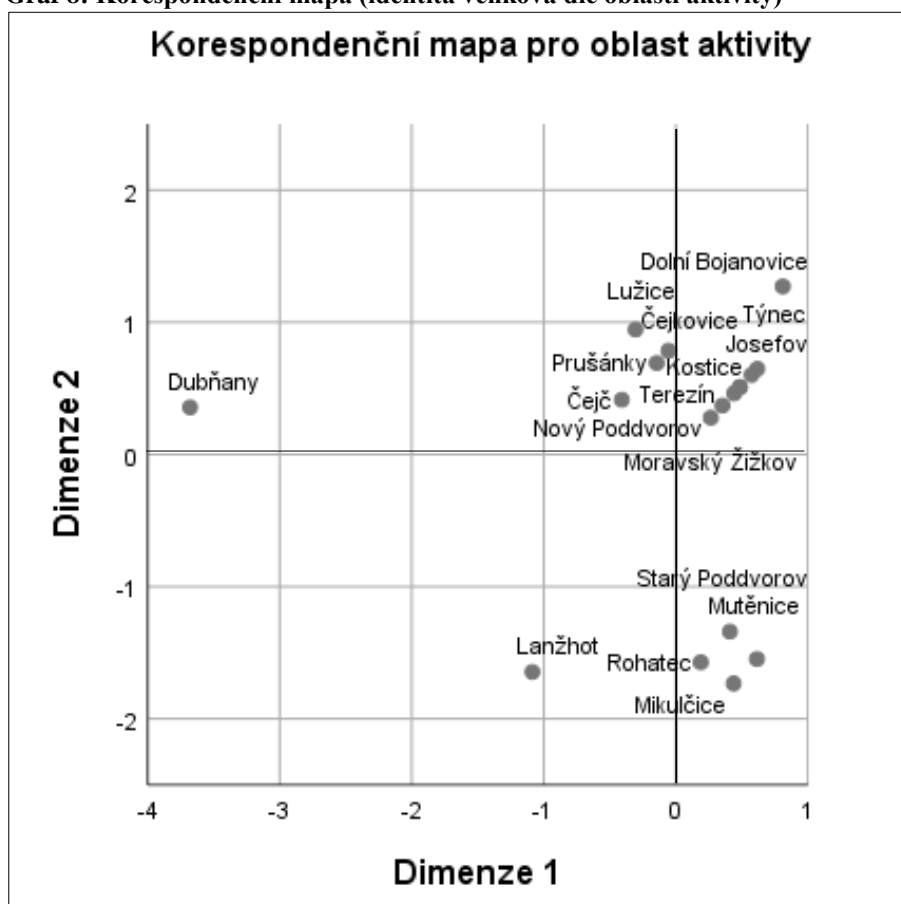
Tabulka 6: Korespondenční tabulka (identita venkova)

Oblast aktivity	Považujete území Vaší vesnice za venkov			Kumulovaný součet
	Ano	Ne	Nevím	
Čejč	10	2	0	12
Čejkovice	18	2	0	20
Dolní Bojanovice	28	1	0	29
Dubňany	13	10	0	23
Josefov	13	0	0	13

Oblast aktivity	Považujete území Vaší vesnice za venkov			Kumulovaný součet
	Ano	Ne	Nevím	
Kostice	11	0	0	11
Lanžhot	18	4	1	23
Lužice	22	3	0	25
Mikulčice	14	0	1	15
Moravský Žižkov	6	0	0	6
Mutěnice	23	1	1	25
Nový Poddvorov	8	0	0	8
Prušánky	16	2	0	18
Rohatec	18	1	1	20
Starý Poddvorov	18	0	1	19
Terezín	10	0	0	10
Tvrdonice	11	0	0	11
Týnec	14	0	0	14
Celkem	271	26	5	302

Z těchto údajů byla následně vytvořena vlastní korespondenční mapa v programu SPSS.

Graf 8: Korespondenční mapa (identita venkova dle oblasti aktivity)

Největší skupina obcí je zobrazena v korespondenční mapě v jakémisi shluku, z kterého lehce vybočují Dolní Bojanovice. Úplně se odděluje skupina pěti obcí a to na základě podílu odpovědí nevím. Zcela samostatně vystupují Dubňany díky počtu záporných odpovědí respondentů. Při srovnání korespondenční mapy a grafu č.1 (Počet obyvatel ve sledovaných obcích), nelze přehlédnout, že obce s větším počtem obyvatel jsou většinou obcemi mimo hlavní skupinu v korespondenční mapě (výjimku tvoří Mikulčice a Starý Poddvorov). Navíc Dubňany a Lanžhot, které se oddělují nejvýrazněji, mají statut města. I tato skutečnost se nepochybně odrazila ve vyjádření respondentů.

Následně bylo podrobena zkoumání, zda tento názor respondentů ovlivňuje množství času stráveného ve sledovaných obcích. Za tímto účelem byla stanovena hypotéza H0: Identifikace venkova ze strany respondentů nezávisí na množství času stráveného v obci.

Tato otázka byla rozdělena na dvě části – zkoumání dvou nezávislostí. Nejprve byla testována (ne)závislost počtu nocí strávených v obci na názoru respondentů ohledně identity venkova. Následuje zaměření na (ne)závislost místa pracoviště na tomto vyjádření respondenta.

U obou částí byly nejprve vytvořeny křížové tabulky (viz tabulka č. 7 a č. 8), a po té bylo provedeno testování pomocí Fisherova exaktního testu (opět je u více než 20 % teoretických četností menší počet než 5).

Tabulka 7: Křížová tabulka - čas strávený v obci x identita venkova

		Považujete území Vaší vesnice za venkov			Celkem
		Ano	Ne	Nevím	
Kolik nocí v týdnu trávíte v obci trvalého bydliště	0 - 1	11	0	0	11
	2 - 3	5	1	1	7
	4 - 5	16	1	0	17
	5 - 6	239	24	4	267
Celkem		271	26	5	302

Tabulka 8: Křížová tabulka - čas strávený v obci x identita venkova

		Považujete území Vaší vesnice za venkov			Celkem
		Ano	Ne	Nevím	
Pracujete v místě bydliště	Ano	159	15	2	176
	Ne	112	11	3	126
Celkem		271	26	5	302

Tabulky z toho testování jsou umístěny v příloze č. 5. V obou případech dochází k zamítnutí nulové hypotézy o nezávislosti (na 5 % hladině významnosti). Mezi proměnnými byla zjištěna závislost. Lze tak konstatovat, že čas strávený v místě bydliště ovlivňuje názor respondentů na identitu venkova ve vlastní obci.

4.5. Participace občanů na veřejném životě

Tato část obsahuje analýzu participace občanů na veřejném životě, která vychází zejména z polostrukturovaných rozhovorů (viz kapitola Vlastní výzkum), pomocí nichž bylo zjištěno, že většina obyvatel přichází s problémem³⁹ (případně s kritikou), týkající se obce přímo na obecní úřad. Někteří oslovují vedení obce (zejména starostu) při různých příležitostech, v některých případech i přímo na ulici, eventuálně u něj doma (poslední jmenované se děje méně často pouze u některých obcí)⁴⁰.

Aktivnější obyvatelé zasílají náměty a podněty písemně (což využívají v situaci, kdy chtějí uskutečnit např. změnu dopravního značení, postavit hřiště, umístit lavičky), případně přijdou na obecní úřad osobně. Někteří starostové v tomto směru vyzdvihují aktivitu starousedlíků. Míra této aktivity je značně různorodá dle jednotlivých obcí a nelze jednoznačně říci, že je větší či menší u větších/menších obcí. Je však zřejmé, že u menších obcí je tento kontakt snazší a častější. Takovéto obce (např. Kostice) fungují na neformální až rodinné bázi.

Co se týče účasti občanů na zastupitelstvu, všichni účastníci rozhovorů ji hodnotí jako velmi malou. Mimo obcí Čejč a Mutěnice (kde je účast někdy i nad 20 lidí, a i tak se jedná o velmi malý počet v porovnání s počtem obyvatel obcí) se účastní pár jedinců. Stejně jako v předchozím případě – u aktivity, iniciativy v podobě nápadů, návrhů a podpory určitých činností se vyskytují zřídka. Občané chodí hlavně v případě, že mají nějaký problém (který se jich bezprostředně dotýká) nebo pokud se jich týká nějaký bod jednání zastupitelstva, případně na základě pozvání od zastupitelstva.

Malá účast je způsobena také dostupností informací z jednání z jiných zdrojů (záznam z jednání bývá zveřejňován na kabelové televizi, na internetu). Výjimku tvoří obec Josefov, kde starosta cíleně navštěvuje místa setkávání, aby distribuoval informace mezi občany. Na tuto aktivitu klade důraz zejména v období realizace projektu větších rozměrů (např. stavba čistírny odpadních vod). Občané potom nemají potřebu shánět informace jiným

³⁹ Nejčastěji přijdou v případě, že se jich problém přímo dotýká (jejich domu, zahrady, vinice atd.), jinak je jejich zájem minimální.

⁴⁰ Toto zjištění souvisí s dalším zkoumáním ohledně vůdčí osobnosti, která byla zjišťována v dotazníkovém šetření.

způsobem, protože je jim touto formou poskytnuto dostatečné množství a navíc je starosta přístupný k jakékoliv další diskusi.

Další důležitou oblastí pro zapojení občanů je oblast rozvojových projektů a plánů, v tomto případě je hodnocení starostů spíše neutrální. Momentálně probíhá v některých obcích dotazníkové šetření (realizováno MAS Dolní Morava), jinde už byly provedeny i besedy s občany. Návratnost se odvíjí hlavně od aktivity vedení obce. V některých obcích se podařilo dosáhnout 50 % návratnosti tím, že zastupitelé obcházeli jednotlivé domácnosti (u menších obcí). U ostatních (v nichž nebylo vyvinuto takové úsilí ze strany vedení obce) byl spíše malý zájem občanů, a to jak na dotazníkovém šetření, tak u besed. Starostové si z toho vyvozují spokojenost občanů se současným stavem.

Přitom zpracovatelé této strategie rozvoje kladou důraz na komunitní plánování (zapojení zejména místních aktérů), takže zapojení občanů by bylo více než žádoucí.

4.5.1. Politická participace

Zvláštní druh participace je uskutečňován politickou formou, kam patří jak aktivity související s volbami, tak i další činnosti – např. petice a referenda, které budou popsány dále.

Zkušenosti asi třetiny obcí právě s peticemi a referendy jsou nulové. Ostatní obce obdržely alespoň jedenkrát petici, a to nejčastěji z důvodu nespokojenosti s obsazením určité funkce (vedení obce, ředitel ZŠ) nebo s realizací námětu (zpomalovací prahy, dopravní značení, hřiště), případně jako vyjádření nespokojenosti (odstranění zpomalovacích prahů, umístění stavby, přesun kontejnerů, těžba šterkopísku a ochrana zdrojů pitné vody, přesun termínu hodů).

S referendem mají zkušenost dvě obce. V Mutěnicích bylo tímto způsobem hlasováno o podobě nové kapličky (výběr z návrhů). V Dolních Bojanovicích se zvažovala investice finančních prostředků z rozpočtu obce do průmyslové zóny, která by byla natolik rozsáhlá, že by znemožnila větší investiční akce na několik dalších let. Přestože je evidentní rozdíl důležitost těchto hlasování, v obou případech byl výsledek stejný. Jelikož se zúčastnilo velmi malé procento obyvatel, byla obě referenda neplatná, proto rozhodlo vedení obce. Starostové tak považují uskutečnění referenda za zbytečné vzhledem k pasivitě občanů. Navíc v případě Dolních Bojanovic získaly obě varianty téměř totožný počet hlasů, takže ani tento výsledek by nebyl pro další rozhodování směrodatný.

Jinou situaci zobrazuje následující tabulka zaměřená na politickou aktivitu v období voleb a to konkrétně voleb do zastupitelstev obcí.

Tabulka 9: Politická participace obyvatel v obcích

Obec	Účast ve volbách (zastupitelstvo 2018)	Počet kandidátů	Počet volených zastupitelů	Počet kandidátů/zastupitel	Kandidáti/počet obyv. (v %)
Čejč	55,98	27,00	9,00	3,00	2,19
Čejkovice	49,27	75,00	15,00	5,00	3,07
Dolní Bojanovice	54,90	45,00	15,00	3,00	1,51
Dubňany	50,46	147,00	21,00	7,00	2,31
Josefov	61,27	9,00	7,00	1,29	2,21
Kostice	55,17	57,00	15,00	3,80	2,99
Lanžhot	49,53	168,00	21,00	8,00	4,49
Lužice	46,48	90,00	15,00	6,00	3,07
Mikulčice	54,34	75,00	15,00	5,00	3,82
Moravský Žižkov	55,17	54,00	15,00	3,60	3,75
Mutěnice	57,75	105,00	15,00	7,00	2,88
Nový Poddvorov	58,39	8,00	7,00	1,14	3,94
Prušánky	51,96	60,00	15,00	4,00	2,70
Rohatec	47,95	105,00	21,00	5,00	2,99
Starý Poddvorov	66,42	45,00	9,00	5,00	4,60
Terezín	64,48	16,00	7,00	2,29	4,04
Tvrdonice	58,92	90,00	15,00	6,00	4,36
Týnec	50,40	60,00	15,00	4,00	5,41
Průměr	54,94	68,67	14,00	4,45	3,35

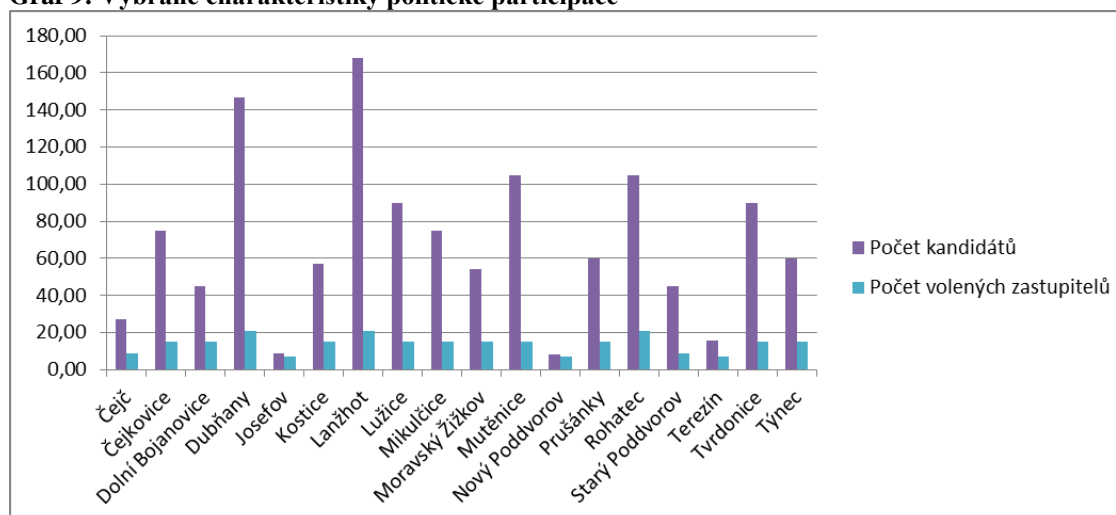
Zdroj: ČSÚ (2018)

Ve srovnání s průměrem ČR (46,55 %) a průměrem JMK (48 %) byla volební účast ve většině obcí poměrně vysoká, 3 obce měly dokonce více než 60 % účast. Z této charakteristiky by se obyvatelé dali označit za poměrně aktivní, podobné charakteristiky platí i pro pasivní volební právo.

Jelikož se jedná o různé velikosti obcí (tudíž i o různý počet volených představitelů), byl porovnán počet kandidátů k počtu volených zastupitelů (viz graf č. 9). Zde se ukazuje značná

nerovnost. V některých obcích (Josefov a Nový Poddvorov) je tato hodnota něco nad 1. Tudiž měl každý kandidát velkou šanci. Zatímco nejmenší pravděpodobnost zvolení měli kandidáti v Lanžhotě, Dubňanech, Mutěnicích. Ještě jiný pohled zobrazuje poslední sloupec, který demonstruje podíl občanů využívajících aktivní volební právo. Nejaktivnější jsou Týnec, Starý Poddvorov, Lanžhot a Tvrdonice. Na opačném konci jsou zejména Dolní Bojanovice, dále Čejč, Josefov a Dubňany.

Graf 9: Vybrané charakteristiky politické participace

Tyto skutečnosti jsou ovlivněny nejen aktivitou obyvatelstva, ale i spokojeností s vedením obce a s důvěrou ke zvoleným zastupitelům. Takže u obce kde jsou její obyvatelé spokojeni se zvolenými představiteli, předpokládáme, že počet kandidátů bude nízký a to jak v porovnání na počet zastupitelů, tak na počet obyvatel. Tento stav je patrný např. u obcí Dolní Bojanovice, Starý a Nový Poddvorov a další. Je však možno uvažovat i o určité pasivitě nebo nízké ochotě účastnit se aktivně života případně rozvoje obce.

4.5.2. Občanská participace

Další oblastí občanské participace jsou neziskové organizace, jež jsou také významným indikátorem rozvoje a stavu občanské společnosti. Soubor neziskových organizací je prostorem pro dobrovolné sdružování lidí, což, jak tvrdí A. Tocqueville (2000), tvoří základ demokratické společnosti.

Samotné členství v dobrovolných organizacích nestátního neziskového sektoru je považováno za jeden z ukazatelů občanské participace. Tato práce se nicméně omezuje na pouhou existenci spolků vzhledem ke změně legislativy (změnou občanského zákoníku jsou občanská

sružení od 01.01.2014 považována za spolky) a také faktu, že se jedná o nejdůležitější a z velké části převládající dobrovolné seskupení občanů v obcích.

Následující tabulka zobrazuje aktivitu ve sledovaných obcích formou počtu společenských akcí pořádaných během roku a počtu spolků vyskytujících se na jejich území (jde o všechny existující spolky bez ohledu na jejich aktivitu).

Tabulka 10: Společenské akce a spolky v obcích výzkumu

Obec	Počet společenských akcí	Počet spolků
Čejč	46	14
Čejkovice	92 ⁴¹	15
Dolní Bojanovice	37	31
Dubňany	46	45
Josefov	30	7
Kostice	9	18
Lanžhot	55	23
Lužice	35	16
Mikulčice	45	16
Moravský Žižkov	23	5
Mutěnice	24	10
Nový Poddvorov	4	1
Prušánky	26	12
Rohatec	58	16
Starý Poddvorov	16	8
Terezín	22	5
Tvrdonice	30	7
Týnec	14	7
Celkem	610	256

Zdroj: Převzato z internetových stránek jednotlivých obcí

Aktivita v jednotlivých obcích je tedy velmi různorodá. Od nejmenší obce Nový Poddvorov s jedním spolkem (Vinařským spolkem) a čtyřmi akcemi pořádanými během roku, až po obec Čejkovice, kde je pořádáno 92 akcí, nebo Dubňany, kde existuje 45 spolků.

⁴¹ Obec Čejkovice zveřejňuje pozvánky na veškeré akce v obci včetně těch, jež jsou určeny pouze vymezené skupině obyvatel (např. seniorům) nebo jsou organizovány podnikatelskými subjekty (Sonnentor).

Účast na společenských akcích je také různá. Kladně ji hodnotí častěji starostové menších obcí (přiznávají však i vysoký podíl účasti obyvatel okolních obcí). U větších obcí je často problém s menší účastí, z tohoto důvodu se některé akce ruší nebo se o jejich zrušení uvažuje.

Co se týče této části, nelze vysledovat souvislost mezi počtem spolků a počtem společenských akcí, protože 7 existujících spolků v Týnci i Tvrdonicích dokáže uspořádat velmi odlišný počet společenských akcí. Otázkou je, nakolik se spolky do této organizace skutečně zapojují (spolková činnost bude ještě podrobněji uvedena dále) a jaká je aktivita ze strany obce. Je možno předpokládat, že se na společenském životě bude podílet několik faktorů. V první řadě se jedná o sociální strukturu obyvatelstva a množství času tráveného v obci, dále existence odpovídajícího zázemí k realizaci společenských aktivit (a také míst setkávání).

4.6. Spolková činnost v obcích⁴²

Spolková činnost je ve většině obcí velmi bohatá (viz předchozí tabulka). Vzhledem k jejich charakteristice je pochopitelné, že velká část z nich se zaměřuje na vinařství, folklor a hudbu.

V zásadě jsou nejčastěji zastoupeny spolky – sbor dobrovolných hasičů, slovácký krúžek (případně chasa), folklorní soubory (včetně dětských), pěvecké sbory (zejména Mužáci a ženské sbory), vinaři, sdružení maminek, kluby seniorů, fotbalisté. Méně často se vyskytují chovatelé, zahrádkáři, rybáři, myslivci a různá sportovní seskupení.

Na základě napojení spolků na vedení obce (jejich vzájemnou spolupráci) lze vytvořit několik skupin dle aktérů nejvíce aktivních na životě obce:

1. **Sbor dobrovolných hasičů** – v případě konání akcí jsou zváni i k různým pomocným pracím (Josefov, Čejkovice, Prušánky, Tvrdonice, Týnec, Moravský Žižkov, Lanžhot, Mutěnice).
2. **Senioři** – v obcích, kde je kultura a vůbec jakákoliv společenská aktivita v útlumu jsou to většinou senioři (Mikulčice), případně seniorky (Starý Poddvorov), kdo z vlastní iniciativy organizují různé akce – zde je úplná absence SDH.
3. **Folklorní seskupení** – u obce Lužice jsou to Mužáci (mužský sbor), podobně je tomu u Kostic, kde je velmi aktivní slovácký krúžek. Také u většiny ostatních obcí hrají velmi důležitou roli folklorní seskupení, jejich zapojení však není natolik intenzivní, aby mohly být zahrnuty do této kategorie.

⁴² U zakládání některých spolků, které dodnes působí v regionu, sehrála důležitou roli také MAS DM. Tato spolková tradice bývá někdy označována jako „MASové spolčování“.

4. **Aktivní jedinci** – Dolní Bojanovice a Nový Poddvorov, jak přiznávají starostové obou obcí, jsou to stále titíž jedinci.
5. **Jiná specifická organizace** – např. u Čejče je to AVZO⁴³, kde organizují mimo jiné i hody.
6. **Samostatně** – Dubňany, Rohatec, Terezín – obecní/městský úřad postupuje samostatně, vztah se spolky je spíše jednostranný (obec jim pouze poskytuje finanční prostředky na jejich činnost).

Jak se zdá – kategorií je poměrně velký počet, ovšem absolutně nejvíce obcí je v první jmenované. Mimo to např. v Prušánkách, Týnci⁴⁴ a Čejkovicích jsou také velmi aktivní senioři, přestože jsou zařazeni v první skupině (hasiči se ukázali být aktivnější). Naopak některé jiné obce přiznávají, že na tuto skupinu pro množství jiných aktivit a spolků pozapomněly (např. Dolní Bojanovice).

Zajímavá souvislost se objevuje v obcích, kde jsou aktivní právě senioři, tam se také často zapojují ženy na mateřské dovolené (kluby maminek). Úloha těchto spolků v obcích bývá někdy naprosto klíčová (Starý Poddvorov, Mikulčice) – v obcích, kde se pracující obyvatelé nezapojují (nebo jen minimálně), se angažují občané bez pravidelné pracovní doby.

Problémy samotných spolků se objevují hlavně ve věkové struktuře, kde pokud si spolek systematicky nevychovává mladé nástupce nebo se nezaktivizuje určitá skupina obyvatel (což proběhlo v Lanžhotě, kde se začalo angažovat více lidí kolem třiceti let věku), dochází k postupnému úpadku vedoucímu až k jeho zániku. Tento stav se nejčastěji týká seskupení typu zahrádkáři a chovatelé, ojediněle též sboru dobrovolných hasičů (Starý Poddvorov).

Specifickým případem jsou muzejní spolky, které jsou často zřizovány za účelem organizace nejrůznějších výstav a udržování sbírek. Jejich sídlo bývá spjato s domem určité osobnosti významné z hlediska historie obce. Příkladem jsou Mikulčice a chalupa Fanoša Mikuleckého nebo Dolní Bojanovice – Slovácká chalupa, případně Lužice – Starý kvartýr.

Zajímavostí jsou dále okrášlovací spolky, které fungují v každé obci jiným způsobem⁴⁵. V Dubňanech si tento spolek vždy vytipuje nějakou lokalitu k zušlechtnění (např. vysází stromky a květiny). Velmi důležitý je Okrášlovací spolek v Tvrdonicích, který vzniknul za účelem udržení tradic v obci, ale jeho činnost je v současnosti značně různorodá. Zaměřuje

⁴³ Jedná se o pobočný spolek Asociace víceúčelových základních organizací technických sportů a činností ČR, který pracuje s dětmi, mládeží a ostatními občany. Jeho činnosti souvisí s využitím volného času.

⁴⁴ Spíše seniory – Baby z jamy.

⁴⁵ Také v Mutěnicích měli v minulosti tento druh spolku nazvaný Spolek za zkrášlení Mutěnic.

se na různé oblasti (např. momentálně se zabývá získáváním dotací na opravu památek - Božích muk). Dalším seskupením podobného typu je Sdružení krásné místo (Prušánky), Čisté Mutěnice, Spolek pro Lanžhot a v Dubňanech – spolek Kulturní soužití, Okrášlovací spolek Dub a spolek Pro Dubňany. V ostatních obcích fungují zaměstnanci obce (technické služby) a stále ještě je zvykem, že si každá domácnost uklízí před vlastním domem.

Ať už jsou tyto spolky zřízeny nebo ne, jsou v obcích pořádány akce ke zvelebování okolí rodinných domů. Cílem je motivovat obyvatele k této činnosti. Příkladem jsou Lužice, které v rámci česko-francouzského partnerství organizují soutěž Okolí domu, zaměřenou na úpravu předzahrádek a okolního prostoru. Podobná soutěž je i v Rohatci, kde seskupení sdružující část místních zahrádkářů nazvané Zahrádkářky, vyhláší každé léto soutěž o nejkrásnější balkon/záhonek (vyskytuje se tady i environmentálně-ekonomický spolek, podílející se na péči o zeleň v obci). Podobná akce probíhá také v Mikulčicích – soutěž o pěkná okna a zahrádky, kterou pořádají místní zahrádkáři. Většina obcí se opakovaně aktivně zapojuje do akce Uklidme si Česko.

Pokud se tedy podíváme na spolkový život v obcích, shledáme obyvatele poměrně aktivními, v oblasti politické participace jejich aktivita není až tak výrazná. Jedno z možných vysvětlení pochází od amerického politologa M. M. Howarda (2003), který tvrdí, že nízká míra této participace není indikátorem nestability demokracie, ale problematického vztahu mezi občany a státem. Nutno doplnit, že tento jev může být způsoben celou řadou dalších faktorů, např. určitou pasivitou ze strany obyvatel či jejich spokojeností s momentálním stavem.

V této souvislosti nelze odepřít určitou snahu pocházející od vedení obcí, které si uvědomuje, že jejich důležitým úkolem je stimulovat a motivovat občany k aktivitě pro rozvoj obce. Samotní starostové totiž vynakládají často nemalou iniciativu k zapojení obyvatel. Poměrně často vyzývají k aktivitám prostřednictvím zpravodaje, internetu (facebooku), kabelové televize, rozhlasu i osobně. V některých obcích jsou pořádány různá setkávání a diskuse s občany, kde se sbírají podněty. Lze narazit také na dotazníkové šetření či anketu sloužící ke zjištění určitého požadavku nebo názoru obyvatel. V případě konkrétního problému si zastupitelstvo pozve občany, kteří jsou v dané věci zainteresováni – např. obyvatele určité ulice. Je kladen důraz právě na toto vyjádření dotčených osob.

Méně aktivní vedení obcí (asi třetina z obcí výzkumu) dává přednost samovolné aktivitě - považují iniciativu vzniklou přímo od občanů případně od spolků za „zdravou“. Zapojení občanů je totiž nejčastěji realizováno právě přes spolky. Jednotlivci se zapojují zřídka (ale

i taková aktivita se občas vyskytne, kdy např. občan přijde s vlastním návrhem případně nákresem projektu). Tento fakt byl ověřen i v průběhu realizace výzkumu – občané jako jednotlivci se angažují zřídka (lze ověřit v příloze, kde jsou umístěny modely sítí jednotlivých obcí), velmi často jsou členy nebo zástupci určitého seskupení a vystupují pod jeho jménem.

Takto bylo zjištěno, že role jednotlivce od členství, případně funkce ve spolku/organizace jsou vzájemně neoddělitelné. Nelze jednoznačně určit, jestli konkrétní aktivita vzniká návazně na členství nebo bez ohledu na tento faktor. Příkladem může být knihovník nebo kronikář, oba vykonávají svou funkci obvykle ze zájmu a k tomu si často přibírají i další činnosti, protože se zpravidla jedná o aktivní občany.

4.7. Iniciativa

Největší skupinu z pohledu iniciativ tvoří přímo jejich tvůrci (téměř 56 %) – tedy ti, od nichž pochází počáteční impuls k činnosti. Dále se často vyskytují aktéři nějakým způsobem zapojení do těchto činností (24,6 %).

Tento výsledek je pochopitelný, vzhledem ke způsobu výběru respondentů. Asi 9 % dotazovaných se neúčastní nebo označilo odpověď nevím. Tato skutečnost může být způsobena tím, že zejména u formálních aktérů (zastupitelé, zástupce NNO a další) nemusí platit, že jsou zároveň iniciativní nebo se za takové sami považují. Jedná se o individuální informaci (subjektivního charakteru).

Následovalo zjišťování postoje respondentů k místním iniciativám. Účelem této otázky bylo provést určitou filtraci dotazovaných na ty, kteří zastupují spolky nebo organizace pouze formálně (myšleno např. příspěvkové organizace typu ZŠ, MŠ), případně se vyskytli ve zkoumaném médiu⁴⁶ pouze náhodně, ale jinak aktivní nejsou. Což bylo zjištěno asi u 7,5 % účastníků výzkumu. U ostatních respondentů byl dále zkoumán důvod nebo motivace k zapojování se do iniciativ a aktivit v obci – viz následující tabulka.

⁴⁶ Tady jsou myšleny média, která sloužila k výběru aktérů pro oslovení k účasti ve výzkumu (např. zpravodaje obcí).

Tabulka 11: Motivace respondentů k iniciativám

Důvod pro angažovanost v rámci iniciativ		Frekvence	V procentech	V procentech (z vyplněných odpovědí)
Vyplněno	Nespokojenost se současným stavem	87	28,6	34,8
	Finanční motivace	4	1,3	1,6
	Využití volného času	84	27,6	33,6
	Pracovní náplň	16	5,3	6,4
	Patriotismus	25	8,2	10,0
	Jiný důvod	34	11,2	13,6
	Celkem	250	82,2	100,0
Chybějící		54	17,8	
Celkem		304	100,0	

U této otázky byly dodatečně vytvořeny 2 kategorie (důvodem byl jejich podíl na četnosti odpovědí) – 5,3 % se účastní iniciativ z titulu funkce, tzn. berou to jako součást pracovní náplně, ať už jde o starostu, zaměstnance úřadu nebo i zvolené zastupitelstvo a radu. Druhá nově vytvořená kategorie byla označena jako patriotismus – 8,2 %. Respondenti uváděli důvody typu - *děláme to pro obec*.

Finanční motivace byla označena ve velmi málo případech. V tomto ohledu respondenti nepřipisují přílišnou úlohu finanční stránce. Je nutno zmínit, že mimo zaměstnance obce jsou finanční odměny za tyto činnosti velmi nízké nebo žádné. Spousta zastupitelů používá takto získané prostředky na podporu určitých spolků nebo jiných neziskových organizací. Lze konstatovat, že tyto aktivity fungují nejen na dobrovolné bázi, ale také nezištně. Úloha peněz v tomto ohledu není nijak podstatná. Řada aktérů se podílí na iniciativách pro radost a ze snahy pomoci (případně podpořit), jak bylo uváděno v poslední možnosti této otázky.

Návazně byl sledován vztah dvou ordinárních proměnných - ochota zapojit se do rozvoje obce (veřejných záležitostí) a zapojení se do místních iniciativ. Za tímto účelem byla stanovena hypotéza H0: Mezi zapojením do iniciativ v obci a ochotou zapojit se do rozvoje obce je nezávislost.

Tabulka 12: Křížová tabulka - zapojení respondentů do rozvoje obce x do místních iniciativ

		Postoj k místním iniciativám				Celkem
		Iniciativy podporuji, sám je vytvářím	Do iniciativ se zapojuji	Neúčastním se iniciativ	Nevím	
Ochota zapojit se do rozvoje obce/veřejných záležitostí	Ano - již jsem zapojen	144	73	5	2	224
	Ano, zapojil bych se	15	13	3	2	33
	Ne, zdůvodněte	3	6	10	0	19
	Nevím	2	7	4	1	14
Celkem		164	99	22	5	290

K ověření nulové hypotézy byl znovu použit Fisherův exaktní test (výsledky testu jsou obsahem přílohy č. 6). Na základě výpočtu z programu SPSS lze konstatovat, že v tomto případě nebyla hypotéza o nezávislosti zamítnuta na 5 % hladině významnosti. Mezi sledovanými proměnnými existuje nezávislost. Jinými slovy - osoby aktivní v jedné oblasti (iniciativ) nemusí nutně být aktivní v jiné (rozvoji obce) nebo být k této činnosti ochotni. Přesto se největší skupina respondentů aktivně zapojuje do obou sledovaných oblastí. Za zamyšlení stojí, nakolik jsou tito aktéři schopni rozlišovat jednotlivé činnosti a nakolik je to vůbec možné. Většina iniciativ totiž zároveň podporuje rozvoj obce.

Pro aktivity tohoto typu je velmi důležitá podpora, která je poskytována z několika směrů. Proto bylo ve výzkumu dále zjišťováno, kdo jsou právě tito podporovatelé.

Tímto způsobem byla vyjádřena podpora v první řadě ze strany vedení obce. Jedná se o podporu nejen finanční, ale často také zajištění pomoci s určitou činností, s realizací akce (organizací), se zapůjčením prostoru (často bezúplatně nebo za symbolickou částku) apod. Tyto skutečnosti jsou však různé a v jednotlivých obcích se liší. Dále je významná podpora od spoluobčanů, těmi mohou být myšleni jak členové stejné organizace (spolku), tak jednotlivci ze stran rodiny a přátel (kteří byli také dopisováni do poslední možnosti). Následuje podpora od neziskových organizací - především spolků, které si mnohdy vypomáhají vzájemně, ale i od příspěvkových organizací v závislosti na typu činnosti.

Důležitá se ukázala být role farností (včetně far, jež je možné označit jako místa setkávání), škol a zejména knihoven v obci, sloužících nejen jako místa setkávání, ale i jako významní činitelé zapojující se do rozvoje a do života obce jako takového. Ve svých komunitních projektech se velmi často zaměřují na osoby ohrožené sociální exkluzí (senioři, svobodné

matky, dlouhodobě nezaměstnaní). Navíc se nejednou objevuje snaha udělat z knihovny „obývák vesnice“ – místo pro četná setkávání zejména místních obyvatel.

Tabulka 13: Subjekty podporující respondenty v činnosti

Subjekt podporující iniciativu respondenta	Odpovědi		Procenta případů ⁴⁷
	Četnost	Procenta	
Vedení obce	199	42,7%	77,1%
Nezisková organizace	60	12,9%	23,3%
Podnikatel (firma)	37	7,9%	14,3%
Občané	123	26,4%	47,7%
Nikdo	9	1,9%	3,5%
Jiná možnost	38	8,2%	14,7%
Celkem	466	100,0%	180,6%

Možnost podnikatel (případně firma) se vyskytuje v odpovědích méně často. Důvodem je zejména skutečnost, že občané vystupují v rolích těchto ekonomických subjektů - hlavně v rámci sponzoringu, kde zastupují svou firmu. V ostatních případech jsou častěji bráni jako jednotlivci – občané a tudíž zahrnuti v jiné kategorii odpovědí. Těch, kdo by postupovali samostatně (bez jakékoliv podpory), je nejméně. Společný postup je zvolen i pro svou efektivitu, na jednotlivci tak spočívá menší zátěž. V kategorii určené pro ostatní odpovědi jsou zastoupeny hlavně silné vazby respondentů, často je zahrnuta rodina (případně partner), spolek, v rámci něhož je iniciativa vykonávána (jeho vedení), dále farníci nebo farnost a v neposlední řadě také kamarádi.

Naopak sami účastníci tohoto šetření podporují zejména spolky, a to téměř z 90 %, dále příspěvkové organizace (26,4 %). V poslední odpovědi (jiné iniciativy) byly zahrnuty odpovědi typu podpora specifické akce např. akce v muzeu, folklorní festival, nebo také podpora určitých občanů. Tím se vracíme v určitém kruhu k předchozí otázce - podpora určitých subjektů bude zřejmě fungovat na principu reciprocity. V několika málo případech se vyskytla odpověď - podporuji jakékoliv dění v obci. Zdá se, že existuje skupina občanů oceňující libovolnou aktivitu – tvořící společenský nebo kulturní život v obci.

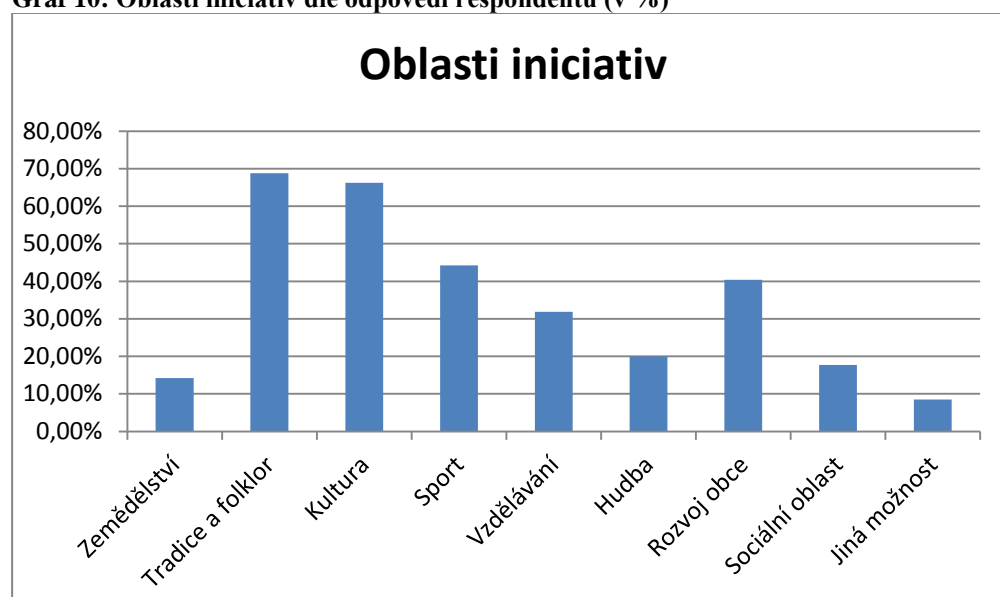
Co se týče jejich zaměření, na prvním místě podporovaných aktivit (iniciativ) jsou jednoznačně folklorní tradice a kultura. Toto zjištění je pochopitelné vzhledem k charakteru oblasti, promítá se sem také identita obyvatel (možno nazvat patriotismem). Folklorní akce, které souvisejí s tradicí, jsou považovány za nejvýznamnější společenské události. Jsou

⁴⁷ Jedná se o procentní podíl respondentů, kteří označili tuto odpověď jako jednu z vícečetných možností.

předmětem hrdosti, ale také určité rivality mezi určitými obcemi (také tato charakteristika je projevem místní identity). Dále jsou to sportovní činnosti a aktivity podílející se na rozvoji obce, následované vzděláním. Hudba se objevuje až na jedné z posledních pozic, stejně jako sociální oblast a zemědělství. Přitom hudba hraje poměrně důležitou úlohu pro všechny tyto obce, lidová hudba je totiž nezbytnou součástí zmíněných tradičních akcí. V tomto případě je, ale možné, že ji respondenti zahrnuli pod oblast kultury.

Jiná možnost této otázky byla zvolena zřídka, nejčastěji se vyskytovala odpověď obsahující především duchovní život a farnost. Jak je vidět, určitou míru religiozity nelze respondentům upřít, třebaže se jedná pouze o okrajové možnosti udávané méně často.

Graf 10: Oblasti iniciativ dle odpovědí respondentů (v %)

Podrobný popis podporovaných oblastí za jednotlivé obce je umístěn v příloze č. 7 (údaje jsou uvedeny v procentech z celkového počtu respondentů za každou obec), kde jsou také označeny zvláště nejvíce a nejméně podporované oblasti. Je zřejmé, že zatímco nejnižší hodnoty jsou zdánlivě rozházeny napříč oblastmi, nejvyšší čísla jsou jednoznačně tradice, folklor a kultura – téměř pro všechny obce.

Také v rámci rozhovorů respondenti často zdůrazňovali právě tradice a folklor, v některých případech i oblast duchovna (nebo lépe náboženství), které je součástí kultury. Tyto dvě oblasti jsou v obcích dosti propojeny – např. slavnost hodů začíná v místním kostele a termín jejího konání souvisí často s vysvěcením nebo s patronem této budovy.

Konkrétní zapojení respondentů je nejčastěji realizováno formou organizace iniciativ a to z 83,8 %⁴⁸, dále také účastí na pořádaných akcích (83,5 %). Přestože by se mohlo zdát, že tato aktivita je méně důležitá, nejedná se o pouhou návštěvu společenské akce, ale i o utužování vztahů v obci - udržování integrity místní komunity. Zaplacení vstupného (pokud existuje) představuje způsob, jak podpořit pořadatele akce, s vyšším počtem účastníků se zvyšuje nejen úspěšnost dané události, ale také motivace k další činnosti organizátorů. Dalším způsobem, jak je možné se zapojit, je finanční příspěvek, což účastníci výzkumu využívají v 28,8 % a právě tady jsou zahrnuty nejen členské příspěvky, ale již zmiňovaná podpora od zastupitelů obce (ti využívají odměnu za činnost v zastupitelstvu). Ochota poskytnout finanční prostředky ze soukromých zdrojů se vyskytuje méně často, převažují sponzorské dary od podnikatelů. V jiné možnosti respondenti uváděli konkrétní aktivitu, kterou přispívají k činnosti iniciativ – např. propůjčení prostoru, vytváření námětů k dalšímu fungování, poskytnutí daru (většinou materiálního - víno nebo občerstvení, zde se projevila mnohem větší ochota než u poskytování peněžních prostředků). I jednotlivé spolky se vzájemně podporují materiálními dary. Nejčastěji si na zahájení akce (vernisáž nebo podobnou událost) poskytují občerstvení. Typicky se tato činnost dělí mezi muže a ženy (muži přinesou alkohol – hlavně víno, ženy připraví občerstvení).

Tabulka 14: Způsob podpory iniciativ (ze strany respondentů)

Způsob podpory iniciativ	Odpovědi		Procenta z případů
	Četnost	V procentech	
Finanční příspěvek	75	14,4%	28,8%
Zapojení se do organizace	218	41,8%	83,8%
Účast na akcích	217	41,7%	83,5%
Jiná možnost	11	2,1%	4,2%
Celkem	521	100,0%	200,4%

V souvislosti s uvedenou podporou je zajímavé srovnání s motivací k této činnosti. Následně proto bylo podrobena zkoumání, zda mezi nimi existuje vztah (závislost). Například jestli aktér tvořící iniciativu – je na jejím počátku, je motivován v první řadě určitou spokojeností se současným stavem. Za účelem tohoto sledování byla nejprve vytvořena křížová tabulka.

⁴⁸ U této otázky byla možnost zvolit více odpovědí, proto je takto vysoká četnost odpovědí.

Tabulka 15: Křížová tabulka - postoj x motivace k iniciativám

		Důvod vytváření/zapojení se do iniciativ						Celkem
		Nespokojenost se současným stavem	Finanční motivace	Využití volného času	Pracovní náplň	Patriotismus	Jiný důvod	
Postoj k místním iniciativám	Iniciativy podporuji, sám je vytvářím	58	1	47	10	18	20	154
	Do iniciativ se zapojuji	27	3	36	6	7	13	92
	Neúčastním se iniciativ	1	0	0	0	0	0	1
Celkem		86	4	83	16	25	33	247

Návazně byl proveden Fisherův exaktní test, byla ověřována hypotéza H₀: Mezi motivem k zapojení se do iniciativ a samotnou aktivitou respondentů v této oblasti neexistuje závislost. Výsledky testu, obsažené v příloze č. 8 v tomto případě poukazují na zamítnutí nulové hypotézy o nezávislosti. Tzn. mezi motivem a přiznanou mírou aktivity byla identifikována závislost. Jak ukazuje tabulka, nejvíce se aktivní respondenti (zapojující se jakýmkoliv způsobem) účastní iniciativ z důvodu nespokojenosti s aktuálním stavem, ale také, aby zaplnili svůj volný čas. Což je pochopitelné, mnohdy se jedná o koníčky typu – sportovních, kulturních a hudebních aktivit.

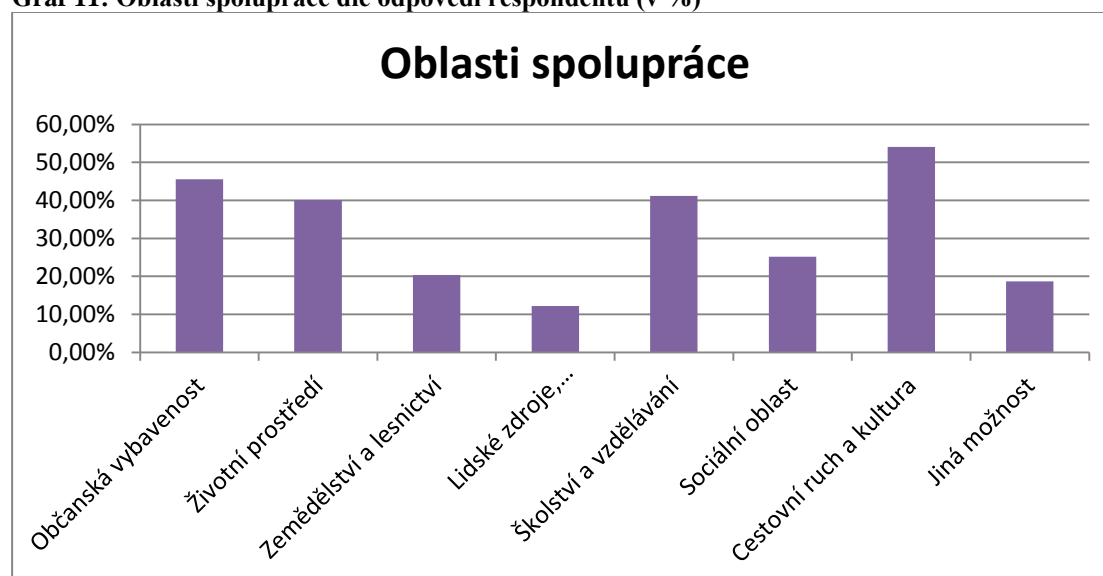
4.8. Spolupráce

Spolupráce v obcích probíhá v různých strukturách a na několika úrovních. Už participace, uvedená v předchozí části práce, je určitou formou spolupodílení se na činnostech v obci. Také respondenti tohoto výzkumu se většinou účastní spolupráce v jednotlivých oblastech. Nejvíce z nich se zapojuje do oblasti cestovního ruchu a kultury. Důvodem je zejména jejich aktivita jako členů hudebních seskupení (pěveckých sborů nebo folklorních souborů), folklor a tradice jsou pro ně důležité - udávají charakter tohoto území (což potvrzuje zjištění uvedené již v předchozí části o iniciativách, kdy aktéři podporují v první řadě aktivity související s tradicí, folklorem a kulturou). Tato aktivita v oblasti hudby je důsledkem poměrně rozvinuté sítě základních uměleckých škol, vzdělání v této problematice je proto snadno dostupné (často

v docházkové vzdálenosti). Neméně důležitá je role významných osobností v historii obcí, které byly zakladateli těchto ZUŠ nebo určitých hudebních těles.

Další dvě často označované možnosti jsou občanská vybavenost, jež je obecně vnímána jako důležitá, stejně jako školství, vzdělávání a životní prostředí. Vyšší úroveň občanské vybavenosti omezuje potřebu vyjíždět za službami do měst (hojně diskutovaným tématem v poslední době byly bankomaty v obcích z důvodu jejich nedostatku). Oblast školství a vzdělávání je vnímána jako důležitá z hlediska budoucnosti dalších generací. Navíc existence základních škol i poskytování služeb v obcích zvyšuje množství času stráveného v území.

Graf 11: Oblasti spolupráce dle odpovědí respondentů (v %)

V poslední možnosti této otázky měli respondenti příležitost doplnit nejen oblast, která podle jejich názoru není zahrnuta v předchozích kategoriích, ale také napsat variantu, v které si nebyli jisti kam ji zahrnout. Této možnosti využila řada z nich, uváděli zejména oblast sportu. Sport byl z důvodu dalšího zkoumání zahrnut do první kategorie občanská vybavenost, aby tak bylo dosaženo srovnatelnosti výsledků tohoto výzkumu a dat pocházejících od MAS Dolní Morava.

Často byl také obsažen pouze komentář, respondenti uváděli aktivity v rámci farnosti, spolkové aktivity (nejčastěji chovatelství nebo včelařství), dále činnosti spojené s vedením kronik. Méně často se vyskytovala osvěta, propagace obce nebo legislativní a právní služby. Celkový výsledek této otázky koresponduje s ostatními zjištěními. Jelikož velká část obyvatel

neustále během výzkumu vyzdvihovala zejména folklor, tradice a kulturu, je i největší četnost v této kategorii. S tím souvisí i patriotismus, jenž je zřejmý nejen z dotazníkového šetření, ale i z dalších částí tohoto výzkumu.

Dále bylo zamýšleno zabývat se pořadím u této otázky, tuto část však vyplnilo velmi málo respondentů. Přesto je zřejmý dosti podobný vývoj, pouze oblast ŽP se v tomto hodnocení propadla dolů. Nejčastěji byla jako první (nejdůležitější) uváděna oblast CR, dále OV, ŠV a SO. Ostatní oblasti byly hodnoceny méně příznivě, nejhůře byla označována LZPP.

Pokračováním této části bylo označení subjektů pro spolupráci v jednotlivých oblastech, jež byly součástí strategie rozvoje MAS Dolní Morava. Kompletní přehled je uveden v následující tabulce, která uvádí četnost označení jednotlivých možností v procentech (žlutě označené buňky jsou nejvyšší hodnoty).

Tabulka 16: Zapojení subjektů do spolupráce dle jednotlivých oblastí⁴⁹

Subjekt	OV	ŽP	ZL	LZPP	ŠV	SO	CR
Starosta	51,6%	35,9%	15,5%	16,1%	33,2%	27,6%	39,1%
Zastupitelstvo	36,5%	29,3%	13,2%	13,8%	22,7%	20,7%	30,9%
Rada	24,3%	18,1%	10,9%	9,9%	18,1%	14,8%	15,1%
NO	3,0%	9,5%	3,0%	3,0%	18,4%	9,9%	12,5%
Občan	17,1%	18,4%	10,2%	9,2%	16,4%	16,8%	24,7%
Spolek	18,4%	22,7%	11,5%	4,3%	13,5%	11,8%	35,9%
Podnikatel	6,9%	3,9%	8,9%	13,5%	3,3%	2,0%	11,8%
Kněz	3,9%	1,0%	0,3%	0,7%	6,3%	5,9%	8,2%
Jinak	1,3%	0,7%	0,7%	0,3%	0,7%	1,3%	1,3%

Nejčastěji uváděným subjektem pro spolupráci je jednoznačně starosta, jeho postavení je výrazné hlavně v oblasti občanské vybavenosti. Dále je to zastupitelstvo následované spolky, občany a radou. Je nutno zmínit, že ve třetině obcí není rada zřízena – tato skutečnost je v souladu se zákonem o obcích (č. 128/2000 Sb.). Pro účely výzkumu byl na jejich místo dosazen místostarosta (jako nejbližší spolupracovník starosty). Možnost jinak byla označována velmi výjimečně a v zásadě se shoduje s odpověďmi uváděnými v otázce č. 2, která se zaměřuje na spolupráci v rámci rozvoje obce.

Co se týče jednotlivých oblastí, nejčastěji byl i tady uváděn cestovní ruch a kultura (shodně s ostatními zjištěními výzkumu), následované občanskou vybaveností a infrastrukturou,

⁴⁹ Vysvětlení těchto zkratk je v seznamu použitých zkratk na začátku práce.

životním prostředím, školstvím a vzděláváním. Nejméně často respondenti označovali lidské zdroje, zaměstnanost a podnikání. Tento výsledek je podobný jako u otázky č. 4 zjišťující oblast spolupráce, jedinou výjimku tvoří školství a vzdělávání (to je častěji označováno ve zmiňované otázce č. 4). Důvodem je nejspíše vědomí si důležitosti této oblasti, avšak řada aktérů tuto problematiku ponechává na organizacích typu základní a mateřská škola nebo knihovna. O tom svědčí i nejvyšší počet procent pro neziskové organizace.

Více o subjektech a jejich spolupráci bude uvedeno v kapitole pojednávající o sociálních sítích. Jejich struktura i počet je v jednotlivých obcích velmi odlišný.

Další pokračování výzkumu sledovalo počet spolupracujících partnerů. Z odpovědí účastníků výzkumu byla získána poměrně široká škála hodnot - od 1 do 6300 (jedná se o počet obyvatel obce Dubňany). Z důvodu tohoto širokého rozptylu byly zjišťovány v programu SPSS míry koncentrace. V první řadě byl spočten aritmetický průměr z hodnot uvedených respondenty (bylo získáno číslo 37,22). Nemá však velkou vypovídající hodnotu vzhledem k velkému rozptylu hodnot. Užitečnější hodnotou je modus, který byl zjištěn v počtu 3 (nejčastěji respondent spolupracuje se 3 subjekty). Medián je určen na hodnotu 4 (čtyři udávaní partneři tak rozdělují soubor na 2 poloviny). Dále získaný koeficient šikmosti indikuje kladné sešikmení neboli levostranou asymetrii (nižší koncentrace vyšších kategorií) a koeficient špičatosti zjistil spíše špičaté rozdělení (získaná kladná hodnota indikuje nadnormální špičatost).

Přestože počet spolupracujících subjektů je v některých případech poměrně vysoký, střední hodnota uváděných partnerů, ale i nejčastější hodnota není nijak překvapující. Spíše existují určité odchylky (extrémy uvedené respondenty). V takto vysokém počtu spolupracovníků totiž nebude jednoduché zajistit kontinuitu činností. Bude vhodná spíše pro jednorázové případně méně časté akce. Právě na tuto stabilitu spolupráce bylo zaměřeno další dotazování.

Tady respondenti vybírali vždy pouze jednu možnost, bylo tak zjištěno, že aktéři mají tendenci spolupracovat se stejnými partnery – největší podíl odpovědí je v možnosti stabilního jádra pro spolupráci. Dále velká část dotazovaných vykazuje stálou sestavu partnerů. Stabilní spolupráce s menším počtem partnerů je z hlediska udržitelnosti i efektivnosti výhodná. Možnost obměňování partnerů vybralo pouze necelých 10 procent. V odpovědi jinak respondenti uváděli obměnu spolupráce – jinými slovy u každého projektu případně oblasti se struktura spolupráce mění. Tato možnost však byla zvolena pouze ve velmi malé četnosti.

Tabulka 17: Stabilita spolupráce ze strany respondentů

Stabilita spolupráce s partnery		Četnost	V procentech	V procentech (vyplněných odpovědi)
Platné	Partneři se obměňují	26	8,6	9,3
	Máme stálou sestavu partnerů	119	39,1	42,3
	Jádro tvoří pouze několik partnerů, další partneři se mění ad-hoc (podle aktuálních aktivit)	132	43,4	47,0
	Jiná možnost	4	1,3	1,4
	Celkem	281	92,4	100,0
Chybějící		23	7,6	
Celkem		304	100,0	

Přestože se v každé obci vyskytuje jiný počet aktivních subjektů i míra této jejich aktivity je odlišná, ve velké většině případů se spolupráce odehrává ve stejné struktuře aktérů, po stejných liniích. Ti se drží osvědčených postupů a předchozích zkušeností.

Důležité charakteristiky spolupráce jsou nejen výše uvedená stabilita, ale i motivace – důvod proč se sami respondenti angažují. Zde bylo možno vybrat více variant. Nejčastěji označovanou byla snaha řešit se spolupracujícím subjektem společný problém a to z 43,1 %. Stejný počet respondentů označil přenos zkušeností a využití dotačních možností (každá z možností 21,3 %). Právě z důvodu dotací spolky často spolupracují s veřejnou správou, aby bylo možno na dotace dosáhnout (obvykle prostředky z evropských fondů), nebo přímo získávají dotace na svou činnost/na určitou akci od vedení obce. Zejména v prvním případě bývají podmínky dotace poměrně náročné a spolek by sám často nebyl schopen úspěšně dotaci zadministrovat.

8,2 % dotazovaných spolupracuje, protože k tomu byli vyzváni partnerem (na základě aktivity tohoto partnerského subjektu). V poslední možnosti se vyskytovala poměrně různorodá škála odpovědí typu – snaha udělat něco pro obec nebo pro určitou skupinu jejích obyvatel, dále bylo uváděno uchování tradice a kultury, rozvoj obce a jejích mezilidských vztahů. Část respondentů uvedla jako důvod - způsob využití volného času, který je baví.

Jak je patrné, účastníci výzkumu provádějí tuto svou aktivitu hlavně pro obec a zcela dobrovolně. I tato skutečnost opět svědčí o míře patriotismu, který se zdá být poměrně silný

ve zkoumaných obcích. S tím také souvisí preferovaná oblast objevující se již několikrát v tomto výzkumu. Respondenti jsou si totiž vědomi svého kulturního bohatství (jenž je spjato právě s tradicí a folklorem), proto se sami angažují v souvisejících činnostech. Ale také si těchto aktivit váží, vykazují i velkou míru spokojenosti se současným stavem a hodnotí spolupráci v této oblasti velmi pozitivně.

Z posledních dvou zjišťovaných skutečností se nabízí otázka, zda existuje nějaký vztah mezi stabilitou spolupráce a motivem pro zapojení se do této aktivity. Bližší údaje zobrazuje tabulka níže.

Tabulka 18: Křížová tabulka - spolupráce dle motivu x stability

		Motiv spolupráce				
		Přenos zkušeností	Snaha řešit společný problém	Využití dotačních možností	Byli jsme osloveni partnerem	Jiná možnost
Stabilita spolupráce	Partneři se obměňují	12	16	7	4	2
	Máme stálou sestavu partnerů	48	92	44	16	15
	Jádro tvoří pouze několik partnerů, další partneři se mění ad-hoc	52	108	57	24	14
	Jiná možnost	1	2	1		2
Celkem		113	218	109	44	33

Absolutně největší podíl je těch, kteří mají kombinaci stabilní základové skupiny pro spolupráci (jádra) a jejich snahou je řešit společný problém, dále s tímto stejným motivem, ale jejich sestava spolupracujících subjektů je stálá. Tito obyvatelé se snaží aktivně řešit problémy a nedostatky v obci. Stabilita je proto v tomto ohledu důležitá, příznivě ovlivňuje rozvoj obce.

Stejným základem pro spolupráci se vyznačuje další velká skupina, ta je zaměřena na dotační možnosti. O něco méně je zastoupen důvod – přenos zkušeností, a to jak u skupiny vyznačující se stabilním jádrem, tak u stálých partnerů pro spolupráci. Přesto respondenti

považují proces předávání a přijímání zkušeností za důležitý, zejména z důvodu kontinuity činnosti. Z hlediska počtu označených odpovědí je ještě významná možnost využití dotačních možností, která je zároveň charakterizována stálou sestavou partnerů. Tím se ukazuje převažující spolupráce ve stejných strukturách (alespoň u těchto aktivních jedinců). V možnosti partneři se obměňují a byli jsme osloveni partnerem je velmi malý počet odpovědí respondentů (konkrétně tato kombinace má nejmenší četnost).

Celkově převládá nejen stabilnější, ale i dlouhodobější spolupráce, a to z více než 86 %. Lze konstatovat, že tento charakter spolupráce se zakládá na důvěře, která vzniká z opakovaných interakcí (ze zkušeností aktérů).

Dále bylo podrobena zkoumání, jestli stabilita spolupráce a její trvání závisí na počtu spolupracujících subjektů v případě kvantitativní vysvětlované proměnné s velkým počtem variant ke zkoumání závislosti na proměnné s menším počtem kategorií.

Nejprve byly pro obě varianty vytvořeny křížové tabulky:

Tabulka 19: Křížová tabulka: Stabilita spolupráce x počet spolupracujících subjektů

		Stabilita spolupráce s partnery				Celkem
		Partneři se obměňují	Máme stálou sestavu partnerů	Jádro tvoří pouze několik partnerů, další partneři se mění ad-hoc	Jiná možnost	
Počet spolupracujících subjektů (kategorie)	1 - 5	10	64	64	3	141
	6 - 10	1	12	18	0	31
	11 - 15	0	3	5	0	8
	16 - 20	1	5	2	0	8
	21 a více	2	9	3	0	14
Celkem		14	93	92	3	202

Obě tyto tabulky se vyznačují tím, že mají nejvyšší počet odpovědí v nejnižších kategoriích (v kategoriích s nejnižším počtem spolupracujících subjektů), což je spjato s předchozí zkoumanou otázkou stability spolupráce. Dlouhodobě lze spolupracovat intenzivněji s menším počtem subjektů. Vzájemný kontakt menšího počtu osob je jednodušší pro vůdčí osobnost i pro spolupráci jako celek. Nutno podotknout, že vždy v poslední kategorii je velmi široký rozptyl hodnot (včetně nejvyšší 6 300), proto je četnost vyšší než u předešlé. I tady je zřejmé, jak už bylo uvedeno výše, že převažuje stabilnější a dlouhodobější spolupráce. S tím

souvisí jedna z uváděných charakteristik obyvatel tohoto území, kterou je konzervativnost a menší ochota provádět změny.

Tabulka 20: Křížová tabulka - Převažující způsob spolupráce x počet spolupracujících subjektů

		Převažující způsob spolupráce (u významných projektů)		Celkem
		Dlouhodobá spolupráce	Krátkodobá spolupráce	
Počet spolupracujících subjektů (kategorie)	1 - 5	123	21	144
	6 - 10	29	2	31
	11 - 15	8	0	8
	16 - 20	7	1	8
	21 a více	14	0	14
Celkem		181	24	205

Intenzita závislosti bude vyjádřena pomocí koeficientu η^2 . Tento koeficient nabývá hodnot z intervalu $<0;1>$.⁵⁰

K testování byly vytvořeny dvě nulové hypotézy, nejprve H_{01} =stabilita spolupráce závisí na počtu spolupracujících subjektů (oproti alternativní – nezávislosti) a H_{02} =druh spolupráce (z hlediska časového) závisí na počtu spolupracujících subjektů (alternativní hypotéza je opět o nezávislosti). Konkrétní výsledky, uvedené v tabulkách, jsou umístěny v příloze č. 9, kde byla též potvrzena závislost v obou případech (smysl má vždy až 2. hodnota).

Závislost z hlediska stability spolupráce na počtu spolupracujících subjektů je středně silná. Nižší závislost byla zjištěna v druhém případě – ohledně časového hlediska spolupráce (dlouhodobá/krátkodobá spolupráce). Tímto způsobem bylo ověřeno, že spolupráce aktivních obyvatel sledované oblasti probíhá většinou dlouhodobě ve stejných strukturách.

Pro další zkoumání je třeba se vrátit k oblastem vymezeným ve strategii MAS Dolní Morava. Následuje hodnocení oblastí spolupráce ze strany aktivních obyvatel, bez ohledu na jejich vlastní zapojení.

⁵⁰ V tabulkách byly pro přehlednost uvedeny kategorie spolupracujících subjektů, ale při výpočtu koeficientu η^2 byly využity hodnoty.

Tabulka 21: Oblasti kladně hodnocené spolupráce

Oblast kladně hodnocené spolupráce	Odpovědi		Procenta z případů
	Četnost	Procenta	
Občanská vybavenost	147	23,7%	52,5%
Životní prostředí	105	16,9%	37,5%
Zemědělství a lesnictví	34	5,5%	12,1%
Lidské zdroje, zaměstnanost	21	3,4%	7,5%
Školství a vzdělávání	108	17,4%	38,6%
Sociální oblast	60	9,7%	21,4%
Cestovní ruch a kultura	142	22,9%	50,7%
Jiná možnost	3	0,5%	1,1%
Celkem	620	100,0%	221,4%

Nejpozitivněji respondenti hodnotí spolupráci v oblasti občanské vybavenosti. Ta tentokrát předčila i oblast cestovního ruchu a kultury, která je obecně velmi ceněna. Na opačné straně - nejméně často uváděné jsou oblasti - lidské zdroje a zaměstnanost, zemědělství a lesnictví a sociální oblast. Tyto oblasti a jejich četnosti jsou podobné oblastem, na které se respondenti při své spolupráci zaměřují. Do oblasti cestovního ruchu a kultury respondenti často zařazují také oblasti náboženství, duchovna, případně související s farností, které na tomto území stále hrají poměrně velkou roli. Poslední zmiňovaná spolupráce byla častokrát ručně dopisována do dotazníku. V rozhovorech byla navíc často vyzdvihována oblast sportu, dále kooperace s obcí, která byla zmiňována ve většině případů pozitivně a následovala také spolupráce s konkrétními spolky (nejčastěji SDH).

V této souvislosti bylo dále zjištěno, že klíčové oblasti souvisí zejména s charakterem území – většina starostů se zaměřuje na folklor a kulturu, někteří další na cestovní ruch a vinařství. Další skupina se zaměřuje na problémy, které je aktuálně trápí (příkladem jsou Dubňany zaobírající se sociální oblastí, sociálně slabými, drogově závislými⁵¹) – proto někteří zmiňují nutnost spolkové činnosti, aby obyvatelé využívali svůj volný čas kladným způsobem. Často zmiňovaným problémem jsou i stavební místa, jejich nedostatek. Což také svědčí o neustálém rozrůstání obcí, mladí lidé projevují ochotu zůstat v místě svého rodiště.

Sami starostové uznávají, že rozhodnutí na jakou oblast se v obci zaměřit, je přímo na nich. Starosta obce totiž disponuje největším množstvím informací (z různých porad a setkání), aby byl schopen zvážit a rozhodnout do čeho se pustit pro blaho obce.

⁵¹ Obce momentálně řeší také vrty pitné vody, aby se mohly samozásobit vodou.

4.8.1. Další rozšíření spolupráce

Ohledně plánů na rozšíření spolupráce byla položena v dotazníku otevřená otázka, kde se asi 40 % respondentů vyjádřilo, že spolupráci nebude rozšiřovat. U některých z nich je to způsobeno absencí nějakého dalšího plánu, případně nevidí potřebu rozšiřovat spolupráci. Momentální stav je pro ně dostatečně dobrý, nepotřebují vynakládat další úsilí. U přibližně třetiny se objevuje rozšíření spolupráce s představiteli obce, s občany a se spolky. Několik málo dalších se v této souvislosti plánuje věnovat místním podnikatelům nebo neziskovým organizacím jako jsou školy, farnosti, případně spolupráci na vyšší úrovni – např. se spolky v okolních obcích, v rámci MAS nebo na úrovni Jihomoravského kraje. Jiní očekávají iniciativu od potenciálních nových partnerů.

Respondenti, kteří neplánují rozšířit spolupráci, často uváděli plán - prohlubovat stávající spolupráci se současnými partnery. Část z nich argumentovala faktem, že spolupráci nelze více rozšiřovat.

Pokud účastníci výzkumu vykazali určitou neochotu pracovat na rozšiřování spolupráce, byla nejčastěji příčinou spokojenost s aktuálním stavem. Většina aktérů nevidí potřebu se více angažovat, případně nechávají iniciativu na vedení obce (zejména na starostovi). Považují to za součást jejich pracovních povinností.

4.8.2. Úspěšná spolupráce na místní úrovni

Spolupráce uvnitř obcí vygenerovala mnohé úspěchy, jež slouží velmi výrazně jako motivace k vynaložení dalšího úsilí. Čeho si cení hlavně její účastníci, bylo zjišťováno v další otevřené otázce. Nejčastěji - nad 50 % se vyskytovala odpověď realizace (případně dokončení) určité investiční akce – typu hřiště, ČOV, veřejného osvětlení. Velké zastoupení mělo i uskutečnění společenské akce – slavností, trhů. Další velká část v této souvislosti zmiňovala využití, případně získání dotací nebo označují za úspěch nějaké ocenění – např. za obecní zpravodaj, ocenění v rámci soutěže Vesnice roku, úspěch v anketě Strom roku.

Některé obce se také zaměřily na obnovování, případně zachování stávající tradice (zejména v oblasti folklóru). Opakovaně se objevuje vydání knihy o obci⁵². A různé další aktivity, které mají společný jmenovatel patriotismus a identitu. Jedna z takových akcí byla realizována

⁵² Velká část obcí má vydanou knihu o své historii nebo i o současnosti a o změnách minulých let – např. kniha v Dolních Bojanovicích – O čem vím aneb Mizející svět (Bojanovská dědina dnes, zítra, včera); v Moravském Žižkově – 222 let obce Moravský Žižkov; v Tvrdonicích – kniha Víchernice – Mizející parádnice Moravy. Tyto knihy vznikají nejen z iniciativy vedení obce, ale jsou mnohdy počinem aktivních rodáků.

v roce 2017 v obci Dolní Bojanovice, a to sjezd rodáků ku příležitosti výročí 820 let od první písemné zmínky o obci. Podobně byla v Tvrdonicích uskutečněna oslava 70 let posvěcení chrámu sv. Mikuláše (s tématem Od stavby po současnost aneb otevíráme dveře historie kostela a farnosti). Tyto typy odpovědí se vyskytovaly nejčastěji, jsou totiž snadno kvantifikovatelné – investice jako hmotné věci a realizace akce, případně získání finančních prostředků či ocenění.

Dále byly zmiňovány nehmotné úspěchy – zapojení širokého okruhu partnerů, zvyšování počtu turistů v obci, spokojení občané, společenský život s významným sociálním dopadem, kontinuita v akcích. Dá se tak hovořit o přínosu pro rozvoj obce (se zahrnutím sociálního kapitálu). Někteří zástupci spolků si váží i samotné jeho činnosti (např. pořádání akcí, osvěta atd.) nebo řešení problémů obce prostřednictvím spolupráce.

4.8.3. Spolupráce mezi obcemi

Předchozí text byl zaměřen na spolupráci na místní úrovni. Obce však spolupracují i mezi sebou a to různými formami. Jednou z nich je spolupráce spolků - hudebních, folklorních nebo sportovních seskupení (např. Mužáci – mužské sbory, fotbalisté, chasy), které se skládají z obyvatel více obcí nebo se tato seskupení vzájemně navštěvují, dále některé obce sdílí základní školy, případně hasiče (obojí platí pro Kostice a Tvrdonice).

Meziobecní spolupráce probíhá formou dobrovolných svazků obcí a místních akčních skupin (případně svazů, přeshraniční spolupráce a dalších). Zkoumané obce jsou vždy členy několika takovýchto subjektů. Všechny obce jsou sdružovány v MAS Dolní Morava, která poskytuje svým členům pomoc s dotačními projekty, poradenstvím, ale realizuje i společné projekty a spolupracuje na pořízení a realizaci strategických dokumentů (pro rozvoj celého svého území). Starostové na tomto seskupení oceňují zejména možnost získat informace prostřednictvím MAS. Důležité jsou i vertikální vazby, protože MAS při naplňování rozvojových strategií spolupracuje s různými ministerstvy - Ministerstvo pro místní rozvoj, Ministerstvo zemědělství, s dalšími subjekty jako je Státní zemědělský intervenční fond, Krajský úřad JMK a se zájmovými organizacemi typu Národní síť Místních akčních skupin, Svaz měst a obcí a Agrární komora.

Některé další sdružení obcí vznikly za účelem prosazování zájmů území v konkrétní problematice – obce pro Bařův kanál (řeší problematiku související s tímto kanálem, např. vodní cesty, budování plavebních komor, ale i navazující činnosti, jako je zlepšování služeb

na Baťově kanálu a cyklostezka kolem něj). V rámci města Hodonín se vyskytuje seskupení nazvané Spádové obce Hodonína (jako okresu s rozšířenou působností), jehož přínos je především v organizování porad, kde si účastníci vzájemně vyměňují zkušenosti (funguje na principu učení se). Velká část obcí v tomto výzkumu spolupracuje v dobrovolném svazku Mikroregion Hodonínsko (zaměřeném na dotace na studny, opravy cest, cyklostezky) a v DSO Regionu Podluží, kde probíhá společná činnost v podobě koordinace projektů (např. byla postavena rozhledna na Podluží – v Novém Poddvorově) a pořádají se společné akce – zejména folklorního typu – Zpěváček Podluží, Verbíř atd. Zástupci vedení obcí spolu tady velmi často konzultují změny legislativy, sami starostové uznávají, že je to velká pomoc pro jejich činnost, a to zejména u obcí s velikostí kolem 1 tisíce obyvatel.

Mimo výše uvedené se obce aktivně angažují v celé řadě dalších dobrovolných svazků (DSO Čistý Jihovýchod, DSO Severovýchod, Mikroregion Hovoransko), v místních akčních skupinách, ve Svazu obcí a měst a ve Sdružení místních samospráv.

Tyto iniciativy představitelů obcí jsou vnímány jako nadstavba lokální politiky, spolupráce a koordinace se starosty ostatních obcí. Aktivitami tohoto typu navíc starostové navazují kontakty, všichni se vzájemně znají – řeší spolu společné problémy i problémy jednotlivých obcí (jsou obeznámeni se situací ostatních obcí). Vzájemně si vypomáhají, pokud je potřeba. Tímto způsobem si předávají informace a zkušenosti.

Specifická je spolupráce Nového Poddvorova, kdy starosta této obce byl zvolen do funkce bez zkušeností a jakýchkoliv vazeb na předchozí představitele obce. Zde se významným způsobem projevila soudržnost starostů sledovaných obcí, kteří svými informacemi a zkušenostmi pomohli novému starostovi (zejména ze strany Starého Poddvorova jakožto nejbližší obce).

Dále na tomto území funguje i přeshraniční spolupráce hlavně se Slovenskou republikou, v rámci níž jsou realizovány projekty nejčastěji investičního charakteru (hřiště, cyklostezky, opravy pomníků a odpočívadel) a navazovány přátelské vztahy, jež jsou organizovány především ze strany spolků (senioři, chasa, mužáci).

Rozšíření spolupráce a usnadnění činnosti pro starosty představuje i Jihomoravská komunitní nadace a Centrum společných služeb, jež jsou obě hodnoceny velmi pozitivně. Touto cestou jsou získávány informace ohledně dotací (dotační newslettery), poskytují i určitý rozsah právních služeb, spolupracují na vzdělávacích projektech. Jejich činnost představuje významnou podporu pro rozvoj obcí.

4.9. Rozvoj obce

Iniciativa a spolupráce jsou dvě velmi důležité části rozvoje obcí jako celku. Další významnou úlohu zaujímají informace. Informovanost o obci je totiž důležitým předpokladem pro efektivní lokální participaci, ale také projevem zájmu o obec, identifikaci s ní. Proto bude nejprve analyzován jejich zdroj.

Dle odpovědí respondentů jsou informace o dění v obci nejčastěji získávány prostřednictvím internetu nebo obecního zpravodaje. Již méně je zastoupena kategorie informací pocházejících ze schůzí zastupitelstva (přesto se respondenti zdají být těmi několika málo jedinci, kteří tyto schůze navštěvují) – tato aktivita byla již uvedena v části participace. Dále jsou zdrojem informací i hlášení místního rozhlasu, které stále v menších obcích přetrvávají (bývá spouštěno 1 – 2 x denně). Informace pochází také od ostatních občanů - příbuzných a známých. Nově byla vytvořena možnost místní kabelové televize, jelikož ji respondenti často dopisovali do dotazníků. Dále se dotazovaní často dovídají informace osobně např. od zaměstnanců obecního úřadu. V některých případech byla pro šíření těchto informací uvedena místa setkávání⁵³ (např. obchod, hospoda) nebo jsou využívány nástěnky a další plochy pro informování a inzerci (ať už se jedná o informace pocházející od vedení obce nebo o pozvánky na akce formou výlepu plakátů).

Tabulka 22: Zdroj informací o dění v obci

Zdroj informací o dění v obci	Odpovědi		Procenta z případů
	Četnost	Procenta	
Příbuzní a známí	129	13,9%	43,3%
Internet	224	24,1%	75,2%
Obecní zpravodaj	221	23,8%	74,2%
Jiný tištěný zdroj	15	1,6%	5,0%
Hlášení rozhlasu	132	14,2%	44,3%
Schůze zastupitelstva	142	15,3%	47,7%
Místní kabelová TV	20	2,2%	6,7%
Jiný zdroj	46	5,0%	15,4%
Celkem	929	100,0%	311,7%

Je zřejmé, že informace jsou distribuovány různými kanály, takže pokud je zájem ze strany obyvatelstva, mělo by být snadné se k nim dostat. Otázkou zůstává, jaký je jejich charakter,

⁵³ Jak uvádí Kadeřábková a Trhlínová (2006) místa pro vzájemná setkávání jsou jedním ze zdrojů pro získávání informací u obcí se silnou a integrovanou lokální komunitou.

jaký je rozsah a množství, nakolik jsou s těmito informacemi občané spokojeni. Tyto skutečnosti by však byly na další zkoumání, jsou mimo rozsah této práce.

Dále bude následovat zkoumání místní autority (ať už formální či neformální), jejíž role je v rozvoji obce nezastupitelná. Nejprve byly vybrány osobnosti pozičním přístupem, a poté doplněny pomocí reputačního přístupu⁵⁴. Další možnosti mohl navrhnout i sám respondent.

Tímto způsobem byl nejčastěji vybírán starosta – téměř 45 %, dále je významná role členů zastupitelstva a rady (tuto možnost vybralo 35,6 %). Tím byly vyčerpány veškeré subjekty obecní samosprávy. Naopak nejméně respondentů označilo kněze (necelé 2 %). Přestože v jiných částech výzkumu byla opakovaně uváděna důležitost farního společenství nebo náboženských hodnot, kněz jako autorita se příliš neprosadil. Jedná se však pouze o jeden pohled na vůdčí osobnosti v obcích, další budou uvedeny podrobněji v následujících částech této práce.

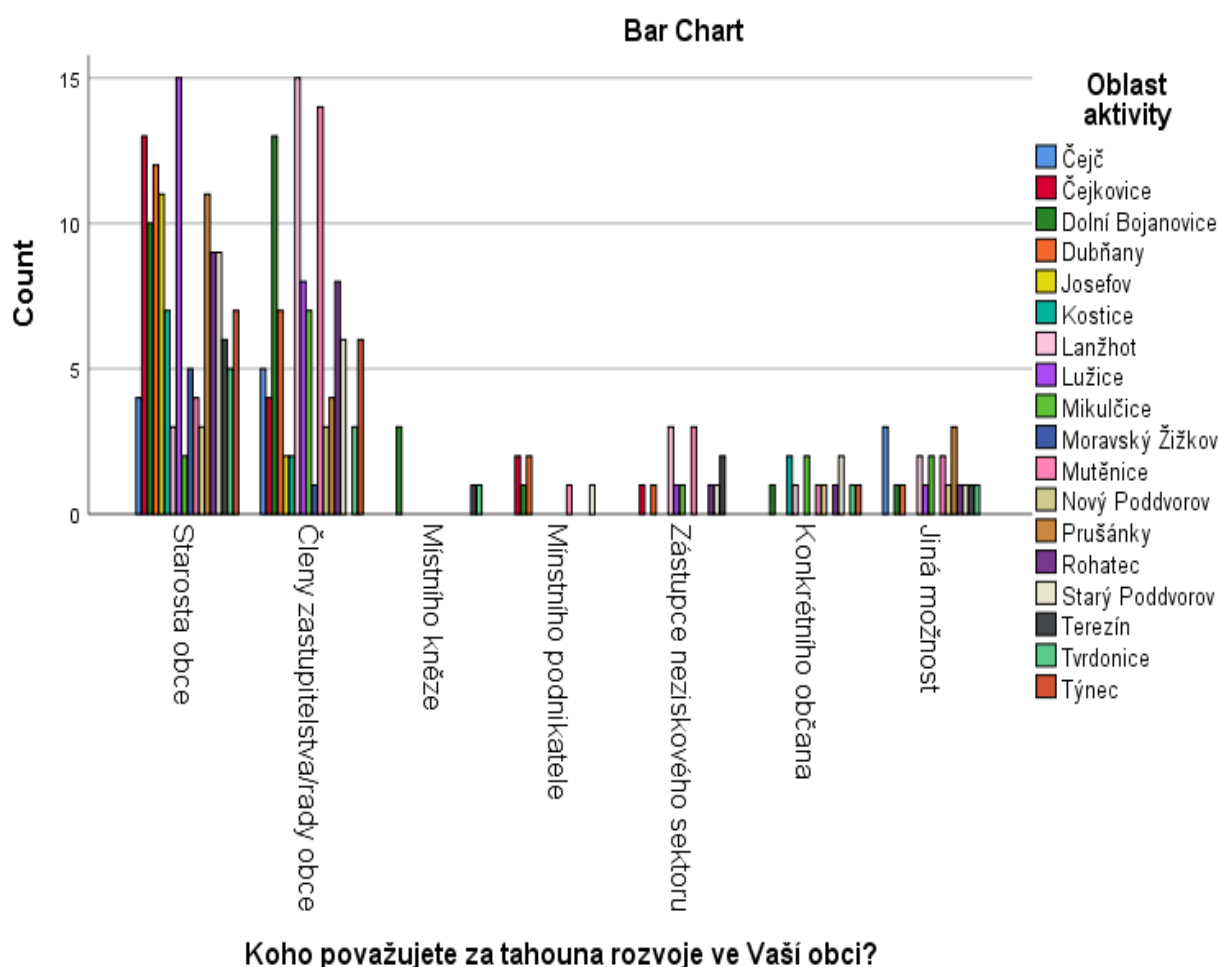
Tabulka 23: Tahoun rozvoje dle názorů respondentů

Tahoun rozvoje obce (podle respondentů)		Četnost	V procentech
Platné	Starosta obce	136	44,7
	Členové zastupitelstva/rady obce	108	35,5
	Místní kněz	5	1,6
	Místní podnikatel	7	2,3
	Zástupce neziskového sektoru	14	4,6
	Konkrétní občan	13	4,3
	Jiná možnost	20	6,6
	Celkem	303	99,7
Chybějící	1	,3	
Celkem	304	100,0	

Níže uvedený graf zobrazuje odpovědi na tuto otázku v členění dle jednotlivých obcí. Tabulka četností označených možností (v procentech) je také obsahem přílohy č. 10, kde je vždy nejvyšší hodnota četnosti v každé obci zvýrazněna. Je možné konstatovat, že dotazovaní odpovídali nejčastěji první a druhou možností (druhá možnost převládá u šesti obcí), celkově tak převažuje starosta přibližně o 9 %.

⁵⁴ Tyto přístupy jsou blíže vysvětleny v části Vlastní výzkum.

Graf 12: Tahoun rozvoje dle jednotlivých obcí

Sami starostové v rozhovorech často označovali sebe za klíčové aktéry (tzn. jsou si vědomi důležitosti svého postavení a odpovědnosti z ní vyplývající), k tomu obvykle přidávali ještě zastupitelstvo nebo spolky. Starosta, ačkoliv je pouze jednou osobou, má velmi důležitou funkci a existuje ve všech obcích (na rozdíl od rady), navíc jeho zvolení poukazuje na určité významné postavení v obci. Jak ukázaly předchozí části výzkumu, zaujímá první pozici mezi všemi aktivními jedinci v obci. Jedním z důvodů je jeho pracovní náplň, ale i vlastní zapálení – tzn. bude to zřejmě důvodem, proč jej občané zvolili. Jak píše Bernard (2012) a McDermott (1998) voliči na této úrovni uskutečňují svoji volbu na základě jimi preferovaných osobnostních charakteristik. Ve většině případů navíc vycházejí ze zkušeností, protože téměř všichni starostové zkoumaných obcí byli zvoleni opakovaně.

Na tato zjištění bude navázáno dalším pohledem nebo lépe přístupem ke zjištění osoby s významným postavením, a to přístupem problémovým. Ten byl realizován pomocí dotazování na subjekt, který respondenti kontaktují, pokud potřebují pomoc s problémem týkajícím se obce. I v tomto případě byla odhalena silná pozice starosty. Tato otázka byla

navíc multiplicitní. Přes 82 % účastníků výzkumu zvolilo starostu, více než 40 % zastupitelstvo nebo radu. Odpovědi kněz a soukromá organizace byly opět zvoleny pouze zřídka. Poměrně hodně byla označována odpověď jiná možnost, kde se vyskytovaly konkrétní spolky nebo jejich řídicí orgány (např. výbor vinařského spolku), dále odpověď s kompetentními pracovníky (zaměstnanci obecního úřadu, hasiči, policie, správci sítí případně jiný odborník), také se vyskytla vazba na vyšší územně samosprávné celky, které však nejsou obsahem této práce. Četnost jednotlivých druhů odpovědí však nebyla nad stanovenou hranici, od které by byla vytvořena samostatná kategorie odpovědí.

Tabulka 24: Vůdčí osobnost na základě problémového přístupu

Vůdčí osobnost (problémový přístup)	Odpovědi		Procenta z případů
	Četnost	V procentech	
Starosta	248	55,6	82,1
Kněz	17	3,8	5,6
Zastupitelstvo/rada	121	27,1	40,1
Soukromá organizace	12	2,7	4,0
Jiná možnost	48	10,8	15,9
Celkem	446	100,0	147,7

Nabízí se otázka, zda je osobnost považovaná za tahouna neboli autoritu v obci skutečně tím, za kým občané (respondenti) skutečně jdou v případě potřeby. K zřehlednění byla vytvořena tabulka, která zobrazuje velkou shodu u starosty a zastupitelstva/rady – reputační + poziční přístup x problémový přístup.

Tabulka 25: Křížová tabulka - vůdcovství v obcích dle jednotlivých přístupů

		Tahoun rozvoje v obci							Celkem
		Starosta obce	Členové zastupitelstva/rady obce	Místní kněz	Podnikatel	Zástupce neziskového sektoru	Konkrétní občan	Jiná možnost	
Řešitel problémů	Starosta	115	93	4	5	9	8	13	247
	Kněz	6	4	1	0	0	2	4	17
	Zastupitelstvo/rada	43	53	0	3	8	7	7	121
	Soukromá organizace	2	3	0	1	1	2	3	12
	Jiná možnost	12	14	0	1	5	5	10	47
Celkem		178	167	5	10	23	24	37	444

V této souvislosti je nutno uvést skutečnost, že zatímco otázka zabývající se hledáním tahouna rozvoje dovolovala vybrat pouze jednu možnost, druhá sledovaná otázka umožňovala vybrání více odpovědí.

Za účelem dalšího ověření byl opět proveden chi-kvadrát test, který neměl ve všech kategoriích dostatečnou četnost, proto bylo přistoupeno k Fisherovu exaktnímu testu. Testovány byly hypotézy o nezávislosti, které zkoumaly, zda se shodují tyto osobnosti v obcích dle jednotlivých přístupů. Toto zkoumání lze shrnout do jedné nulové hypotézy H_0 = neexistuje závislost mezi leadery navrženými reputačním přístupem a těmi, jež byli navrženi přístupem problémovým.

Jelikož byl testován každý z navržených subjektů zvlášť (tento postup byl nutný vzhledem k rozdílnému charakteru jednotlivých otázek), byly zjištěné hodnoty zapsány do následující tabulky.

Tabulka 26: Fisherův exaktní test - vůdcovství v obcích

Subjekt	Hodnota statistiky	Hladina významnosti
Starosta	12,785	0,030
Kněz	11,807	0,035
Zastupitelstvo/rada	13,623	0,028
Soukromá organizace	14,936	0,011
Jiná možnost	27,763	0,000

První tři subjekty mají velmi podobnou hodnotu Fisherova testu, soukromá organizace má tuto hodnotu méně než poloviční a pro poslední možnost je výsledek Fisherova exaktního testu menší než tři tisíce. Jelikož je u všech sledovaných subjektů hladina minimální významnosti nižší než hodnota provedeného testu, zamítáme hypotézu o nezávislosti. Mezi vůdci označenými jednotlivými přístupy se vyskytuje určitá závislost. To znamená, že existuje souvislost mezi autoritami dle jednotlivých přístupů, jejich role pravděpodobně není pouze formální, ale jejich postavení je skutečně důležité v rozvoji i životě každé obce. Zkoumání této problematiky bude ještě pokračovat později v této práci v souvislosti se sociálními sítěmi.

Následuje průzkum aktivity respondentů v oblasti rozvoje obce/veřejných záležitostí. Na dotaz ohledně ochoty zapojit se do rozvoje obce je více než 75 % respondentů už zapojeno, dalších 11,4 % je ochotno se zapojit.

Přestože všichni respondenti byli vybráni jako aktivní, našlo se 22 občanů, kteří na tuto otázku odpověděli záporně. Důvodem je jednak fakt, že někteří aktivní obyvatelé nepovažují svoji iniciativu přínosnou k rozvoji obce, třebaže jsou např. předsedové spolku. Může se také jednat o spolky bojující o přežití (spolek seniorů v Dolních Bojanovicích), případně o spolky určené úzkým skupinám obyvatel (spolek Parkinson Slovácko v Dubňanech) nebo i v případě, že nevychází s vedením obce. Dalším možným vysvětlením je, že jen mylně svoji iniciativu nepovažují za přínosnou z hlediska rozvoje obce. Faktem je, že činnosti spolku jako takové přispívají k rozvoji obce (ke zvýšení kvality života v obcích).

U negativní možnosti odpovědi byl respondentům ponechán prostor pro vyjádření důvodu. Často byl tímto způsobem přiznán nedostatek času nebo neochota z důvodu špatných mezilidských vztahů (někdy pod vlivem negativní zkušenosti z dřívějška), případně odůvodnění vysokým věkem.

Tabulka 27: Vyjádření ochoty zapojit se do rozvoje obce/veřejných záležitostí

Ochota zapojit se do rozvoje obce/veřejných záležitostí		Četnost	V procentech	V procentech (vyplněných odpovědi)
Platné	Ano - již jsem zapojen	226	74,3	75,8
	Ano, zapojil bych se	34	11,2	11,4
	Ne, zdůvodněte	22	7,2	7,4
	Nevím	16	5,3	5,4
	Celkem	298	98,0	100,0
Chybějící	6	2,0		
Celkem	304	100,0		

4.10. Sociální sítě

Téma sociálních sítí je velmi úzce provázáno s předchozím textem, stejně jako vůdčí osobnosti, které již byly sledovány a jsou významnou součástí sociálních sítí. Proto byl realizován několikafázový postup. Nejprve byly zjišťovány subjekty spolupracující na rozvoji obce.

Tabulka 28: Spolupracující subjekt pro rozvoj obce

Spolupracující subjekt	Odpovědi		Procenta z případů
	Četnost	V procentech	
Starosta	213	24,8	72,0
Zastupitelstvo	146	17,0	49,3
Rada	83	9,7	28,0
Jiný subjekt veřejné správy	22	2,6	7,4
Příspěvková organizace	62	7,2	20,9
Zájmové organizace	21	2,4	7,1
Spolky	181	21,0	61,1
Občané	59	6,9	19,9
Firmy	61	7,1	20,6
Jiná možnost	12	1,4	4,1
Celkem	860	100,0	290,5

Postavení starosty už bylo zmíněno v předchozí části práce, i tady je hodnoceno poměrně vysoko (nejvýše ze všech subjektů). Jako nejbližší spolupracovníci starosty jsou určeni místostarostové, následování členy zastupitelstva nebo častěji rady (je-li ovšem zřízena – rada existuje ve 12 obcích výzkumu). Dále byly zmiňovány také komise, a to hlavně kulturní a stavební komise. Důležité postavení zaujímá též zastupitelstvo, což už bylo také identifikováno výše. V této otázce je ovšem uvedeno odděleně zastupitelstvo a rada (je to z důvodu modelování sociálních sítí), rada je však uváděna téměř o polovinu méně často. Tato skutečnost má více příčin, kromě toho, že ve třetině obcí rada není zřizována, je také pravdou, že radní jsou zároveň zastupiteli obce, takže je někteří respondenti uvedli pouze do této větší kategorie. Dále se jako velmi významné subjekty pro spolupráci ukázaly spolky (v pořadí hned za starostou). Příspěvkové organizace označilo asi 21 % respondentů, tento výsledek je ovlivněn jejich nízkým počtem v jednotlivých obcích. V zásadě jde hlavně o ZŠ, MŠ a knihovnu. Podobně často se vyskytuje odpověď firmy/podnikatelé – jejich úloha spočívá zejména ve sponzorování. Protože v ostatních případech nejsou bráni jako právnická, ale spíše fyzická osoba. Občané se vyskytují méně často - zhruba ve 20 % - jsou totiž ve většině případů zahrnuti v jiných kategoriích. Jelikož aktivní jedinci bývají obvykle voleni do zastupitelstva nebo jsou součástí některého ze spolků (zpravidla jeho předsedové nebo jednatele). Také ochota uvádět konkrétního jedince byla velmi nízká (jedním z důvodů byla i platnost nového nařízení EU, v té době hojně řešeného – účinnost od 25.05.2018, známého pod zkratkou GDPR). Proto bylo nutno vzít v potaz občanský sektor jako celek namísto uvádění jednotlivců.

Zájmové organizace mají četnost přibližně 7 %. Vymezení zájmových organizací jako takových je totiž velmi problematické, respondenti sami uváděli spolky a zájmové organizace v obou kategoriích. Pro účely tohoto výzkumu bylo proto rozhodnuto rozdělení na politické a nepolitické spolky. Pouze politické spolky byly ponechány v kategorii zájmových organizací. Nejčastěji byly uváděny místní organizace KDU-ČSL. Jinou možnost zvolily asi 4 procenta respondentů – uváděly především odborníky (architekty, projektanty), pracovníky obecních a městských úřadů, v některých případech i komise. Asi ve všech obcích je zapojena charita, a to zejména ve vazbě na občany.

I pro tuto otázku bylo zjišťováno pořadí spolupracujících subjektů, ovšem se stejným výsledkem – pouze malý počet respondentů vyplnil tuto část. Přesto bylo zachováno následující pořadí – starosta, spolky, zastupitelstvo, rada, občané, příspěvkové organizace, firmy a zájmové organizace. Nejčastěji hodnocen nejvyšším stupněm byl starosta, následován zastupitelstvem. Dvojkou byly označeny nejčastěji spolky, poté rada. Ostatní subjekty měly podobný rozptyl hodnot mezi středními hodnotami. Nejnižší byly hodnoceny zájmové organizace.

4.10.1. Sociální síť dle jednotlivých oblastí

Tato část se zaměřuje na oblasti spolupráce a charakteristiky vytvořených sítí. Z důvodu velké časové náročnosti a celkové pracnosti, nebylo možno vytvořit podrobné síť za každou oblast u všech obcí. Proto byly vytvořeny pouze síť zobrazující jednotlivé druhy subjektů, které se spolupodílí na dané oblasti. Jak již bylo uvedeno, jedná se o oblasti převzaté ze strategického dokumentu MAS Dolní Morava. Aby byla zajištěna srovnatelnost, byly pro účastníky dotazníkového šetření zachovány stejné možnosti (pro všechny sledované oblasti). Tímto způsobem byly získány následující charakteristiky sítí:

- průměrný stupeň centrality - udává průměrný počet vazeb každého uzlu v dané síti,
- hustota - vyjadřuje poměr vazeb, které v síti reálně existují k vazbám, jenž by bylo možno maximálně navázat,
- centralizace - vyjadřuje do jaké míry se centralita soustředí v nejcentrálnějších uzlech v síti⁵⁵,
- průměrná geodetická vzdálenost - udává průměrný počet vazeb, které leží mezi uzly (dvojicemi uzlů v síti), čím je menší, tím je síť kompaktnější⁵⁶.

⁵⁵ Maximálně centralizovaná síť by byla hvězdou s jedním uzlem ve středu, tento uzel by měl vazbu na všechny ostatní uzly a jiné vazby by se v této síti nevyskytovaly.

Tyto charakteristiky budou v následujícím textu sledovány postupně v tabulkách, v nichž žlutá barva bude označovat nejvyšší hodnoty pro danou obec, naopak červené písmo hodnotu nejnižší.

CENTRALITA A HUSTOTA SÍTÍ

Tato hodnota sítě využívá stupňovou centralitu jednotlivých vrcholů, kterou průměruje. Určuje tak důležitost jednotlivých sítí návazně na stupně vrcholů. Jde tedy zjednodušeně o průměrnou míru centrality jednotlivých typů aktérů. Je důležité připomenout, že s vyšší hodnotou centrality uzlu roste jeho počet vazeb na jiné uzly. Tudíž i vyšší hodnota uvedená v tabulce označuje vyšší vzájemnou provázanost sítě, ovšem pouze mezi různými typy aktérů.

Tabulka 29: Charakteristiky sítí obcí dle oblastí – průměrný stupeň centrality⁵⁷

Obec/Oblast	Průměrný stupeň centrality						
	OV	ŽP	ZL	LZZP	ŠV	SO	CR
Čejč	1,857	1,286	1,857	1,429	1,571	1,000	2,000
Čejkovice	2,375	2,625	2,375	1,625	2,750	2,125	3,375
Dolní Bojanovice	1,750	1,625	1,250	1,125	3,375	3,125	3,750
Dubňany	2,222	2,667	1,333	1,556	2,444	3,000	1,889
Josefov	1,750	1,375	1,250	0,875	0,875	1,750	2,500
Kostice	1,286	1,571	0,714	0,714	1,286	2,000	2,286
Lanžhot	2,625	2,250	1,875	0,875	2,750	1,875	2,250
Lužice	2,250	2,750	2,000	1,500	2,250	2,500	3,750
Mikulčice	2,125	1,500	0,750	0,250	2,625	1,625	2,250
Moravský Žižkov	1,571	2,000	2,143	1,000	3,286	1,143	3,143
Mutěnice	2,556	3,000	2,556	2,444	3,000	3,333	4,111
Nový Poddvorov	2,167	1,000	0,167	0,333	0,167	0,833	2,000
Prušánky	2,375	1,875	1,375	1,375	2,875	1,750	2,625
Rohatec	3,750	3,125	1,000	2,750	2,500	1,875	3,250
Starý Poddvorov	2,375	2,125	1,125	1,875	2,375	2,875	3,000
Terežín	1,125	1,500	0,750	0,750	0,750	0,875	1,750
Tvrdonice	1,500	1,750	0,625	0,625	1,250	0,875	2,375
Týnec	3,250	2,875	0,875	1,875	2,250	3,000	2,625
Průměr	2,162	2,050	1,334	1,276	2,132	1,976	2,718

⁵⁶ Geodetická vzdálenost slouží jako míra koheze.

⁵⁷ Význam zkratk oblastí je vysvětlen v seznamu použitých zkratk na začátku práce.

Centralita v síti koresponduje s další charakteristikou, tou je hustota dichotomické sítě, která zjednodušeně uvádí hustotu kontaktů mezi aktéry. Tyto hodnoty vznikly z binární matice, kde dichotomický vztah mezi dvojicemi aktérů udává, zda dvojice má nejméně jednoho společného „vyjednávače“. Hustota zde má význam podílu dvojic aktérů, které mají alespoň tohoto jednoho společného „vyjednávače“, ke všem možným dvojicím (hodnoty se pohybují mezi 0 a 1). Jedná se o přesah nebo překrytí uzlů (overlapping). Čím větší hustota, tím více kontaktů v síti existuje a tím více organizací je ve vzájemném kontaktu. Lze to interpretovat i tak, že výměna informací se týká tím více aktérů. Dle Vajdové (2008) souvisí větší informovanost s větší a kvalifikovanější účastí v dané oblasti. Větší hustotu můžeme chápat i jako větší participaci při projednávání, případně rozhodování aktérů. Navíc lze spekulovat o tom, že u menších obcí jsou kontakty mezi aktéry usnadněny vzájemnou osobní znalostí těchto osob.

Tabulka 30: Charakteristiky sítí obcí dle oblastí - hustota

Obec/Oblast	Hustota						
	OV	ŽP	ZL	LZZP	ŠV	SO	CR
Čejč	0,310	0,214	0,310	0,238	0,262	0,167	0,333
Čejkovice	0,339	0,375	0,339	0,232	0,393	0,304	0,482
Dolní Bojanovice	0,250	0,232	0,232	0,161	0,482	0,446	0,536
Dubňany	0,278	0,333	0,167	0,194	0,306	0,375	0,236
Josefov	0,250	0,196	0,179	0,125	0,125	0,250	0,357
Kostice	0,214	0,262	0,119	0,119	0,214	0,333	0,381
Lanžhot	0,375	0,321	0,268	0,125	0,393	0,268	0,321
Lužice	0,321	0,393	0,286	0,214	0,321	0,357	0,536
Mikulčice	0,304	0,214	0,107	0,036	0,375	0,232	0,321
Moravský Žižkov	0,262	0,333	0,357	0,167	0,548	0,190	0,524
Mutěnice	0,319	0,375	0,319	0,306	0,375	0,417	0,514
Nový Poddvorov	0,433	0,200	0,033	0,067	0,033	0,167	0,400
Prušánky	0,339	0,268	0,196	0,196	0,411	0,250	0,375
Rohatec	0,536	0,446	0,143	0,393	0,357	0,268	0,464
Starý Poddvorov	0,339	0,304	0,161	0,268	0,339	0,411	0,429
Terezín	0,161	0,214	0,107	0,107	0,107	0,125	0,250
Tvrdonice	0,214	0,250	0,089	0,089	0,179	0,125	0,339
Týnec	0,464	0,411	0,125	0,268	0,321	0,429	0,375
Průměr	0,317	0,297	0,197	0,184	0,308	0,284	0,399

U této charakteristiky je zvláště důležité, že pracujeme se sítěmi srovnatelné velikosti, hustota sítí totiž nemusí nutně růst se zvyšujícím se počtem uzlů.

Po rozlišení nejvyšších a nejnižších hodnot se z hlediska hustoty a centrality ukázalo, že největší síť, co do obou vlastností, je v oblasti cestovního ruchu a kultury, a to celkem pro 10 obcí. Tady byly často získány hodnoty hustoty kolem 0,5 – jedná se o síť už poměrně dobře propojené s větší soudržností, protože reálně je každá druhá vazba, která je možná, skutečně navázána. Na druhém místě je oblast školství a vzdělávání, kde jsou čtyři obce s mírně horšími charakteristikami sítí než u předchozí oblasti.

Vysoké hodnoty u oblasti cestovního ruchu a kultury jsou potvrzením důležitosti a nezastupitelnosti této oblasti. Aktivity tohoto druhu zvyšují kvalitu života, vedou k integraci a intenzivní sociální komunikaci. Zdá se, že tyto oblasti budou významným stimulem socioekonomického rozvoje. Zajímavé je zjištění, že polovina těchto obcí, které jsou mimo hlavní skupinu (tzn. nemají nejvyšší hodnotu v oblasti CR), jsou obce, které se i v korespondenční analýze umístily mimo hlavní skupinu. Dubňany zde stojí úplně samostatně – myšleno v této tabulce i v korespondenční mapě získané pomocí korespondenční analýzy. Na druhé straně jsou pro oblast LZZP a ZL získány spíše nižší hodnoty u téměř všech obcí.

Dále stojí také za úvahu, zda tyto síť ovlivňuje velikost obcí, protože lze předpokládat, že větší obce by mohly vykazovat více druhů těchto subjektů v síti. Bylo zjištěno, že trend pro centralitu i hustotu je dosti podobný jako počet obyvatel. Méně příznivé charakteristiky byly zjištěny zejména u Dubňan, naopak u menších obcí byly tyto údaje pozitivnější (Josefov, Terezín, Starý Poddvorov). Zdá se, že u menších obcí bude větší pružnost a rychlost šíření informací. Jsou totiž více spojitě a integrované.

CENTRALIZACE A GEODETICKÁ VZDÁLENOST

Centralizace sítě vypovídá o uspořádání sítě jako celku. Vyjadřuje se v procentech nebo v našem případě v hodnotách 0 - 1, čím je větší, tím je silnější role některých aktérů. Dle Vajdové (2008), s nižší centralizací sítě, můžeme očekávat uplatnění principu partnerství při projednávání a vyjednávání v jednotlivých oblastech. U nižších hodnot jsou totiž kontakty mezi jednotlivými aktéry rovnoměrněji rozloženy. Naopak vysoce centralizované síť dominuje jedna osoba, která ovlivňuje tok informací. Méně centralizovaná síť má tu výhodu,

že v případě zablokování některých komunikačních kanálů si lidé i přesto budou moci předávat informace.

Tabulka 31: Charakteristiky sítí obcí dle oblastí - centralizace

Obec/Oblast	Centralizace						
	OV	ŽP	ZL	LZZP	ŠV	SO	CR
Čejč	0,500	0,867	0,733	0,600	0,800	0,700	0,700
Čejkovice	0,881	0,643	0,690	0,833	0,810	0,929	0,500
Dolní Bojanovice	0,238	0,452	0,524	0,738	0,500	0,548	0,619
Dubňany	0,768	0,696	0,589	0,554	0,571	0,643	0,821
Josefov	0,429	0,310	0,524	0,405	0,405	0,810	0,476
Kostice	0,400	0,567	0,533	0,533	0,633	0,700	0,633
Lanžhot	0,643	0,524	0,786	0,595	0,619	0,405	0,714
Lužice	0,524	0,619	0,571	0,667	0,333	0,476	0,619
Mikulčice	0,548	0,286	0,238	0,143	0,643	0,452	0,333
Moravský Žižkov	0,333	0,467	0,433	0,467	0,633	0,433	0,433
Mutěnice	0,554	0,482	0,554	0,411	0,643	0,589	0,625
Nový Poddvorov	0,850	0,600	0,250	0,200	0,250	0,350	0,600
Prušánky	0,500	0,595	0,500	0,500	0,405	0,429	0,643
Rohatec	0,429	0,357	0,381	0,619	0,476	0,405	0,524
Starý Poddvorov	0,310	0,357	0,357	0,405	0,500	0,405	0,381
Terezín	0,167	0,286	0,238	0,238	0,238	0,214	0,619
Tvrdonice	0,476	0,619	0,452	0,452	0,524	0,405	0,690
Týnec	0,333	0,595	0,595	0,595	0,333	0,571	0,262
Průměr	0,494	0,518	0,497	0,498	0,518	0,526	0,566

Průměr ve všech oblastech, dle této charakteristiky, je kolem 50 % - tzn. na vyjednávání záležitostí se vždy podílí všechny typy aktérů relativně rovnoměrně. Toto zjištění přispívá k uplatnění principu partnerství.

Vyskytují se také odchylky - žlutě označené buňky, zobrazující pouze nejvyšší hodnotu jednotlivých obcí. Jsou však i obce, například Čejč a Čejkovice, které vykazují vysokou hodnotu ve více oblastech. Ty mohou mít jistý sklon k prosazování některých pozic (typů aktérů) v síti. Dalo by se říci, že se vyskytuje tendence k hierarchizaci.

Zajímavé jsou souvislosti jednotlivých oblastí. Např. u OV je velmi vysoká hodnota pro Nový Poddvorov a Čejkovice, naopak u Dolních Bojanovic a Terezína jsou hodnoty velmi nízké. Přitom se jedná o tak rozdílné obce, z hlediska velikosti i vybavenosti, že nelze určit příčinu tohoto zjištění. Podobně u SO, která je naopak vysoce centralizovaná u Čejkovic a Josefova, decentralizace je hlavně u Terezína.

Následující vypočtené hodnoty geodetické vzdálenosti udávají počet uzlů, jež leží na nejkratší cestě mezi dvěma uzly. Pro celou síť je využit průměr této hodnoty (pro každou možnou dvojici uzlů).

Tabulka 32: Charakteristiky sítí obcí dle oblastí - geodetická vzdálenost

Obec/Oblast	Geodetická vzdálenost						
	OV	ŽP	ZL	LZZP	ŠV	SO	CR
Čejč	1,250	1,750	1,480	1,286	1,389	1,500	1,440
Čejkovice	1,667	1,571	1,452	1,188	1,619	1,500	1,452
Dolní Bojanovice	1,222	1,450	1,333	1,308	1,278	1,333	1,469
Dubňany	1,700	1,425	1,524	1,556	1,643	1,500	1,833
Josefov	1,440	1,389	1,375	1,300	1,364	1,222	1,674
Kostice	1,357	1,353	1,000	1,000	1,400	1,125	1,375
Lanžhot	1,571	1,308	1,567	1,222	1,344	1,788	1,581
Lužice	1,516	1,389	1,440	1,077	1,433	1,200	1,286
Mikulčice	1,484	1,421	1,143	1,333	1,486	1,560	1,738
Moravský Žižkov	1,450	1,381	1,400	1,588	1,267	1,385	1,290
Mutěnice	1,432	1,250	1,389	1,323	1,405	1,310	1,375
Nový Poddvorov	1,133	1,143	1,000	1,000	1,000	1,167	1,353
Prušánky	1,651	1,516	1,214	1,636	1,548	1,520	1,694
Rohatec	1,216	1,306	1,200	1,290	1,200	1,286	1,286
Starý Poddvorov	1,406	1,360	1,357	1,519	1,690	1,476	1,351
Terezín	1,400	1,450	1,000	1,000	1,000	1,125	1,222
Tvrdonice	1,250	1,458	1,375	1,000	1,438	1,667	1,543
Týnec	1,278	1,378	1,000	1,364	1,484	1,333	1,300
Průměr	1,412	1,405	1,292	1,277	1,388	1,389	1,459

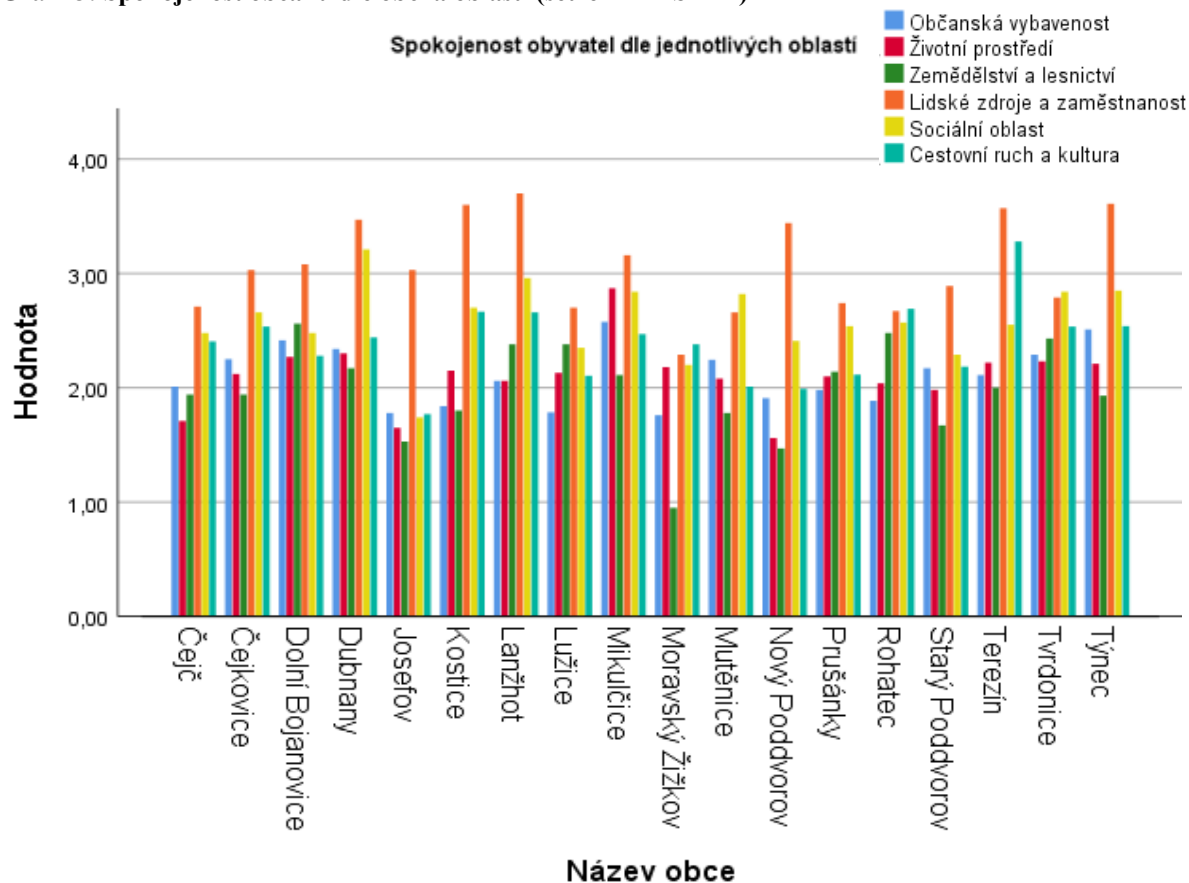
Z těchto číselných údajů se zdají být vzdálenosti v síti poměrně krátké, tzn. že od jednoho uzlu v síti k libovolnému druhému se lze dostat v průměru prostřednictvím necelé jedné a půl vazby. I tady je potřeba mít však na paměti, že srovnáváme jednotlivé typy aktérů. Přesto jsou

nejnižší hodnoty pro poměrně malé obce – Kostice, Terezín, Nový Poddvorov. Jako další v pořadí sem ovšem patří také Rohatec. Ten nejenže nelze zařadit mezi malé obce, ale také se vyznačuje velmi rozptýlenou zástavbou. Pro tyto čtyři obce budou sítě jednotlivých oblastí nejkompaktnější. Naopak Dubňany, Prušánky, Čejkovice a Lanžhot vykazují opačné hodnocení.

Všechny tyto charakteristiky pro jednotlivé obce a oblasti jsou poměrně hodně odlišné a budou zřejmě záviset zejména na přítomnosti (případně velikosti) sociálního kapitálu.

K porovnání výše uvedených hodnot sítí bude v další části použita tabulka, která byla poskytnuta od MAS Dolní Morava. Jedná se o vyjádření spokojenosti s jednotlivými oblastmi života ve venkovských obcích na stupnici 1 až 5. Tato data byla získána v rámci přípravy strategie rozvoje v jednotlivých členských obcích MAS. Nevýhodou je absence oblasti školství a vzdělávání, která byla do strategie přidána až později v procesu její tvorby, jelikož se během provádění dotazníkového šetření a besed s občany zjistila její potřeba. Proto i v dalším porovnávání bude tato oblast vynechána.

Graf 13: Spokojenost občanů dle obcí a oblastí (šetření MAS DM)

Dle vyjádření občanů je nejvyšší míra spokojenosti v oblasti lidských zdrojů, a to celkově ve 14 obcích. Zbývající čtyři obce jsou na půl rozděleny mezi sociální oblast a cestovní ruch a kulturu. V těchto jmenovaných oblastech nemá žádná obec nejnižší hodnotu. Ta se vyskytuje zejména v oblasti zemědělství a lesnictví (pro 11 obcí) a dále po 4 obcích pro občanskou vybavenost a životní prostředí.

Pokud porovnáme tuto spokojenost z výsledků šetření MAS a oblast kladně hodnocené spolupráce (získané tímto výzkumem), zjišťujeme poměrně velké rozdíly. Zatímco je spokojenost s oblastí LZZP hodnocena nejvýše ve většině obcí, je naopak nejméně často označovanou oblastí v rámci kladně hodnocené spolupráce. Vyjádřená spokojenost by mohla souviset s momentálním stavem zaměstnanosti, protože v minulosti byla na tomto území poměrně vysoká nezaměstnanost. Navíc se také postupně začínají využívat objekty bývalých zemědělských družstev k podnikatelským aktivitám, díky čemuž občané získávají zaměstnání (v některých případech sami podnikají) v místě bydliště.

Je též nutno upozornit na charakter porovnávaných dat, jelikož se jedná o nezávislá data jiného druhu (spokojenost byla hodnocena na škále, kdežto spolupráce byla hodnocena četností). Dalším hlediskem je odlišný pohled obou sledovaných charakteristik – spokojenost s danou oblastí x spolupráce v témže. Přesto lze předpokládat, že z důvodu spokojenosti s touto oblastí, občané patrně nemají potřebu vyvíjet aktivitu k dalšímu rozvoji. Navíc je velká část obyvatelstva zaměstnána v přilehlých městech - Břeclav, Hodonín, Brno. Je také pravdou, že iniciativa v této oblasti je lépe uchopitelná spíše pro podnikatele a představitele obce než přímo pro občany, případně spolky (pro tuto oblast se přímo nabízí podnikání zaměřené na agroturistiku nebo vinařskou turistiku).

4.10.2. Sociální sítě jednotlivých obcí

V dalším pokračování této práce budou porovnány charakteristiky sítí se spokojeností obyvatel území vyjádřenou v dotazníkovém šetření MAS. Za tímto účelem bude zjišťována vzájemná závislost pomocí korelačních koeficientů. Byl proto realizován následující postup - nejprve byla zjišťována normalita dat prostřednictvím Kolmogorova-Smirnovova testu, který potvrdil nulovou hypotézu o normalitě rozložení dat, a to ve všech případech mimo jediné - tou je centralizace CR. V několika dalších byla hodnota získaná tímto testem na hranici, proto budou zjišťovány Pearsonův a zároveň i Spearmanův korelační koeficient.

Takto je ověřována nulovost korelačního koeficientu a platnost nulové hypotézy H_0 =jednotlivé charakteristiky sítě jsou nezávislé na spokojenosti pro danou oblast.

Tabulka 33: Korelace občanská vybavenost a infrastruktura

Spokojenost OV				
	Centralita OV	Hustota OV	Centralizace OV	Geod.vzd OV
Korelační koeficient	,171	,006	,080	,025
Významnost (oboustranná)	,498	,980	,753	,922
N	18	18	18	18
Pearsonova korelace	,161	,001	,024	,043
Významnost (oboustranná)	,522	,996	,924	,865
N	18	18	18	18

U občanské vybavenosti ve všech případech nezamítáme hypotézu o nulovosti daného koeficientu. Jinými slovy spokojenost občanů v oblasti občanské vybavenosti není závislá na charakteristikách sítě pro tuto oblast. Sítě jednotlivých obcí zahrnují také sport a proto je zjištění o nezávislosti dosti překvapivé. Zkoumaná data, ale pochází z různých zdrojů (jsou vzájemně nezávislá), což by mohlo být důvodem tohoto výsledku.

Tabulka 34: Korelace životní prostředí

Spokojenost ZP				
	Centralita ZP	Hustota ZP	Centralizace ZP	Geod.vzd ZP
Korelační koeficient	,125	,108	-,054	,365
Významnost (oboustranná)	,621	,671	,832	,137
N	18	18	18	18
Pearsonova korelace	,217	,135	-,280	,102
Významnost (oboustranná)	,388	,594	,260	,687
N	18	18	18	18

V další oblasti – životního prostředí je situace podobná, jedině pro geodetickou vzdálenost byla identifikována závislost pomocí Spearmanova koeficientu, na základě něhož by bylo možno zamítnout hypotézu o nulovosti. V tomto případě byla ale ověřena normalita rozložení dat (pomocí Kolmogorova-Smirnovova testu) a směrodatný je tudíž Pearsonův korelační koeficient, na jehož základě nelze zamítnout nulovou hypotézu.

Tabulka 35: Korelace zemědělství a lesnictví

Spokojenost ZL				
	Centralita ZL	Hustota ZL	Centralizace ZL	Geod.vzd ZL
Korelační koeficient	-,035	-,078	,146	,166
Významnost (oboustranná)	,890	,760	,564	,510
N	18	18	18	18
Pearsonova korelace	-,094	-,132	,217	,152
Významnost (oboustranná)	,709	,601	,386	,548
N	18	18	18	18

Následuje oblast zemědělství a lesnictví, kde ve všech případech zamítáme nulovou hypotézu o nulovosti koeficientů. Zjištěná spokojenost je nezávislá na všech charakteristikách sítí.

Tabulka 36: Korelace lidské zdroje, zaměstnanost a podnikání

Spokojenost LZZP				
	Centralita LZZP	Hustota LZZP	Centralizace LZZP	Geod.vzd LZZP
Korelační koeficient	-,387	-,469*	-,106	-,257
Významnost (oboustranná)	,113	,050	,676	,302
N	18	18	18	18
Pearsonova korelace	-,366	-,403	-,144	-,364
Významnost (oboustranná)	,135	,097	,570	,137
N	18	18	18	18

Stejný výsledek je pro LZZP, kde ve všech případech převyšuje hodnota testovací statistiky vypočítanou hodnotu koeficientu. Tato a předchozí oblast byla v již uvedených částech výzkumu hodnocena ze strany respondentů jako méně zajímavá, co se aktivity týče. Proto tyto nezávislosti byly předpokládány ještě před započítáním testování. Navíc se občanský sektor, který vyplňoval dotazníky MAS, jen velmi těžko zapojuje do těchto oblastí.

Tabulka 37: Korelace sociální oblast

Spokojenost SO				
	Centralita SO	Hustota SO	Centralizace SO	Geod.vzd SO
Korelační koeficient	,240	,172	,049	,423
Významnost (oboustranná)	,338	,495	,847	,080
N	18	18	18	18
Pearsonova korelace	,252	,180	-,074	,450
Významnost (oboustranná)	,313	,474	,769	,061
N	18	18	18	18

Pro sociální oblast je závislost zjištěna pouze u geodetické vzdálenosti, a to poměrně podstatná (vzhledem k hodnotě koeficientu). Hodnota závislosti je středně silná a byla identifikována pomocí obou použitých koeficientů. Dá se tedy říci, že spokojenost občanů je závislá na kompaktnosti sítě v sociální oblasti.

Tabulka 38: Korelace cestovní ruch a kultura

Spokojenost CR				
	Centralita CR	Hustota CR	Centralizace CR	Geod.vzd CR
Korelační koeficient	-,304	-,377	,117	-,181
Významnost (oboustranná)	,221	,123	,644	,472
N	18	18	18	18
Pearsonova korelace	-,377	-,414	,083	-,264
Významnost (oboustranná)	,123	,088	,744	,289
N	18	18	18	18

V poslední testované oblasti CR je opět konstatována nezávislost jednotlivých charakteristik a spokojenosti vyjádřenou občany při průzkumu MAS. Tento výsledek je poměrně neočekávaný, vzhledem k angažovanosti obyvatel do této oblasti a její důležitosti, která je často uváděna nejen respondenty, ale i ostatními obyvateli.

4.10.3. Struktura spolupráce ve vybrané oblasti

Podle Kadeřábkové a Trhlínové (2006) je v našich podmínkách dosud málo využíván rozvojový potenciál vyplývající ze skutečnosti, že venkov a venkovská sídla mají svou historicko-kulturní hodnotu a specifika, která jim dávají prostor pro jejich zachování i další rozvoj. K významným prvkům, které mohou ovlivňovat rozvoj mnohých vesnických sídel, patří společenské a kulturní aktivity, včetně souvisejícího zájmu občanů o rozvoj vlastní lokality. S těmito aktivitami je také spojena ochota občanů podílet se na aktivitách v oblasti zachování kulturního dědictví i jeho využívání pro ekonomické, sociální a kulturní účely.

Jelikož se v některých otázkách v dotazníkovém šetření prokázala důležitost kultury (zjevná i v předchozích částech práce), bude blíže zkoumána struktura spolupráce právě v rámci ní. Jak obecněji – subjekty, jež se zapojují na úrovni vedení obce, tak konkrétně – případ organizace hodů (jako největší kulturně-společenské akce pro většinu obcí).

Nejprve byla zjišťována úloha/existence kulturní komise, jež je obvykle složena ze zástupců spolků. Tato struktura funguje v některých obcích výborně (Čejč, Dolní Bojanovice), v jiných

nebylo možno ani tuto spolupráci započít a po několika neúspěšných pokusech se rozpadla (Čejkovice). V dalších vzniká tato komise jen jednorázově pro konkrétní akci (Moravský Žižkov). V obcích jako je Lanžhot a Mutěnice, je kulturní komise složená z obyvatel, kteří nutně nemusí být členy spolků. Ti přímo pořádají akce (organizují), jejich složení se mění v závislosti na časových možnostech členů. V některých dalších obcích je komise/výbor s přívlastkem kulturní a sportovní (Josefov, Kostice) nebo muzejně-kulturní komise (Rohatec). Velmi netypická struktura je ve Tvrdonicích, kde se mimo kulturní komise angažuje zaměstnankyně knihovny (kultura je součástí její pracovní náplně).

Ve všech obcích, kde tato komise funguje, je nezastupitelným orgánem v rámci kulturních činností a je složena z aktivních obyvatel. Velmi často bývá doplněna zaměstnancem obce (kulturním referentem), ten tak spojuje vedení obce a komisi. Tímto způsobem dochází k prolínání sektorů a uplatňování principu partnerství.

Následně byla zjišťována spolupráce vedení obce s dalšími spolky na realizaci konkrétní akce a tou jsou krojované hody. Nejčastější struktura je formou **spolupráce chasy/slováckého krúžku s obcí**. Takto se postupuje v největším počtu obcí - Dubňany, Lanžhot, Lužice (navíc se do organizace zapojují Mužáci), Prušánky, Tvrdonice. Tato spolupráce nemá ustálenou formu, ale mění se podle domluvy. Dochází tady k přelévání činností mezi obcí a chasou/slováckým krúžkem. Obec má většinou za úkol technickou stránku. Podobně je tomu i v Dolních Bojanovicích (chasa pomáhá s organizací kulturní komise a kulturní referent), u Josefova (chasa je zde navíc motivována tím, že přebytek z hodů jde do jejího hospodaření), v Kosticích (organizace je na obci – místostarosta připravuje scénář hodů⁵⁸) a v Týnci.

V jiných obcích je tato organizace přímo na **samotné chasy/slováckém krúžku** – Čejkovice (spolupráce se členy ostatních spolků), Mutěnice a Prušánky (podpora od vedení obce – zejména finanční), Tvrdonice. V Moravském Žižkově je chasa neorganizovaným spolkem (tento model byl v minulosti běžný) – obec zastřešuje hody technicky, ale finančně se nepodílí, přestože udržuje jakousi finanční rezervu. Peníze slouží jako motivace pro chasu, přebytek si mohou ponechat. Stejný způsob je aplikován i ve Starém Poddvorově. Neorganizovaným spolkem je chasa i v Rohatci, ale tady veškeré finance pokrývá obec.

⁵⁸ Jedná se o jakýsi postup a seznam úkolů.

Dalším modelem je **iniciativa ze strany jiné organizace** – na Čejči je touto organizací AVZO (chasa a AVZO jsou téměř titíž členové), v Mikulčicích je to místní cimbálová muzika (spolupráce s obcí).

Poslední typ se vyskytuje na Novém Poddvorově, kde se po 17-ti letech starosta rozhodl obnovit hody ve velmi zjednodušené podobě. Hlavní iniciativa je jeho a zapojeni jsou též dva krojovaní občané. Tuto strukturu by bylo možno připodobnit ke spolupráci vedení obce a chasy.

Přestože lze obce seskupit podle obecných znaků spolupráce v této oblasti, zachovává si každá svoje určitá specifika, často pokračuje ve vyzkoušených a osvědčených postupech, pouze reaguje na momentální změny, kterým se přizpůsobuje. Ve většině obcí poskytuje vedení obce organizaci, která hody pořádá, technickou pomoc ve formě poskytnutí prostor, souvisejícího technického vybavení a dalších potřebných věcí – např. zapůjčení laviček.

Co se týče financování, postupují obce spíše individuálně, nejčastěji je od vedení obce placena určitá část (hudba) a na zbývající je potřeba, aby si chasa/slovácký krúžek, případně jiný subjekt, vytvořil zisk z pořádané akce – ze vstupného.

Také u tohoto dotazování bylo potvrzeno, že v některých obcích spolky úzce spolupracují navzájem (např. Čejč, Čejkovice, Lanžhot), a to nejen na sledované akci, ale i na jiných aktivitách, které potom generují výrazně nižší nutnost zapojení obce. V dalších oblastech se tuto spolupráci spolků snaží iniciovat obec (např. obec Rohatec) s různým výsledkem. V této souvislosti vyjadřují někteří starostové obavu, zda nejsou obyvatelé už příliš nasyceni místním folklorem (může to být příčinou, proč dochází v některých oblastech k postupnému snižování účasti občanů na akcích tohoto typu).

MAS Dolní Morava se také podílí na oživení tradic a folkloru. Za tímto účelem byla zmapována současná podoba krojů a jejich součástí – byla vydána publikace *Kroje na Podluží a Hodonínsku*. Byla uspořádána přehlídka dětských folklorních souborů na Podluží a několik seminářů pro veřejnost na téma „Kroje na Podluží a Hodonínsku“. Dále byly pořízeny nové části krojů pro různé věkové kategorie, které jsou veřejnosti k zapůjčení v půjčovně krojů v obci Starý Poddvorov. Byla též pořízena ozvučovací a osvětlovací technika a mobilní pódium. Samotná MAS je také jedním z členů Turistické asociace Slovácko (která usiluje o udržitelný cestovní ruch na území Hodonínska) spolu s dalšími MAS a DSO.

DALŠÍ ROZVOJ

Jak se opakovaně ukázalo, kultura je velmi významným faktorem v životě a rozvoji obcí. Nejenže se pozitivně projevuje v integraci obyvatel, ale je také nástrojem přenosu informací a zkušeností mezi generacemi. Navíc obsahuje prvky, které jsou velmi důležitou, i když pro tyto obyvatele také běžnou součástí identity. Projevuje se ve volnočasových aktivitách, kde poskytuje prostor pro seberealizaci a slouží jako prevence sociálně patologických jevů. I v tomto ohledu lze kulturní aktivity využít pro začleňování sociálně vyloučených osob do společnosti.

S kulturou souvisí cestovní ruch, ten je v této oblasti méně rozšířen. Převažujícími návštěvníky v tomto smyslu jsou místní občané a obyvatelé okolních vesnic. Větší komercializace na tomto území není příliš žádoucí, i když si občané uvědomují její přínosy – v podobě příjmů např. z vinařství, ale i zvýšení počtu pracovních míst a další (multiplikační efekt).

Co se týče rozvoje této oblasti 10 obcí je spokojeno s aktuálním stavem a zaměřuje se spíše na jeho udržení, přesto některé z těchto obcí uznávají, že počet mladých občanů v kroji se v posledních letech snižuje. Řada obcí plánuje rekonstruovat, případně zřídit areál pro pořádání folklorních akcí. Některé zvažují podpořit kulturní úroveň vedení – mají obavy, zda to mladí přijmou, protože dosud vše fungovalo dobrovolně, bez větší organizace. Prvotním úkolem je zapojit co nejvíce mladých, kvalita provedení folklorních písní a tanců je až druhotná. Hlavním cílem je udržení tradice, starostové se vesměs nechávají směřovat iniciativou zdola od občanů a spolků. Ojedinelým nápadem je zřízení nové komise na podporu tradic a folkloru v obci Lanžhot, protože už druhým rokem nemají stárky (vedoucí krojovaných) a také udělat velkou výzvu k zapojení občanů.

Obce často řeší, jestli zřídit půjčovnu krojů, případně pořídit obecní kroje a ty půjčovat dále. Oba tyto způsoby už v některých obcích fungují, ale v jiných stále zvažují klady a zápory. Bylo by vhodné zkušenosti a názory sdílet vzájemně, aby tak starostové/vedení obce měli kompletní informace k rozhodování. Existuje více oblastí nebo i přímo činností, kde by předávání informací případně sdílení úspěšných zkušeností formou best practice výrazně ulehčilo rozhodování. Faktem je, že v případě specifických situací už tento druh spolupráce určitým způsobem funguje – například již zmíněný případ starosty Nového Poddvorova. Podobný problém lze konstatovat i u dalších oblastí. Příkladem je obec Mikulčice, která na konci volebního období konstatovala zásadní nedostatek, kdy bylo hned zpočátku potřeba určit priority a sestavit koncepci rozvoje. Bez tohoto plánu se totiž neustále jenom dotahovaly

nedostatky z předchozích let, nebylo proto možné pracovat na nových věcech rozvíjejících obec. Naopak obec Prušánky ihned po zvolení nového vedení obce svolala schůzi, kde formou brainstormingu stanovila priority a jejich pořadí. Takto byl vytvořen určitý plán a obec se jím řídila celé volební období. Jde o zjednodušený plán rozvoje, jehož výhodou bylo zharmonizování představ o rozvoji obce, identifikace problémů včetně jejich řešení. Tímto postupem byly formulovány rozvojové záměry a projekty, došlo k rozvržení aktivit (jejich realizace) a subjektů na nich se podílejících, byla provedena alokace vnitřních finančních prostředků (stanovení potřeby prostředků vnějších). Tyto kroky jsou vedením obce hodnoceny velmi pozitivně, osvědčily se a byly by vhodné pro sdílení s okolními obcemi.

4.11. Sociální kapitál

Jelikož sociální kapitál je důležitým faktorem regionálního rozvoje, mimo jiné proto, že usnadňuje některé činnosti aktérů realizované v existujících strukturách (Coleman, 1988), byla během rozhovorů pokládána otázka na tuto problematiku (viz kapitola Vlastní výzkum), kdy respondenti velmi často sami hovořili o důležitosti důvěry v rámci spolupráce, v ostatních případech byli přímo dotázáni. S výjimkou 4 účastníků rozhovorů souhlasili všichni s významnou rolí důvěry na lokální úrovni (hodnotili tento faktor velmi pozitivně). U dalších tří případů byla míra souhlasu nižší, pouze jeden starosta přiznal, že o důvěře na lokální úrovni nelze hovořit (spíše se z jeho strany projevuje důvěra u meziobecní spolupráce). V této souvislosti starostové vyzdvihovali roli spolků, a to zejména dobrovolných hasičů (viz předchozí části této práce). Toto zjištění poukazuje na výši sociálního kapitálu, který je též obsahem jednotlivých sociálních sítí, spolupráce často funguje na neformální bázi založená převážně na důvěře. Velká část starostů mimo důvěru poukázala také na úlohu zkušeností (které jsou nezbytné k vytvoření vzájemné důvěry), kdy na základě předchozí dobré/problémové spolupráce postupují dále, a nejen to, velmi důležitým prvkem je i komunikace mezi aktéry. Probíhá zde oboustranná výměna informací a činností. Tato spolupráce se spolky a mezi aktéry jako takovými je ve velké míře nezištná a dobrovolná. Tím se podařilo identifikovat další obsah přenášený sociálními sítěmi, a to jsou informace a činnosti.

Co se týče celkového názoru starostů na spolupráci uvnitř obcí – více než polovina starostů ji hodnotí ve své obci kladně. Další třetina považuje spolupráci v obci jako prostor pro zlepšení – neutrální hodnocení. Zbývající 3 hovoří o spolupráci v obci negativně. Problémy jsou spíše s vybranými jedinci, v případě spolku tohoto problémového člověka ostatní nějakým

způsobem dokážou ovlivnit nebo jednoduše přehlasovat. Vyskytují se též problémy komunikačního rázu, ale je ceněn a zdůrazňován sociální efekt spolků, které sdružují obyvatele.

Nejen starostové, ale aktéři obecně, se často zamýšlejí nad možnostmi zlepšení spolupráce – nejčastěji hovoří o učení se z předchozích zkušeností. Navíc se také snaží vychovat si nástupce, a to zejména ve vedení obce (aby byla zajištěna zastupitelnost). U spolků je tato iniciativa nižší, vyskytuje se hlavně u SDH – zaměřují se na děti a mládež.

Důvěra se dále ukázala být klíčovým faktorem i pro spolupráci mezi obcemi. Tento faktor se projevil zejména u 3 obcí, které nejsou členy MAS Dolní Morava (Ladná, Hrušky a Moravská Nová Ves) a nebyly tudíž do výzkumu zahrnuty. Přestože jejich územní působnost zasahuje do MAS Dolní Morava, obce nemají zájem stát se její součástí⁵⁹, přesto mají k dispozici určité výhody plynoucí z faktu, že území obce patří do působnosti MAS, případně plánují využít jejich dotačních možností. Na dotaz co je důvodem jejich neochoty stát se členy této iniciativy byla zjištěna jakási nedůvěra ze strany vedení obcí. Starostové těchto obcí označují toto seskupení za nárůst byrokracie, jsou navíc členy několika dalších podobných sdružení (např. dobrovolných svazků obcí) a jiných aktivit, které vyžadují účast na různých jednáních a schůzích. Další seskupení tohoto typu považují za nadměrně zatěžující. Nedůvěra panuje také v oblasti realizace projektů, které jsou podle jejich kritiky zaměřeny na úzkou skupinu subjektů a tímto způsobem šetří nečlenské obce své finanční prostředky. Tyto poznatky jsou příkladem sociálního dilematu uvedeného v teoretické části práce.

4.12. Role jednotlivých aktérů dle obcí

V této části se již objevují modely konkrétních sítí, ty byly získány na základě dotazníkového šetření a následně doplněny rozhovory. Tyto modely sítí jsou, z důvodu rozsáhlosti, umístěny v příloze č. 11 této práce. Jelikož se jedná o obce značně různorodé (viz charakteristika na začátku praktické části), bylo možné srovnávat charakteristiky sítě pouze u obecnějšího modelu (zahrnujícího jednotlivé druhy subjektů). U konkrétních sítí se však jedná o tak různorodé aktéry, jakož i velikosti sítí (např. Nový Poddvorov x Dubňany), že bylo rozhodnuto zaměřit se v další práci na jednotlivé uzly mající určitým způsobem význačné postavení. Další výzkum se tedy zaměřuje na pozice jednotlivých aktérů v síti. Nejprve bylo nutno rozlišit skupinu jednotek představující jakýsi střed – jádro sítě, mezi nimiž jsou hustší

⁵⁹ Dle pravidel standardizace MAS v ČR může být obec zahrnuta do územní působnosti MAS, i když není jejím členem.

relace než s ostatními subjekty. K popsání struktury sítě ve smyslu tohoto rozlišení středových a periferních aktérů je v programu Ucinet k využití model střed – periferie. Jeho aplikací byly získány dvě skupiny aktérů. Jádrová skupina, jež je jakýmsi středem sítě a druhá skupina - periferních aktérů z hlediska pozice v síti. Takto byli ve všech obcích zobrazeni nejdůležitější aktéři, mezi nimiž jsou relace kontaktů nejčastější a tvoří jádro pro každou obec a její rozvoj. Ve všech obcích byl tímto způsobem na prvním místě uveden starosta, který byl nejčastěji následován zastupitelstvem a někdy i radou. Tato procedura poukázala na důležitost samosprávy v životě obcí. Na dalších místech se objevily zejména spolky.

Dále byli zjišťováni aktéři, kteří mají větší množství kontaktů, takže jsou v pozici, v níž mohou uplatňovat svůj vliv na ostatní subjekty v síti (např. poskytovat informace, být o ně naopak žádán nebo také zprostředkovávat informace ze zdrojů mimo síť). Touto charakteristikou je centralita, vyjádřená ve stupních, přičemž stupeň je počet existujících kontaktů jednoho aktéra ke všem ostatním v síti. Nejprve bylo zamýšleno vybrat pouze 3 nejdůležitější jedince, jelikož se však v několika případech vyskytly vysoké hodnoty u dalších, byly tyto subjekty uvedeny do závorky a v dalším postupu s nimi bylo také počítáno. Zde je důležité i pořadí aktérů, protože by mohlo vyjadřovat jejich důležitost pro místní rozvoj. Také v rámci centrality byl velmi často jako první identifikován právě starosta, dále se také objevovalo zastupitelstvo (jehož pozice byla různá), nejrůznější zastoupena i rada. Tím se opět potvrdila silná pozice vedení obce. Ve většině případů tyto subjekty doplňoval jeden spolek (s nejrůznějšími zaměřeními), který je však pro obec obzvláště důležitý. Většina z nich už byla v této práci zmiňována, např. AVZO u Čejče, SDH u Josefova a Spolek přátel dobré zábavy v Terezíně.

Důležitost uzlu měří i hodnota blízkosti (Closeness), a to podle průměrné vzdálenosti od ostatních uzlů v síti. Nejdůležitější aktéři jsou ti, jenž mají dobrý přístup k informacím o ostatních v síti nebo je mohou rychleji ovlivňovat. Podobně jako v předchozích procedurách se nejčastěji vyskytovali představitelé obcí, tato četnost však byla podstatně nižší. Objevují se častěji spolky, které jsou úžeji zaměřeny (např. fotokroužek, myslivci, včelaři, divadelní spolek). Překvapivě se vyskytují také firmy a podnikatelé, a to jak takto obecně (nebylo možno výzkumem zjistit konkrétní názvy, protože nespolupracují příliš často – spíše se obměňují), tak konkrétní subjekty.

Zkoumáním pozic v síti byli stanoveni nejdůležitější aktéři v obcích. Synchronizace byla provedena v níže uvedené tabulce následujícím postupem - nejprve byli vybráni aktéři jádra sítě pro každou obec, z těchto subjektů byly následně označeny ty, které mají nejvyšší

hodnotu centrality a dále také s nejnižší hodnotou blízkosti. Konkrétní výsledky dle jednotlivých procedur jsou v příloze č. 12 (včetně sumarizace).

V následujícím ohraničeném textu jsou dle předchozích charakteristik označeny subjekty, jejichž role je z různých pohledů velmi důležitá a nezastupitelná (liší se v jednotlivých obcích). Na tomto místě je nutno upozornit, že tabulka si z důvodu přehledného zobrazení, vyžádala jistou míru zobecnění (např. u sloupce folklorní seskupení jsou zahrnuty jak chasy, tak folklorní soubory). Zde se nabízí srovnání s předchozími částmi práce a s přílohou č. 11, kde jsou umístěny modely sociálních sítí obcí.

Tabulka 39: Důležitost uzlů dle charakteristik sítí

	STAROSTA	RADA	ZASTUPITELSTVO	KULTURNÍ KOMISE	ZAMĚSTNANCI MŮ/Ů	SDH	FIRMY/PODNIKATELÉ	SK/TJ	KNĚZ	FARNOST	MUŽSKÝ SBOR	ŽENSKÝ SBOR	CHRÁMOVÉ TĚLESO	FOLKLORNÍ SESKUPENÍ	VINAŘSKÝ SPOLEK	MYSLIVECKÝ SPOLEK	RYBÁŘSKÝ SPOLEK	ZAJHRÁDKAŘI	CHOVA TELÉ	SKAUTI	OBČANÉ	REDAKČNÍ RADA ZPRAV	MUZEJNÍ SPOLEK	KNIHOVNÍK/KRONIKÁŘ	KLUB SENIORŮ	KNIHOVNA	ZŠ/MŠ	JINÁ ORGANIZACE		
Čejč	X		X	X		X	X	X	X																			X	AVZO	
Čejkovice	X	X	X								X	X								X	X	X		X				X	Zemědělská a. s.	
Dolní Bojanovice	X	X	X							X		X	X								X	X					X	X	Fotokroužek Centrum pro rodin	
Dubňany	X	X	X		X									X													X	X		
Josefov	X		X			X					X			X																
Kostice	X		X								X			X		X														
Lanžhot	X	X	X	X						X				X						X	X					X				
Lužice	X	X	X								X	X		X							X		X	X	X		X		Klub Česko-francouzského partnerství Gumáni	
Mikulčice	X	X	X								X				X												X		Mikulčice	
Moravský Žižhov	X		X			X								X								X					X		Honební společenstvo	
Mutěnice	X	X*	X	X		X		X						X							X	X								
Nový Poddvůr	X		X											X																
Prušánky	X	X	X						X					X														X	Spolek rodičů	
Rohatec																														
Starý Poddvůr	X		X																	X	X									
Terežín	X	X*	X											X														X	Spolek přátel dobré zábavy Okrášlovací spolek + Rada a výbor národopisných slavností	
Tvrdonice	X	X	X			X								X														X		
Týnec	X	X	X							X					X															

* označuje místostarostu

označuje nejvyšší hodnotu centrality

označuje nejnižší hodnotu blízkosti

Přestože se počet subjektů označených jako jádro v každé obci liší, právě místní samospráva je vysoce důležitým aktérem rozvoje. Ve všech obcích je mezi subjekty splňujícími všechny

zjištění jsou v souladu s předchozím zkoumáním (rolí jednotlivých aktérů), ale i s výzkumem jako celkem. Jednotlivé poznatky jsou tak vzájemně kompatibilní.

5. Diskuse

Provedený výzkum ukázal několik zjištění ohledně občanské společnosti venkova, skutečnosti týkající se vedení obcí a sociálních dilemat, kterým čelí obě tyto skupiny aktérů. Byly zkoumány i jednotlivé formy sociálních interakcí, hodnoty a charakteristiky sociálních sítí a další souvislosti. Tyto poznatky včetně určitých návazností budou rozebrány v následující části.

5.1. Iniciativy občanského sektoru

Ve sledovaném území bylo pro účely výzkumu zjišťováno několik způsobů, jak se mohou občané účastnit veřejného života v obci. Jejich aktivita byla nejprve zkoumána v oblasti politické participace, kde byly zjištěny různorodé skutečnosti. Co se týče využití pasivního volebního práva v komunálních volbách, byly získány poměrně vysoké hodnoty. Tady se nepotvrdila závislost na velikosti obce, jak tvrdí Kostecký (2005). Účast bude zřejmě záviset na spokojenosti s vedením obce, mohla by také souviset s její kritikou a identifikovanou potřebou provést změnu na těchto pozicích. Vzhledem k využití aktivního volebního práva, kde se také projevuje určitá míra pasivity obyvatel, se lze přiklonit spíše k první možnosti (spokojenosti obyvatel). Mezi další faktory patří přítomnost sociálního kapitálu. V této oblasti se občané mohou chtít zapojit, aby podpořili současné vedení obce nebo určitého kandidáta, případně podniknout opačné kroky (podpořit změnu, kandidovat proti stávajícímu zastupitelstvu). Lze tak souhlasit s Bernardem a kol. (2011), že existuje určitá souvislost mezi občanskou participací a kvalitou veřejné správy v rámci teorie sociálního kapitálu. V ostatních formách politické participace, co se týče petic, referend, zapojování se do tvorby strategických dokumentů, se projevuje spíše pasivní přístup, kterým si občané počínají v souladu s teorií racionálního výběru. Mají tak pocit, že účastí nezískávají o mnoho víc, než pokud by se nezapojili. Navíc se může objevit i symptom outsidera. Také se častěji vyskytuje negativní motivace, je tak možno souhlasit s autory – Adams (2012) a Čermák, Vobecká (2011), že občané častěji přicházejí kvůli kritice a jejich iniciativa bývá spojena s odporem k aktivitám ovlivňujícím podmínky v jejich okolí. U pozitivní motivace byla zjištěna situace, jež uvádí i Bemmel (1984) - projevují se důležité prvky jako vztah k obci a přítomnost lokální osobnosti (místního vůdce).

Přestože jsou aktéři ochotni podílet se na veřejném životě a jednotlivých iniciativách nezištně a dobrovolně, jejich ochota finančně se spolupodílet na činnosti např. spolků je nižší. Kromě oblasti sponzorství, kde se firmy nepravidelně střídají, těch, co by pravidelně přispívali nebo

se jinak angažovali, není mnoho (jedním z příkladů zahrnutým též do modelu sítě v Čejkovicích je Zemědělská a. s.). Na druhou stranu, firmy, které jsou ochotny podílet se na životě obce, jsou v jejích sítích poměrně dobře zakořeněny, a to nejen ve formě sponzorství, ale např. organizováním akcí pro veřejnost (opět Čejkovice Sonnentor).

Z výsledků tohoto zkoumání je patrné, že participace je hlavně o překonání hranic mezi soukromou (i občanskou nebo neziskovou) a veřejnou sférou. Přičemž stimulování v procesu aktivizace lidského činitele, tvoří zásadní aktivní mechanismus pozitivního působení na upevňování žádoucí motivace kolektivu. Pokud navíc přijmeme vztah, který zmiňuje Bernard (2011), že v obcích s intenzivní politickou participací hodnotí obyvatelé samosprávu kritičtěji a tato kritika souvisí i s větším množstvím informací, může právě nízká míra této aktivity indikovat bezproblémový chod obce. Přestože obyvatelé mají ve většině obcí hodně způsobů, jak se dostat k informacím (místní tiskoviny, kabelové televize, hlášení rozhlasů, internetové stránky atd.), ne vždy je využívají (účast na zastupitelstvu, besedy apod.). Jak již bylo uvedeno v práci, ozývají se zejména, když mají určitý problém, jsou nespokojeni. Stejný důvod vypověděli nejčastěji i u účasti na iniciativách v dotazníku, jako další bylo uvedeno využití volného času. I tady se projevuje časové hledisko, obyvatelé nemají tolik možností jako ve městech a proto svůj čas využívají tímto způsobem. Podobná situace je v motivu pro spolupráci – nejčastěji se snaží se spolupracujícím partnerem řešit společný problém (sestava je trvalejšího rázu stabilnější). Už menší je podíl těch, co se snaží předávat zkušenosti nebo získat dotace.

Co se týče občanské participace, postupuje každá obec individuálně, významnou stabilizační úlohu zastávají starousedlíci, ti jsou hlavními nositeli tradic. Oblast také hojně ovlivňuje religiozita, jež je na tomto území stále rozšířena a promítá se i do ostatních oblastí života na venkově. Občané jsou členy různých společenství v rámci farností.

Participaci a veškerou aktivitu občanů, jak uvádí Kadeřábková a Trhlínová (2006), ve venkovských oblastech výrazně ovlivňuje dojíždění mimo obec za prací, studiem, službami. Toto zjištění potvrdil i provedený výzkum, občané odmítající zapojení do rozvoje obce nejčastěji argumentovali nedostatkem času. Bylo navíc zjištěno, že zvláště u obcí, kde není dostatečný počet aktivních spolků, se zapojují obyvatelé bez pravidelné pracovní doby. V ostatních případech je nejčastěji vyzdvihována činnost sborů dobrovolných hasičů, tento spolek bývá nápomocen i přímo vedení obce, ale také ostatním spolkům, případně obyvatelům v závislosti od situace.

5.2. Klíčové faktory iniciativ

Nejdůležitějšími faktory ovlivňujícími zapojení a aktivitu aktérů se, na základě tohoto výzkumu, ukázaly být:

1. Časové hledisko
2. Identita
3. Důvěra
4. Informace
5. Vůdčí osobnosti

Ad 1) Časové hledisko je částečně obsaženo už v předchozím textu, významnou roli mají starousedlíci (rodáci), důležité je i množství času stráveného obyvateli v obci. Účastníci tohoto výzkumu tráví ve venkovských obcích poměrně hodně času. Velká část z těchto aktivních lidí pracuje v místě bydliště nebo se tam každodenně vrací, což, jak zmiňuje Putnam a kol. (1993), má vliv na sociální interakce. Tato skutečnost se odráží na aktivitě aktérů, jak vypovídali – jedním z důvodů jejich angažovanosti je využití volného času. Z tohoto důvodu se také v obcích, kde je společenský život v útlumu, často chopí iniciativy občané bez pravidelné pracovní doby – v první řadě senioři, ale pak také maminky na mateřské dovolené. Proto by i dobře fungující obce (z hlediska kulturně – společenského života) měly tyto druhy spolků podporovat a to nejen z důvodu určité pojistky do budoucnosti, ale také jako významný stmelující prvek v obci a důvod trávit v ní čas pro skupiny, které by jinak hledaly vyžití v okolních obcích (případně ve městech). Na druhou stranu v obcích, kde je poměrně bohatý kulturní život, jsou nejdůležitějšími spolky sbory dobrovolných hasičů, právě tento fakt lze považovat za dědictví minulosti.

Ad 2) Další faktor - identita formou sounáležitosti se projevuje napříč celou prací. Velká část aktivních aktérů vykonává svou činnost z tohoto důvodu, také proto se respondenti zapojují do života obce. Místní identita je tak potvrzeným předpokladem k občanské angažovanosti, jak konstatují Bernard a kol. (2011). Tento fakt se projevuje i v oblasti kultury, tradic a folkloru. Zde je patrná velká míra sounáležitosti až patriotismu. Ve většině otázek se jeví tato oblast jako nejvíce důležitá, což je pochopitelné vzhledem ke specifickému prostředí těchto obcí MAS Dolní Morava. Aktivity tohoto typu zlepšují kvalitu života, umožňují intenzivnější sociální komunikaci i sociální integraci, což potvrzuje jejich nezastupitelnost.

Příkladem toho jakou roli hraje sounáležitost jsou v práci uváděné okrašlovací spolky mající za cíl zvelebování obce případně spolky muzejní. Mezi další zjištěné předpoklady angažovanosti na místní úrovni patří sounáležitost s komunitou, zájem o dění v ní.

Ve výzkumu byly zjištěny skutečnosti, které dle Heřmanové a Patočky (2007) hrají významnou roli v procesu formování identity. Jedná se o tradice a zvyky, jež jsou stále dodržovány a uchovávány, propojení se slavnými rodáky a kulturní artefakty. Jsou vydávány knihy o historii i současnosti obcí, udržovány muzejní sbírky (obvykle navázány na sídlo určité významné osobnosti z historie obce). Návazně nelze než souhlasit s Raagmou (2002), který přisuzuje silné identitě určitou stabilizační funkci související s růstem sociálního kapitálu.

Identita venkova byla také zkoumána skrze názor respondentů, zda považují území své obce za venkov. Jako odpověď byla získána velká část kladných ohlasů (záporné byly hlavně u Dubňan, které mají statut města). Mezi strukturou jejich odpovědí a obcemi, kde mají trvalé bydliště nebo provádí svou aktivitu, byla zjištěna závislost. Ne všechny obce výzkumu mají skutečně statut obce, navíc některé další jsou vlivem velkého počtu obyvatel, jejich hustoty (nebo nesplněním jiných obvykle používaných kritérií pro stanovení venkova) na hraně pro zahrnutí do výzkumu. Protože však bylo určeno použití sociálně-psychologického pojetí, tedy, že venkov je tam, kde se lidé cítí být na venkově, byly všechny obce ponechány pro účely dalšího zkoumání. Tento přístup byl aplikován návazně na Vaishara a Šťastnou (2013), kteří upozorňují na závislosti těchto názorů na čase a dotazované skupině.

Ad 3) Nejen identita, ale také další součásti sociálního kapitálu se projevily v této práci a to zejména důvěra. Vztahy mezi aktéry neboli uzly v síti jsou většinou trvalejšího charakteru, zakládají se právě na důvěře, která vychází ze zkušeností z předchozích interakcí. Důvěra je též obsahem sociálních sítí a to velmi významným. Jak vyplynulo z rozhovorů, důvěra v ostatní členy sítě ulehčuje spolupráci k dosažení vzájemného prospěchu, čímž byly potvrzeny zjištění Stachové (2008) a Putnama (1993). Jedná se v tomto případě o důvěru partikularizovanou. Důvěra obecně je předpokladem pro spolupráci, partnerství, ale i participaci a projevuje se ve více úrovních. Její absence, jak ukázal výzkum, může být limitujícím faktorem pro navázání spolupráce (může vést až k izolaci). Proto je její určitá výše nutná ve všech úrovních spolupráce.

Ad 4) Dále jsou často zmiňovány informace a s tím související komunikace. Ty jsou potřeba distribuovat k občanům (což se často děje prostřednictvím místních médií i osobně od představitelů obce), ke spolupracujícím subjektům (aby tak byla dosažena potřebná míra důvěry), ale i představitelům samosprávy. Velmi hodnotné jsou pro poslední jmenovanou skupinu informace přímo od občanů, ti totiž nejlépe znají problémy a možnosti svého území. Důležitý je obousměrný tok informací. Zároveň ale občané očekávají velkou míru iniciativy od starostů (případně jiných zvolených představitelů), považují to za důvod jejich zvolení a také jejich pracovní povinnost. Pro vedení obcí na zkoumaném území jsou velmi důležité aktivity spojené se získáváním informací, stejně jako u výzkumu Kadeřábkové a Jetmara (2010).

V práci byl potvrzen poznatek Kadeřábkové a Pekové (2012) o místech setkávání jako zdroji informací, který někteří představitelé samosprávy cíleně využívají k jejich distribuci. Podobně o nich lze uvažovat jako o prostředí pro komunikaci a to hlavně v případě menších obcí (jak bylo zjištěno), jež bude zřejmě souviset se silnou integrací u místního společenství, jak uvádí také Kadeřábková a Trhlínová (2006). Nejčastěji se jedná o fary, školy, knihovny a hospody.

Ad 5) Také vůdčí osobnosti mají pro aktivity a iniciativy v obci nezastupitelnou roli. Jak se ukázalo, mohou pocházet z řad formálních představitelů i neformálních lídrů. Druhý případ se však vyskytuje pouze ojediněle. Jelikož samotné volby na území venkovských obcí jsou typické tím, že probíhají nesoutěživě, voleni jsou kandidáti na základě určité osobnostní charakteristiky a na základě osobních zkušeností voličů s tímto člověkem. Je logické, že se tímto procesem často slučují formální a neformální lídři do jedné osoby - nejčastěji přímo starosty.

Celkově je nutno poznamenat, že význam lidského faktoru v rámci iniciativ na venkově je extrémní a to i přesto, že se musí často vyrovnávat s nižší formální vzdělaností než městské oblasti.

Návazně lze tvrdit, že pro život obce je významné začlenění tradičních akcí spjatých se společenským životem, které mají pro místní komunitu integrující schopnost, dále je důležité udržovat identitu formou sounáležitosti a ochotu podílet se na životě obce vlastní iniciativou. Iniciativy formou slučování do spolků a dalších i méně formálních společenství hrají též nezastupitelnou roli. Jejich prostřednictvím dochází ke sdružování občanů, mohou se

tímto způsobem podílet i na rozhodování v obci a spolupracovat na místní úrovni. Tato spolupráce je výhodná pro obě strany, protože seskupení tohoto typu jsou často blíže k realitě a mohou lépe definovat problém. Jeho význam tkví i v určité kontrole a omezování výkonu státní moci, proto je dobrovolné sdružování podstatné z hlediska udržení demokratických svobod, jak zdůrazňuje Tocqueville (2000). Mohou se tady vyskytovat odborníci, kteří svými znalostmi a zkušenosti mohou přispět k efektivnějšímu řešení. Samotní občané se tímto procesem učí a získávají další zkušenosti – tím se formuluje a utváří jejich sociální a kulturní kapitál. Samozřejmě je funkcí spolků přispívat k integraci společenství obce a iniciovat vzájemnou pomoc a interakci mezi občany. Přičemž zjištěná reciprocita má generalizovaný charakter, tzn. směna není vyvážena ve stejném čase. Právě tento způsob hodnotí Putnam (1993) jako vysoce produktivní složku sociálního kapitálu. V této souvislosti je také poznatek Knickela a Rentinga (2000) o synergickém efektu vyvolaném propojením činností a osob. Proto je jako zásadní faktor rozvoje venkova v této práci, stejně jako u Chromého (2011), kvalita lidského, ale ještě více sociálního kapitálu v obci. Je nutná zejména aktivizace a aktivita aktérů uvnitř prostoru venkova.

5.3. Iniciativy ze strany obce

Jak už bylo konstatováno v předchozí části, občané se vyznačují určitou mírou pasivity. Jedním z důvodů je očekávání impulsů ze strany obce. Tuto činnost představitelů považuje Vajdová (2010) za znak dobře spravované komunity, brání se tím autoritářským sklonům veřejné správy. Na druhou stranu je potřeba, aby představitelé pracovali přímo s obyvateli a proto zasíťování aktivních z nich, dle Musila a Müllera (2008), je z pohledu rozvoje obce výhodou a nemusí jich být ani velký počet. Což ukazují i charakteristiky sítí a míra spokojenosti obyvatel.

Stejně tak je na základě výsledků výzkumu možno souhlasit s Majerovou a Herovou (2009) ohledně místní správy. Ta je rozhodujícím subjektem v rozhodování o záležitostech obce, jak vypověděli sami respondenti, nejaktivnější je starosta následován zastupitelstvem a radou. Postavení starosty je ve většině případů klíčové (nejedná se pouze o stereotyp), tento fakt byl potvrzen pozičním, reputačním i problémových přístupem (včetně analýzy sociálních sítí). Podobně lze potvrdit důležitý rozdíl mezi uvolněným a neuvolněným starostou. Byť ve zkoumaných obcích byl tento neuvolněný starosta pouze jeden (na Novém Poddvorově), jsou tady sítě i jejich charakteristiky poměrně odlišné. Výrazně méně je též uzlů v modelu sítě, spolků a kulturně-společenských akcí. Ovšem je možno spekulovat i o vlivu počtu

obyvatel (ten je tady velmi malý, jedná se o nejmenší zkoumanou obec) a velmi vysokého počtu přistěhovalých obyvatel, kteří používají zázemí obce pouze k přespaní (opět se vyskytuje časový faktor).

Stejně jako Douglas (2005), poukázal tento výzkum na místní vlády jako na klíčové aktéry, disponující vyššími zdroji a zodpovědností k realizaci rozvoje. S vědomím této zodpovědnosti vedení obcí často podněcuje činnost občanů i spolků formou různých výzev uveřejňovaných ve zpravodajích a na nástěnkách. Další podpora je nejčastěji finanční (na činnost spolků jsou poskytovány dotace) a často i technického charakteru (propůjčování zázemí ve většině případů bezplatně či za symbolickou cenu). Určité propojení občanské a politické společnosti na místní úrovni už bylo zmíněno výše – jedná se o participaci obyvatel na veřejném životě. Svou roli mají také spolky, jejich spolupráce s vedením obce a účast občanů/zástupců spolků v komisích (zejména kulturních), čímž dochází k uplatňování principu partnerství. Těmito způsoby je zapojován občanský sektor, může tak ovlivnit rozhodování a kontrolovat správu obce.

5.4. Sociální dilemata

U spolupráce formou místní akční skupiny bylo zjištěno sociální dilema související s nedostatečnou mírou sociálního kapitálu, jelikož nečlenské obce nemají v toto seskupení důvěru. Představuje tak situaci nazvanou tragédie obecních pastvin, přestože zájmy jednotlivých úrovní se nezdají být ve vzájemném konfliktu (tato skutečnost by vyžadovala podrobnější zkoumání), nejsou starostové schopni podívat se na problémy přes hranici svého území. Tento případ může též nastat na nižší úrovni u participace, kdy občan volí mezi vlastní individuální aktivitou a určitou činností pro obec (např. určitou formou participace).

Řešení pro obě úrovně nabízí Van Vugt (1998) a v této situaci se jeví jako vhodná strategie – přesvědčení subjektu řešícího toto dilema o jeho užitečnosti a důležitosti jeho zapojení. Proto je potřeba získat určité zkušenosti, jak uvádí Vajdová (2010), které povedou k navyšování důvěry. A spolu s kvalitní komunikací jsou prostředkem jak odstranit toto sociální dilema. Postup činnosti sdružení závisí na aktivním přístupu každého jednotlivého člena. Důležité je, aby spolupráce ve svazku byla přínosem pro všechny strany, proto je potřeba zjistit motivaci jednotlivých účastníků.

Ve sledované MAS se dále objevuje problém černého pasažéra, kdy nečlenská obec, jejíž území je též součástí území MAS, využívá v určité míře výhod z toho plynoucích ovšem bez

povinností, jež by jako řádný člen měla. Přichází tím i o část výhod, které by jí vplynuly ze sociálního i kulturního kapitálu, ale zároveň šetří prostředky svého rozpočtu. Také zde by se nabízelo řešení dle Van Vughta (1998) a to včetně normalizační úpravy (zavést určité povinnosti pro obce, které chtějí spolupracovat a využívat výhody, přestože nejsou ochotny být členy).

Celkově je nutno poukázat na pozitivní dopad činnosti MAS. Nelze opomenout její přínos v podobě sdružování k realizaci společných projektů rozvíjejících oblast a zvyšujících kvalitu života, ale také spojování jednotlivých členů včetně souvisejícího navyšování množství sociálního (a kulturního) kapitálu.

5.5. Teorie institucionální ekonomie

U spolupráce mezi obcemi byly následně podrobeny zkoumání faktory, které mají vliv nejenom na vstup do těchto seskupení, ale také na další pokračování a efektivitu spolupráce. Nejprve se ukázal být velmi významným faktorem vzájemné učení se formou předávání zkušeností např. u změn legislativy nebo v případě potřeby vypomoci si vzájemně. Tyto činnosti by na první pohled mohly souviset s teorií učících se regionů. Na druhou stranu nebyly identifikovány jako klíčové znalosti ani inovace. Je také pravdou, že tady existují určitá vztahová aktiva a jsou významné sociální sítě spolu s jejich obsahem, který je tímto způsobem přenášen. Na firmy se však příliš neorientují, i když veřejný sektor je velmi důležitý na této i místní úrovni a rozhodně se o určité roli moderátora (nebo zprostředkovatele) hovořit dá (hlavně na místní úrovni). Z charakteristik, které vytvořili Blažek a Uhlíř (2002) na úrovni meziobecní spolupráce, splňují zejména část inteligence. Na lokální úrovni je to spíše identita a integrace, důležité jsou také informace, učení probíhá formou zkušeností a je základem pro spolupráci založenou na důvěře. Na místní úrovni se projevuje také snaha o dosažení good governance.

Co se týče organizací, jsou pozitivně hodnocena centra poskytující odborné poradenství pro vedení obcí, ale i podporu činností spolků a jednotlivců. Jedná se o centrum služeb a Jihomoravskou komunitní nadaci, zejména ve druhém případě, ale nelze přímo hovořit o inovacích, spíše jsou založeny na podpoře tradičních aktivit a symbolů souvisejících s identitou území. Což vede místní obyvatele k větší míře integrace, jak uvádí Kadeřábková a Trhlínová (2006).

Na základě provedeného výzkumu a zjištěných poznatků se lze přiklonit k teorii zakořenění (dle Granovettera, 1985) – zejména v rozhovorech byla zjištěna důvěra jako klíčová součást interakcí. Téměř každý aktér, hlavně z řad starostů, je zakořeněn v síti svých kontaktů, které je schopen zmobilizovat v případě potřeby a to i u obcí s jinak méně možnostmi (myšleno menší počet spolků a dalších možností vyžití v obci vedoucích k integraci komunity). Také v této souvislosti starostové často vypovídali, že spolupracují stále ve stabilních strukturách – se stejnými spolky nebo jednotlivci. Právě tyto opakované interakce jsou důležité pro vytvoření důvěry (na základě pozitivních zkušeností). Tyto sociální sítě spolu s důvěrou vytváří prostředí pro transakce, jak tvrdí Granovetter (1985).

Co se týče efektivnosti, budou mít zřejmě výhodu menší obce, kde spolupráce funguje více neformálně (což bylo potvrzeno i v rámci analýzy místních médií). Tento fakt bude zřejmě souviset se silou vazeb, která se odvíjí od velikosti obce. U menších obcí převažují silné vazby a naopak. Ke stejnému závěru přišli i Kadeřábková a Jetmar (2010). Toto tvrzení, však neplatí absolutně. U obce Nový Poddvorov hrají svou roli také jiné faktory, jako je neuvolněný starosta, malý počet aktivních jedinců, velmi malý počet spolků a nízký počet společensko-kulturních akcí, které by se vepsaly do života zdejší komunity a měly tak pozitivní vliv na vytváření sociálního kapitálu. Také je negativem – malé množství času stráveného obyvateli v této obci a nízký počet starousedlíků.

O zakořenění je možno hovořit i z hlediska stability a typu spolupráce, jež byla zjištěna výzkumem. Také jako o čase stráveném respondenty a obyvateli v obci – důležití jsou v tomto ohledu rodáci, včetně občanů pobývajících na území své obce delší dobu – v řádech desetiletí. Tím si totiž rozšíří své kontakty, upevní vazby a získají další součásti sociálního kapitálu.

V tomto ohledu se zdá, že kulturní kapitál nebude až tak důležitý, spíše hrají roli osobnostní charakteristiky jedince. V rámci výzkumu alespoň nebyla jeho významnost respondenty uváděna, a ani jiným způsobem zjištěna.

5.6. Sociální sítě

Jak vyplynulo z provedeného výzkumu, jsou schopnosti místních aktérů klíčové pro realizaci rozvoje. Jedná se o jeden ze zdrojů rozvoje jako procesu pozitivní změny tak, jak je stanovil Hrdoušek (2002). Významná je též role komunikačních kanálů v podobě sociálních sítí mezi nimi, ty jsou produktem rozvoje a slouží k mobilizaci zdrojů dle Lova a kol. (1995). Z toho lze usuzovat, že s rozvojem společenství venkova spojeného s rozvojem jeho území bude

docházet ke zvyšování četnosti a kvality interakcí těchto obyvatel a to návazně povede k růstu sociálního kapitálu. Pro jeho vytváření jsou tedy zásadní zejména sociální sítě občanské angažovanosti. Toto seskupování občanů do dobrovolných spolků je východiskem i pro Putnamovu teorii občanské společnosti a sociálního kapitálu. Také tato práce potvrdila souvislost mezi občanskou angažovaností formou dobrovolných sdružení a občanskou společností vyznačující se vysokou mírou generalizované důvěry. Důvěra je pro činnosti tohoto typu velmi důležitým prvkem produkujícím celou řadu dalších pozitivních skutečností příznivých pro rozvoj venkova. Tímto způsobem je podporována reciprocita, zjednodušená koordinace, komunikace a zejména je vyřešena otázka dilematu kolektivní akce. Naopak absence důvěry jsou patrné na příkladu vzniku těchto dilemat, dá se dokonce tvrdit, že vede k určité míře izolace.

K fungující spolupráci je nezbytný určitý počet partnerů, ten byl udáván velmi různorodý. Nejčastěji však respondenti spolupracují se 3 partnery, což je důležité z hlediska stability spolupráce, je tak snazší udržovat vzájemný kontakt. Ohledně typu převažuje stabilnější a také dlouhodobější spolupráce. Jak bylo zjištěno, jedná se o stále stejné partnery, proto je možno konstruovat modely sítí v této zjednodušené podobě zjišťované pouze otázkou na spolupráci na rozvoji obce, bez omezení na konkrétní oblast. Lze totiž předpokládat, že všechny tyto aktivity jsou vzájemně propojeny a vykazují se stálostí svého uspořádání. Tato skutečnost byla potvrzena také pomocí Fisherova exaktního testu. Přesto je nutno upozornit, že modely jsou konstruovány v určitých časoprostorových souvislostech.

Bylo také zjišťováno jaký konkrétně je obsah těchto sítí – jedná se nejen o informace a již zmíněnou spolupráci na základě důvěry, ale i určité činnosti (např. vzájemnou pomoc), finanční prostředky, tímto způsobem dochází k předávání zkušeností. Prostřednictvím sociálních sítí se vytvářejí vazby, ty umožňují realizovat společný postup za určitým cílem. Jejich uspořádání může být protiváhou k centralistické tendenci místní samosprávy, vede ke vzniku kooperativního prostředí, jež by mohlo být klíčovým faktorem endogenního rozvoje (i dle Cannarella a Piccionih, 2008). Toto tvrzení bylo ověřeno v charakteristikách sítí jednotlivých oblastí – většina hodnot hustoty byla naměřena do 50 %, což znamená, že sítě jednotlivých druhů subjektů jsou méně propojené a je zde prostor pro zlepšení. Podobně lze ohodnotit centralitu, která u dichotomické sítě koresponduje s hustotou.

Hustotou sociálních sítí se zabýval také Putnam (1993), ten však řešil pouze určitou část a to síť dobrovolných sdružení, jež považoval za základ pro spokojenost občanů. V tomto zkoumání se však nepodařilo potvrdit jeho slova. Možná také proto, že sledovaný okruh

subjektů byl širší, zahrnoval i další sektory. Stejný autor potvrdil zjištěnou nezávislost mezi počtem organizací občanského sektoru a sociálním kapitálem. Také na sledovaném území generuje někdy i stejný počet spolků výrazně jinou aktivitu i jiné struktury činnosti a další souvislosti.

U geodetické vzdálenosti a centralizace bylo zjištěno rovnoměrné postavení uzlů a mezi nimi relativně krátké vzdálenosti. Tyto poznatky tak inklinují k dobře fungujícím oblastem, protože se, návazně na Beugelsdijka a Schaika (2005), vyznačují poměrně vysokou mírou spolupráce více než hierarchickým členěním.

Celkově je nutno podotknout, že výzkumem byly získány poměrně variabilní hodnoty sítí lišící se podle typu oblasti. U každé obce navíc existují určité odlišnosti a specifika vyvolané více faktory (nejen vlivem aktérů a jejich zapojení, ale také vybaveností obcí a dalšími charakteristikami uvedenými na začátku empirické části). Přesto nelze souhlasit s Grimesem (1992), že nízká hustota zalidnění je překážkou v rozvoji spolupráce a budování sítí. Protože z výše uvedených informací je možno usuzovat, podobně jako Fukuyama (1999), že naopak venkov je spíše vhodným prostředím z hlediska povahy vztahů typických pro tuto oblast (neformálnost, neanonymita, četnost kontaktů - umožňující potvrzovat vzájemnou důvěru). Z pohledu této práce je reálnější poznatek Buščíkové (1999), jež poukazuje na důležitost uspořádání neformálních seskupení formou sociálních sítí.

Tyto znaky jsou výrazem soudržnosti, jak bylo zjištěno, usnadňují přístup k informacím, ty jsou klíčové pro místní rozvoj, jak tvrdí vícero autorů (Callois, Aubert, 2007; Čermák, Vobecká, 2011). Snižují totiž míru nejistoty a promítají se opět do sociálního kapitálu.

Tyto hodnoty sítí byly dále porovnávány s hodnocením obyvatel sledovaných obcí, kdy se vyjadřovali ohledně spokojenosti s jednotlivými oblastmi. Výchozí byla myšlenka Bernarda a kol. (2011) o důležitosti hodnocení spokojenosti místních občanů. Přestože tyto charakteristiky vypovídají o dalších attributech s nimi spojených, jako je například již zmiňovaná důvěra nebo informace a způsob jejich šíření (je předpokládáno, že informace souvisí se spokojeností), byla zkoumána i výše uvedená závislost mezi charakteristikami sítí a hodnocením občanů. Tento vztah se nepodařilo prokázat. Závislost byla zjištěna pouze u spokojenosti a geodetické vzdálenosti SO – spokojenost je tedy závislá na kompaktnosti sítě v sociální oblasti.

Specifický je případ obce Nový Poddvorov, jež se vyznačuje spíše méně příznivými charakteristikami sítí. Hraje tady totiž roli i doba, po kterou jsou obyvatelé v obci – tzn. doba

kteřou tam tráví, včetně počtu let bydlení v obci. Výhoda je pokud zůstávají rodáci a i ostatní obyvatelé co nejdéle dobu – zapojují se do dění. V Novém Poddvorově je část obyvatel velmi krátkou dobu, nejenže se nezapojují, ale ani se nezajímají (v tomto případě je i méně možností se k informacím dostat). Proto se z pohledu této práce jeví jako správný poznatek R. Putnama (1993), že nedostatek času je hrozbou pro sociální interakce obyvatel venkova.

5.7. Role jednotlivých iniciativ na místní úrovni

Všechny modely sociálních sítí byly vytvořeny jako spjité (pomocí údajů od respondentů výzkumu). Na základě toho se zdá, že jsou dostatečně integrované, aby čelily nebezpečí uzavírání (exkluzivity) ke krátkodobému prospěchu jednotlivých skupin, jak tvrdí Granovetter (1973). Všechny sítě jsou určitým způsobem (de)centralizované, ale zároveň kompaktní. Také míra centrality je různá u jednotlivých obcí i aktérů.

S využitím dalších charakteristik byli zjištěni aktéři s určitým významným postavením v síti, o nichž lze říci, že disponují větším množstvím sociálního kapitálu, mají více kontaktů, takže jsou obdařeni větší mocí či vlivem na ostatní aktéry. Jsou též významným zdrojem a zprostředkovatelem informací. Důležité je jejich zahrnutí do sítě, pak, jak tvrdí Patočka a Heřmanová (2008), není rozhodující jejich počet, protože jsou schopni sami vyvolat určitou aktivitu a navíc mohou příznivě působit na různé charakteristiky sítě včetně jejího rozšíření. Míra aktivity jednotlivých aktérů i jejich počet je různý. Tento poznatek vysvětluje, proč u obcí srovnatelné velikosti je vykazována odlišná míra aktivity.

Skrze porovnání hodnot charakteristik jednotlivých aktérů v sítích bylo potvrzeno prominentní postavení starosty. Navíc byla identifikována důležitost zastupitelstva a některých spolků (obvykle má každá obec jeden zvláště důležitý spolek spolupracující na široké škále aktivit). Stejný názor na roli starostů má Perlín a Chromý (2012), Pělucha (2012) a řada dalších autorů - tyto osobnosti (starostové) se ukázaly být místními vůdci, ostatní aktéři – zejména mimo samosprávu nemají tak výrazné postavení a to ani tradiční přirozené autority typu kněz a učitel, což tvrdí i Lapka a Gottlieb (2000). Také osobnosti z řad funkcionářů jednotných zemědělských družstev, jež měly významné postavení za socialismu, postupně ztratily na důležitosti, patrně s likvidací těchto ekonomických subjektů. Aktér podobného typu byl identifikován pouze v Čejkovicích a to z toho důvodu, že je zároveň součástí vedení obce (je radním).

Výše uvedené postavení starostů není pouze formální, většina z nich zastává zároveň i jiné role v životě obcí, které časem splynuly. Lze proto uvažovat o jejich smíšené povaze, tak jak ji stanovuje Bonjean a Olson (1964). Naopak se nepotvrdila Wilkinsonova teorie (1991) o neformálních vůdcích, zjevně protože jim chybí legitimita podle Bernarda (2010). Místní vlády tak zauímají klíčové postavení, jsou totiž vybaveni příslušnými zdroji současně se zodpovědností, jak tvrdí i Douglas (2005), Pearce a kol. (2005).

Stejně jako u Kadeřábkové a Jetmara (2010) se ukázala být pozice starosty velmi náročná na volný čas starosty. Zejména u menších obcí jsou vystaveni neustálé interakci s občany, ale zase mají větší přehled o situaci v obci a přímý kontakt s občany.

V poslední části práce byl zjišťován určitý spojovatel sítě (gatekeeper), udržující soudržnost sledovaných sítí. I tady byla většinou potvrzena výrazná role starostů obcí, jejichž absence by mohla vést k odstranění soudržnosti komunity, až k rozpojení sítě. Úlohu těchto mostů hodnotí také Granovetter (1973) jako spojování skupin silně provázaných, ale také rozšiřování (difuzi) informací, bez jejichž přítomnosti by toto nebylo možné. Proto je nutno souhlasit s Vajdovou (2008) v tom, že právě veřejný sektor je motorem místního rozvoje. Jeho role je nezastupitelná a také s Hudečkovou a Lošťákem (2002) ve významu místních autorit na venkově, které spolu s tradicí tvoří páteř lokální subkultury a socializace.

5.8. Jednotlivé formy interakce

Celá disertační práce nabízí několik pohledů na různé formy spolupráce. Co se týče zapojení občanů jako jednotlivců v rámci politických záležitostí (např. volby, jednání zastupitelstva, podávání petic, účast na referendu, účast na strategickém plánování v procesu vytváření strategických dokumentů) jde nejčastěji o participaci - o jednostrannou činnost směrem od občana (jednotlivce) k veřejnému sektoru (samosprávě).

O spolupráci lze hovořit mezi jednotlivými spolky nebo ve vztahu spolek a samospráva. Jedná se o oboustrannou činnost, ale subjekty jsou v nerovném postavení zejména z důvodu rozdělování finančních prostředků (dotací) od obce pro spolky.

Poslední formou sledovanou v této práci je partnerství, to je realizováno napříč sektory a důležitým znakem je rovnocennost těchto partnerů. Probíhá tak mezi soukromým a veřejným sektorem (podnikatel – obec), případně mezi soukromým a občanským sektorem organizovaným. Typickým příkladem je sponzorování akce spolku, který na oplátku poskytne určitou formu propagace firmy nebo podnikatele.

U všech těchto forem spolupráce je vždy potřeba vytvoření určitého mechanismu pro zajištění efektivní koordinace. Kritickým bodem se tak stává efektivní koordinace lokálních subjektů horizontální úrovně, ale také zapojení obyvatelstva do procesu rozvoje venkova.

5.9. Oblasti rozvoje venkova

Rozvoj venkova je poměrně široké téma, proto bylo v několika otázkách rozčleněno na jednotlivé oblasti. Z nich se ukázala být pro toto území obzvláště důležitá oblast cestovního ruchu a kultury. Především druhá část byla velmi často zdůrazňována, protože sem spadá folklor, tradice, hudba i náboženství. Navíc disponuje celou řadou funkcí, pro tuto práci je to zejména socializační a integrační funkce. S kulturou souvisí právě cestovní ruch, který přináší řadu pozitivních externalit a jiné multiplikační efekty. Zvláště vyzdvihována je tradice, kterou lze brát také jako systém znalostí z minulosti, kam může každá generace přidávat určité nové prvky. Tím dochází ke spojení starého a nového. Tyto skutečnosti pravděpodobně ovlivňují nejen respondenty, ale samotné sítě i jejich soudržnost. Cestovní ruch a kultura byly také vykazovány jako nejčastější způsob iniciativ respondentů a související spolupráce, zapojují se nejčastěji formou organizace různých činností a zejména akcí.

Co se týče této oblasti lze tvrdit, že sledované obce pro rozvoj svého území využívají svých specifik v rámci cestovního ruchu a kultury, využívají tak svůj potenciál v souladu s Blažkem a Uhlířem (2002). Nejde však o rozvoj ve smyslu modernizace nebo uskutečnění významnější změny, ale zejména o zachování nehmotného dědictví pro následující generace (s atributem trvalé udržitelnosti). Zde existuje pochopitelná závislost mezi aktivitou aktérů a motivem jejich činnosti. Právě ti, co jsou v pozici aktivních iniciátorů, mají největší podíl nespokojenosti se současným stavem. Proto se řada aktérů zabývá touto oblastí, sociální sítě jsou tady obzvláště husté a kompaktní. Příznivě se projevuje také patriotismus obyvatel. Další podobně kladně hodnocené jsou občanská vybavenost a infrastruktura a školství a vzdělávání. Tyto jsou totiž běžným občanů nejbližší, je proto pochopitelné, že vykazují příznivé charakteristiky sítí, navíc je tato oblast v obcích dobře zajištěna (i v těch nejmenších) a to jak základními službami, tak i dopravní dostupností. Naopak u oblasti lidských zdrojů a zaměstnanosti, která se projevila jako nejméně pozitivně hodnocená oblast spolupráce, je vykazována největší spokojenost obyvatel (pomocí údajů pocházejících od MAS Dolní Morava). Tzn. občané jsou zřejmě natolik spokojeni, že nepovažují za potřebné zapojovat se. Navíc zapojení do činností tohoto typu je pro běžné občany nebo i spolky poměrně problematické. Určitou roli zřejmě bude hrát i zaměstnanost ve službách souvisejících

s cestovním ruchem a kulturou a dále celková zaměstnanost, která je momentálně na poměrně vysoké úrovni. Také tady by se dala aplikovat institucionální teorie zakořenění. Aktéři udržují zejména nehmotné bohatství předchozích generací, jde o určité zakořenění v minulosti, v historii daného území. Přestože v rámci kultury vykazují obce určité společné znaky, charakteristické pro danou oblast, v konkrétních podrobnostech má každá odlišný postup. Ten je založen na historických zkušenostech a každá obec velmi zvažuje jeho změnu, jež provádí poměrně neochotně. Nejčastěji je upřednostňována samovolná aktivita, pokud je to ovšem možné – je dostatečný počet aktivních občanů, ochotných zapojit se.

Co se týče dopadu činností aktérů lze hovořit spíše o lokálním působení, v některých činnostech spolupracují i spolky mezi obcemi. Častěji však spolupracují na vyšší úrovni - vedení obcí formou MAS nebo DSO, občané se často účastní akcí v sousedních obcích nebo se spolky vzájemně zvou na akce dle svého zaměření.

Pro všechny oblasti ovšem platí, že je nutno posílit v první řadě angažovanost obyvatel, podpořit procesy rozvoje, spolupráci a další aktivity k podpoře trvale udržitelného rozvoje života na venkově.

5.10. Zobecnění získaných poznatků

Poznatky zjištěné v této práci jsou do určité míry specifické pro vymezenou oblast. Území sledované místní akční skupiny je velmi unikátní v několika směrech – zdejší obyvatelé stále udržují nehmotné kulturní dědictví, které je na území ČR ojedinělé. Navíc se do celého prostoru promítá nejen venkovský charakter, ale také poloha mající své výhody i nevýhody a velký počet věřících obyvatel (což zase dále souvisí s folklorem a tradicí). Uvedená specifika se promítají též do identity obyvatelstva a jsou proto výrazným stimulem pro jejich angažovanost a tím pádem i pro další rozvoj území. Z tohoto pohledu nelze získané poznatky použít pro jinou oblast České republiky.

Na druhou stranu zjištění ohledně místní veřejné správy budou do značné míry aplikovatelné i pro další venkovské obce. Jak ověřili i další autoři (např. Majerová, Herová, 2009; Vajdová, 2008), místní veřejná správa zastává klíčové postavení z pohledu rozvoje svého území, občané očekávají impulsy právě od tohoto subjektu, jejich postoj je zejména v oblasti politické participace často pasivní a celkově převažuje kritika.

Faktory zjištěné v této práci, které mají vliv na zapojení a jeho míru do místních iniciativ by se pravděpodobně měly opakovat v obcích českého venkova v různé míře. Také funkce

spolků jako integrujících a socializujících subjektů přetrvává i na dalším území, stejně jako úloha sociálního kapitálu, jež je v této problematice klíčovým faktorem. Poslední část – sociální dilemata jsou platná pro veškeré území ČR, nejsou pouze specifíkem venkova.

Nakolik je aplikovatelná teorie zakořenění v ostatních venkovských regionech, nelze jednoznačně stanovit. Opět hraje roli sociální kapitál, který byl zjištěn na území MAS v poměrně vysoké míře a je věcí dalšího výzkumu, zda a v jaké míře je tato charakteristika v podobě identity a důvěry na území českého venkova opakovatelná.

Spíše se jedná o soudržné území, jak jej definuje Ray (1999a), jehož obyvatelé k němu pociťují sounáležitost. Zahrnuje též struktury (napříč sektory) zakořeněné v oblasti (přístup place-based), které jsou schopny lépe využít místní kapacity stejně jako v pojetí Furmankiewiczze a kol. (2010). A zároveň se toto místní partnerství odehrává na vhodném území tak, jak jej stanovuje Čepelka (2001) – dostatečně malé a homogenní z více hledisek (geografického, ekonomického a sociálního).

6. Závěr

Cílem disertační práce bylo prozkoumat aktéry rozvoje venkova a jejich iniciativy, včetně jejich struktury a angažovanosti. Z tohoto důvodu byla nejprve provedena literární rešerše zaměřená na venkov, jeho rozvoj, na aktéry podle jednotlivých úrovní a jejich iniciativy. Dále byly v této části uvedeny sociální sítě, spolu s jejich analýzou a související problematika sociálního kapitálu včetně jeho jednotlivých částí důležitých z pohledu výsledků této práce.

Pro praktickou část výzkumu byly vybrány členské obce místní akční skupiny Dolní Morava, které byly s využitím několika kritérií podrobeny zkoumání, na kolik splňují vybraná kritéria pro určení, zda se skutečně jedná o území venkova. Pro konečné rozhodnutí byla použita definice sociálně-psychologická, na základě níž bylo všech 18 obcí vybráno pro další výzkum.

Po té byl realizován následující postup - nejprve byla provedena analýza médií za účelem identifikace nejdůležitějších aktérů, kteří byli následně osloveni v rámci dotazníkového šetření a případně i k polostrukturovanému rozhovoru. Nejdůležitější technikou byl právě tento rozhovor, provedený se dvěma skupinami respondentů – se starosty všech obcí a se zvláště důležitými aktéry zejména pro účely konstrukce modelů sociálních sítí.

Následně byla zjišťována aktivita občanského sektoru, nejdříve ve formě politické participace, v této souvislosti byla identifikována určitá míra pasivity a spíše kritického přístupu k iniciativám. Aktivněji si obyvatelé sledovaného území počínají ve spolkové činnosti (jako součásti občanské participace), tyto činnosti jsou však značně různorodé a velmi odlišné pro každou obec. Přesto bylo vytvořeno jakési základní členění dle subjektů spolupracujících neaktivněji na veřejném životě obsahujících 6 skupin, z nichž největší podíl má první skupina s aktivním sborem dobrovolných hasičů. Důležitou součástí jsou spolky sdružující občany bez pravidelné pracovní doby (seniory, maminky na mateřské), jež mohou být záchytným bodem ve společenském životě obcí v případě útlumu ostatních seskupení. Na této skutečnosti se projevuje identifikovaný faktor pro aktivní účast na životě v obci a tím je čas. Obyvatelé, zejména ti aktivní, tráví velkou část nejen volného času v obci svého působení.

Motivací respondentů k činnosti (iniciativ) je zejména určitá nespokojenost se současným stavem, další významná část tímto způsobem využívá svůj volný čas. Úloha peněz byla identifikována jako ne příliš podstatná, naopak se projevil patriotismus obyvatelstva. Aktivity tohoto typu jsou široce podporovány z různých směrů, nejvýraznější je podpora obce

(samosprávy), ta totiž disponuje finančními prostředky, které je možno využít pro činnost iniciativ. V této souvislosti se ukázala být významná místa setkávání, jejichž role přetrvala dodnes (zejména knihovna, škola, fara).

Co se týče podporovaných oblastí, projevují se specifika tohoto území, nejčastěji byl uváděn folklor a tradice. Také se nejvíce respondentů do této oblasti zapojuje (zejména formou organizace) a její hodnocení patří mezi nejvyšší. Zvláště byly sledovány určité části iniciativ v kultuře, byly zjišťovány procesy spolupráce a spolupracující subjekty. Jednotliví aktéři se projeví jako velmi aktivní a zainteresovaní do této oblasti, projeví velkou dávku patriotismu. Výběr této oblasti byl proveden záměrně vzhledem k ostatním zjištěním a specifickým podmínkám, které jsou pravděpodobně neopakovatelné na území našeho státu.

Spolupráce obecně se uskutečňuje uvnitř obcí i mezi obcemi, v některých případech lze hovořit také o partnerství. Na úrovni meziobecní spolupracují obce nejčastěji prostřednictvím MAS a DSO, využívají též specializovaných agentur. U obou úrovní jsou její účastníci vystaveni sociálním dilematům, kde se rozhodují mezi vlastním prospěchem a kolektivním blahem. Těmto situacím lze předcházet nebo je zmírňovat s využitím postupu uvedeného v předchozí části práce (důležitou úlohu hraje sociální kapitál).

Spolupráce na lokální úrovni se vyznačuje stabilními strukturami a menším počtem zainteresovaných subjektů (nejčastějším důvodem její realizace je řešení společného problému). Pro veškeré činnosti v této souvislosti jsou směrodatné informace, jež jsou distribuovány více způsoby v každé obci. Mezi respondenty jsou nejčastěji využívány zpravodaje a internetové zdroje. Informace jsou součástí obsahu sociálních sítí a to ve všech oblastech.

V další části práce byly uvedeny sítě jednotlivých oblastí, ty byly v obcích vytvořeny jako kompaktní a dobře propojené. Při jejich posuzování je nutno brát v úvahu, že se jedná o druhy subjektů (kvůli porovnatelnosti). Návazně byly vytvořeny i modely sítě každé obce, které sloužily nejen k vizualizaci zjištěných poznatků, ale také k ověření zjištění ohledně důležitých subjektů v rámci sítí i rozvoje jako takového.

V průběhu provádění výzkumu byl několika způsoby zjišťován určitý vůdce. S využitím jednotlivých přístupů a následným ověřením pomocí sociálních sítí (včetně využití jejich charakteristik) byl jako takový zjištěn starosta. Jeho úloha tedy není jen formální, nejedná se o stereotyp, ale byl určen jako skutečná autorita a tahoun rozvoje. Jeho postavení je navíc podpořeno legitimní mocí. Role starosty, ale také ostatních orgánů samosprávy je na této

úrovni nezastupitelná. Místní veřejná správa je proto rozhodujícím aktérem místního rozvoje na sledovaném území. Jak bylo zjištěno pomocí analýzy sociálních sítí, nevytváří uzavřenou skupinu, velmi významné jsou její relace k ostatním subjektům v síti (spolkům, příspěvkovým organizacím, občanům, podnikatelům). Sám starosta a ostatní představitelé vedení obce tak mohou plnit roli určitého koordinátora nebo iniciátora společných aktivit, zároveň také organizovat participativní procesy v obci. Tato pozice byla potvrzena pomocí mezilehlosti v programu UCINET, kdy opět starosta vystupuje v roli spojovatele různých skupin v životě obce.

Důležité je zmínit sociální kapitál, jenž se prolínal celou prací, jeho jednotlivé složky a zejména důvěra se ukázaly být podstatnou součástí sítí spolupráce, její absence je pak limitujícím faktorem.

Propojením jednotlivých částí práce byla zjištěna aplikovatelnost institucionálních teorií regionálního rozvoje, z nichž se jeví jako nejvhodnější teorie zakořenění. Kdy aktivní obyvatelé jsou v tomto území určitým způsobem zakořenění v sítích spolupráce koordinujícími svou činnosti s dalšími aktéry s využitím zejména sociálního kapitálu. Zmíněné zakořenění je možno spatřovat v několika dalších ohledech – např. v území, kde jsou důležití rodáci nebo obyvatelé žijící co nejdéle dobu, v čase nebo v tradicích a folkloru (v dědictví z minulosti). Tímto způsobem dochází k realizaci rozvoje zaměřeného na soudržné území (place-based) s využitím místních kapacit v podobě zejména aktivizace místních obyvatel.

Závěrem lze konstatovat, že disertační práce se pokusila podchytit poměrně široké spektrum problémů, souvisejících s lokálními iniciativami. Názory získané formou rozhovorů jsou bezpochyby založeny na subjektivním pohledu a vnímání respondentů a podobně lze hovořit i o realizovaném dotazníkovém šetření. Korekce a ověření bylo dosaženo využitím zástupců různých skupiny, z odlišných sektorů a seskupení, zapojených do týchž sítí. Také analýza médií poskytla určité informace k ověření zjištěných skutečností. Takto bylo využito principu triangulace – využitím více zdrojů k ověření informací.

Role místních iniciativ se v průzkumu ukázala být velmi důležitá, jejich podíl na rozvoji venkova i na životě obce je velmi významný. Komunita každé obce je tak místem pro budování sítí a recipročních vztahů. Zásadní je aktivizace klíčových subjektů na poli rozvoje venkova a formování odpovídajících sítí včetně zahrnutí vůdčích osobností.

6.1. Doporučení

V této části bude uvedeno několik doporučení, které by mohly vést k zefektivnění činnosti iniciativ ve venkovských obcích.

Nejprve je nutno upozornit na kontinuitu, kterou je potřeba zabezpečit ve všech činnostech – nástupce nejen za aktivního člena vedení obce, ale také obecně v činnostech spolků. Je třeba vychovávat mladší generace formou např. kroužku pro mladé hasiče, aby v jejich činnosti mohli pokračovat další členové. Je potřeba podchytit hlavně mladé a aktivní (tahouny), kteří se dobrovolně aktivně zapojují a přichází s nápady a návrhy. Opačný postup má za následek ukončení činnosti spolků – to je důvodem postupného zanikání spolků typu chovatelé, zahrádkáři, v některých obcích i sboru dobrovolných hasičů (kteří jsou naopak v jiných obcích vrcholně aktivním spolkem). Podobné zjištění ovšem platí i pro představitele obce, protože absence jakýchkoliv zkušeností je často příčinou útlumu života obce alespoň po dobu zapracování nových členů vedení obce.

Důležité je i rozvíjení komunikace mezi občany a samosprávou, jejich zapojení do života obce. Takto je možné čelit sociálním dilematům, jejich odstranění nebo zmírnění je pro další postup nezbytné, stejně jako posilování role místních aktérů v rozvoji komunit. Ze strany samosprávy je nutná podpora identifikačních procesů občanů ke svým obcím, návazně je potřeba zachování specifík dané lokality včetně určitých zvyků, které pro návštěvníky nemusí mít zásadní dopad, avšak pro život obce a její komunitu hrají zásadní roli stejně jako rozvoj a podpora dobrovolných aktivit.

Celkově je potřeba provádět a iniciovat takové činnosti, jež povedou k rostoucímu zapojení občanské společnosti do dobré správy (good governance), aby tímto způsobem měli občané podíl na rozhodování a rozvoji obce – podnitit posun od government ke governance.

Směrem od vedení obcí je třeba soustředit podporu na obyvatele, jenž tráví v obci více času. Konkrétně se zabývat spolky seniorů a matek na mateřské dovolené. Tyto dvě seskupení se totiž ukazují být velmi potřebnými v situaci, kdy aktivity ostatních jsou v útlumu. Poskytování podpory je potřeba i v případě, že má obec dostatek mladých lidí na aktivity jiného typu (např. folklorní akce), protože generuje pozitivní externality zejména pro zapojené občany. Tyto činnosti jsou důležité hlavně pro seniory, pro něž by většina akcí podobného zaměření znamenala problematické dojíždění do okolních vesnic případně vzdálenějších měst.

Dále je také třeba vyvinout iniciativu ke zvýšení případně udržení určité sounáležitosti s obcí, zamyslet se nad symboly (různými předměty a knihami) a společnými akcemi, aby byla zachována (posílena) tato součást sociálního kapitálu a také k posílení soudržnosti komunity.

Ve vyšší úrovni spolupráce se vyskytují představitelé obecní samosprávy jednotlivých obcí, jež spolupracují na meziobecní úrovni formou seskupení různého typu, často si také předávají nové informace například v oblasti legislativních změn. Sami využívají různé postupy, které shledávají za velmi přínosné (např. v Prušánkách realizovaný brainstorming na počátku nového volebního období), případně zjišťují aktivity, které měly být provedeny jiným způsobem. Pokud by si tyto zkušenosti předávali formou best practise, nepůsobili by si navzájem konkurenčně a zvýšili by si vzájemně efektivitu svých činností. Také by bylo tímto způsobem usnadněno rozhodování v činnostech, které v některých obcích fungují a v jiných jsou pouze zvažovány.

Za užitečné lze také považovat jejich seskupení do spolupracujících subjektů. K tomu je potřeba dosáhnout určité úrovně důvěry, aby bylo možno postupovat efektivně a zamezilo se sociálním dilematům. Jak už bylo uvedeno, k tomu je potřeba opakovaná interakce (v podobě pozitivních zkušeností) ve spojení s komunikací. Návazně lze doporučit zjištění motivu spolupráce zainteresovaných subjektů za účelem zabezpečení výhodnosti pro všechny strany.

7. Použité zdroje

Adams, B. E. (2012): Citizens, Interest Groups, and Local Ballot Initiatives. In *Politics & Policy* [online]. 40(1), pp. 43-68 [cit. 2016-05-11]. ISSN 15555623. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1747-1346.2011.00336.x>.

Ambrosio-Albalá, M., Bastiaensen J. (2010): *The new territorial paradigm of rural development: Theoretical foundations from systems and institutional theories*. University of Antwerp: Institute of development policy and management.

Asheim, B. T., Isaksen, A. (2001): Regional Innovation Systems: The Integration of Local Sticky and Global Ubiquitous Knowledge. In *Journal of Technology Transfer* [online]. 27, pp. 77-86 [cit. 2017-09-01]. Dostupné z <https://doi.org/10.1023/A:1013100704794>.

Bagnasco, A. (1977): *Tre Italie. La Problematica Territoriale dello Sviluppo Italiano*. Il Mulino: Bologna.

Barnes, J. (1954): Class and Committees in a Norwegian Island Parish. In *Human Relations* [online]. 7(1), pp. 39-58 [cit. 2016-05-30]. ISSN 0018-7267. Dostupné z: <http://hum.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/001872675400700102>.

Bartošová, E. (2010): *Pospolitosti nikdy dosti = Closeness never too close*. Drnovice: Občanské sdružení Drnka. ISBN 978-80-904591-0-6.

Bassand, M., a kol. (1986): *Self Reliant Development in Europe: Theory, Problems, Actions*. Aldershot/ Hampshire: Gower Publishing Company.

Baše, M. (2002): Budoucnost našeho venkova. In *Tvář naší země - krajina domova*. 1. Sborník. Praha: Studio JB.

Bemmel, A. A. B. Van (1984): *Voorzieningen in landelijke gebieden: Een sociaal-geografisch onderzoek in Zuidwest-Friesland*. Utrecht: Geografisch Instituut.

Bernard, J. (2010): *Endogenní rozvojové potenciály malých obcí a místní samospráva*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 978-80-7330-187-3.

Bernard, J. (2012): Individuální charakteristiky kandidátů ve volbách do zastupitelstev obcí a jejich vliv na volební výsledky. In *Sociologický časopis*. 48 (4), pp. 613-640.

Bernard, J. a kol. (2011): *Samospráva venkovských obcí a místní rozvoj*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 978-80-7419-069-8.

Beugelsdijk, S., Schaik, T. (2005): Differences in Social Capital Between 54 Western European Regions. In *Regional Studies*. 39 (8), pp. 1053–1064.

Binek, J., Chabičovská, K. (2006): *Význam spolupráce ve veřejné správě. Zdokonalování veřejné správy a samosprávy ČR*. Brno: Konvoj.

- Binek, J. a kol. (2007): *Venkovský prostor a jeho oživení*. Brno: Georgetown. ISBN 80-251-19-5.
- Binek, J. a kol. (2009): *Synergie ve venkovském prostoru. Aktéři a nástroje rozvoje venkova*. Brno: GaREP Publishing. ISBN 978-80-904308-0-8.
- Binek, J. a kol. (2011): *Synergie ve venkovském prostoru – Paradoxy rozvoje venkova*. Brno: GaREP Publishing. ISBN 978-80-904308-6-0.
- Binek, J. a kol. (2012): *Přístupy k posílení spolupráce a synergie ve venkovských mikroregionech (certifikovaná metodika Ministerstva zemědělství č. 1/2012)*. Brno: GaREP, spol. s r.o. ISBN 978-80-905139-4-5.
- Blažek, B. (1995): *Duchovní dimenze současného venkova*. In Co je venkov? Spolek pro obnovu venkova. Seminář Průhonice. Pp. 5-6.
- Blažek, B. (1997): *Problémy a výhledy českého venkova [statě z let 1990-1997]*. Libčeves: Škola obnovy venkova. ISBN 80-238-2109-1.
- Blažek, J., Uhlíř, D. (2002): *Teorie regionálního rozvoje: Nástin, kritika, klasifikace*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0384-5.
- Bonjean, Ch. M., Olson. D. M. (1964): Community Leadership: Directions of Research. In *Administrative Science Quarterly*. 9 (3), pp. 278–300.
- Borgatti, S. P. a kol. (2002): *Ucinet for Windows: Software for Social Network Analysis*. Harvard, MA: Analytic Technologies.
- Borgatti, S. P. a kol. (2018): *Analyzing social networks*. Los Angeles: SAGE. ISBN 978-1-5264-0409-1.
- Bourdieu, P. (1984): *Distinction: a social critique of the judgement of taste*. Cambridge: Harvard University Press. ISBN 0-674-21277-0.
- Bracey, H. E. (1970): *People and the countryside*. London: Routledge and K. Paul. ISBN 0710066864.
- Brass, D. J. (1984): Being in the Right Place: A Structural Analysis of Individual Influence in an Organization. In *Administrative Science Quarterly* [online]. 29 (4), pp. 518-539 [cit. 2019-01-02]. DOI: 10.2307/2392937. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/2392937?origin=crossref>.
- Bryden, J. M., Dawe, S. P. (1998): *Development Strategies for Remote Rural Regions; What do we know so far?* Keynote Paper for the OECD International Conference on remote rural areas – developing through natural and cultural assets. Albarracin (Spain).

- Burger, W. (1970): Local initiative and the planning process in developing countries. In *Sociologia Ruralis*. 10 (1), pp. 57-73.
- Bušítková, L. (1999): Analýza sociálních sítí. In *Sociologický časopis*. 35 (2), pp. 193-206. ISSN 0038-0288.
- Callois, J. M., Aubert, F. (2007): Towards Indicators of Social Capital for Regional Development Issues: The Case of French Rural Areas. In *Regional Studies*. 41 (6), pp. 809–821.
- Cannarella, C., Piccioni, V. (2008): Innovation Diffusion and Architecture and Dynamics of Local Territorial Network. In *Trames Journal of the Humanities and Social Sciences*. 12 (2), pp. 215–237.
- Cejthamr, V., Dědina, J. (2010): *Management a organizační chování*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3348-7.
- Clemensová, E. (2006): *The Constitution of Citizens: Political Theories of Nonprofit Organizations*. In Powell, W. W., Steinberg, R. (eds.) *The Non-Profit Sector. A Research Handbook*. New Haven and London: Yale University Press. Pp 207 – 220.
- Coleman, J. S. (1988): Social Capital in the Creation of Human Capital. In *The American Journal of Sociology*. 94, pp. 95-120.
- Constandse, A. K., Hofstee, E. W. (1964): *Rural Sociology in Action*. FAO Agricultural Development Paper. Rome: Food and Agriculture Organisation of the United Nations.
- Cooke, B., Kothari, U. (2001): *Participation: The New Tyranny?* New York: Zed Books. ISBN 1-85649-794-1.
- Čepelka, O. (2001): *Iniciativa Evropské unie LEADER pro rozvoj venkova*. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. Praha.
- Čermák, D., Vobecká, J. (2011): *Spolupráce, partnerství a participace v místní veřejné správě: Význam, praxe, příslib*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 978-80-7419-067-4.
- Český statistický úřad (2009): *Postavení venkova v Jihomoravském kraji*. Brno: Souborné informace. ISBN 978-80-250-1943-6.
- Český statistický úřad (2014): *Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu*. Praha.
- Český statistický úřad (2016) [online]. Praha. [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/domov>.
- Český statistický úřad (2018) [online]. Praha. [cit. 2018-09-19]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/>.

- Český statistický úřad (2018a): *MOS - Městská a obecní statistika* [online]. Praha. [cit. 2019-01-10]. Dostupný z: <https://vdb.czso.cz/mos/>.
- Český statistický úřad (2018b): *Veřejná databáze* [online]. Praha. [cit. 2018-12-13]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=home>.
- Čmejrek, J. (2008): *Obce a regiony*. Praha: Alfa Nakladatelství. ISBN 978-80-87197-00-4.
- Čmejrek, J. a kol. (2009): *Participace občanů na veřejném životě venkovských obcí ČR*. Davle: Kernberg. ISBN 978-80-87168-10-3.
- Čmejrek, J. a kol. (2010): *Demokracie v lokálním politickém prostoru: [specifika politického života v obcích ČR]*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3061-5.
- Degenne, A., Forsé, M. (1994): Les réseaux sociaux. Une analyse structurale en sociologie. In *Revue française de sociologie*. Paris: Armand Colin. Pp. 783-785.
- De Vaus, D. (2002): *Surveys in social research*. London: Routledge. ISBN 0-415-26857-5.
- Diviš, I. (2005): *Stavby ve venkovském prostoru*. In Štenclová, Š. a kol.: *Obnova venkovského prostoru*. Praha: Česká zemědělská univerzita. ISBN 80-213-1277-7.
- Douglas, D. J. A. (1994): *Planning and implementing community economic development: Some generalizations on process and practice in Canada*. In Douglas, D. J. A.: *Community Economic Development In Canada*. Toronto, pp. 119-160.
- Douglas, D. J. A. (2005): The restructuring of local government in rural regions: A rural development perspective. In *Journal of Rural Studie*. 21 (2), pp. 231-246.
- Dowling, R. (2000): *Power, subjectivity and ethics in qualitative research*. In Hay, I., ed. *Qualitative research methods in human geography*. Melbourne (Oxford University Press). Pp. 19-29.
- Downs, A. (1957): *An Economic Theory of Democracy*. New York: Harper.
- Dunn, K. (2000): *Interviewing*. In Hay I., (ed.): *Qualitative research methods in human geography*. Melbourne: Oxford University Press. Pp. 50-82.
- Edwards, B. a kol. (2001): Partnerships, power, and scale in rural governance. In *Environment and Planning C: Government and Policy*. 19, pp. 289-310.
- Emirbayer, M., Goodwin, J. (1994): Network Analysis, Culture, and the Problem of Agency. In *American Journal of Sociology*. 6 (99), pp. 1411-1454.
- Eurostat (2015) [online]. Luxembourg [cit. 2016-01-25]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

- Evropská komise (2016): *Zemědělství a rozvoj venkova [online]*. Brusel [cit. 2016-09-25]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020/index_cs.htm.
- Faltová Leitmanová, I. (2012): *Venkov jako místo pro život*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika. ISBN 978-80-7357-911-1.
- Fiala, P. (1999): Definice zájmových skupin: K některým teoretickým problémům politologického výzkumu organizovaných zájmů. In *Politologický časopis*. 6 (1), pp. 52-60. ISSN 1211-3247.
- Filkins, R., J. a kol. (2000): Predicting Community Satisfaction among Rural Residents: an Integrative Model. In *Rural Sociology*. 65 (1), pp. 72–86.
- Freeman, L.C. (1979): Centrality in Social Networks Conceptual Clarification. In *Social Networks*. 1, pp. 215-239.
- Frolec, V. (1984): *Prostá krása: deset kapitol o lidové kultuře v Čechách a na Moravě*. Praha: Vyšehrad.
- Fromhold-Eisebith, M. (2004): Innovative Milieu and Social Capital – Complementary or Redundant Concepts of Collaboration-based Regional Development? In *European Planning Studies*. 12 (6), pp. 747–765.
- Fukuyama, F. (1999): *Social Capital and Civil Society [On-line]*. IMF Conference in Second Generation Reforms. [cit. 2019-01-20]. Dostupné z: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2000/wp0074.pdf>.
- Fukuyama, F. (2006): *Velký rozvrat: lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu*. Praha: Academia. ISBN 80-200-1438-1.
- Furmankiewicz, M. a kol. (2010): Area-based partnerships in rural Poland: The post-accession experience. In *Journal of Rural Studies*. 26, pp. 52-61.
- Gajdoš, P., Pašiak, J. (2008): *Sociálne zdroje lokálneho a regionálneho rozvoja*. Bratislava: Sociologický ústav SAV.
- Galvasová, I., Holeček, J. (2008): Rozvoj venkovské turistiky založený na vzájemné synergii aktérů rozvoje ve venkovském prostoru. In *XI. Mezinárodní kolokvium o regionálních vědách*. Brno: Masarykova univerzita. Pp. 199–205. ISBN 978-80-210-4625-2.
- Galvasová, I. a kol. (2007): *Spolupráce obcí jako faktor rozvoje*. Brno: Georatown. ISBN 978-80-86251-20-2.
- Ghosemy, M. R. (1984): *Studies on agrarian reform and rural poverty*. New York: UNIPUB. ISBN 9251013713.
- Gillette, J. M. (1928): *Rural sociology*. New York: The Macmillan Company.

- Glück, A., Magel, H. (1990): *Das Land hat Zukunft: Neue Perspektiven für die ländlichen Räume*. München: Jehle. ISBN 3782502752.
- Glück, A. a kol. (1992): *Venkov má budoucnost*. Praha: Brázda. ISBN 80-209-0235-X.
- Granovetter, M. (1973): The Strength of Weak Ties. In *American Journal of Sociology*. 78, pp. 1360–1380.
- Granovetter, M. (1985): Economic Action and Social Structure: The Problem of Embeddedness. In *American Journal of Sociology*. 91 (3), pp. 481-510.
- Griffiths, J. a kol. (2004): *Rural Livelihoods for Sustainability. Stories of rural regeneration from Central Euro*. Czech Environmental Partnership Foundation: Brno.
- Grimes, S. (1992): Exploiting Information and Communication Technologies for Rural Development. In *Journal of Rural Studies*. 8 (3), pp. 269-278. ISSN 07430167.
- Hájek, T. (2002): The development potential of Czech rural areas and rural tourism. In *Zemědělská ekonomika*. 48 (12), pp. 559-562. ISSN 0139-570X.
- Hampl, M., Müller, J. (1998): Jsou obce v České republice příliš malé? In *Sborník České geografické společnosti*. 103 (1), pp. 1-12.
- Hanneman, R. A., Riddle, M. (2005): *Introduction to social network methods*. Riverside, CA: University of California.
- Haukanes, H. (2004): *Velká dramata - obyčejné životy: postkomunistické zkušenosti českého venkova*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-86429-26-1.
- Havlíček, T. (2007): Regionální diferenciacie lidského a sociálního kapitálu ve venkovských periferních oblastech Česka. In *Agrární perspektivy XVI. Evropské trendy v rozvoji zemědělství a venkova*. Praha: ČZU, pp. 861–871.
- Heřmanová, E., Patočka, J. (2007): *Regionální sociologie, sociologie prostoru a prostředí II*. Praha: Oeconomica. ISBN 978-80-245-1304-1.
- Heřmanová, E. a kol. (2009): *Kulturní regiony a geografie kultury: kulturní realie a kultura v regionech Česka*. Praha: ASPI. ISBN 978-80-7357-339-3.
- Holman, R. (2011): *Ekonomie*. Praha: C.H. Beck. ISBN 978-80-7400-006-5.
- Holman, R. a kol. (2001): *Dějiny ekonomického myšlení*. Praha: C.H. Beck. ISBN 80-7179-631-X.
- Howard, M. M. (2003): *The weakness of civil society in post-Communist Europe*. New York: Cambridge University Press. ISBN 0521011523.

- Hrdoušek, V. (2002): Změny sociálního prostoru venkova a možnosti jeho rozvoje. In *Venkov jako sociální prostor*. 1. Sborník, Praha: Studio JB. Pp. 33-35.
- Hučka, M. a kol. (2008): *Metodologická východiska zkoumání regionálních disparit. Regionální disparity [online]*. ISSN 1802-9450 [cit. 2019-01-20]. Dostupné z: http://disparity.idealnihosting.cz/dokumenty2/RD_0802.pdf.
- Hudečková, H., Jehle, R. (1997): Rurální rozvoj: zahraniční zkušenosti. In *Sborník Jihočeské univerzity*. 22 (2), pp. 75-81.
- Hudečková, H., Lošťák, M. (2002): *Sociologie a její aplikace v regionálním/rurálním rozvoji*. Praha: Credit. ISBN 80-213-0952-0.
- Chromý, P. (2003): *Formování regionální identity: nezbytná součást geografických výzkumů*. In *Geografie na cestách poznání. Sborník příspěvků k šedesátinám Ivana Bičíka*. Praha: Fakulta přírodovědecká Univerzity Karlovy. Pp. 163–178. ISBN 80-865661-10-0.
- Chromý, P. a kol. (2011): Venkov – žitý prostor: Regionální diferenciacce percepce venkova představiteli venkovských obcí v Česku. In *Geografie*. 116 (1), pp. 23–45.
- Illner, M. (1996): *K otázce reprezentativnosti místních zastupitelstev*. In Hampl, M. a kol.: *Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice*. Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy. Pp. 343–351.
- Illner, M. (2001): *Formování lokálních mocenských elit se zvláštním zřetelem na úlohu starostů*. In Hampl, M. a kol.: *Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie*. Praha: Univerzita Karlova. Pp. 251–274.
- Illner, M. (2007): *Institucionalizované formy spolupráce, partnerství a participace v místní veřejné správě a jejich právní regulace*. In Čermák, D., Nejd, P.: *Participace a partnerství v místní veřejné správě*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. Pp. 17-26. ISBN 978–80–7330–130–9.
- Izquierdo, L. R., Hanneman, R. A. (2006): *Introduction to the Formal Analysis of Social Networks Using Mathematica [online]*. Burgos (Spain) [cit. 2017-05-20]. Dostupné z: <http://www.luis.izquierdo.name>.
- Jančák, V. (2001): Příspěvek ke geografickému výzkumu periferních oblastí na mikroregionální úrovni. In *Geografie*. 106 (1), pp. 26–35.
- Ježek, J. (2008): *Zemědělská politika a politika rozvoje venkova*. In Wokoun, R. a kol.: *Regionální rozvoj (východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování)*. Praha. ISBN 9788072016990.

- Kadeřábková, J., Trhlínová, J. (2006): Participace občanů na ochraně a využívání kulturního dědictví na českém venkově. In *Venkov je náš svět*. Český Krumlov: Česká zemědělská univerzita v Praze. Pp. 369-378. ISBN 80-213-1539-3.
- Kadeřábková, J., Jetmar, M. (2010): Selected Issues of the Development of small Municipalities in the Czech republic, Financing of Municipalities. In *European Countryside*. 2, pp. 102–117.
- Kadeřábková, J., Peková, J. (2012): *Územní samospráva – udržitelný rozvoj a finance*. Praha: Wolters Kluwer ČR.
- Keller, J. (2009): *Nejistota a důvěra aneb K čemu je modernitě dobrá tradice*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Klufová, R. (2015): *Demografický vývoj a typologie českého venkova v kontextu prostorových souvislostí*. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-733-1.
- Klvaňa, J. (1918): Lidové kroje na moravském Slovensku. In *Moravské Slovensko*. 1 (1), pp. 97–252.
- Knickel, K., Renting, H. (2000): Methodological and Conceptual Issues in the Study of Multifunctionality and Rural Development. In *Sociologia Ruralis*. 40 (4), pp. 512 – 528. ISSN 0038-0199.
- Knoke, D., Kuklinski, J. H. (1991): *Network Analysis: Basic Concepts*. In Thompson, G. a kol.: *Markets, Hierarchies and Networks*. London: SAGE. Pp. 173-181.
- Konopásek, Z. (1996): Sociologie jako power play. In *Sociológia*. 28 (2), pp. 99-125.
- Kostecký, T. (1996): *Komunální volby jako mechanismus výběru místních politických elit*. In Hampl, M. a kol.: *Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice*. Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy. Pp. 353–360.
- Kostecký, T. (2005): *Political Behavior in Metropolitan Areas in the Czech Republic between 1990 and 2002 - Patterns, Trends, and the Relation to Suburbanization and its Socio-Spatial Patterns*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 80-7330-073-7.
- Kouřilová, J. a kol. (2012): *Synergie vztahu město-venkov*. Praha: Alfa Nakladatelství. ISBN 978-80-87197-44-8.
- Kulhánek, L. (2007): *Rozvoj regionu v teorii učících se regionů*. In 2nd Central European Conference in Regional Science [online]. [cit. 2011-03-20]. Dostupné z: <<http://www.cers.tuke.sk/cers2007/PDF/Kulhanek.pdf>>.
- Kull, M. (2014): *European integration and rural development: Actors, institutions and power*. Perspectives on Rural Policy and Planning. England: Ashgate. ISBN 978-1-4094-6855-4.

- Lapka, M., Gottlieb, M. (2000): *Rolník a krajina: kapitoly ze života soukromých rolníků*. Praha: Argo. ISBN 80-858-5083-4.
- Lapka, M., Cudlínová, E. (2008): *Úvod do krajinné ekologie pro rozvoj venkova*. České Budějovice: Jihočeská univerzita. ISBN 978-80-7394-077-5.
- Law, J. (1999): *After ant: Complexity, naming and topology*. In Law., J. Hassard, J.: Actor network theory and after. Oxford: Blackwell. ISBN 0-631-21194-2.
- Lee, N., Brown, S. D. (1994): Otherness and the actor-network: The undiscovered continent. In *American Behavioral Scientist*. 37 (6), pp. 772-790.
- Lowe, P. a kol. (1995): *Networks in rural development: Beyond exogenous and endogenous models*. In Ploeg, J. D., Dijk, G.: Beyond modernization. The impact of endogenous rural development. Van Gorcum: Assen.
- Lundvall, B.-A. (1992): *Introduction*. In: Lundvall, B.-A. (ed.): National Systems of Innovation. London: Pinter. Pp. 1-19.
- Majerová, V. (1998): *Sociologie venkova a zemědělství*. Praha: Credit. ISBN 80-213-0431-6.
- Majerová, V., Herová, I. (2009): *Český venkov 2008: Proměny venkova*. Praha: Česká zemědělská univerzita. ISBN 978-802-1319-110.
- Majerová, V. a kol. (2011): *Sociální kapitál a rozvoj regionu. Příklad Kraje Vysočina*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-4093.
- Máliková, L., Spišiak, P. (2012): *Rural development from the perspective of local actors (case study of Brezno region)*. MendelNet 2012: Brno. Pp. 653-661.
- Marek, T. (2003): Sociální sítě, aktéři a instituce v regionálním rozvoji. In *Sborník mezinárodní konference AP XII*. Praha: PEF ČZU v Praze. Pp. 831 – 835.
- Marek, T. (2005): *Společenský život mladých lidí a seniorů na venkově*. In Majerová, V. a kol.: Český venkov 2004. Život mladých a starých lidí. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze. Pp. 85–92.
- Margarian, A. (2011): *Endogenous rural development: empowerment or abandonment?* Conference in Regional Science. Dresden.
- Maříková, P. (2006): Aktivita a zapojení obyvatel do veřejného života obce – předpoklad budoucího rozvoje venkova. In *Perspektivy českého venkova*. Svatý Jan pod Skalou: ČZU Praha. Pp. 24 - 29. ISBN 80-213-1472-9.
- MAS Dolní Morava o.s. (2014): *Integrovaná strategie komunitně vedeného místního rozvoje (SCLLD) na období 2014 - 2020*.

- Maurel, M.-C. (2008): Local Development Stakeholders and the European Model: Learning the LEADER Approach in the New Member States. In *Czech Sociological Review*. 44, pp. 511-529.
- McDermott, M. L. (1998): Race and Gender Cues in Low-Information Elections. In *Political Research Quarterly*. 51 (4), pp. 895-918.
- Ministerstvo vnitra ČR (2019): *Počty obyvatel v obcích [online]*. [cit. 2019-01-10]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-pocty-obyvatel-v-obcich.aspx>.
- Mlčoch, L. (2005): *Institucionální ekonomie*. Praha: Karolinum. IBSN 80-246-1029-9.
- Mohr, J., Spekman, R. (1994): Characteristics of partnership success: Partnership attributes, communication behavior, and conflict resolution techniques. In *Strategic Management Journal*. 15 (2), pp. 135-152.
- Müller, K. (2003): Koncept občanské společnosti: pokus o komplementární přístup. Tocquevillovské dědictví a giddensovská perspektiva. In *Sociologický časopis*. 39 (5), pp. 607–624.
- Musil, J., Müller, J. (2008): Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. In *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*. 44(2), pp. 321–348.
- Národní síť Místních akčních skupin České republiky* (2019) [online]. [cit. 2019-01-10]. Dostupné z: <http://nsmascr.cz/>.
- Nejdl, P., Čermák, D. (2007): *Participace a partnerství v místní veřejné správě*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. IBSN 978-80-7330-130-9.
- OECD (2006): *The new rural paradigm: Policies and governance*. Paris: OECD reviews of rural policy. IBSN 9264023909.
- Oizdarevič, S. M. (2010): *Občanský sektor, trh a stát z pohledu vybraných teorií*. In Skovajsa, M. a kol.: *Občanský sektor: organizovaná občanská společnost v České republice*. Praha: Portál. IBSN 978-80-7367-681-0.
- Olson, M. (1965): *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*. Cambridge and London: Harvard University Press.
- Ouředníček, M. a kol. (2011): Změny sociálního prostředí a kvality života v depopulačních regionech České republiky. In *Sociologický časopis*. 47 (4), pp. 777–803.
- Paasi, A. (2003): Place and region: regional identity in question. In *Progress in Human Geography*. 27 (4), pp. 475–485.
- Parry, G. (1992): *Political Participation and Democracy in Britain*. Cambridge: Cambridge University Press.

Patočka, J., Heřmanová, E. (2008): *Lokální a regionální kultura v České republice. Kulturní prostor, kulturní politika a kulturní dědictví*. Praha: ASPI. ISBN 9788073573478.

Pavlíček, A. (2010): *Nová média a sociální síť*. Praha: Oeconomica. ISBN 978-80-245-1742-1.

Pearce, G. a kol. (2005): Decentralisation and devolution to the English regions: Assessing the implications for rural policy and deliver. In *Journal of Rural Studie*. 21 (2), pp. 197-212.

Pělucha, M. a kol. (2012): *Venkov na prahu 21. století: venkov a jeho rozvoj na přelomu milénia, územní dopady znalostní ekonomiky na venkov, souvislosti vztahů města a venkova v globalizované ekonomice*. Praha: Alfa Nakladatelství. ISBN 978-80-87197-49-3.

Perlín, R. (1999): Mayors as an actors of local development. In *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae – Geographica*. 2 (2), pp. 323–339.

Perlín, R. (2000): *Představitelé veřejné správy jako aktéři lokálního rozvoje*. In Kubeš, J. (ed.): *Problémy stabilizace venkovského osídlení ČR*. České Budějovice: Jihočeská univerzita. Pp. 133–151.

Perlín, R. (2009): Vymezení venkovských obcí v Česku. In *Deník veřejné správy [online]*. [cit. 2019-01-10]. Dostupné z: <http://denik.obce.cz/clanek.asp?id=6384068>.

Perlín, R., Hupková, M. (2010): *Venkovy a venkované: doprovodná publikace k výstavě Venkovy a venkované*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. ISBN 978-80-87147-27-6.

Perlín, R., Chromý, P. (2012): České venkovy z pohledu vybraných lokálních elit. In *Deník veřejné správy [online]*. [cit. 2018-05-15]. Dostupné z: <http://denik.obce.cz/clanek.asp?id=6538386&ht=%C8esk%E9+venkovy+z+pohledu+vybran%FDch+lok%E1ln%EDch+elit>.

Pospěch, P. a kol. (2014): *Vynalézání venkova v ČR po roce 1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. ISBN 978-80-7325-353-0.

Powell, M., Exworthy, M. (2002): *Quasi-networks and social policy*. In Glendinning, C. a kol.: *Partnership, New Labour and the governance of welfare*. Bristol: Policy Press. Pp. 15-32.

Program rozvoje venkova ČR na období 2014–2020 (2015). Praha: Ministerstvo zemědělství ČR.

Putnam, R. D. (1993): The Prosperous Community: Social Capital and Public Life. In *The American Prospect [online]*. [cit. 2013-03-23]. Dostupné z: <http://xroads.virginia.edu/~HYPER/DETOC/assoc/13putn.html>.

- Putnam, R. D. (1995): Bowling Alone: America's Declining Social Capital. In *Journal of Democracy*. 6 (1), pp. 65-78.
- Putnam, R. D. a kol. (1993): *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Raagmaa, G. (2002): Regional identity in regional development and planning. In *European planning studies*. 10 (1), pp. 55–76.
- Rada Evropské unie (2015): *Zpráva Komise Evropskému parlamentu a Radě: Zpráva o uplatňování nařízení (EU) č. 211/2011 o občanské iniciativě*. Brusel.
- Rakušanová, P., Řeháková, B. (2006): *Participace, demokracie a občanství v evropském kontextu*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republik. ISBN 80-7330-091-5.
- Rakušanová, P., Stašková, B. (2007): *Organizovaná občanská společnost v České republice*. Praha: Professional Publishing. ISBN 978-80-86946-22-1.
- Ray, Ch. (1997): Towards a theory of the dialectic of local rural development within the European Union. In *Sociologia Ruralis*. 37 (3), pp. 345-362.
- Ray, Ch. (1999): *Reconsidering the Evaluation of Endogenous Development: Two Qualitative Approaches*. Newcastle upon Tyne: Centre for Rural Economy (University of Newcastle).
- Ray, Ch. (1999a): Towards a Meta-Framework of Endogenous Defelopment: Repertoires, Paths, Democracy and Rights. In *Sociologia Ruralis*. 39 (4), pp. 521-537. ISSN 0038-0199.
- Ray, Ch. (2000): The EU Leader Programme: Rural Development Laboratory. In *Sociologia Ruralis*. 40 (2), pp. 163–171.
- Ray, Ch. (2001): Transnational co-operation between rural areas: elements of political economy of EU rural development. In *Sociologia Ruralis*. 41 (3), pp. 279-295.
- Rumpel, P. a kol. (2008): *Měkké faktory regionálního rozvoje*. Ostravská univerzita. ISBN 978-80-7368-435-8.
- Řezanková, H. (2011): *Analýza dat z dotazníkových šetření*. Praha: Professional Publishing. ISBN 978-80-7431-062-1.
- Scott, J. (2000): *Social Network Analysis*. London: Sage Publications.
- Seidl, T., Chromý, P. (2010): *Vojenské újezdy – zmizelý venkov*. In Perlín, R., Hupková, M.: *Venkovy a venkované: Doprovodná publikace k výstavě Venkovy a venkované*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. ISBN 978-80-87147-27-6.
- Shucksmith, M. (2000): Endogenous Development, Social Capital and Social Inclusion: Perspectives from LEADER in the UK. In *Sociologia Ruralis*. 40 (2), pp. 208–218.

- Skokan, K. (2005): *Systems of Innovation in Regional Development [online]*. [cit. 2018-03-20]. Dostupné z: http://mpr.a.ub.uni-muenchen.de/12374/1/MPRA_paper_12374.pdf.
- Skovajsa, M. a kol. (2010): *Občanský sektor: organizovaná občanská společnost v České republice*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-681-0.
- Slepička, A. (1981): *Venkov a/nebo město: lidé/sídla/krajina*. Praha: Svoboda.
- Slepička, A. (2006): Nové trendy ve využívání venkovského prostoru v ČR a v jiných středoevropských zemích. In *Venkov je náš svět – Countryside - our world*. Praha: ČZU PEF. Pp. 515–524. ISBN 80-231-1539-3.
- Smit, J. G. (1993): Land development policy and the chances for local development initiatives in the Netherlands: The Ooijpolder Case. In *Sociologia Ruralis*. 33 (2), pp. 203-219.
- Smith, S. R., Gronbjerg, K. (2006): *Scope and Theory of Government-Nonprofit Relations*. In: Powell, W. W., Steinberg, R. (eds.): *The Non-Profit Sector*. New Haven and London: Yale University Press. Pp 221-242.
- Spišiak, P. (2005): Rozvoj vidieka v mikroregionálnych štruktúrach Slovenska. In *Acta Facultatis Rerum Naturalium*. Pp. 567-573. ISBN 80-223-2144-3.
- Stachová, J. (2008): *Občanská společnost v regionech České republiky*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 978-80-7330-142-2.
- Stachová, J., Vajdová, Z. (2011): *Participace a partnerství na lokální a regionální úrovni pohledem aktivních institucionálních aktérů*. In Čermák, D., Vobecká, J.: *Spolupráce, partnerství a participace v místní veřejné správě: význam, praxe, příslib*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 978-80-7419-067-4.
- Stachová, J. a kol. (2009): *Sociální kapitál v České republice a v mezinárodním srovnání*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 978-80-7330-166-8.
- Stange, W., Tiemann, D. (1999): *Alltagsdemokratie und Partizipation: Kinder vertreten ihre Interessen in Kindertagesstätte, Schule, Jugendarbeit und Kommune*. In Glinka, H. J. a kol.: *Kulturelle und politische Partizipation von Kindern. Interessenvertretung und Kulturarbeit für und durch Kinder*. Opladen: Leske + Budrich. Pp. 212-331.
- Starý Poddvorov* (2016) [online]. Starý Poddvorov [cit. 2018-09-15]. Dostupné z: <http://www.poddvorov.cz/foto/>.
- Strauss, A., Corbinová, J. (1999): *Základy kvalitativního výzkumu*. Brno: Sdružení podané ruce. ISBN 80-85834-60-x.

- Svoboda, T., Kaiserová, I. (2010): *Rozvoj venkova očima místních aktérů: Příklady projektů, které jsou financovatelné z Programu rozvoje venkova ČR 2007-2013*. Plzeň: Centrum pro komunitní práci. ISBN 978-80-86902-80-7.
- Svobodová, H. (2009): *Faktory rozvoje venkova v podmínkách ČR*. Brno: Masarykova univerzita. Rigorózní práce.
- Svobodová, H. a kol. (2011): *Synergie ve venkovském prostoru*. Brno: GaREP. ISBN 978-80-904308-8-4.
- Šafr, J., Sedláčková, M. (2006): *Sociální kapitál: koncepty, teorie a metody měření*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 80-7330-095-8.
- Šindlářová, J., Gottlieb, M. (1997): *Sociologie venkova a zemědělství: Úvod do problematiky*. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita. ISBN 80-715-7067-2.
- Šťastná, J. (2000): *Filantropie v České republice a účast občanů na věcech veřejných: soubor esejí*. In Halík, T. a kol. Praha: Open Society Fund. ISBN 80-254-4712-X.
- Šubrt, J. (2011): *Aktér, jednání a struktura v mikro a makrodimenzi sociální reality: příspěvek k teoretickým diskusím v soudobé sociologii*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky. ISBN 978-80-86729-63-3.
- Terluin, I. J. (2001): *Rural Regions in the EU: Exploring Differences in Economic Development*. Utrecht, Groningen: Netherlands Geographic Studies.
- Tocqueville, A. de (2000): *Demokracie v Americe*. Praha: Academia. ISBN 8020008292.
- Toland, J., Yoong, P. (2005): *Regional Learning in New Zealand: The Potential for ICT [online]*. [cit. 2018-03-24]. Dostupné z: <http://kmap2005.vuw.ac.nz/papers/Regional%20Learning%20in%20NZ.pdf>.
- Tomšík, K. (2009): *Vývoj a perspektivy evropského venkova: aspekty konkurenceschopnosti a udržitelného rozvoje v evropském venkovském prostoru v prostředí globalizace*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika. ISBN 978-80-7357-495-6.
- Tomšík, V. (2011): *Ekonomie a zdravý rozum*. Praha: Fragment. ISBN 978-802-5313-930.
- Tvrdková, L. (2006): Zemědělská krajina jako tradice. In *Venkov jako sociální prostor: Tvář naší země – krajina domova*. Pp. 7-8.
- Vaishar, A., Šťastná, M. (2013): *Změny krajiny na okraji velkých měst. Je suburbanizovaný venkov ještě venkovem?*: Brno: Mendelova univerzita v Brně. ISBN 978-80-7375-768-7.
- Vaishar, A. a kol. (2012): *Malá města - motory rozvoje jihomoravského venkova*. Brno: Mendelova univerzita v Brně. ISBN 978-80-7375-660-4.

- Vajdová, T. (2005): *Česká občanská společnost 2004: po patnácti letech rozvoje: Zpráva z projektu CIVICUS Civil Society Index pro Českou republiku*. Brno: Akademické nakladatelství CERM. ISBN 80-7204-379-X.
- Vajdová, Z. (2007): *Spravování venkovské obce a kvalita života: Názory a postoje obyvatel*. In Majerová, V., Herová, I.: *Český venkov 2006: sociální mobilita a kvalita života venkovské populace*. Praha: Česká zemědělská univerzita. ISBN 978-80-213-1631-7.
- Vajdová, Z. (2008): *Aktéři rozvoje regionu – Orlicko*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 978-80-7330-143-9.
- Vajdová, Z. (2010): *Starostovo a starostčino dilema aneb sociální kapitál na vsi a na městečku*. In Maříková, H. a kol. *Jaká je naše společnost?: otázky, které si často klademe--*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 978-80-7419-025-4.
- Vajdová, Z., Kostecký, T. (1997): *Politická kultura lokálních společenství: Příklad tří měst*. In *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*. 33 (4), pp. 445-466.
- Vajdová, Z. a kol. (2010): *Síť institucionálních aktérů rozvoje malého města*. In *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*. 46 (2), pp. 281-299. ISSN 0038-0288.
- Van Vugt, M. (1998): *The conflicts in modern society*. In *The Psychologist*. 11 (6), pp. 289-292.
- Vard, T. a kol. (2005): *Use of the CORINE Land cover to identify the rural character of communes and regions at the EU level*. In *Trends of some agri-environmental indicators in the European Union*. Research Center. Italy. ISBN 92-894-9575-8.
- Večerník, J. (1998): *Občan a tržní ekonomika: příjmy, nerovnost a politické postoje v české společnosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 80-7106-235-9.
- Velký sociologický slovník* (1996). Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-164-1.
- Vencálek, J. (1998): *Protisměry územní identity*. Český Těšín: Olza, spol. s. r. o..
- Veselá, J. a kol. (1998): *Sociologie obcí a regionů*. Pardubice: Univerzita Pardubice. ISBN 80-719-4129-8.
- Wilkinson, K. P. (1991): *The Community in rural America*. Westport: Greenwood Publishing.
- Wood, A., Valler, D. (2004): *Governing local and regional economies: institutions, politics, and economic development*. Burlington: VT - Ashgat. ISBN 0754618277.
- Woods, M., McDonagh, J. (2011): *European Countryside [Online]*. [cit. 2016-10-30]. ISSN 1803-8417. Dostupné z: <http://www.degruyter.com/view/j/euco.2011.3.issue-3/v10091-012-0001-z/v10091-012-0001-z.xml>.

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších změn a doplňků [Online].
[cit 2018-3-14]. Dostupné z:
http://aplikace.mvcr.cz/sbirkazakonu/SearchResult.aspx?q=128/2000%20&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy.

Zimmerbauer, K., Paasi, A. (2013): When Old and New Regionalism Collide: Deinstitutionalization of Regions and Resistance Identity in Municipality Amalgamations. In *Journal of Rural Studies*. 30, pp. 31-40.

8. Přílohy

Příloha č. 1

Dotazník – průzkum sociálních sítí

Vážená paní, vážený pane,

obracím se na Vás s prosbou o vyplnění dotazníku, který se zabývá hlavně analýzou sítí spolupráce a bude sloužit jako podklad pro mou disertační práci na téma „Role místních iniciativ v rozvoji venkova“.

K jasnějšímu pochopení uvádím několik upřesnění:

Pojem „iniciativa“ označuje činnosti, jako jsou členství a aktivita v rámci spolku (např. hasiči, červený kříž, fotbalisté), zapojení do rozvojového projektu apod.

Pojem „sít“ lze v tomto dotazníku chápat jako spojení nejméně dvou lidí, kteří spolupracují, předávají si informace atd.

Pokud si v některé otázce nebudete jistí s odpovědí, využijte místo pro slovní vyjádření.

Předem Vám děkuji za vyplnění.

Anna Bábíková

Studentka doktorského studijního oboru Regionální a sociální rozvoj

Provozně ekonomické fakulty, České zemědělské univerzity v Praze

Mail: babikova@pef.czu.cz

IDENTIFIKACE

Uveďte, prosím, Vaše zaměstnání:

Věk:

Vaše iniciativa, vypište prosím všechny (např. jsem členem spolku Včelařů a zastupitel obce)

.....
.....
.....

Trvalé bydliště máte v obci:

- Čejč
- Čejkovice
- Dolní Bojanovice
- Dubňany
- Josefov
- Kostice
- Lanžhot
- Lužice
- Mikulčice
- Moravský Žižkov
- Mutěnice
- Nový Poddvorov
- Prušánky
- Rohatec
- Starý Poddvorov
- Terezín
- Tvrdonice
- Týnec
- Jiná obec,

vypište.....
.....

Pracujete v místě bydliště?

(Vyberte jednu možnost)

- Ano
- Ne

Kolik nocí v týdnu trávíte v obci trvalého bydliště?

(Vyberte jednu možnost)

- 0 - 1
- 2 - 3
- 4 - 5
- 6 - 7

Považujete území Vaší vesnice za venkov?

(Vyberte jednu možnost)

- Ano
- Ne
- Nevím

SOCIÁLNÍ SÍŤ

1. Pokud potřebujete řešit nějaký problém týkající se Vaší obce (veřejných záležitostí), nejčastěji jdete za:

(Je možno vybrat více možností)

- starostou,
- farářem,
- členem zastupitelstva/rady obce,
- zástupcem soukromé organizace, uveďte jaké
-
- jiná možnost, vypište
-

2. Na projektech, které souvisí s rozvojem Vaší obce, spolupracujete s:

(Je možné vybrat více možností, v tomto případě je očísľujte dle preference od 1 (nejvíce))

- z řad veřejné správy:
 - se starostou obce,
 - se zastupiteli obce,
 - s radními obce,
 - jiná možnost, vypište.....
 -
- v rámci neziskového sektoru:
 - se zástupci neziskových organizací, vypište
 -
 - se zájmovými organizacemi, vypište
 -
 - se spolky, vypište
 -
 - s občany, vypište
 -
- ze soukromého sektoru:
 - se zástupcem firmy, vypište
 -
- jiná možnost, vypište
-

3. Informace o dění v obci (o veřejných záležitostech) získáváte ze zdrojů:

(Je možné vybrat více možností)

- od příbuzných a známých žijících v obci,
- na internetu (např. stránky obce, sociální sítě),
- z obecního zpravodaje,
- z jiného tištěného zdroje, vypište
- z hlášení místního rozhlasu,

- na schůzích zastupitelstva obce,
- jiný zdroj, vypište.....
.....

SPOLUPRÁCE

4. V obci spolupracujete na aktivitách v oblasti:

(Pokud zaškrtnete více možností, uveďte pořadí podle toho, co považujete za nejdůležitější důležitosti od 1 – nejdůležitější)

- občanské vybavenosti a technické infrastruktury,
- životního prostředí,
- zemědělství a lesnictví,
- lidských zdrojů, zaměstnanosti a podnikání,
- školství a vzdělávání,
- sociální oblasti,
- cestovního ruchu a kultury,
- jiná možnost, vypište.....
.....

5. Následující tabulka obsahuje oblasti spolupráce a spolupracující subjekty, u každé oblasti označte křížkem subjekt, se kterým spolupracujete (políčko označte křížkem). V případě, že v dané oblasti nespolečně pracujete nebo spolupráci nepovažujete za významnou, ponechte políčko volné. Pokud se Vám nehodí žádná z nabízených možností, vypište vlastní formulaci do některého z volných políček. Vždy uveďte max. 5 nejdůležitějších subjektů.

Případné další možnosti vypište slovně do prázdných řádků.

Oblast spolupráce \ Spolupracující subjekt	Starosta	Zastupitel	Radní	Nezisková organizace	Občan	Spolek	Podnikatel	Místní kněz				
	Občanská vybavenost a technická infrastruktura											
Životní prostředí												
Zemědělství a lesnictví												
Lidské zdroje, zaměstnanost a podnikání												

Školství a vzdělávání													
Sociální oblast													
Cestovní ruch a kultura													

6. S kolika partnery průměrně spolupracujete?

.....

7. Jak byste popsal/a stabilitu spolupráce s Vašimi partnery?

(Zaškrtněte pouze jednu možnost)

- partneři se obměňují,
- máme stálou sestavu partnerů,
- „jádro“ tvoří pouze několik partnerů, další partneři se mění ad-hoc (podle aktuálních aktivit),
- jiná možnost, vypište.....
.....

8. Co považujete za motivy vzájemné spolupráce?

(Lze vybrat více možností)

- přenos zkušeností,
- snaha řešit společný problém,
- využití dotačních možností,
- byli jsme přímo osloveni partnerem,
- jiná možnost, vypište.....
.....
-

9. U významných projektů převažuje způsob Vaší spolupráce:

(Zaškrtněte pouze jednu možnost)

- dlouhodobá spolupráce,
- krátkodobá spolupráce.

10. V jakých oblastech hodnotíte spolupráci jako dobrou?

(Lze vybrat i více možností)

- občanská vybavenost a technická infrastruktura,
- životní prostředí,
- zemědělství a lesnictví,
- lidské zdroje, zaměstnanost a podnikání,
- školství a vzdělávání,
- sociální oblast,
- cestovní ruch a kultura,
- jiná možnost, vypište.....
.....

11. Se kterými partnery plánujete rozšířit spolupráci?

(Vypište název a druh subjektu)

.....
.....

12. Co považujete za největší úspěch v rámci spolupráce na místní úrovni?

.....
.....
.....
.....

ROZVOJ OBCE

13. Koho považujete za tahouna rozvoje ve Vaší obci?

(Vyberte pouze jednu možnost)

- starostu obce,
- členy zastupitelstva/rady obce,
- místního kněze,
- místního podnikatele, vypište.....
- zástupce neziskového sektoru, vypište.....
- konkrétního občana, vypište.....
- jiná možnost, vypište.....
.....

14. Jste ochoten zapojit se do rozvoje obce/veřejných záležitostí?

(Vyberte jednu možnost)

- ano - již jsem zapojen,
- ano, zapojil bych se,
- ne, zdůvodněte.....
- nevím.

INICIATIVA

15. Jaký je Váš postoj k místním iniciativám?

(Vyberte jednu možnost)

- iniciativy podporuji, sám je vytvářím,
- do iniciativ se zapojuji,
- neúčastním se iniciativ,
- nevím.

Pokud jste v předchozí otázce odpověděli 1. nebo 2. možností pokračujte na další otázku, jinak přeskočte až na otázku č. 21.

16. Iniciativu vytváříte/zapojujete se z důvodu:

(Vyberte jednu možnost)

- nespokojenosti se současným stavem,
 - finanční motivace,
 - využití volného času,
 - jiný důvod, vypište.....
-
-

17. Kdo podporuje Vaši iniciativu?

(Je možné vybrat více možností)

- vedení obce,
 - nezisková organizace,
 - podnikatel, případně firma,
 - občané,
 - nikdo,
 - jiná možnost, vypište.....
-

18. Jaké druhy iniciativ podporujete Vy sám/a?

(Je možné vybrat více možností)

- místní spolky,
- příspěvkové organizace,
- jiné, vypište.....
.....

19. Iniciativy uvedené v předchozí otázce se podle Vašeho názoru zaměřují na:

(Je možné vybrat více možností)

- zemědělství,
- tradici a folklór,
- kulturu,
- sport,
- vzdělávání,
- hudbu,
- rozvoj obce/zvýšení kvality života obyvatel,
- sociální oblast,
- jiná možnost, vypište.....
.....

20. Jakým způsobem tyto iniciativy podporujete?

(Je možné vybrat více možností)

- finančním příspěvkem,
- zapojením se do organizace jejich činnosti,
- účastí na akcích,
- jiná možnost, vypište.....
.....

21. Na závěr - co byste dodal/a ke zkoumanému problému?

.....
.....
.....
.....

22. Můžete doporučit další osoby, které se významným způsobem podílejí na iniciativách ve Vaší obci? *Prosím o uvedení jména a kontaktu na tyto osoby.*

.....
.....
.....
.....

Děkuji Vám za Váš čas.

Příloha č. 2

Tabulka 40: Křížová tabulka – trvalé bydliště x identita venkova

Trvalé bydliště	Považujete území Vaší vesnice za venkov			Celkem
	Ano	Ne	Nevím	
Čejč	9	1	0	10
Čejkovice	18	1	0	19
Dolní Bojanovice	27	0	0	27
Dubňany	12	10	0	22
Josefov	13	0	0	13
Kostice	11	0	0	11
Lanžhot	18	3	1	22
Lužice	20	3	0	23
Mikulčice	11	0	1	12
Moravský Žižkov	6	0	0	6
Mutěnice	25	1	1	27
Nový Poddvorov	6	0	0	6
Prušánky	16	2	0	18
Rohatec	18	0	1	19
Starý Poddvorov	20	0	1	21
Terezín	9	0	0	9
Tvrdonice	12	0	0	12
Týnec	12	0	0	12
Jinak	8	5	0	13
Celkem	271	26	5	302

Tabulka 41: Křížová tabulka - oblast aktivity x identita venkova

Oblast aktivity	Považujete území Vaší vesnice za venkov			Celkem
	Ano	Ne	Nevím	
Čejč	10	2	0	12
Čejkovice	18	2	0	20
Dolní Bojanovice	28	1	0	29
Dubňany	13	10	0	23
Josefov	13	0	0	13
Kostice	11	0	0	11
Lanžhot	18	4	1	23
Lužice	22	3	0	25
Mikulčice	14	0	1	15

Oblast aktivity	Považujete území Vaší vesnice za venkov			Celkem
	Ano	Ne	Nevím	
Moravský Žižkov	6	0	0	6
Mutěnice	23	1	1	25
Nový Poddvorov	8	0	0	8
Prušánky	16	2	0	18
Rohatec	18	1	1	20
Starý Poddvorov	18	0	1	19
Terezín	10	0	0	10
Tvrdonice	11	0	0	11
Týnec	14	0	0	14
Celkem	271	26	5	302

Příloha č. 3

Tabulka 42: Testování dle oblasti aktivity

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Monte Carlo Sig. (2-sided)		
				Significance	Lower Bound	
					Lower Bound	Upper Bound
Pearson Chi-Square	61,579 ^a	34	,003	,008 ^b	,006	,009
Likelihood Ratio	55,562	34	,011	,002 ^b	,001	,003
Fisher's Exact Test	43,306			,004 ^b	,003	,005
Linear-by-Linear Association	2,946 ^c	1	,086	,092 ^b	,086	,098
N of Valid Cases	302					
<p>a. 36 cells (66,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,10. b. Based on 10000 sampled tables with starting seed 957002199. c. The standardized statistic is -1,716.</p>						

Tabulka 43: Testování dle trvalého bydliště

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Monte Carlo Sig. (2-sided)		
				Significance	Lower Bound	
					Lower Bound	Upper Bound
Pearson Chi-Square	79,983 ^a	36	,000	,001 ^b	,000	,001
Likelihood Ratio	69,736	36	,001	,000 ^b	,000	,000
Fisher's Exact Test	55,112			,000 ^b	,000	,000
Linear-by-Linear Association	,049 ^c	1	,826	,836 ^b	,829	,843
N of Valid Cases	302					
<p>a. 38 cells (66,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,10. b. Based on 10000 sampled tables with starting seed 2000000. c. The standardized statistic is -,220.</p>						

Příloha č. 4

Tabulka 44: Shrnutí - korespondenční analýza

Dimension	Singular Value	Inertia	Proportion of Inertia		Confidence Singular Value	
			Accounted for	Cumulative	Standard Deviation	Correlation 2
1	,311	,097	,972	,972	,022	,082
2	,053	,003	,028	1,000	,016	
Total		,099	1,000	1,000		

Tabulka 45: Přehled řádkových bodů^a

Považujete území Vaší vesnice za venkov	Mass	Score in Dimension		Inertia	Contribution				
		1	2		Of Point to Inertia of Dimension		Of Dimension to Inertia of Point		
					1	2	1	2	Total
Ano	,333	,375	,039	,047	,485	,182	,989	,011	1,000
Ne	,333	-,386	,036	,050	,515	,152	,992	,008	1,000
Nevím	,333	,011	-,075	,002	,000	,666	,022	,978	1,000
Active Total	1,000			,099	1,000	1,000			

a. Row Principal normalization

Tabulka 46: Přehled sloupcových bodů^a

Oblast aktivity	Mass	Score in Dimension		Inertia	Contribution				
		1	2		Of Point to Inertia of Dimension		Of Dimension to Inertia of Point		Total
					1	2	1	2	
Čejč	,056	-,409	,414	,001	,009	,010	,971	,029	1,000
Čejkovice	,056	-,056	,784	,000	,000	,034	,151	,849	1,000
Dolní Bojanovice	,056	,810	1,271	,004	,036	,090	,934	,066	1,000
Dubňany	,056	-3,679	,356	,073	,752	,007	1,000	,000	1,000
Josefov	,056	,574	,602	,002	,018	,020	,969	,031	1,000
Kostice	,056	,485	,509	,001	,013	,014	,969	,031	1,000
Lanžhot	,056	-1,087	-1,646	,007	,066	,150	,938	,062	1,000
Lužice	,056	-,305	,944	,001	,005	,050	,783	,217	1,000
Mikulčice	,056	,438	-1,733	,001	,011	,167	,688	,312	1,000
Moravský Žižkov	,056	,265	,278	,000	,004	,004	,969	,031	1,000
Mutěnice	,056	,409	-1,341	,001	,009	,100	,763	,237	1,000
Nový Poddvorov	,056	,353	,370	,001	,007	,008	,969	,031	1,000
Prušánky	,056	-,145	,691	,000	,001	,027	,602	,398	1,000
Rohatec	,056	,189	-1,572	,001	,002	,137	,333	,667	1,000
Starý Poddvorov	,056	,614	-1,548	,002	,021	,133	,845	,155	1,000
Terezín	,056	,441	,463	,001	,011	,012	,969	,031	1,000
Tvrdonice	,056	,485	,509	,001	,013	,014	,969	,031	1,000
Týnec	,056	,618	,648	,002	,021	,023	,969	,031	1,000
Active Total	1,000			,099	1,000	1,000			

a. Row Principal normalization

Příloha č. 5

Tabulka 47: Fisherův exaktní test - čas strávený v obci x identita venkova

	Value	df	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	9,077 ^a	6	,191	
Likelihood Ratio	6,275	6	,314	
Fisher's Exact Test	6,441		,295	
Linear-by-Linear Association	,022 ^b	1	,913	,532
N of Valid Cases	302			
a. 7 cells (58,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,12.				
b. The standardized statistic is ,148.				

Tabulka 48: Fisherův exaktní test - čas strávený v obci x identita venkova (1)

	Value	df	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,708 ^a	2	,795	
Likelihood Ratio	,695	2	,795	
Fisher's Exact Test	,808		,795	
Linear-by-Linear Association	,385 ^b	1	,641	,319
N of Valid Cases	302			
a. 2 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,09.				
b. The standardized statistic is ,621.				

Příloha č. 6

Tabulka 49: Fisherův exaktní test - zapojení respondentů

	Value	df	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	89,303 ^a	9	,000	
Likelihood Ratio	61,996	9	,000	
Fisher's Exact Test	63,796		,000	
Linear-by-Linear Association	50,001 ^b	1	,000	,000
N of Valid Cases	290			
<p>a. 8 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,24.</p> <p>b. The standardized statistic is 7,071.</p>				

Příloha č. 7

Tabulka 50: Oblasti iniciativ dle jednotlivých obcí (v %)

Oblast aktivity	Zemědělství	Tradice a folklor	Kultura	Sport	Vzdělávání	Hudba	Rozvoj obce	Sociální oblast	Jiná možnost
Čejč	5,56	25,00	19,44	13,89	5,56	13,89	8,33	2,78	5,56
Čejkovice	3,23	22,58	22,58	14,52	14,52	9,68	8,06	1,61	3,23
Dolní Bojanovice	3,95	22,37	19,74	15,79	7,89	13,16	5,26	7,89	3,95
Dubňany	0,00	20,83	25,00	14,58	20,83	2,08	6,25	6,25	4,17
Josefov	9,76	24,39	19,51	17,07	4,88	2,44	12,20	7,32	2,44
Kostice	4,00	28,00	20,00	16,00	4,00	0,00	16,00	8,00	4,00
Lanžhot	1,67	20,00	18,33	18,33	15,00	3,33	10,00	8,33	5,00
Lužice	4,82	16,87	19,28	14,46	14,46	8,43	12,05	8,43	1,20
Mikulčice	3,33	23,33	30,00	10,00	10,00	6,67	13,33	0,00	3,33
Moravský Žižkov	6,25	25,00	25,00	6,25	12,50	6,25	12,50	6,25	0,00
Mutěnice	8,82	25,00	19,12	11,76	11,76	5,88	16,18	1,47	0,00
Nový Poddvorov	8,33	20,83	25,00	16,67	0,00	0,00	25,00	4,17	0,00
Prušánky	5,88	14,71	17,65	17,65	17,65	5,88	14,71	5,88	0,00
Rohatec	1,67	20,00	18,33	16,67	10,00	6,67	16,67	6,67	3,33
Starý Poddvorov	4,00	24,00	20,00	14,00	4,00	4,00	14,00	12,00	4,00
Terezín	4,00	32,00	32,00	4,00	0,00	8,00	20,00	0,00	0,00
Tvrdonice	3,03	24,24	24,24	6,06	12,12	3,03	15,15	6,06	6,06
Týnec	7,50	20,00	22,50	15,00	2,50	5,00	25,00	2,50	0,00

Poznámka – žlutě jsou označeny nejvyšší hodnoty, červeně nejnižší

Příloha č. 8

Tabulka 51: Fisherův exaktní test - iniciativa x motivace

	Value	df	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	7,723 ^a	10	,534	
Likelihood Ratio	7,918	10	,475	
Fisher's Exact Test	11,946		,445	
Linear-by-Linear Association	,010 ^b	1	,938	,476
N of Valid Cases	247			
<p>a. 8 cells (44,4%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,02.</p> <p>b. The standardized statistic is -,102.</p>				

Příloha č. 9

Tabulka 52: Koefficient eta - stabilita spolupráce x počet spolupracujících partnerů

Directional Measures			
			Hodnota
Nominal by Interval	Eta	S kolika partnery průměrně spolupracujete? Dependent	,075
		Jak byste popsal/a stabilitu spolupráce s Vašimi partnery? Dependent	,407

Tabulka 53: Koefficient eta - stabilita spolupráce x převažující způsob spolupráce

Directional Measures			
			Hodnota
Nominal by Interval	Eta	S kolika partnery průměrně spolupracujete? Dependent	,029
		U významných projektů převažuje způsob Vaší spolupráce: Dependent	,267

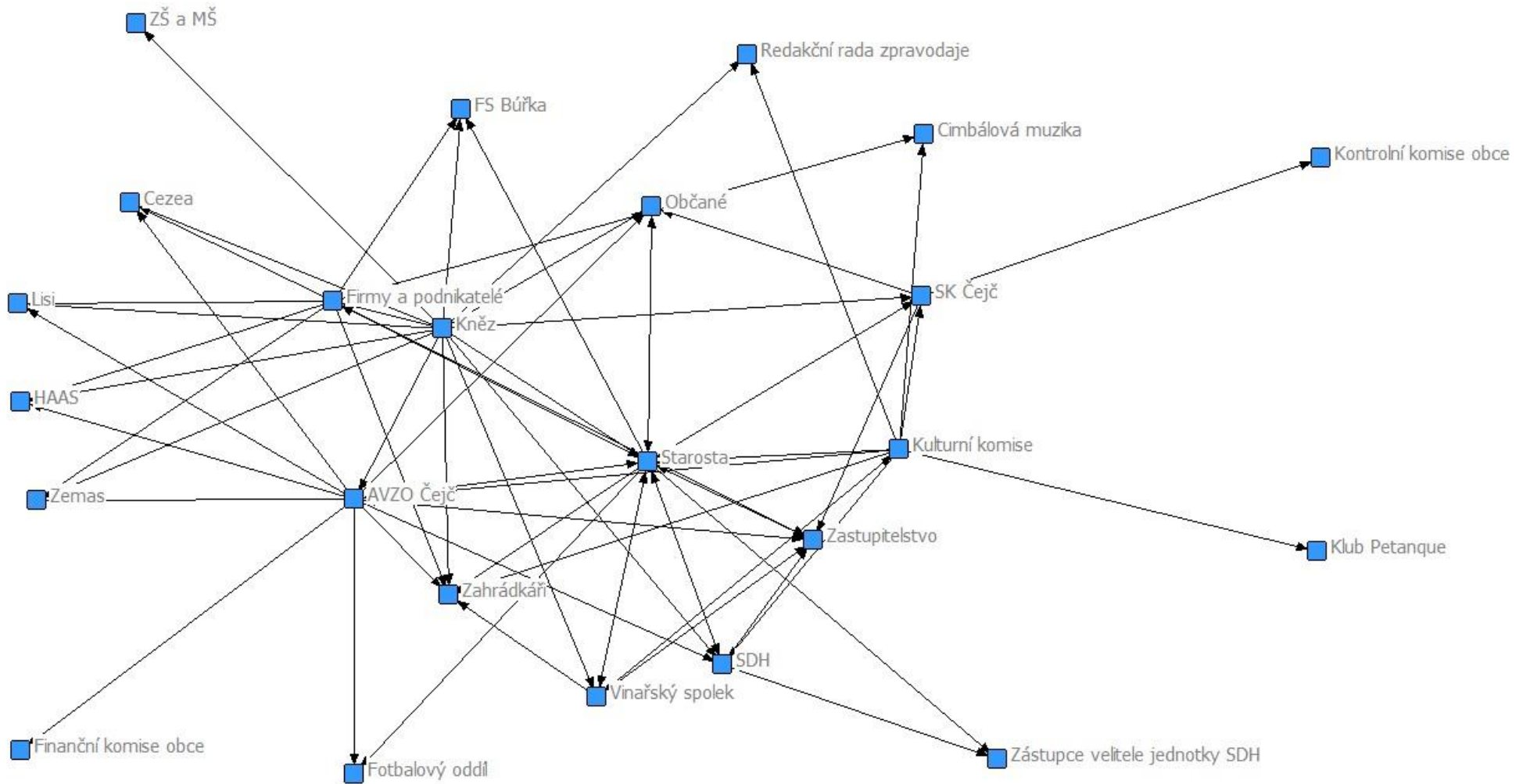
Příloha č. 10

Tabulka 54: Tahouni rozvoje dle jednotlivých obcí

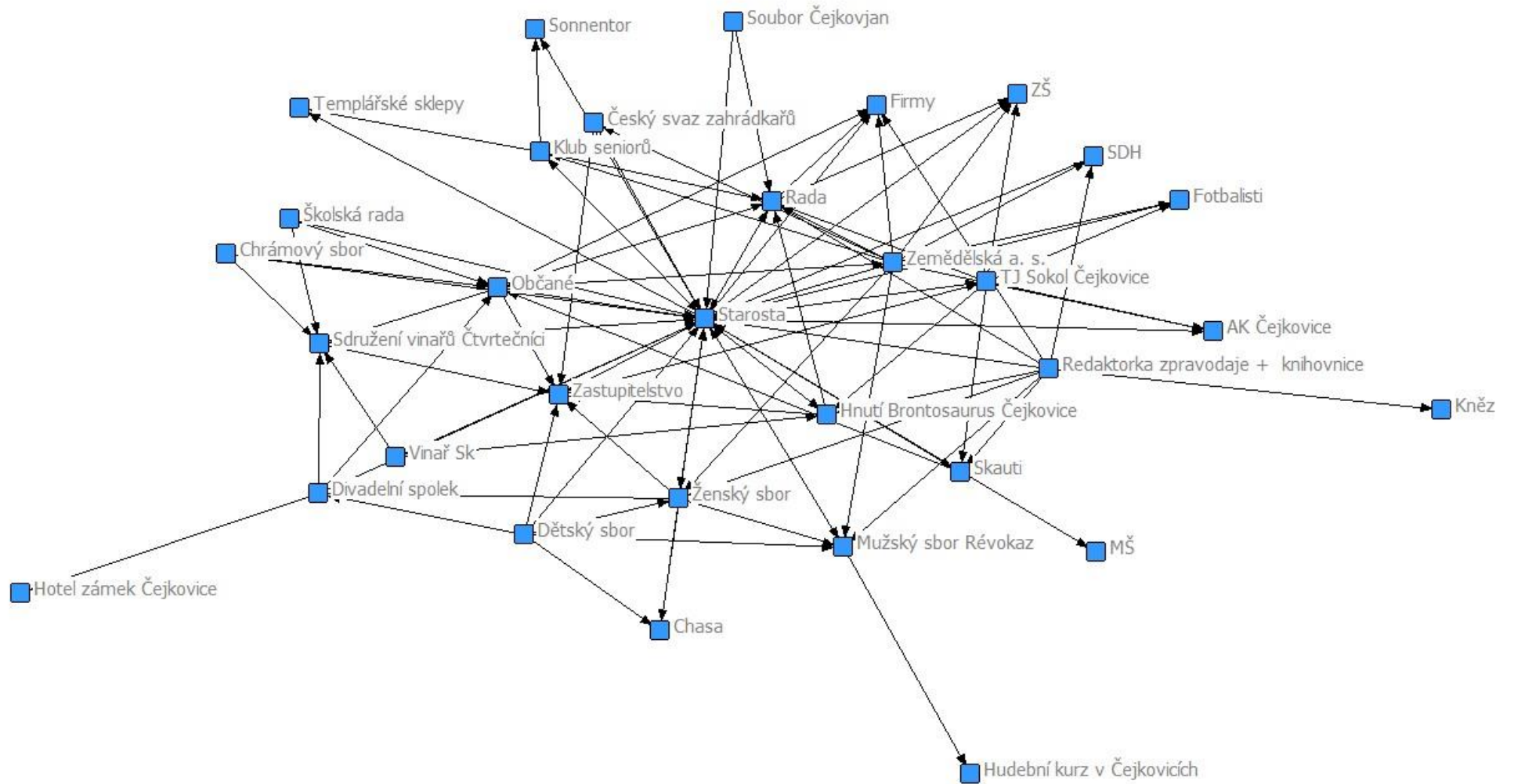
	Čejč	Čejkovice	Dolní Bojanovice	Dubňany	Josefov	Kostice	Lanžhot	Lužice	Mikulčice	Moravský Žižkov	Mutěnice	Nový Poddvorov	Prušánky	Rohatec	Starý Poddvorov	Terezín	Tvrdonice	Týnec	Průměr
Starosta obce	33,3	65,0	34,5	52,2	84,6	63,6	12,5	60,0	14,3	83,3	16,0	37,5	61,1	45,0	45,0	60,0	45,5	50,0	44,9
Členy zastupitelstva/rady obce	41,7	20,0	44,8	30,4	15,4	18,2	62,5	32,0	50,0	16,7	56,0	37,5	22,2	40,0	30,0		27,3	42,9	35,6
Místního kněze			10,3													10,0	9,1		1,7
Místního podnikatele		10,0	3,4	8,7							4,0				5,0				2,3
Zástupce neziskového sektoru		5,0		4,3			12,5	4,0	7,1		12,0			5,0	5,0	20,0			4,6
Konkrétního občana			3,4			18,2	4,2		14,3		4,0	12,5		5,0	10,0		9,1	7,1	4,3
Jiná možnost	25,0		3,4	4,3			8,3	4,0	14,3		8,0	12,5	16,7	5,0	5,0	10,0	9,1		6,6
Celkem	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Příloha č. 11

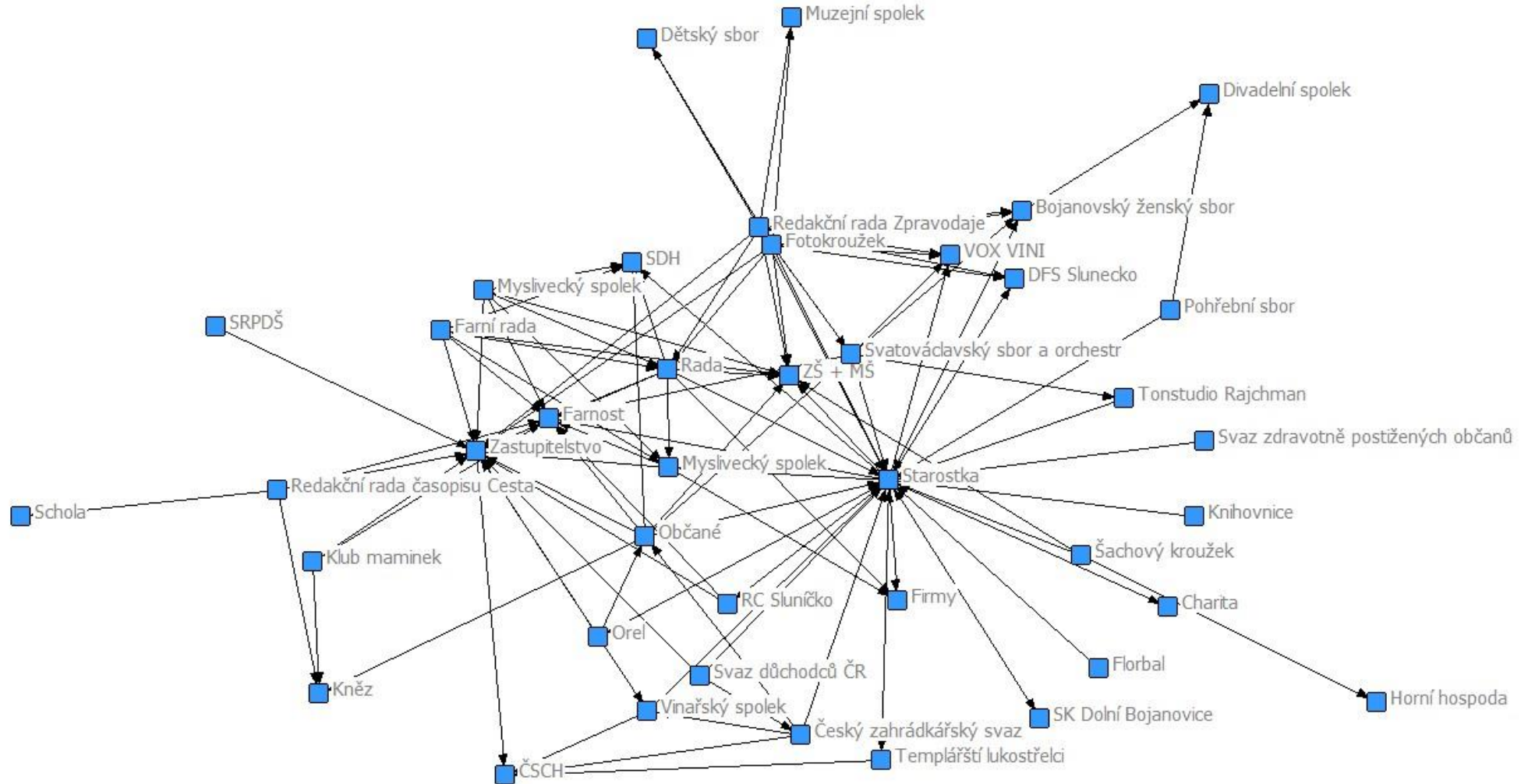
ČEJČ

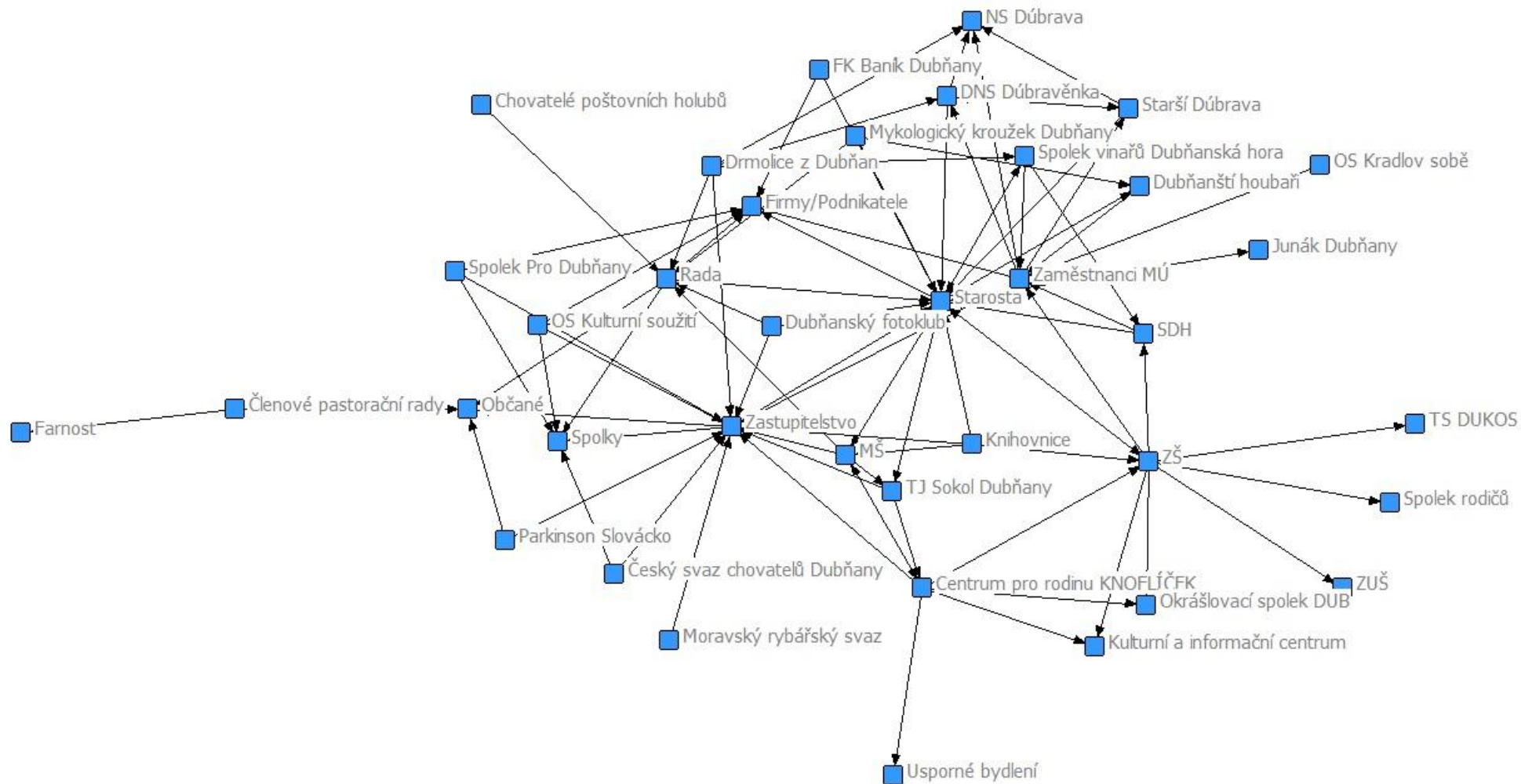
ČEJKOVICE

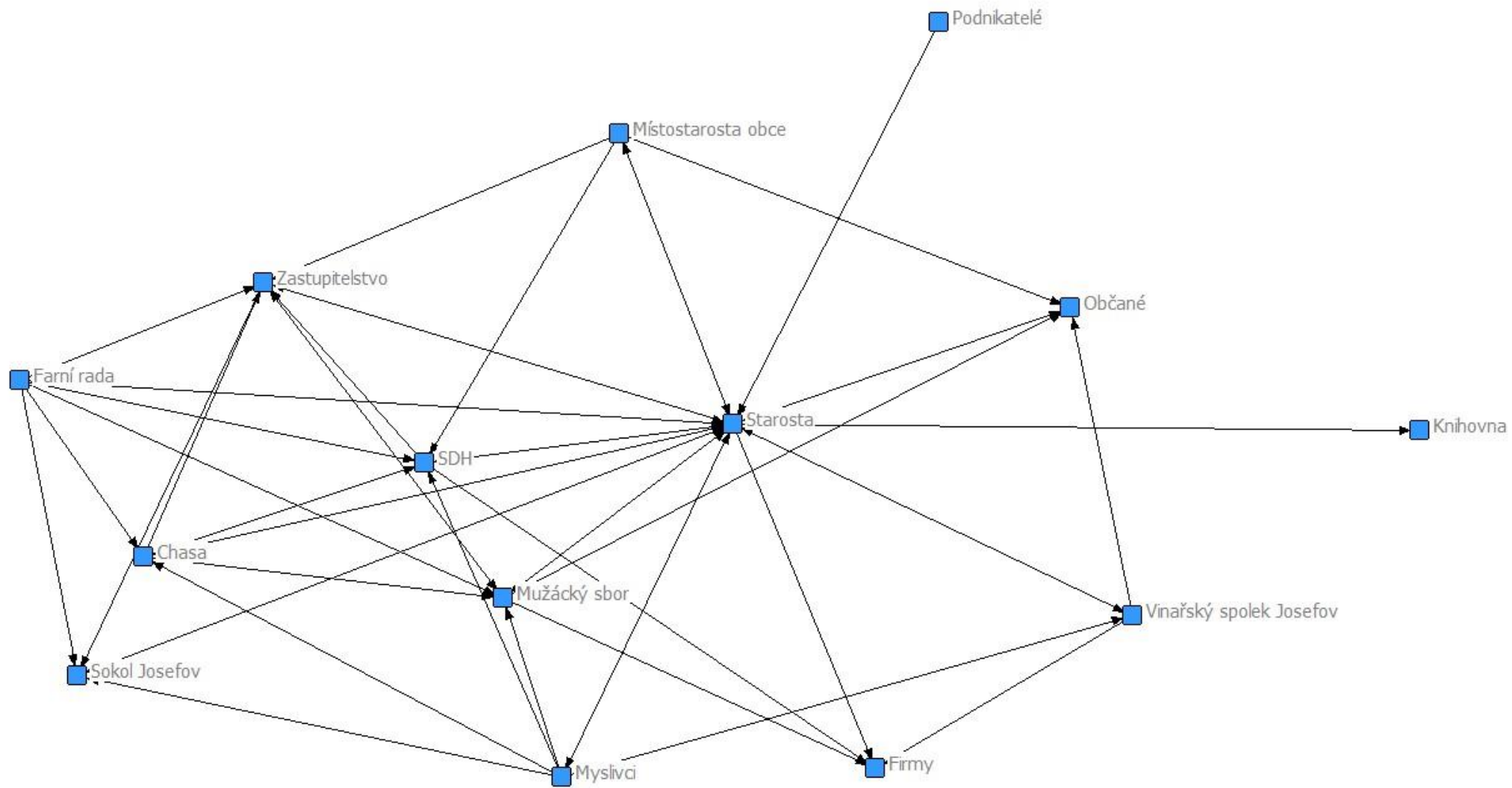
DOLNÍ BOJANOVICE

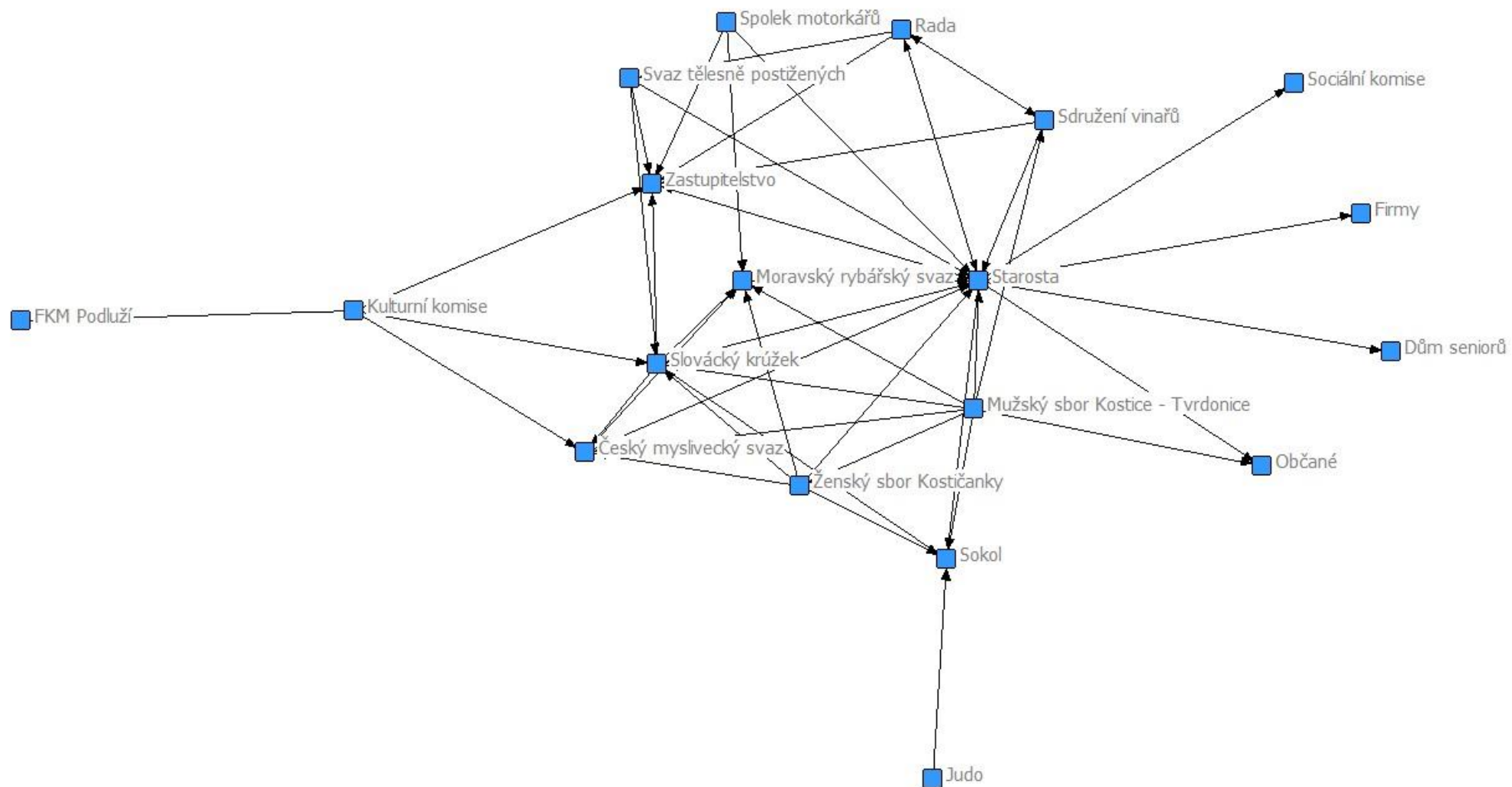
DUBŇANY

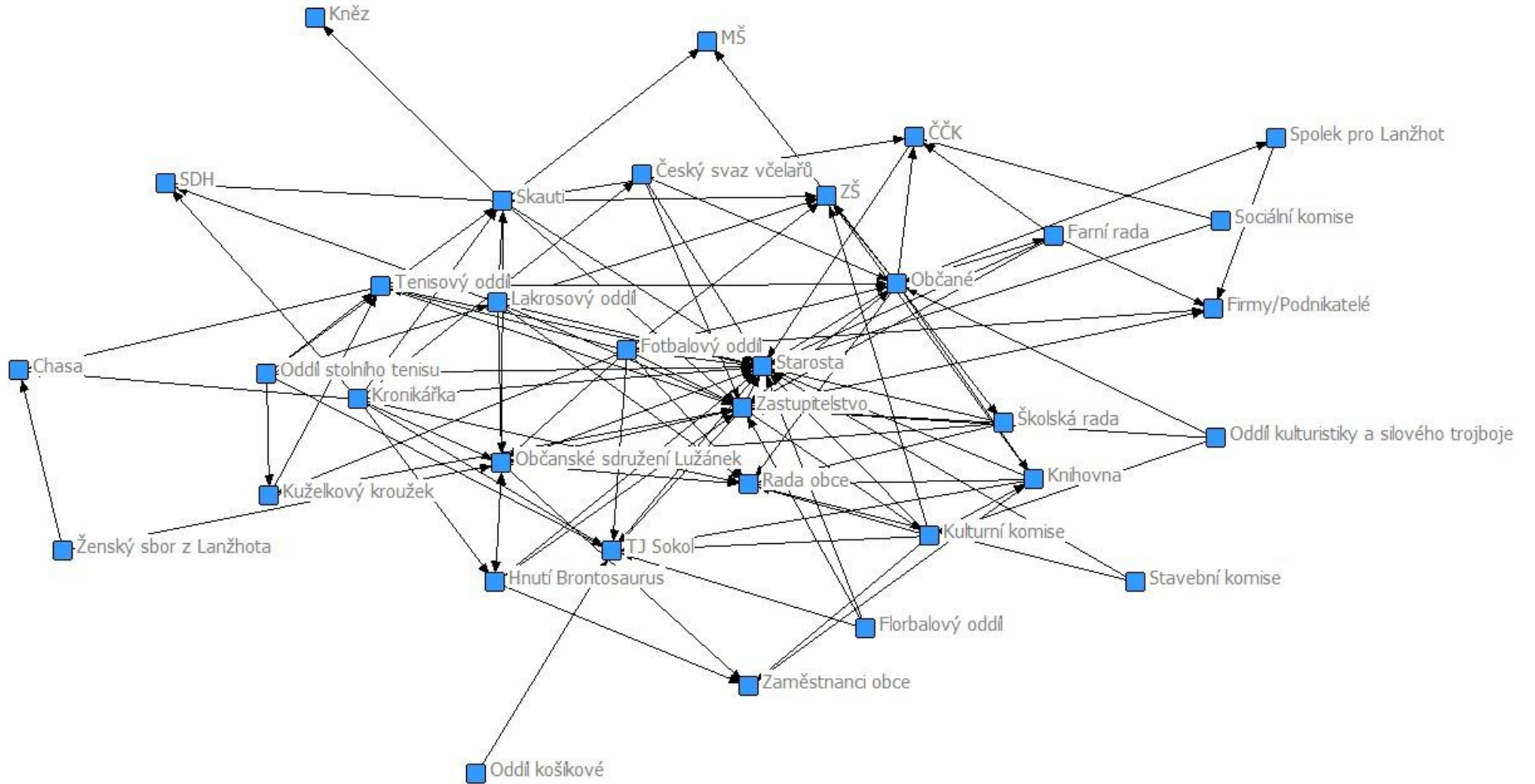
JOSEFOV

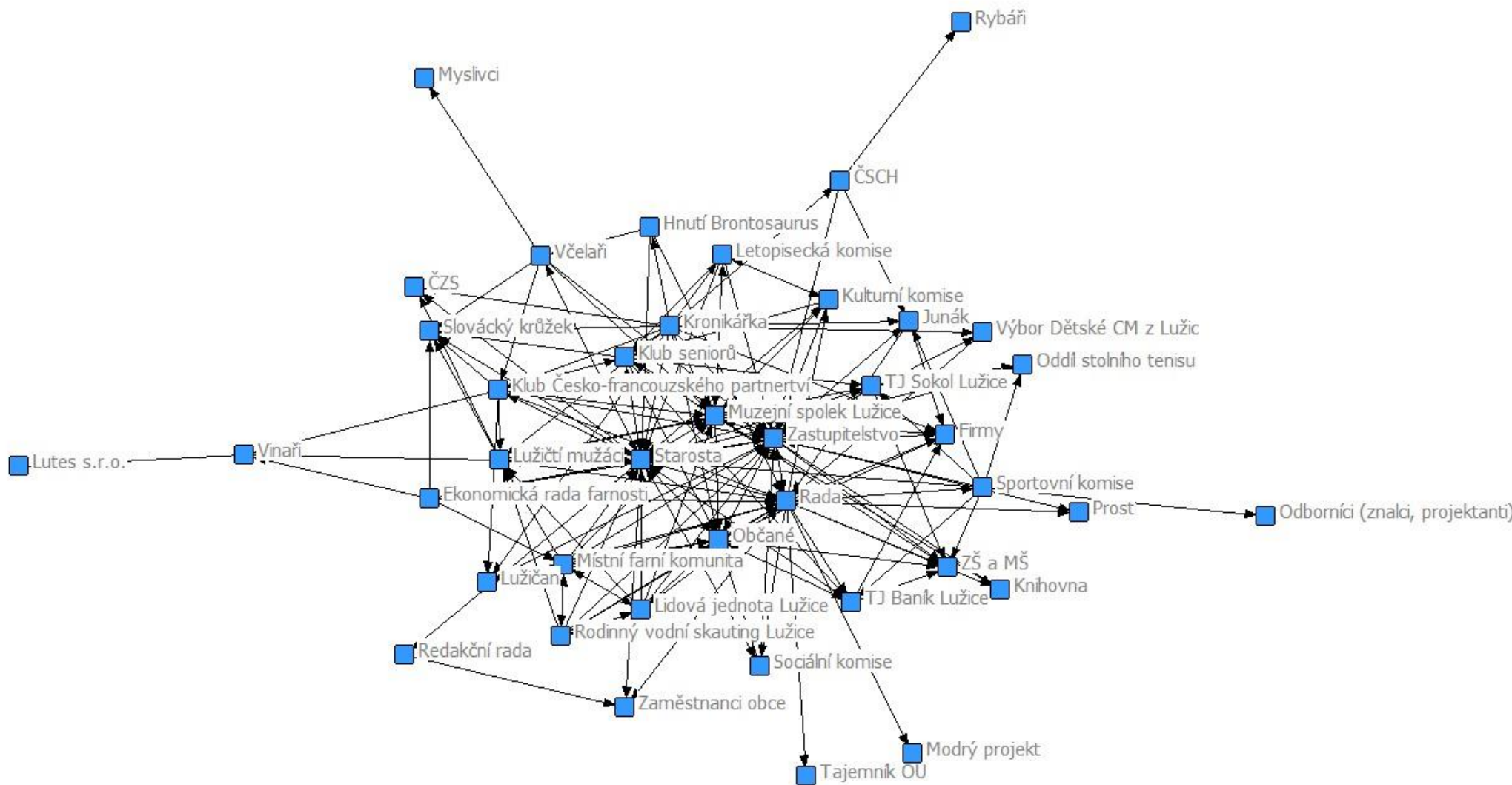
KOSTICE

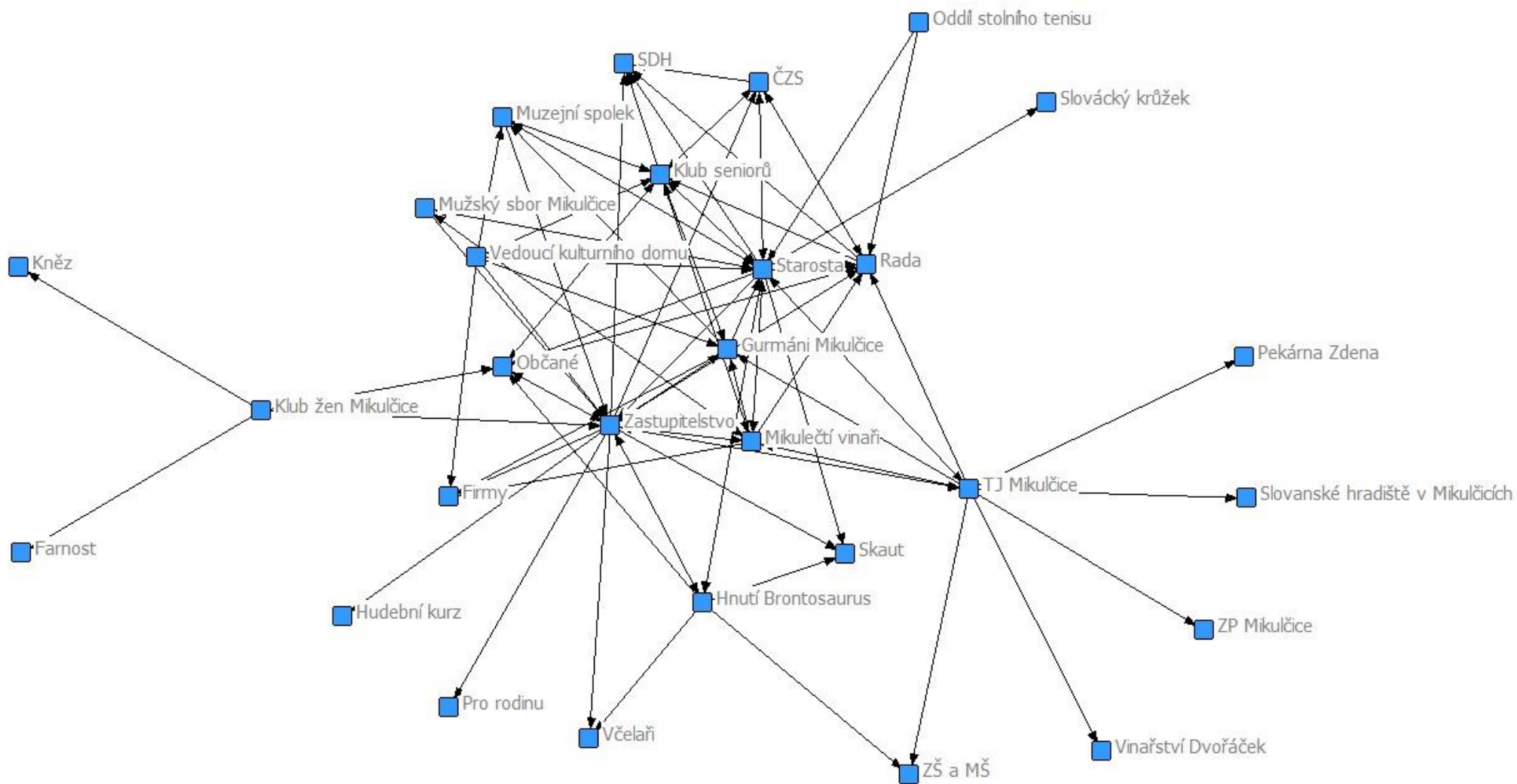
LANŽHOT

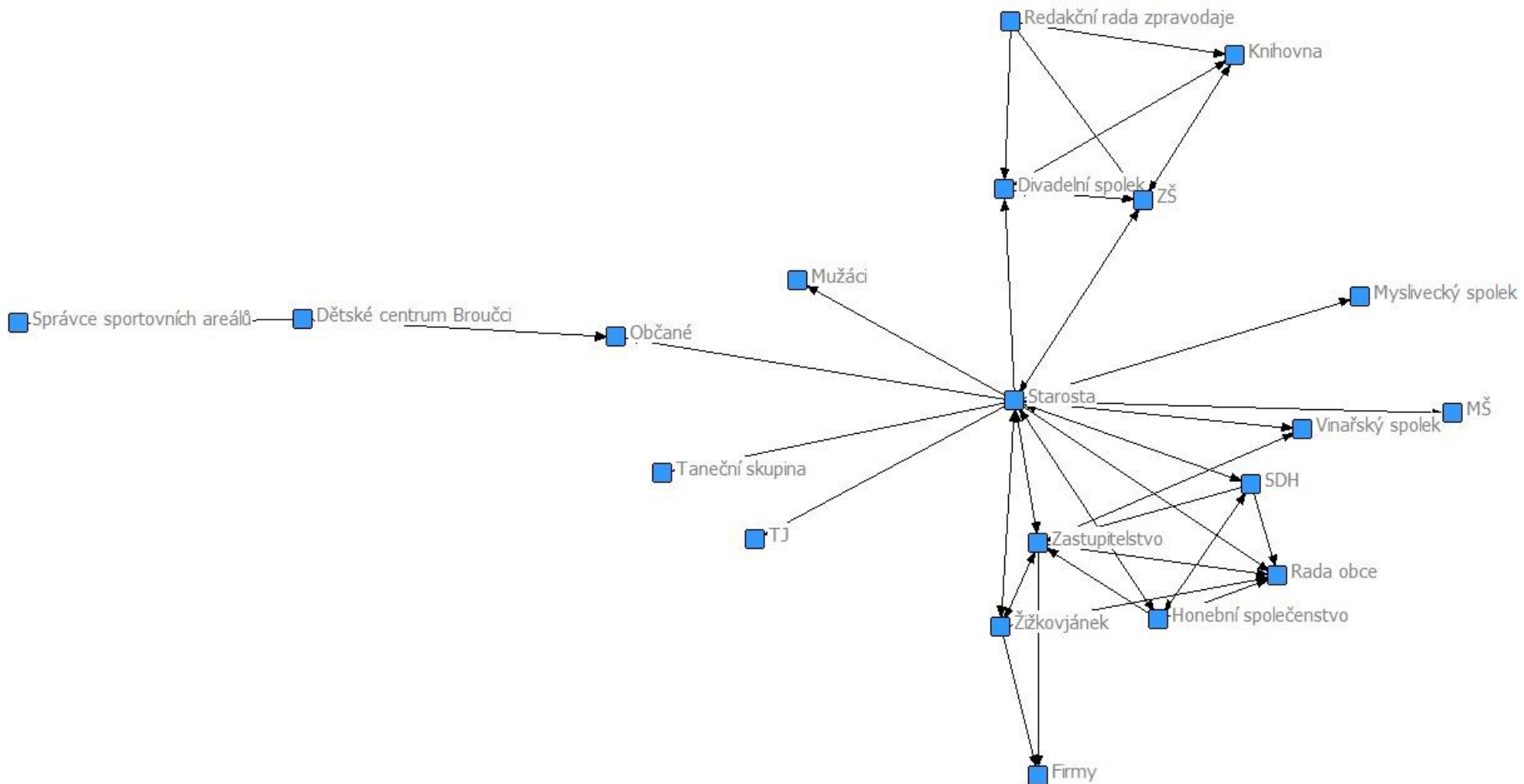
LUŽICE

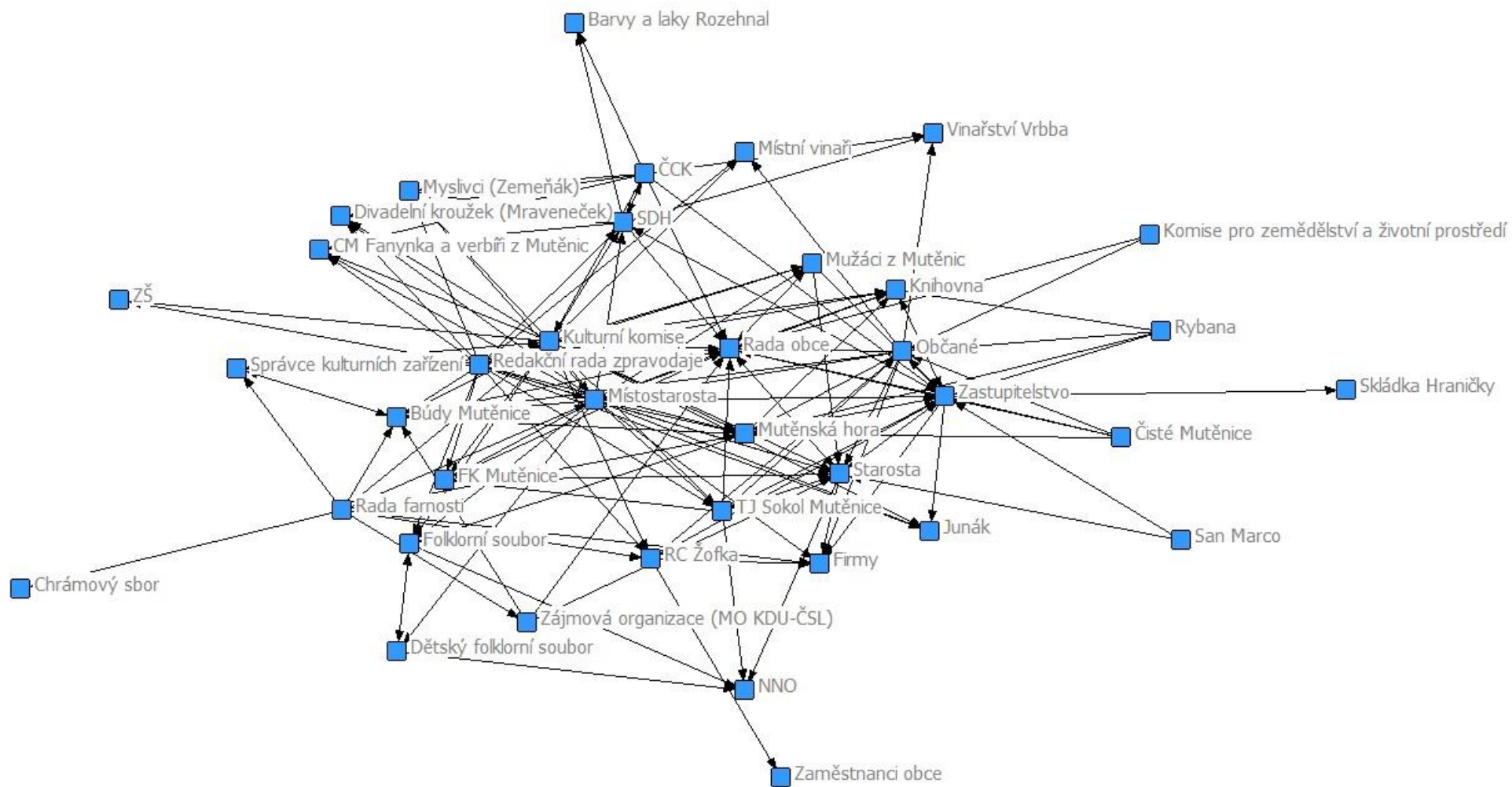
MIKULČICE

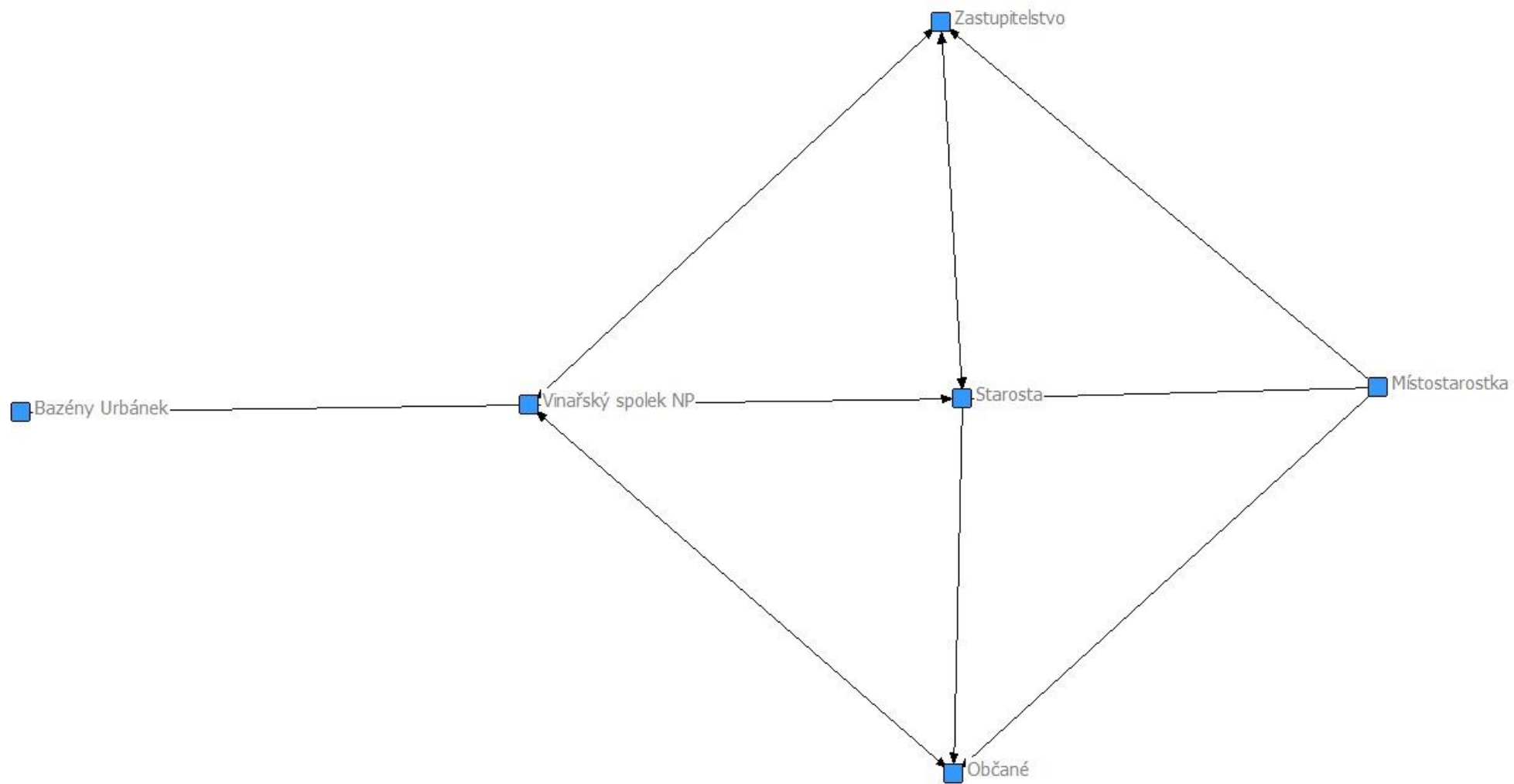
MORAVSKÝ ŽIŽKOV

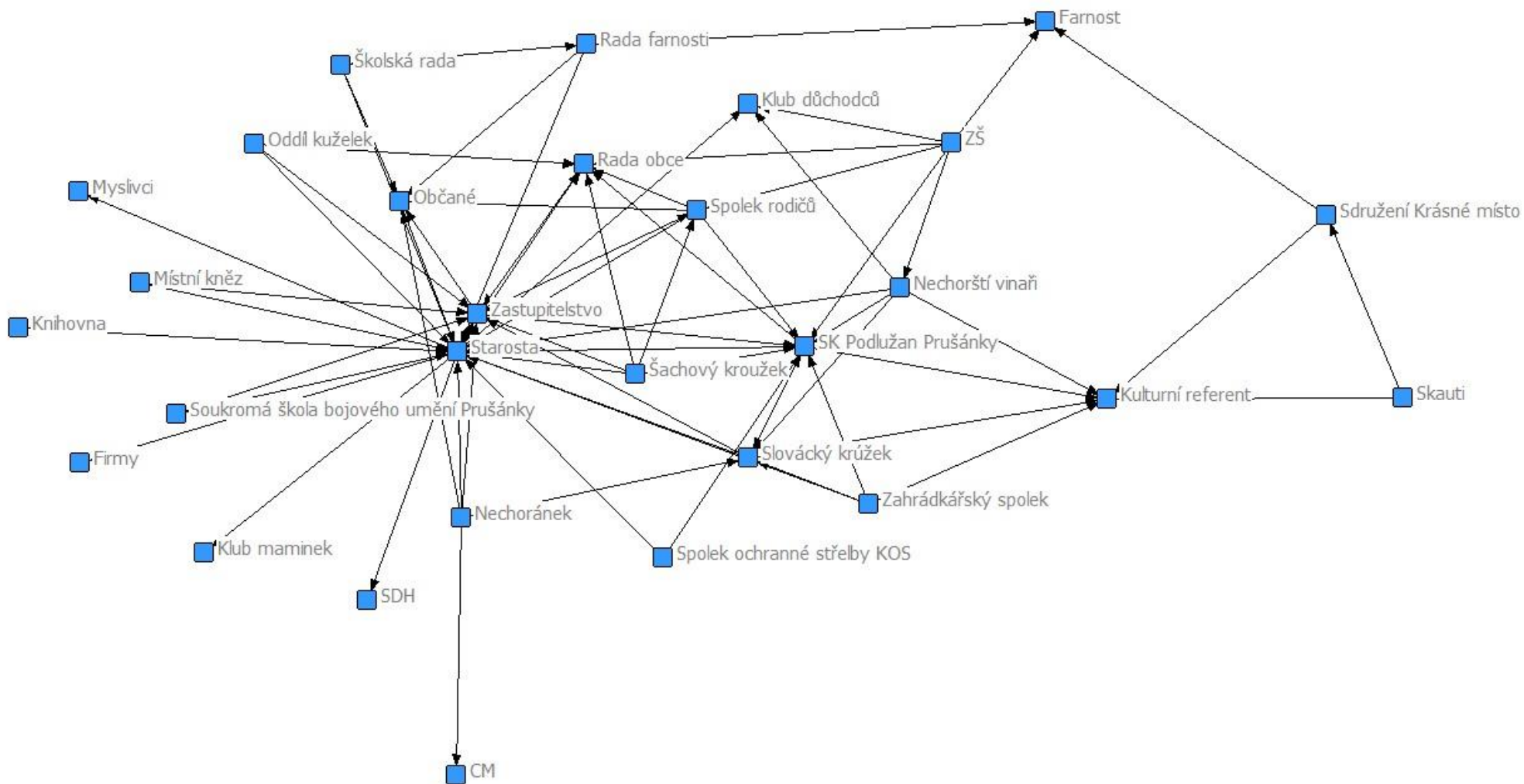
MUTĚNICE

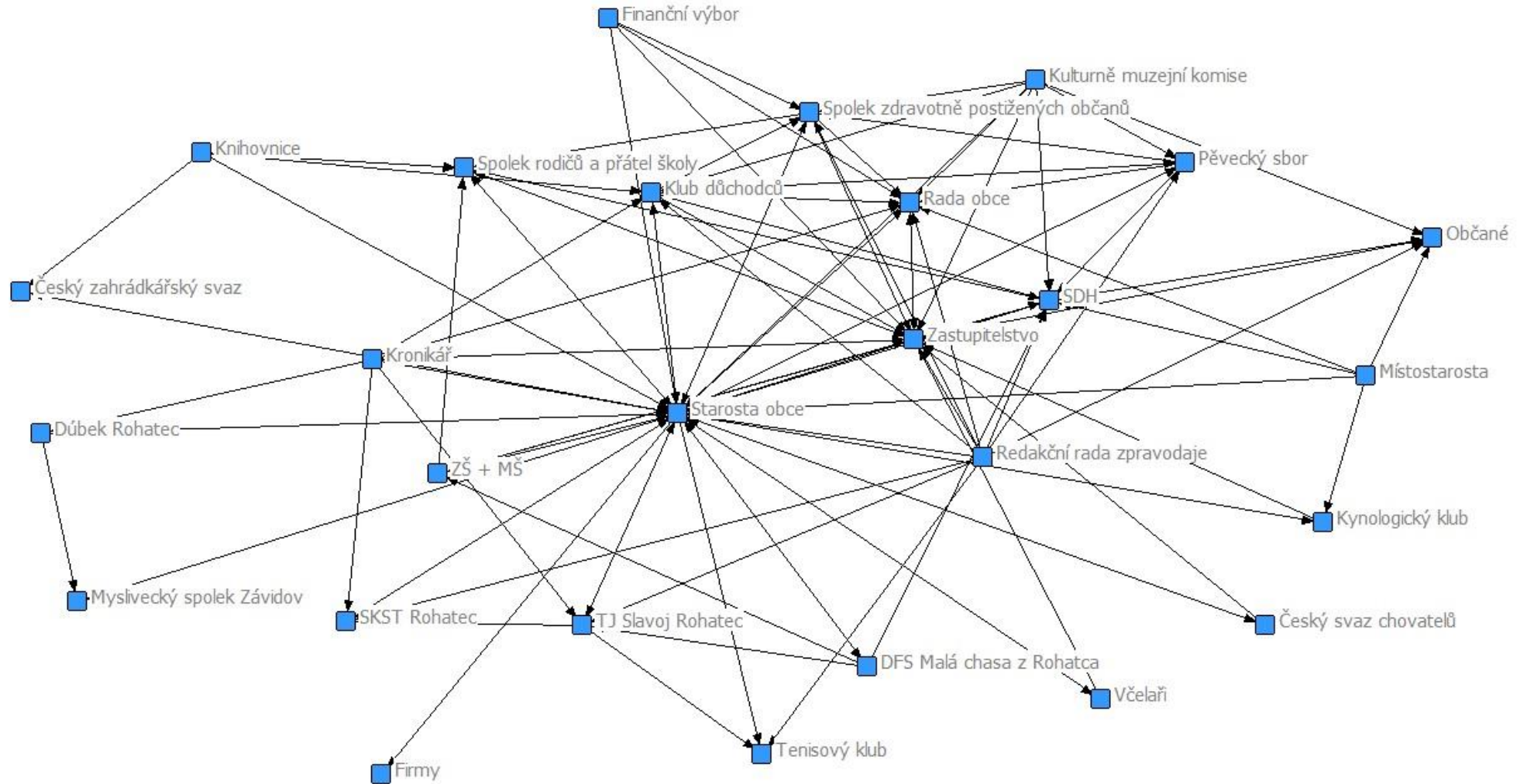
NOVÝ POKDOROV

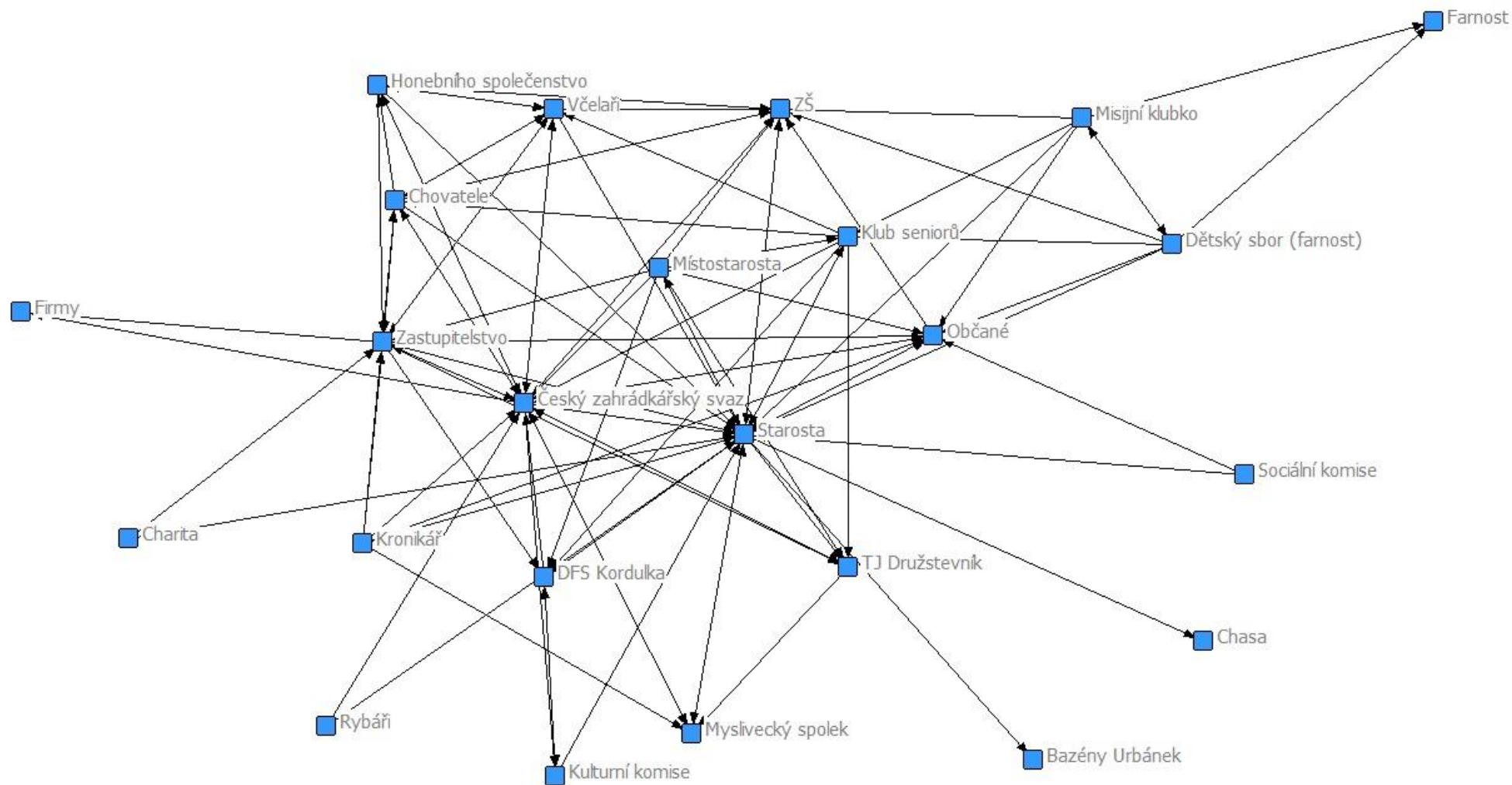
PRUŠÁNKY

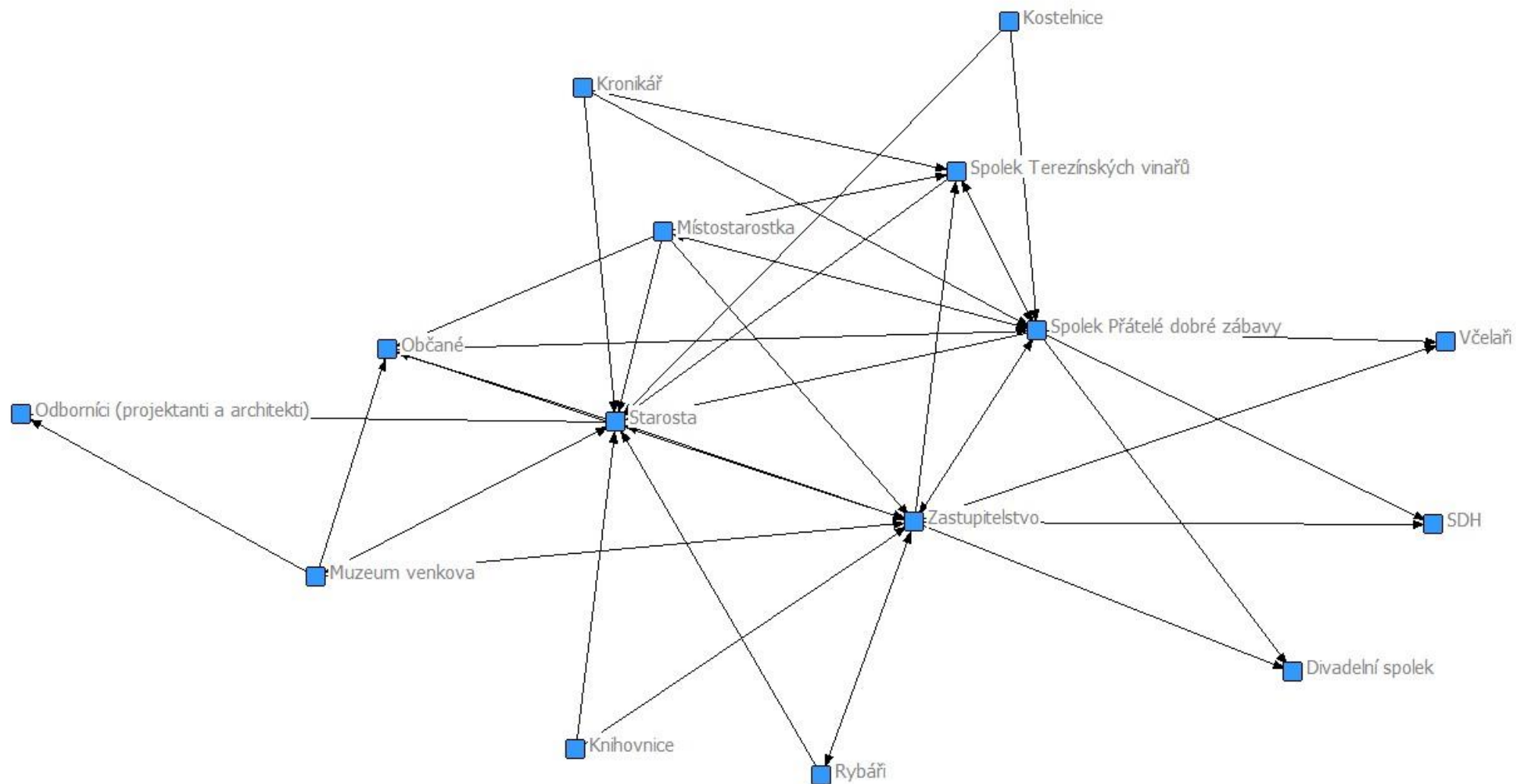
ROHATEC

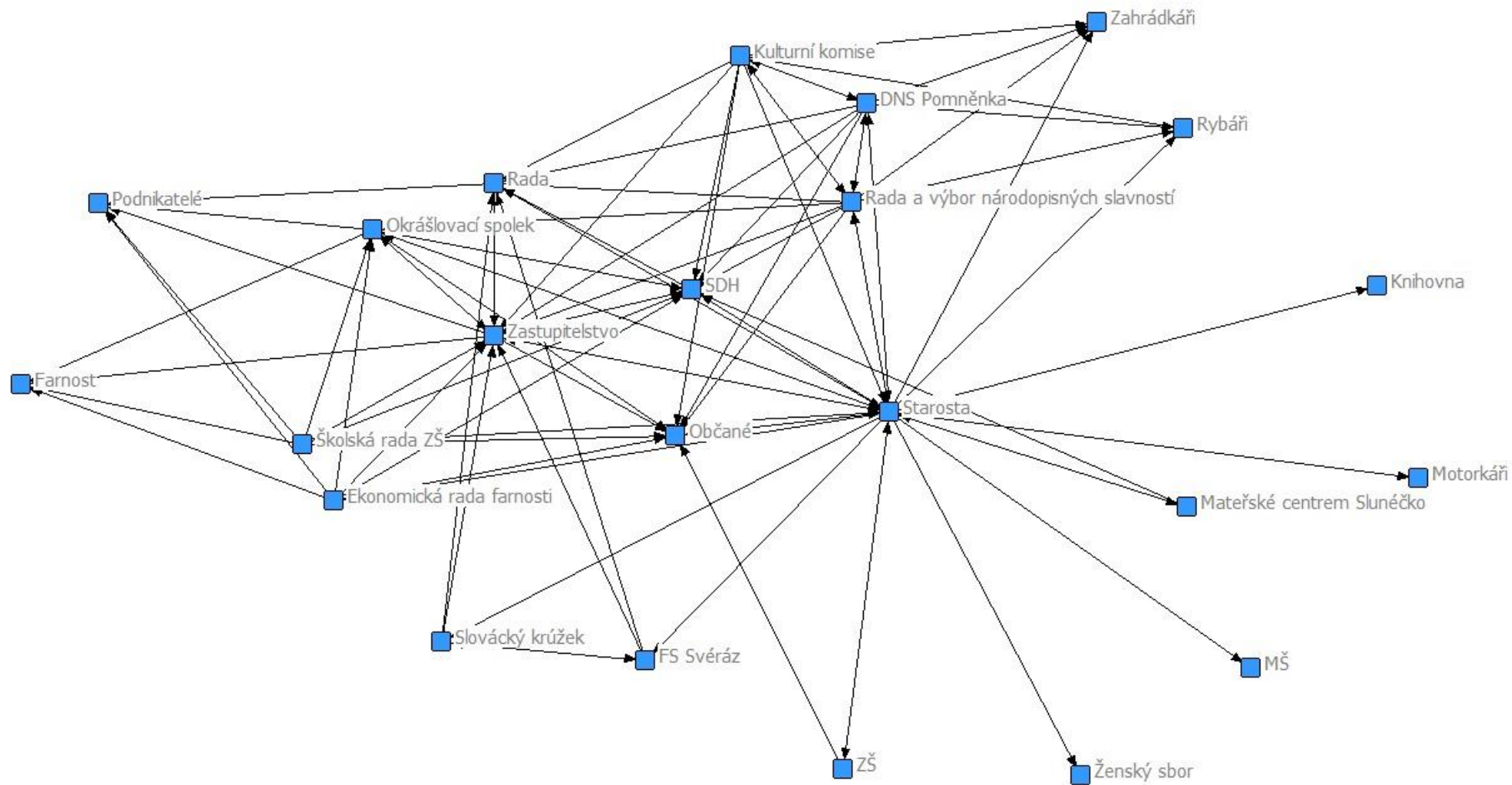
STARÝ PODDVOROV

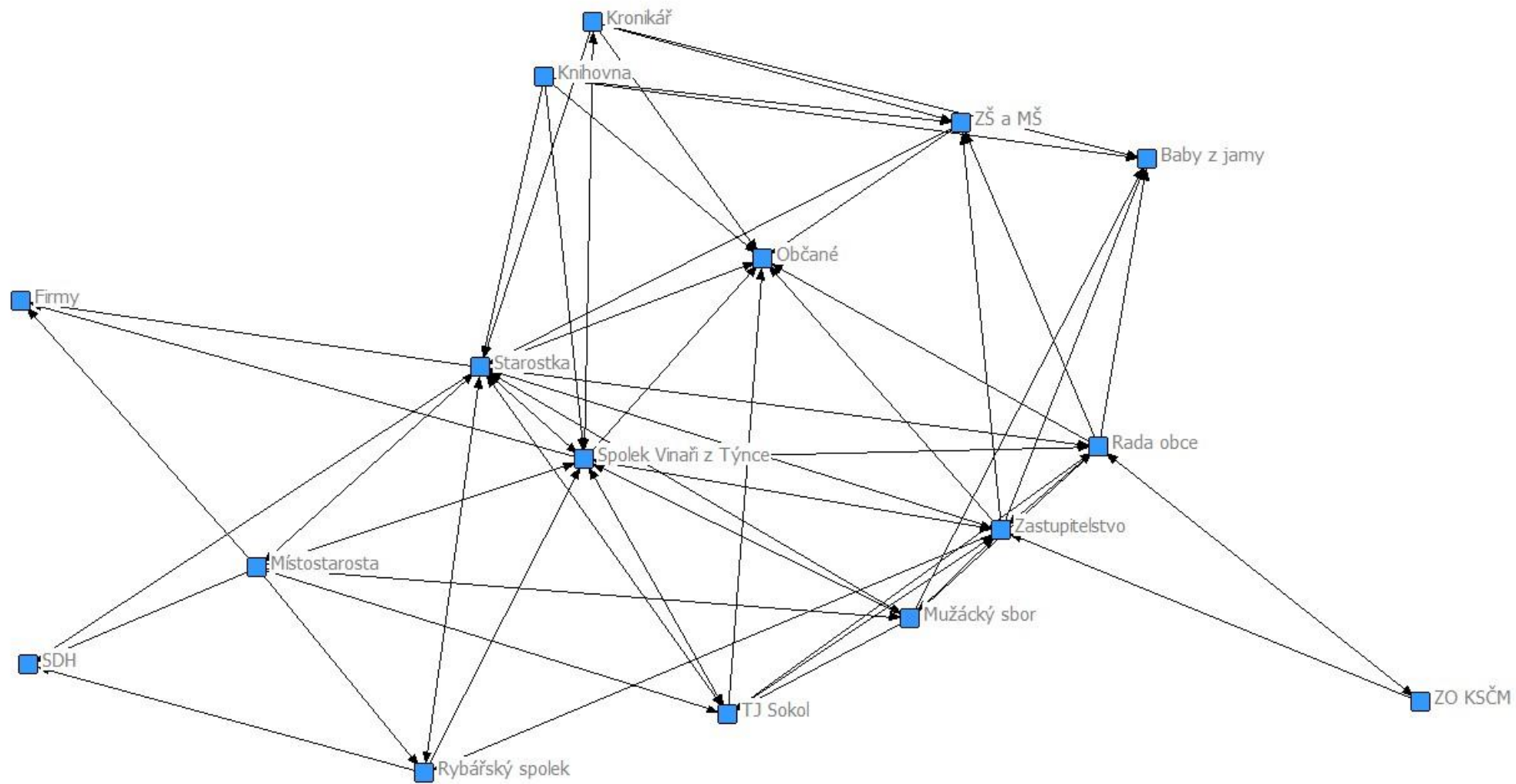
TEREZÍN

TVRDONICE

TÝNEC

Příloha č. 12

Jádro (Core)

Čejč: Starosta Zastupitelstvo Kulturní komise SDH AVZO Čejč Firmy a podnikatelé SK Čejč
Kněz

Čejkovice: Starosta Zastupitelstvo Rada Hnutí Brontosaurus Čejkovice Mužský sbor
Révokaz TJ Sokol Čejkovice Sdružení vinařů Čtvrtečníci Občané Zemědělská a. s. Ženský
sbor Redaktorka zpravodaje + knihovnice

Dolní Bojanovice: Starostka Zastupitelstvo Rada ZŠ + MŠ Myslivecký spolek
Svatováclavský sbor a orchestr Bojanovský ženský sbor Občané Farnost Fotokroužek
Redakční rada Zpravodaje

Dubňany: Starosta Zastupitelstvo Rada DNS Dúbravěnka Starší Dúbrava ZŠ MŠ Centrum
pro rodinu Knoflíček Firmy/Podnikatele Zaměstnanci MÚ

Josefov: Starosta Zastupitelstvo Chasa Mužácký sbor SDH

Kostice: Starosta Zastupitelstvo Slovácký krúžek Český myslivecký svaz Moravský rybářský
svaz Mužský sbor Kostice - Tvrdonice

Lanžhot: Starosta Zastupitelstvo Občané TJ Sokol Občanské sdružení Lužánek Rada obce
Skauti Lakrosový oddíl Kulturní komise Knihovna Fotbalový oddíl Kronikářka

Lužice: Starosta Zastupitelstvo Rada Občané Lužičtí mužáci Muzejní spolek Lužice Lidová
jednota Lužice Místní farní komunita Klub Česko-francouzského partnerství Klub seniorů
Kronikářka

Mikulčice: Starosta Zastupitelstvo Rada Gurmáni Mikulčice TJ Mikulčice Mikulečtí vinaři
Klub seniorů ČZS

Moravský Žižkov: Starosta Honební společenstvo SDH Žižkovjáneek Zastupitelstvo

Mutěnice: Starosta Zastupitelstvo Búdy Mutěnice Mutěnská hora Rada obce Občané
Redakční rada zpravodaje Kulturní komise Místostarosta TJ Sokol Mutěnice SDH

Nový Poddvorov: Starosta Zastupitelstvo Vinařský spolek

Prušánky: Starosta Zastupitelstvo Rada obce SK Podlužan Prušánky Spolek rodičů Slovácký
krúžek

Rohatec: Starosta obce Spolek zdravotně postižených občanů Rada obce SDH Klub
důchodců Pěvecký sbor Redakční rada zpravodaje Zastupitelstvo

Starý Poddvorov: Starosta Český zahrádkářský svaz ZŠ Občané Zastupitelstvo Včelaři
Chovatele

Terezín: Starosta Místostarostka Spolek Přátelé dobré zábavy Spolek Tereziánských vinařů
Zastupitelstvo

Tvrdonice: Starosta Rada a výbor národopisných slavností SDH Okrášlovací spolek Rada
Zastupitelstvo DNS Pomněnka Kulturní komise

Týnec: Starostka TJ Sokol Spolek Vinaři z Týnce Zastupitelstvo Rada obce

Centralita

Čejč: Kněz - Starosta – AVZO

Čejkovice: Starosta – Zemědělská a. s. – Rada

Dolní Bojanovice: Starosta – Zastupitelstvo – Rada

Dubňany: Starosta – Zastupitelstvo – Rada (ZŠ + Zaměstnanci MÚ)

Josefov: Starosta – Zastupitelstvo – SDH

Kostice: Starosta – Slováký krúžek – Mužský sbor

Lanžhot: Starosta – Zastupitelstvo - Občané

Lužice: Zastupitelstvo – Starosta – Rada

Mikulčice: Zastupitelstvo – Starosta – TJ Mikulčice

Moravský Žižkov: Starosta – Zastupitelstvo – Rada (ZŠ, Žižkovjáneek)

Mutěnice: Kulturní komise – Místostarosta – Redakční rada zpravodaje

Nový Poddvorov: Vinařský spolek – Starosta – Zastupitelstvo

Prušánky: Starosta – Zastupitelstvo – SK Podlužan Prušánky

Rohatec: Starosta – Zastupitelstvo – Klub důchodců (Redakční rada zpravodaje, Rada obce, SDH)

Starý Poddvorov: Starosta – ČZS – Zastupitelstvo

Terezín: Starosta – Zastupitelstvo – Spolek přátel dobré zábavy

Tvrdonice: Starosta – Zastupitelstvo – Rada (Okrašlovací spolek, SDH, Rada a výbor národopisných slavností)

Týnec: Starostka – Zastupitelstvo – Spolek Vinaři z Týnce

Closeness

Čejč: Kněz – Starosta – AVZO Čejč

Čejkovice: Starosta – Zemědělská a. s. – Rada (Ženský sbor, Redaktorka zpravodaje + knihovnice)

Dolní Bojanovice: Starostka – Rada – Fotokroužek (Redakční rada zpravodaje)

Dubňany: Starosta – Zastupitelstvo – Zaměstnanci MÚ

Josefov: Starosta – Zastupitelstvo – SDH (Mužácký sbor)

Kostice: Starosta – Slovácký krúžek – Mužský sbor

Lanžhot: Starosta – Zastupitelstvo - Občané

Lužice: Starosta – Zastupitelstvo - Rada

Mikulčice: Zastupitelstvo – Starosta – TJ Mikulčice

Moravský Žižkov: Starosta – Zastupitelstvo – Divadelní spolek (Rada, ZŠ)

Mutěnice: Chrámový sbor – Barvy a laky, Rozehnal – Skládka Hraničky

Nový Poddvorov: Bazény Urbánek – Místostarosta – Zastupitelstvo

Prušánky: Skauti – CM – Sdružení Krásné místo

Rohatec: Firmy – Občané – Myslivecký spolek Závidov (ČZS)

Starý Poddvorov: Farnost - Firmy – Chasa (Bazény Urbánek)

Terezín: Odborníci – SDH – Včelaři (Divadelní spolek)

Tvrdonice: Farnost – Podnikatelé – Knihovna (MŠ, Ženský sbor, Motorkáři)

Týnec: ZO KSČM – SDH - Firmy

Sumarizace

Čejč: Starosta Zastupitelstvo Kulturní komise SDH AVZO Čejč Firmy a podnikatelé SK Čejč Kněz

Čejkovice: Starosta Zastupitelstvo Rada Hnutí Brontosaurus Čejkovice Mužský sbor Révokaz TJ Sokol Čejkovice Sdružení vinařů Čtvrtečníci Občané Zemědělská a. s. Ženský sbor Redaktorka zpravodaje + knihovnice

Dolní Bojanovice: Starostka Zastupitelstvo Rada ZŠ + MŠ Myslivecký spolek Svatováclavský sbor a orchestr Bojanovský ženský sbor Občané Farnost Fotokroužek Redakční rada Zpravodaje

Dubňany: Starosta Zastupitelstvo Rada DNS Dúbravěnka Starší Dúbrava ZŠ MŠ Centrum pro rodinu Knoflíček Firmy/Podnikatele Zaměstnanci MÚ

Josefov: Starosta Zastupitelstvo Chasa Mužácký sbor SDH

Kostice: Starosta Zastupitelstvo Slovácký krúžek Český myslivecký svaz Moravský rybářský svaz Mužský sbor Kostice - Tvrdonice

Lanžhot: Starosta Zastupitelstvo Občané TJ Sokol Občanské sdružení Lužánek Rada obce Skauti Lakrosový oddíl Kulturní komise Knihovna Fotbalový oddíl Kronikářka

Lužice: Starosta Zastupitelstvo Rada Občané Lužičtí mužáci Muzejní spolek Lužice Lidová jednota Lužice Místní farní komunita Klub Česko-francouzského partnerství Klub seniorů Kronikářka

Mikulčice: Starosta Zastupitelstvo Rada Gurmáni Mikulčice TJ Mikulčice Mikulečtí vinaři Klub seniorů ČZS

Moravský Žižkov: Starosta Honební společenstvo SDH Žižkovjáne Zastupitelstvo

Mutěnice: Starosta Zastupitelstvo Búdy Mutěnice Mutěnská hora Rada obce Občané Redakční rada zpravodaje Kulturní komise Místostarosta TJ Sokol Mutěnice SDH

Nový Poddvorov: Starosta Zastupitelstvo Vinařský spolek

Prušánky: Starosta Zastupitelstvo Rada obce SK Podlužan Prušánky Spolek rodičů Slovácký krúžek

Rohatec: Starosta obce Spolek zdravotně postižených občanů Rada obce SDH Klub důchodců Pěvecký sbor Redakční rada zpravodaje Zastupitelstvo

Starý Poddvorov: Starosta Český zahrádkářský svaz ZŠ Občané Zastupitelstvo Včelaři Chovatele

Terezín: Starosta Místostarostka Spolek Přátelé dobré zábavy Spolek Tereziňských vinařů Zastupitelstvo

Tvrdonice: Starosta Rada a výbor národopisných slavností SDH Okrášlovací spolek Rada Zastupitelstvo DNS Pomněnka Kulturní komise

Týnec: Starostka TJ Sokol Spolek Vinaři z Týnce Zastupitelstvo Rada obce

Nejprve byli vybráni aktéři jádra sítě pro každou obec, z těchto subjektů byly následně označeny ty, které mají nejvyšší hodnotu centrality (podtrženo) a také s nejnižší hodnotou closeness - blízkosti (vyznačeno šedě).

Příloha č. 13

Mezilehlost (Betweenes)

Čejč: Kněz - AVZO - Starosta

Čejkovice: Starosta – Redaktorka zpravodaje + knihovnice – *Divadelní spolek*

Dolní Bojanovice: Starostka – Zastupitelstvo – Farnost

Dubňany: Zastupitelstvo - Starosta – ZŠ

Josefov: Starosta – Mužácký sbor – SDH

Kostice: Starosta – Slovácký krúžek – *Kulturní komise*

Lanžhot: Starosta – Zastupitelstvo - Občané

Lužice: Rada - Zastupitelstvo – Starosta

Mikulčice: Zastupitelstvo – TJ Mikulčice - Starosta

Moravský Žižkov: Starosta – *Občané – DC Broučci*

Mutěnice: Kulturní komise – Zastupitelstvo - Místostarosta

Nový Poddvorov: Vinařský spolek – Starosta – Zastupitelstvo

Prušánky: Starosta – *Kulturní referent* – SK Podlužan Prušánky

Rohatec: Starosta – Zastupitelstvo – Redakční rada zpravodaje

Starý Poddvorov: Starosta – ČZS – Zastupitelstvo

Terezín: Starosta – Zastupitelstvo – Spolek přátel dobré zábavy

Tvrdonice: Starosta – Zastupitelstvo – SDH

Týnec: Starostka – Zastupitelstvo – Spolek Vinaři z Týnce